Kajaanin kaupunki

OPS 2016
Yleinen osa
Luvut 1-12

KÄYTTÖOHJE:

- PERUSTETEKSTI ON MUSTALLA JA KAJAANIN OMAT OSUUDET SINISELLÄ TEKSTILLÄ
- VOIT KLIKATA SISÄLLYSLUETTELOSTA OIKEAAN LUKUUN

Sisällys

LUKU 1 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN MERKITYS JA LAADINTA 5

1.1 Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma 5

1.2 Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet 5

1.3 Paikallisen opetussuunnitelman arviointi ja kehittäminen 7

1.4 Opetussuunnitelman laadintaprosessi Kainuussa/Kajaanissa ja keskeiset opetusta ohjaavat ratkaisut 7

LUKU 2 PERUSOPETUS YLEISSIVISTYKSEN PERUSTANA 13

2.1 Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet 13

2.2 Perusopetuksen arvoperusta 14

2.3 Oppimiskäsitys 16

2.4 Kajaanin perusopetuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys 17

LUKU 3 PERUSOPETUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET 19

3.1. Perusopetuksen tehtävä 19

3.2 Opetuksen ja kasvatuksen valtakunnalliset tavoitteet 20

3.3 Tavoitteena laaja-alainen osaaminen 21

3.4 Kajaanin perusopetuksen tehtävä ja tavoitteet 26

LUKU 4 YHTENÄISEN PERUSOPETUKSEN TOIMINTAKULTTUURI 27

4.1 Toimintakulttuurin merkitys ja kehittäminen 27

4.2 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet 28

4.3 Oppimisympäristöt ja työtavat 31

4.4 Opetuksen eheyttäminen ja monialaiset oppimiskokonaisuudet 33

4.5 Toimintakulttuuri Kajaanin perusopetuksessa 35

LUKU 5 OPPIMISTA JA HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ KOULUTYÖN JÄRJESTÄMINEN 38

5.1 Yhteinen vastuu koulupäivästä 38

5.2 Yhteistyö 40

5.3 Kasvatuskeskustelut ja kurinpidollisten keinojen käyttö 45

5.4 Opetuksen järjestämistapoja 47

5.5 Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita tukeva muu toiminta 56

LUKU 6 OPPIMISEN ARVIOINTI POISTETTU → LUKU UUSITTU, ERILLINEN TIEDOSTO 63

LUKU 7 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI 63

7.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet 63

7.1.1 Ohjaus tuen aikana 100

7.1.2 Kodin ja koulun yhteistyö tuen aikana 101
7.2 Yleinen tuki 101
7.3 Tehostettu tuki 102
7.3.1 Pedagoginen arvio 102
7.3.2 Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana 103
7.4 Erityinen tuki 105
7.4.1 Pedagoginen selvitys 105
7.4.2 Erityisen tuen päätös 106
7.4.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma 107
7.4.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen 109
7.4.5 Pidennetty oppivelvollisuus 110
7.4.6 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus 111
7.5 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot 113
7.5.1 Tukiopetus 113
7.5.2 Osa-aikainen erityisopetus 113
7.5.3 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet 114
7.6 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki Kajaanin paikallisessa opetussuunnitelmassa 115
7.6.1 Kokonaisvaltainen ihmiskäsitys tuen lähtökohtana 115
7.6.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuen suhde oppilashuoltoon 117
7.6.4 Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit 121
7.6.5 Kuvaus ohjauksesta sekä tukimuotojen järjestämisestä tuen eri tasoilla 124
7.6.6 Pidennetty oppivelvollisuus ja poikkeuksellinen koulunkäynnin aloittaminen 127
7.6.7 Tuen porrastus esiopetuksessa ja kouluun siirtymävaiheessa 129
7.6.8 Tuen porrastus perusopetuksessa 132
LUKU 8 OPPILASHUOLTO 141
8.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö 141
8.2 Yhteisöllinen oppilashuolto 143
8.3 Yksilökohtainen oppilashuolto 144
8.4 Oppilashuoltosuunnitelmat 145
8.5 Oppilashuolto Kajaanin paikallisessa opetussuunnitelmassa 146
8.5.1 Oppilashuollon tavoitteet ja toiminta hyvinvoinnin viitekehyksessä 146
8.5.2 Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma ja sen päivittäminen 156
LUKU 9 KIELEEN JA KULTTUURIIN LIITTYVIÄ ERITYISKYSYMYKSIÄ 167
9.2. Romanit 168

9.3. Viittomakieliset 168
9.4. Muut monikieliset oppilaat 169
9.5 Kajaanin järjestelyt kieleen ja kulttuuriin liittyvissä erityiskysymyksissä 169
LUKU 10 KAKSIKIELINEN OPETUS JA OPPILAAN OMAN ÄIDINKIELEN OPETUS 171
10.1. Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteet, sisällöt ja oppilaan oppimisen arviointi (OPS -perusteiden liite 3) 172
LUKU 11 ERITYISEEN MAAILMANKATSOMUKSEEN TAI KASVATUSOPILLISEEN JÄRJESTELMÄÄN PERUSTUVA PERUSOPETUS 183
11.1 Opetuksen järjestämisen periaatteet 183
11.2 Paikallisesti päätettävät asiat 184
LUKU 12 VALINNAISUUS PERUSOPETUKSESSA 184
12.1 Taide- ja taitoaineiden valinnaiset tunnit 184
12.2 Valinnaiset aineet 185
12.3 Vieraiden kielten vapaaehtoiset ja valinnaiset oppimäärät 185
12.4 Valinnaisuuden ja oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen Kajaanissa 186

LUKU 1 PAIKALLISEN OPETUSSUUNNITELMAN MERKITYS JA LAADINTA

1.1 Opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen opetussuunnitelma

Perusopetuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksen tasa-arvo ja laatu sekä luoda hyvät edellytykset oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän normiosan muodostavat perusopetuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset, opetussuunnitelman perusteet sekä paikallinen opetussuunnitelma ja siihen perustuvat lukuvuosisuunnitelmat. Järjestelmän eri osat uudistuvat, jotta opetuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset koulua ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan koulun tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Opetussuunnitelman perusteet laaditaan perusopetuslain ja -asetuksen sekä tavoitteet ja tuntijaon määrittävän valtioneuvoston asetuksen pohjalta[1]. Perusteasiakirja on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaisesti paikallinen opetussuunnitelma valmistellaan[2]. Opetussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata opetuksen järjestämistä ja koulutyötä sekä edistää yhtenäisen perusopetuksen yhdenvertaista toteutumista.

Perusopetus on opetuksen ja kasvatuksen kokonaisuus, jossa eri osa-alueiden tavoitteet ja sisällöt liittyvät yhteen ja muodostavat opetuksen ja toimintakulttuurin perustan. Tämän vuoksi opetussuunnitelman perusteet sisältävät tavoitteita ja sisältöjä koskevien määräysten lisäksi niiden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Perusteasiakirja sisältää tarpeellisilta osin myös viittauksia lainsäädäntöön, johon perusteissa määrättävät asiat perustuvat.

Paikallinen opetussuunnitelma on tärkeä osa ohjausjärjestelmää. Sillä on keskeinen merkitys sekä valtakunnallisten tavoitteiden että paikallisesti tärkeänä pidettyjen tavoitteiden ja tehtävien ilmentämisessä ja toteuttamisessa. Paikallinen opetussuunnitelma luo yhteisen perustan ja suunnan päivittäiselle koulutyölle. Se on strateginen ja pedagoginen työkalu, joka linjaa opetuksen järjestäjän toimintaa sekä koulujen työtä. Opetussuunnitelma liittää koulujen toiminnan muuhun paikalliseen toimintaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi.

1.2 Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet

Opetuksen järjestäjällä on vastuu paikallisen opetussuunnitelman laadinnasta ja kehittämisestä[3]. Opetussuunnitelmassa päätetään perusopetuksen kasvatustyön, opetuksen, oppimisen arvioinnin ja tuen, ohjauksen ja oppilashuollon, kodin ja koulun yhteistyön sekä muun toiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta. Siinä täydennetään ja painotetaan opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä tavoitteita, toimintaa ohjaavia linjauksia, keskeisiä sisältöjä ja muita opetuksen järjestämiseen liittyviä seikkoja paikallisesta näkökulmasta. Opetuksen järjestäjä ottaa opetussuunnitelmaa laatiessaan huomioon oppilaiden tarpeet, paikalliset erityispiirteet sekä itsearvioinnin ja kehittämistyön tulokset.

1 Perusopetuslaki (628/1998), perusopetusasetus (852/1998), valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) ja (378/2014) valtioneuvoston asetus perusopetusasetuksen muuttamisesta (423/2012)

2 Perusopetuslaki 14 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus (422/2012) 13 §

3 Perusopetuslaki 15 § 1 mom.

Opetussuunnitelman tehtävänä on edistää opetuksen laadun jatkuvaa kehittämistä ja vahvistaa koulutuksellista jatkumoa. Se luo perustan esiopetuksesta perusopetukseen ja perusopetuksesta seuraavaan koulutusvaiheeseen siirtymiselle. Laadinnassa otetaan huomioon muut paikalliset suunnitelmat kuten

- mahdollinen varhaiskasvatuksen suunnitelma
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen suunnitelma
- mahdollinen aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[4]
- yhdenvertaisuuslain mukainen yhdenvertaisuussuunnitelma[5]
- mahdollinen kestävän kehityksen tai kulttuurikasvatuksen suunnitelma sekä muut opetuksen järjestäjän tekemät, erityisesti koulutusta, lapsia, nuoria ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset.

Opetuksen järjestäjä hyväksyy opetussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa opetusta varten[6]. Paikallinen opetussuunnitelma voidaan laatia kaikille saman opetuksen järjestäjän kouluille yhteisenä tai siten, että suunnitelma sisältää opetuksen järjestäjän yhteisiä sekä useamman koulun yhteisiä ja/tai koulukohtaisia osioita. Päätökset laatimistavasta tekee opetuksen järjestäjä. Opetuksen järjestäjät voivat sopia myös järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä ja yhteisistä seudullisista opetussuunnitelmalinjauksista.

Opetussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon, että opetus voi olla pääosin ainejakoista tai se voidaan toteuttaa eheytettynä. Eheytettyä opetusta käytettäessä myös opetussuunnitelma voidaan laatia vuosiluokkakokonaisuuksien osalta eheytettynä.

Kaikki oppilaiden yksilölliset suunnitelmat rakennetaan yhteisen opetussuunnitelman varaan[7]. Lukuvuosisuunnitelmalla täsmennetään, miten opetussuunnitelmaa toteutetaan kussakin koulussa lukuvuoden aikana. Perusopetusasetus velvoittaa tiedottamaan oppilaille ja näiden huoltajille keskeisistä lukuvuosisuunnitelmassa päätetyistä asioista.[8]

Yhteistyö opetussuunnitelman ja lukuvuosisuunnitelman laadinnassa edistää sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja lisää opetuksen ja kasvatustyön yhtenäisyyttä. Opetuksen järjestäjä huolehtii opetustoimen henkilöstön mahdollisuuksista osallistua yhteistyöhön ja edistää sekä oppiaineiden yhteistyötä että eri toimijaryhmien välistä monialaista yhteistyötä. Osallistumismahdollisuuksista huolehditaan riippumatta siitä, mikä suunnitelmien laatimistapa on. Oppilaille tulee lain mukaan järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien valmisteluun[9]. On tärkeää, että myös huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelmatyöhön, lukuvuosisuunnitelman valmisteluun sekä koulun toiminnan suunnitteluun, erityisesti kasvatustavoitteiden, toimintakulttuurin sekä kodin ja koulun yhteistyön osalta. Erityistä huomiota kiinnitetään oppilaiden ja huoltajien kannalta mielekkäisiin ja monipuolisiin sekä oppilaiden kehitysvaiheen huomioon ottaviin osallistumistapoihin.

[4] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § ja oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §
[5] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) 4 §
[6] Perusopetuslaki 15 § 1 mom.
[7] Perusopetuslaki 16 a §, 17 § ja 17 a § (642/2010)
[8] Perusopetusasetus 9 §
[9] Perusopetuslaki 47 a § 1 mom. (1267/2013)

Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa rikastaa koulutyötä ja liittää sen ympäröivän yhteisön elämään. Perusopetuslaki velvoittaa laatimaan opetussuunnitelman oppilashuoltoa sekä kodin ja koulun yhteistyötä koskevilta osin yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa[10]. Yhteistyötä tarvitaan myös muiden hallintokuntien kanssa, jotta kaikkien oppilaiden koulunkäynnistä, turvallisuudesta ja hyvinvoinnista voidaan huolehtia. Muidenkin organisaatioiden ja eri asiantuntijoiden kanssa tehtävä yhteistyö parantaa suunnitelmien ja koulutyön laatua.

Oppilaalla on perusopetuslain turvaama oikeus saada kaikkina koulupäivinä opetussuunnitelman mukaista perusopetusta[11]. Opetuksen järjestäjä huolehtii tämän oikeuden toteutumisesta, ja jokainen oppilaiden kanssa työskentelevä toteuttaa opetuksen järjestäjän vahvistamaa opetussuunnitelmaa ja noudattaa muita työtä ohjaavia normeja.

1.3 Paikallisen opetussuunnitelman arviointi ja kehittäminen

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua toimintansa ulkopuoliseen arviointiin. Arvioinnin tarkoitus on koulutuksen kehittäminen ja oppimisen edellytysten parantaminen.[12] Paikallisen opetussuunnitelman ja lukuvuosisuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää.

Opetuksen järjestäjän ja koulujen itsearvioinnissa voidaan hyödyntää kansallisten arviointien ja kehittämishankkeiden tuloksia sekä perusopetuksen valtakunnallisia laatukriteereitä[13]. Yhteistyö oppilaiden, huoltajien ja muiden toimijoiden kanssa edistää avointa ja rakentavaa itsearviointia.

Muutokset opetussuunnitelman perusteissa edellyttävät vastaavien muutosten tekemistä paikalliseen opetussuunnitelmaan ja viemistä käytäntöön. Opetuksen järjestäjä voi tarkistaa opetussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta myös paikallisista tarpeista lähtien ja kehittämistyön tuloksia hyödyntäen.

1.4 Opetussuunnitelman laadintaprosessi Kainuussa/Kajaanissa ja keskeiset opetusta ohjaavat ratkaisut

Perusopetuksen opetussuunnitelma on laadittu oppiaineiden osalta maakunnallisena yhteistyönä ja yleisen osan (luvut 1-12) osalta kunnissa. OPS-työn prosessin eteneminen on kuvattu alla. Kunnallisten osuuksien osalta yhteistyötä on ollut tuntijaon, arvioinnin, oppimisen ja koulunkäynnin tuen, oppilashuollon ja valinnaisuuden tiimoilta. Maakunnallisen opetussuunnitelman (oppiaineet) kunta- ja koulukohtaiset täsmennykset ovat mahdollisia ja vapaaehtoisia. Täsmentäminen voidaan toteuttaa myös koulun lukuvuosisuunnitelman kautta. Opetussuunnitelma on laadittu vain suomenkielellä annettavaa opetusta varten. Opetussuunnitelmassa on säilytetty kunkin luvun perusteteksti, johon on upotettu (oppiaineet) tai liitetty jatkeeksi kuntakohtainen (yleinen osa) osuus. Perusteksti on opetussuunnitelmassa mustalla värillä ja lisäykset sinisellä värillä. Kukin kunta päättää opetussuunnitelman julkaisemisesta. Kajaanissa opetussuunnitelma julkaistaan kaupungin www-sivuilla, linkkinä kohdassa perusopetus http://www.kajaani.fi/palvelut/perusopetus

[10] Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)
[11] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)
[12] Perusopetuslaki 21 § 1 ja 2 mom. (1296/2013)
[13] Perusopetuksen laatukriteerit, opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: 29

Opetussuunnitelman tekemisessä on laajasti osallistettu oppilaita, opettajia, huoltajia, sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita (sähköinen kysely, sidosryhmätapaaminen ja yrittäjyysilta). Esi- ja perusopetuksen OPS-työtä on tehty tiiviissä yhteistyössä (Kainuun sivistysjohtajat ohjausryhmä, samanlainen OPS-prosessi, koordinaattorien yhteistyö, yhteiset käytänteet, kustannusten jako) kanssa ja yhteydessä lukion OPS-prosessiin (Osaava -hanketaustaisuus, yhteisiä opettajien koulutustilaisuuksia). Toisen asteen yhteistyötä on luontevasti olemassa kaupungin eri kouluasteiden yhteisen oppilas- ja opiskelijahuollon ohjausryhmän kautta. Yhtä lailla yhteistyötä on tehty Työelämätaidot ja yrittäjyys -polkua rakennettaessa, joka on yksi laaja-alaisen osaamisen alue ja myös yksi neljästä Kajaanissa erityisesti esille nousseesta STEP-kokonaisuudesta. Toinen STEP-kokonaisuuteen kuuluva asia, joka on noussut erityisesti esille, on paikallisuus. Paikalliset erityispiirteet ja -tarpeet, historia, luonto, kulttuuri ja elinkeinoelämä tulevat nivoutumaan osaksi vuosittaista opetusta. Yhtä tärkeinä nähdään myös kouluopetuksen tehtävä kehittää kahta muuta STEP-asiaa eli Elämänhallintaa ja Sosiaalisia taitoja. STEP-kokonaisuutta toteutetaan oppimiskokonaisuuksina periodimaisesti kaikissa kouluissa eri vuosiluokilla, mutta myös valinnaisuutta hyödyntäen (5-6lk sekä 8. ja 9. luokat).

Oppilashuoltoa käsittelevien osuuksien laatimisessa on tehty yhteistyötä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa suunnitellen konkreettisia toimintaohjeistuksia koulutyön haastaviin tilanteisiin. Kodin ja koulun yhteistyötä on käsitelty opetussuunnitelmassa luvussa 5 Oppimista ja hyvinvointia edistävän koulutyön järjestäminen. Nämä osuudet on myös käsitelty kaupungin eri kouluastei-

den yhteisessä oppilas- ja opiskelijahuollon ohjausryhmässä. Koulupolun siirtymävaiheisiin liittyvällä yhteistyöllä on vakiintuneet käytänteet (luku 8 Oppilashuolto), joita on kehitetty (esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheen tiedonsiirto) ja sähköistettty (oppimisen ja koulunkäynnin tuen asiakirjat Wilmassa ja oppilashuollon asiakirjojen käytettävyys Wilman kautta).

Kajaanin tuntijako hyväksyttiin sivistyslautakunnassa 1.4.2015. Sen mukaan englannin opiskelu alkaa 3. vuosiluokalla ja ruotsin opiskelu 6. vuosiluokalla. Valinnaisten kielen osalta ryhmän muodostaminen edellyttää 15 oppilasta. Valinnaisuutta on yhtenäistetty (luku 12). Painotuksina Kajaanissa ovat musiikki (Keskuskoulu) ja matematiikka (Lyseo), joille on laadittu ja hyväksytty omat tuntijakonsa.

http://www.kajaani.fi/palvelut/erikoisluokat-ja-valinnat

Opetus on lähtökohtaisesti ainejakoista, mutta eri oppiaineet yhdistävää ilmiöpohjaista opetusta ja/tai oppimiskokonaisuuksia toteutetaan kouluilla eri tavoilla periodimaisesti ja valinnaisuutta hyödyntäen. Opetusta järjestetään Kajaanissa myös yhdysluokkaopetuksena useissa kouluissa (luku 5). Pääsääntöisesti opetus toteutuu vuosiluokittain etenevänä, mutta yksilökohtaisesti myös vuosiluokkiin sitomaton opiskelu oman opinto-ohjelman mukaan on mahdollista (luku 5 ja luku 7). Mikäli vuosiluokkiin sitomatonta opetusta halutaan järjestää laajemmin, on siihen laadittava oma opetussuunnitelma ja on siitä tehtävä erillinen päätös sivistyslautakunnassa. Oppilaanohjauksen järjestäminen on kuvattu oppilaanohjauksen yhteydessä. Oppilaanohjauksen osalta opetussuunnitelmassa on kuvattu yleiset linjaukset. Mikäli tarvitaan henkilökohtaisempaa ohjaussuunnitelmaa, sen laatiminen on vastuutettu alakouluissa luokanopettajille ja yläkouluissa oppilaanohjaajille.

Perusopetuksen opetussuunnitelman kanssa linjassa ovat ja sitä täydentävät seuraavat suunnitelmat:

Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnitelma http://www.ka-

jaani.fi/palvelut/aamu-ja-iltapaivatoiminta

Linkkeinä perusopetuksen sivulta löytyvät Kulttuuripolku-suunnitelma, Toimintakulttuurin muutos ja STEP-oppimiskokonaisuudet, Työelämätaidot ja yrittäjyys -polku, Maakunnallinen TVT-opetussuunnitelma ja Maakunnallinen TVT-koulutusrunko. Näistä kaikki muut Kulttuuripolkua lukuunottamatta on laadittu tämän OPS-prosessin yhteydessä.

http://www.kajaani.fi/palvelut/perusopetus

Lastensuojelulain mukaisen Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman uusin versio löytyy Kainuun sosiaali- ja terveystoimen sivuilta. Suunnitelma linkittyy opetussuunnitelmassa lukuun 8 Oppilashuolto.

http://docplayer.fi/5063111-Kainuun-lasten-ja-nuorten-hyvinvointisuunnitelma-2014-2015.html

Opetussuunnitelmaan tulee linkittymään myös nyt uudistettavana oleva Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma ja erityisesti siihen sisältyvä koulukohtainen tasa-arvosuunnitelma, jonka tulee olla valmis 1.1.2017 mennessä.

Opetussuunnitelma tulee elämään ja muuttumaan seurannan ja arvioinnin kautta. Kajaanissa seurantaa ja arviointia toteutetaan suhteessa perusopetuksen laatukriteereihin yhteistyössä oppilaiden ja huoltajien kanssa keskittyen vuosittain joihinkin laatukorttien 1-13 alueista. Perusopetuksen johto määrittelee yhteistyössä perusopetuksen johtoryhmän kanssa vuosittain kohteet ja laajuuden, jolla niitä tarkastellaan.

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75311/okm29.pdf

LUKU 2 PERUSOPETUS YLEISSIVISTYKSEN PERUSTANA

Perusopetus luo perustan oppilaiden yleissivistykselle. Kunta on velvollinen järjestämään perusopetusta alueellaan asuville oppivelvollisuusikäisille[14]. Perusopetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet nousevat perustuslaista, perusopetuslaista ja -asetuksesta, valtioneuvoston asetuksista sekä opetussuunnitelman perusteista. Opetuksen järjestämisessä otetaan huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Perusopetus rakentuu yhteiselle arvoperustalle ja käsitykselle oppimisesta.

2.1 Opetuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Perusopetuksessa noudatetaan valtakunnallisesti yhtenäisiä perusteita siten kuin perusopetuslaissa säädetään. Opetus järjestetään oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.[15]

Oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä[16]. Opetusryhmät muodostetaan siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet[17]. Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali, työvälineet ja työaineet. Lisäksi oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä oppilashuolto sekä laissa määritellyt opintososiaaliset edut ja palvelut.[18] Oppilashuollon järjestämistä ohjaa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki[19]. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön[20]. Oppilaalle on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty, täysipainoinen, maksuton ateria. Ruokailutilanteen on oltava ohjattu.[21]

Suomen perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon,

[14] Perusopetuslaki 4 § 1 mom.
[15] Perusopetuslaki 3 § 2 ja 3 mom.
[16] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)
[17] Perusopetuslaki 30 § 2 mom.
[18] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)
[19] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
[20] Perusopetuslaki 29 § 1 mom.
[21] Perusopetuslaki 31 § 2 mom.

vakaumuksen, mielipiteen, seksuaalisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella[22]. Tasa-arvolaki velvoittaa kaikkia oppilaitoksia huolehtimaan siitä, että ihmisillä on sukupuoleen katsomatta samat mahdollisuudet koulutukseen. Opetuksen ja opetusaineistojen tulee tukea tasa-arvolain toteutumista.[23]

Opetuksen järjestämisessä otetaan lisäksi huomioon opetushenkilöstön määrään ja kelpoisuuteen liittyvät säännökset sekä muun muassa turvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietojen käyttöä, julkisuutta ja yksityisyyden suojaa koskevat säännökset, tekijänoikeussäännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset.

YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus muodostaa historiallisen ja eettisen perustulkinnan ihmisoikeuksien merkittävyydestä[24]. Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka edellyttävät jokaisen lapsen oppimisesta ja hyvinvoinnista huolehtimista. Näistä keskeisiä ovat Lapsen oikeuksien sopimus, Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus eli ns. TSS-sopimus, Euroopan ihmisoikeuksien sopimus sekä Vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimus[25]. Saamelaisten oikeuksien turvaamiseksi otetaan lisäksi huomioon YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[26].

YK:n lapsen oikeuksien sopimus antaa perusopetukselle oikeudellisen perustan. Sopimuksen mukaan lasten kanssa ja lasten hyväksi työskenteleviä velvoittavat sopimuksen yleisperiaatteet, jotka ovat yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus suojeluun, huolenpitoon ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus ilmaista näkemyksensä ja tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään sekä yksilölliseen, ruumiilliseen, henkiseen, hengelliseen, moraaliseen ja sosiaaliseen kehittymiseen.

2.2 Perusopetuksen arvoperusta

Opetussuunnitelman perusteet on laadittu tässä esitetyn arvoperustan mukaisesti.

Oppilaan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen

Perusopetus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvoisesta merkityksestä. Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella on oikeus kasvaa täyteen mittaansa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. Tässä oppilas tarvitsee kannustusta ja yksilöllistä tukea sekä kokemusta siitä, että kouluyhteisössä häntä kuunnellaan ja arvostetaan ja että hänen oppimisestaan ja hyvinvoinnistaan välitetään. Yhtä tärkeä on kokemus osallisuudesta ja siitä, että voi yhdessä toisten kanssa rakentaa yhteisönsä toimintaa ja hyvinvointia.

[22] Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja yhdenvertaisuuslaki 6 § 1 mom.
[23] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 §
[24] YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus 1948
[25] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista SopS 59-60/1991, TSS-sopimus SopS 6/1976, Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 85-86/1998 ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007
[26] YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

Jokaisella oppilaalla on oikeus hyvään opetukseen ja onnistumiseen koulutyössä. Oppiessaan oppilas rakentaa identiteettiään, ihmiskäsitystään, maailmankuvaansa ja -katsomustaan sekä paikkaansa maailmassa. Samalla hän luo suhdetta itseensä, toisiin ihmisiin, yhteiskuntaan, luontoon ja eri-kulttuureihin. Oppimisesta syrjäytyminen merkitsee sivistyksellisten oikeuksien toteutumatta jäämistä ja on uhka terveelle kasvulle ja kehitykselle. Perusopetus luo edellytyksiä elinikäiselle oppimiselle, joka on erottamaton osa hyvän elämän rakentamista.

Arvokasvatuksen merkitys korostuu maailmassa, jossa monimediainen tiedonvälitys, globaalit tietoverkot, sosiaalinen media ja vertaissuhteet muokkaavat lasten ja nuorten arvomaailmaa. Arvokeskustelu oppilaiden kanssa ohjaa oppilaita tunnistamaan ja nimeämään kohtaamiaan arvoja ja arvostuksia sekä pohtimaan niitä myös kriittisesti. Oppilaita tuetaan rakentamaan omaa arvoperustaansa. Koulun ja kotien yhteinen arvopohdinta ja siihen perustuva yhteistyö luovat turvallisuutta ja edistävät oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Henkilöstön avoin ja kunnioittava suhtautuminen kotien erilaisiin uskontoihin, katsomuksiin, perinteisiin ja kasvatusnäkemyksiin on rakentavan vuorovaikutuksen perusta.

Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia

Perusopetus tukee oppilaan kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Ihmisyyteen kasvussa jännitteet pyrkimysten ja vallitsevan todellisuuden välillä ovat väistämättömiä. Sivistykseen kuuluu taito käsitellä näitä ristiriitoja eettisesti ja myötätuntoisesti sekä rohkeus puolustaa hyvää. Sivistys merkitsee yksilöiden ja yhteisöjen taitoa tehdä ratkaisuja eettisen pohdinnan, toisen asemaan asettumisen ja tietoon perustuvan harkinnan perusteella. Eettisyyden ja esteettisyyden näkökulmat ohjaavat pohtimaan, mikä elämässä on arvokasta. Sivistys ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia. Sivistynyt ihminen pyrkii toimimaan oikein, itseään, toisia ihmisiä ja ympäristöä arvostaen. Hän osaa käyttää tietoa kriittisesti. Sivistykseen kuuluu myös pyrkimys itsesäätelyyn ja vastuunottoon omasta kehittymisestä ja hyvinvoinnista.

Perusopetus rakentuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiselle. Se ohjaa niiden puolustamiseen ja ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Perusopetus edistää hyvinvointia, demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Tasa-arvon tavoite ja laaja yhdenvertaisuusperiaate ohjaavat perusopetuksen kehittämistä. Opetus edistää osaltaan taloudellista, sosiaalista, alueellista ja sukupuolten tasa-arvoa. Opetus on oppilaita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Koulua ja opetusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Kulttuurinen moninaisuus rikkautena

Perusopetus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle. Se on muodostunut ja muotoutuu eri kulttuureiden vuorovaikutuksessa. Opetus tukee oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi omassa kulttuurissaan ja yhteisössään sekä kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan. Samalla opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestävälle kehitykselle.

Eri kulttuuri- ja kielitaustoista tulevat ihmiset kohtaavat toisensa perusopetuksessa ja tutustuvat monenlaisiin tapoihin, yhteisöllisiin käytäntöihin ja katsomuksiin. Asioita opitaan näkemään toisten elämäntilanteista ja olosuhteista käsin. Oppiminen yhdessä yli kieli-, kulttuuri-, uskonto- ja katsomusrajojen luo edellytyksiä aidolle vuorovaikutukselle ja yhteisöllisyydelle. Perusopetus antaa perustan ihmisoikeuksia kunnioittavaan maailmankansalaisuuteen ja rohkaisee toimimaan myönteisten muutosten puolesta.

Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Tämän ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa. Perusopetuksessa tunnistetaan kestävän kehityksen ja ekososiaalisen sivistyksen välttämättömyys, toimitaan sen mukaisesti ja ohjataan oppilaita kestävän elämäntavan omaksumiseen. Kestävän kehityksen ja elämäntavan ulottuvuudet ovat ekologinen ja taloudellinen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen. Ekososiaalisen sivistyksen johtoajatuksena on luoda elämäntapaa ja kulttuuria, joka vaalii ihmisarvon loukkaamattomuutta, ekosysteemien monimuotoisuutta ja uusiutumiskykyä sekä samalla rakentaa osaamispohjaa luonnonvarojen kestävälle käytölle perustuvalle kiertotaloudelle. Ekososiaalinen sivistys merkitsee ymmärrystä erityisesti ilmastonmuutoksen vakavuudesta sekä pyrkimystä toimia kestävästi.

Ihminen kehittää ja käyttää teknologiaa sekä tekee teknologiaa koskevia päätöksiä arvojensa pohjalta. Hänellä on vastuu teknologian ohjaamisesta suuntaan, joka varmistaa ihmisen ja luonnon tulevaisuuden. Perusopetuksessa pohditaan kulutus- ja tuotantotavoissa ilmeneviä ristiriitoja suhteessa kestävään tulevaisuuteen sekä etsitään ja toteutetaan yhteistoimin ja pitkäjänteisesti elämäntapaamme korjaavia ratkaisuja. Oppilaita ohjataan tuntemaan myös kehitykseen vaikuttavia yhteiskunnallisia rakenteita ja ratkaisuja ja vaikuttamaan niihin. Perusopetus avaa näköalaa sukupolvien yli ulottuvaan globaaliin vastuuseen.

2.3 Oppimiskäsitys

Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Oppiminen on erottamaton osa yksilön ihmisenä kasvua ja yhteisön hyvän elämän rakentamista. Kieli, kehollisuus ja eri aistien käyttö ovat ajattelun ja oppimisen kannalta olennaisia. Uusien tietojen ja taitojen oppimisen rinnalla oppilas oppii reflektoimaan oppimistaan, kokemuksiaan ja tunteitaan. Myönteiset tunnekokemukset, oppimisen ilo ja uutta luova toiminta edistävät oppimista ja innostavat kehittämään omaa osaamista.

Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden aikuisten sekä eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa. Se on yksin ja yhdessä tekemistä, ajattelemista, suunnittelua, tutkimista ja näiden prosessien monipuolista arvioimista. Siksi oppimisprosessissa on olennaista oppilaiden tahto ja kehittyvä taito toimia ja oppia yhdessä. Oppilaita ohjataan myös ottamaan huomioon toimintansa seuraukset ja vaikutukset muihin ihmisiin ja ympäristöön. Yhdessä oppiminen edistää oppilaiden luovan ja kriittisen ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja sekä kykyä ymmärtää erilaisia näkökulmia. Se myös tukee oppilaiden kiinnostuksen kohteiden laajentumista. Oppiminen on monimuotoista ja sidoksissa opittavaan asiaan, aikaan ja paikkaan.

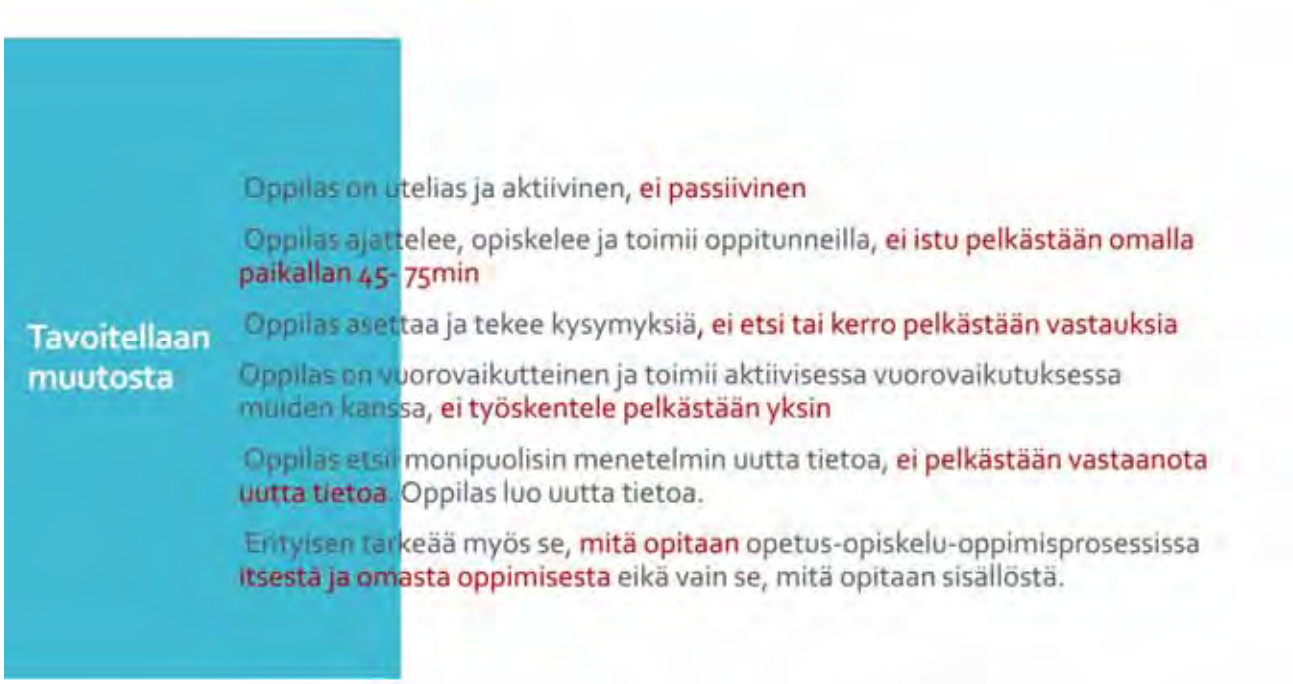
Oppimaan oppimisen taitojen kehittyminen on perusta tavoitteelliselle ja elinikäiselle oppimiselle. Siksi oppilasta ohjataan tiedostamaan omat tapansa oppia ja käyttämään tätä tietoa oppimisensa edistämiseen. Oppimisprosessistaan tietoinen ja vastuullinen oppilas oppii toimimaan yhä itseohjautuvammin. Oppimisprosessin aikana hän oppii työskentely- ja ajattelutaitoja sekä ennakoimaan ja suunnittelemaan oppimisen eri vaiheita. Jotta oppilas voisi oppia uusia käsitteitä ja syventää ymmärrystä opittavista asioista, häntä ohjataan liittämään opittavat asiat ja uudet käsitteet aikaisemmin oppimaansa. Tietojen ja taitojen oppiminen on kumuloituvaa ja se vaatii usein pitkäaikaista ja sinnikästä harjoittelua.

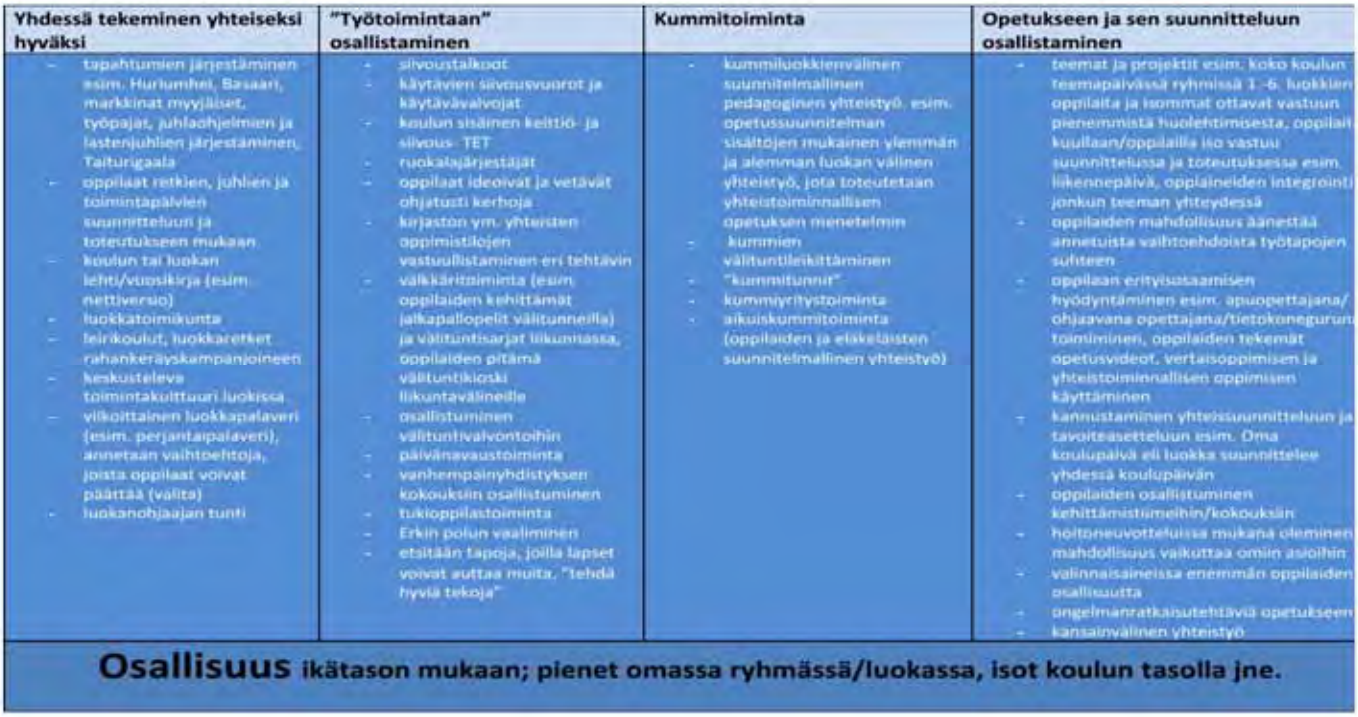
Oppilaan kiinnostuksen kohteet, arvostukset, työskentelytavat ja tunteet sekä kokemukset ja käsitykset itsestä oppijana ohjaavat oppimisprosessia ja motivaatiota. Oppilaan minäkuva sekä pystyvyyden tunne ja itsetunto vaikuttavat siihen, millaisia tavoitteita oppilas asettaa toiminnalleen. Oppimisprosessin aikana saatava rohkaiseva ohjaus vahvistaa oppilaan luottamusta omiin mahdollisuuksiinsa. Monipuolisen myönteisen ja realistisen palautteen antaminen ja saaminen ovat keskeinen osa sekä oppimista tukevaa että kiinnostuksen kohteita laajentavaa vuorovaikutusta.

2.4 Kajaanin perusopetuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys

Perusopetuksen arvoperustan ja oppimiskäsityksen pohtimisessa on laajasti osallistettu oppilaita, opettajia, huoltajia, sidosryhmiä ja yhteistyökumppaneita (OPS -paketit 1, 2 ja 3 kouluille, sähköinen kysely, sidosryhmätapaaminen ja yrittäjyysilta). Osallistamisen tuloksena muodostuivat neljä STEP-aluetta, jotka tuovat arvoperustaan paikallisen näkemyksen ja toimivat Kajaanissa oppimiskokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtana. Oppimiskäsityksessä korostuvat oppilaiden aktiivisuus ja osallisuus toiminnan lähökohtana.

Toimintakuluurin muutos ja STEP-oppimiskokonaisuudet ovat laajempana esityksenä perusopetuksen si-vulla sisältäen myös valmiita aihioita varsinaiseen toteutukseen.

http://www.kajaani.fi/palvelut/perusopetus

Tässä keskitetysti kuvatut paikalliset painotukset kytkeytyvät hyvin OPS -perusteissa keskeisiksi tavoit-teiksi nostettuihin laajaa-alaisen osaamisen alueisiin, jotka on esitelty seuraavassa luvussa (Luku 3.3.)

Opetussuunnitelma tulee elämään ja muuttumaan seurannan ja arvioinnin kautta. Kajaanissa seurantaa ja arviointia toteutetaan suhteessa perusopetuksen laatukriteereihin.

LUKU 3 PERUSOPETUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

3.1. Perusopetuksen tehtävä

Perusopetus on koulutusjärjestelmän kivijalka ja samalla osa esiopetuksesta alkavaa koulutusjatkumoa. Perusopetus tarjoaa oppilaille mahdollisuuden laajan yleissivistyksen perustan muodostamiseen ja oppivelvollisuuden suorittamiseen. Se antaa valmiudet ja kelpoisuuden toisen asteen opintoihin. Se ohjaa oppilaita löytämään omat vahvuutensa ja rakentamaan tulevaisuutta oppimisen keinoin.

Perusopetuksen tehtävää voidaan tarkastella sen opetus- ja kasvatustehtävän, yhteiskunnallisen tehtävän, kulttuuritehtävän sekä tulevaisuustehtävän näkökulmasta. Perusopetusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Opetuksen saavutettavuudesta ja esteettömyydestä pidetään huoli. Jokaisella perusopetusta antavalla koululla on opetus- ja kasvatustehtävä. Tämä tarkoittaa oppilaiden oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista yhteistyössä kotien kanssa. Perusopetus tarjoaa oppilaille mahdollisuuden osaamisen monipuoliseen kehittämiseen. Se rakentaa oppilaiden myönteistä identiteettiä ihmisinä, oppijoina ja yhteisön jäseninä. Opetus edistää osallisuutta ja kestävää elämäntapaa sekä kasvua demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyteen. Perusopetus kasvattaa oppilaita ihmisoikeuksien tuntemiseen, kunnioittamiseen ja puolustamiseen.

Perusopetuksen yhteiskunnallisena tehtävänä on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta. Perusopetus kartuttaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Inhimillinen pääoma koostuu osaamisesta ja sosiaalinen pääoma ihmisten välisistä yhteyksistä, vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Yhdessä ne edistävät yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia ja kehitystä. Perusopetuksen tehtävänä on osaltaan ehkäistä eriarvoistumista ja syrjäytymistä sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia eri oppiaineiden opinnoissa sekä lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.

Perusopetuksen kulttuuritehtävänä on edistää monipuolista kulttuurista osaamista ja kulttuuriperinnön arvostamista sekä tukea oppilaita oman kulttuuri-identiteetin ja kulttuurisen pääoman rakentamisessa. Opetus lisää ymmärrystä kulttuureiden moninaisuudesta ja auttaa hahmottamaan kulttuureita menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoina, joissa jokainen voi itse olla toimijana.

Koulua ympäröivän maailman muutos vaikuttaa väistämättä oppilaiden kehitykseen ja hyvinvointiin sekä koulun toimintaan. Perusopetuksessa opitaan kohtaamaan muutostarpeita avoimesti, arvioimaan niitä kriittisesti ja ottamaan vastuuta tulevaisuutta rakentavista valinnoista. Perusopetuksen globaalikasvatus luo osaltaan edellytyksiä oikeudenmukaiselle ja kestävälle kehitykselle YK:n asettamien kehitystavoitteiden suuntaisesti. Työtä tehdään mahdollisuuksien mukaan yhdessä muissa maissa toimivien koulujen ja

opetuksen kehittäjien kanssa. Perusopetus vaikuttaa myönteisenä ja yhteiskuntaa rakentavana muutosvoimana kansallisesti ja kansainvälisesti.

3.2 Opetuksen ja kasvatuksen valtakunnalliset tavoitteet

Opetuksen ja kasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään perusopetuslaissa sekä tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa[27]. Tavoitteet ohjaavat opetussuunnitelman perusteiden kaikkien osa-alueiden laadintaa. Ne ohjaavat myös paikallisen opetussuunnitelman laadintaa ja koulutyötä.

Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä korostetaan koulun kasvatus- ja opetustehtävää. Keskeisenä tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksen ja kasvatuksen tulee myös tukea kasvua tasapainoisiksi ja terveen itsetunnon omaaviksi ihmisiksi. Asetuksen mukaan opetus edistää kulttuurien sekä aatteellisten, maailmankatsomuksellisten ja uskonnollisten, kuten kristillisten, perinteiden sekä länsimaisen humanismin perinteen tuntemista ja ymmärtämistä. Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Sivistykseen nähdään kuuluvaksi myös yhteistyö ja vastuullisuus, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, kasvu hyviin tapoihin sekä kestävän kehityksen edistäminen.

Tarpeelliset tiedot ja taidot

Asetuksen 3§:n mukaan opetuksen keskeisenä tavoitteena on luoda perusta oppilaan laajan yleissivistyksen muodostumiselle sekä maailmankuvan avartumiselle. Tähän tarvitaan sekä eri tiedonalojen tietoja ja taitoja että tiedonaloja läpileikkaavaa ja yhdistävää osaamista. Taitojen merkitys korostuu. Asetuksessa todetaan, että opetettavan tiedon tulee perustua tieteelliseen tietoon. Siinä säädetään myös muulla kuin äidinkielellä annettavan opetuksen sekä erityiseen maailmankatsomukseen ja kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvan opetuksen järjestämisestä ja tavoitteista.

Sivistyksen, tasa-arvoisuuden ja elinikäisen oppimisen edistäminen

Asetuksen 4 § sisältää tavoitteita ja periaatteita, joiden mukaisesti opetus ja kasvatus sekä oppilashuolto tulee järjestää. Kaiken toiminnan tulee vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä parantaa oppimaan oppimisen taitoja ja edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen. Asetuksessa korostuu vuorovaikutteisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen sekä koulun ulkopuolella tapahtuva oppiminen opetustyön resurssina. Samoin korostuu kasvua ja oppimista edistävän toimintakulttuurin sekä toimivan oppilashuollon merkitys.

Valtioneuvoston asetuksessa säädetyt tavoitteet ohjaavat tarkastelemaan opetusta kokonaisuutena, joka rakentaa tässä ajassa tarvittavaa yleissivistystä ja luo pohjaa elinikäiselle oppimiselle. Tiedonalakohtaisen osaamisen lisäksi tulee tavoitella oppiainerajat ylittävää osaamista. Tähän pohjautuen opetussuunnitelman perusteissa määritellään tavoitteet ja sisällöt sekä yhteisille oppiaineille että tavoitteet

[27] Perusopetuslaki 2 § ja valtioneuvoston asetus (422/2012) 2 - 4 §

oppiaineita yhdistäville laaja-alaisille osaamisalueille ja monialaisille oppimiskokonaisuuksille. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää suunnitelmallista yhteistyötä ja tavoitteiden toteutumisen arviointia.

3.3 Tavoitteena laaja-alainen osaaminen

Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten oppilaat käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat oppilaiden omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen lisääntynyt tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista.

Arvot, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri luovat perustan osaamisen kehittymiselle. Kukin oppiaine rakentaa osaamista oman tiedon- ja taidonalansa sisältöjä ja menetelmiä hyödyntäen. Osaamisen kehittymiseen vaikuttavat sekä ne sisällöt, joiden parissa työskennellään, että erityisesti se, miten työskennellään ja miten oppijan ja ympäristön vuorovaikutus toimii. Oppilaille annettava palaute sekä oppimisen ohjaus ja tuki vaikuttavat etenkin asenteisiin, motivaatioon ja tahtoon toimia.

Seuraavassa kuvataan seitsemän laaja-alaista osaamiskokonaisuutta ja perustellaan niiden merkitys. Kokonaisuuksilla on useita liittymäkohtia toisiinsa. Niiden yhteisenä tavoitteena on perusopetuksen tehtävän mukaisesti ja oppilaiden ikäkauden huomioon ottaen tukea ihmisenä kasvamista sekä edistää demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämää osaamista. Erityisen tärkeätä on rohkaista oppilaita tunnistamaan oma erityislaatunsa, omat vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet täsmennetään luvuissa 13, 14 ja 15 vuosiluokkakokonaisuuksittain. Tavoitteet on otettu huomioon oppiaineiden tavoitteiden ja keskeisten sisältöalueiden määrittelyssä. Oppiainekuvauksissa osoitetaan oppiaineiden tavoitteiden yhteys laaja-alaiseen osaamiseen.

Ajattelu ja oppimaan oppiminen (L1)

Ajattelun ja oppimisen taidot luovat perustaa muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Ajatteluun ja oppimiseen vaikuttaa se, miten oppilaat hahmottavat itsensä oppijoina ja ovat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Olennaista on myös, miten he oppivat tekemään havaintoja ja hakemaan, arvioimaan, muokkaamaan, tuottamaan sekä jakamaan tietoa ja ideoita. Oppilaita ohjataan huomaamaan, että tieto voi rakentua monella tavalla, esimerkiksi tietoisesti päättelemällä tai intuitiivisesti, omaan kokemukseen perustuen. Tutkiva ja luova työskentelyote, yhdessä tekeminen sekä mahdollisuus syventymiseen ja keskittymiseen edistävät ajattelun ja oppimaan oppimisen kehittymistä.

Opettajien on tärkeä rohkaista oppilaita luottamaan itseensä ja näkemyksiinsä ja olemaan samalla avoimia uusille ratkaisuille. Rohkaisua tarvitaan myös epäselvän ja ristiriitaisen tiedon äärellä olemiseen. Oppilaita ohjataan pohtimaan asioita eri näkökulmista, hakemaan uutta tietoa ja siltä pohjalta tarkastelemaan ajattelutapojaan. Heidän kysymyksilleen annetaan tilaa ja heitä innostetaan etsimään vastauk-

sia, kuuntelemaan toisten näkemyksiä sekä samalla pohtimaan myös omaa sisäistä tietoaan. Heitä rohkaistaan rakentamaan uutta tietoa ja näkemystä. Koulun muodostaman oppivan yhteisön jäseninä oppilaat saavat tukea ja kannustusta ideoilleen ja aloitteilleen, jolloin heidän toimijuutensa voi vahvistua.

Oppilaita ohjataan käyttämään tietoa itsenäisesti ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa ongelmanratkaisuun, argumentointiin, päättelyyn ja johtopäätösten tekemiseen sekä uuden keksimiseen. Oppilailla tulee olla mahdollisuus analysoida käsillä olevaa asiaa kriittisesti eri näkökulmista. Innovatiivisten ratkaisujen löytäminen edellyttää, että oppilaat oppivat näkemään vaihtoehtoja ja yhdistelemään näkökulmia ennakkoluulottomasti ja voivat käyttää kuvittelukykyään olemassa olevien rajojen ylittämiseen. Leikit, pelillisyys, fyysinen aktiivisuus, kokeellisuus ja muut toiminnalliset työtavat sekä taiteen eri muodot edistävät oppimisen iloa ja vahvistavat edellytyksiä luovaan ajatteluun ja oivaltamiseen. Valmiudet systeemiseen ja eettiseen ajatteluun kehittyvät vähitellen, kun oppilaat oppivat näkemään asioiden välisiä vuorovaikutussuhteita ja keskinäisiä yhteyksiä sekä hahmottamaan kokonaisuuksia.

Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan oma tapansa oppia ja kehittämään oppimisstrategioitaan. Oppimaan oppimisen taidot karttuvat, kun oppilaita ohjataan ikäkaudelleen sopivalla tavalla asettamaan tavoitteita, suunnittelemaan työtään, arvioimaan edistymistään sekä hyödyntämään teknologisia ja muita apuvälineitä opiskelussaan. Oppilaita tuetaan rakentamaan perusopetuksen aikana hyvä tiedollinen ja taidollinen perusta sekä kestävä motivaatio jatko-opinnoille ja elinikäiselle oppimiselle.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (L2)

Oppilaat kasvavat maailmaan, joka on kulttuurisesti, kielellisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti moninainen. Kulttuurisesti kestävä elämäntapa ja monimuotoisessa ympäristössä toimiminen edellyttävät ihmisoikeuksien kunnioittamiselle perustuvaa kulttuurista osaamista, arvostavan vuorovaikutuksen taitoja ja keinoja ilmaista itseään ja näkemyksiään.

Perusopetuksessa oppilaita ohjataan ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamiseen ja arvostamiseen sekä oman kulttuuri-identiteetin ja myönteisen ympäristösuhteen rakentamiseen. Oppilaat oppivat tuntemaan ja arvostamaan elinympäristöään ja sen kulttuuriperintöä sekä omia sosiaalisia, kulttuurisia, uskonnollisia, katsomuksellisia ja kielellisiä juuriaan. Heitä kannustetaan pohtimaan oman taustansa merkitystä ja paikkaansa sukupolvien ketjussa. Oppilaita ohjataan näkemään kulttuurinen moninaisuus lähtökohtaisesti myönteisenä voimavarana. Samalla heitä ohjataan tunnistamaan, miten kulttuurit, uskonnot ja katsomukset vaikuttavat yhteiskunnassa ja arjessa, miten media muokkaa kulttuuria sekä pohtimaan myös, millaisia asioita ei voida ihmisoikeuksien vastaisena hyväksyä. Kouluyhteisössä ja koulun ulkopuolella tehtävässä yhteistyössä oppilaat oppivat havaitsemaan kulttuurisia erityispiirteitä ja toimimaan joustavasti eri ympäristöissä. Heitä kasvatetaan kohtaamaan arvostavasti muita ihmisiä sekä noudattamaan hyviä tapoja. Oppilaat saavat mahdollisuuksia kokea ja tulkita taidetta, kulttuuria ja kulttuuriperintöä. He oppivat myös välittämään, muokkaamaan ja luomaan kulttuuria ja perinteitä ja huomaamaan niiden merkityksen hyvinvoinnille.

Koulutyöhön sisällytetään runsaasti tilaisuuksia harjaantua esittämään mielipiteensä rakentavasti ja toimimaan eettisesti. Oppilaita ohjataan asettumaan toisen asemaan ja tarkastelemaan asioita ja tilanteita

eri näkökulmista. Koulutyössä edistetään suunnitelmallisesti ihmisoikeuksien, erityisesti lapsen oikeuksien tuntemista ja arvostamista sekä niiden mukaista toimintaa. Kunnioitusta ja luottamusta muita ihmisryhmiä ja kansoja kohtaan vahvistetaan kaikessa toiminnassa, myös kansainvälistä yhteistyötä tehden.

Kouluyhteisössä oppilaat saavat kokemuksia vuorovaikutuksen merkityksestä myös omalle kehitykselle. He kehittävät sosiaalisia taitojaan, oppivat ilmaisemaan itseään eri tavoin ja esiintymään eri tilanteissa. Opetuksessa tuetaan oppilaiden kasvua monipuolisiksi ja taitaviksi kielenkäyttäjiksi sekä äidinkielellään että muilla kielillä. Oppilaita rohkaistaan vuorovaikutukseen ja itsensä ilmaisemiseen vähäiselläkin kielitaidolla. Yhtä tärkeätä on oppia käyttämään matemaattisia symboleita, kuvia ja muuta visuaalista ilmaisua, draamaa sekä musiikkia ja liikettä vuorovaikutuksen ja ilmaisun välineinä. Koulutyöhön sisältyy myös monipuolisia mahdollisuuksia käsillä tekemiseen. Oppilaita ohjataan arvostamaan ja hallitsemaan omaa kehoaan ja käyttämään sitä tunteiden ja näkemysten, ajatusten ja ideoiden ilmaisemiseen. Koulutyössä rohkaistaan mielikuvituksen käyttöön ja kekseliäisyyteen. Oppilaita ohjataan edistämään toiminnallaan esteettisyyttä ja nauttimaan sen eri ilmenemismuodoista.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (L3)

Elämässä ja arjessa selviäminen edellyttää yhä moninaisempia taitoja. Kyse on terveydestä, turvallisuudesta ja ihmissuhteista, liikkumisesta ja liikenteestä, teknologisoituneessa arjessa toimimisesta sekä oman talouden hallinnasta ja kuluttamisesta, jotka kaikki vaikuttavat kestävään elämäntapaan. Perusopetuksessa tuetaan oppilaiden luottavaista suhtautumista tulevaisuuteen.

Kouluyhteisö ohjaa ymmärtämään, että jokainen vaikuttaa toiminnallaan niin omaan kuin toistenkin hyvinvointiin, terveyteen ja turvallisuuteen. Oppilaita kannustetaan huolehtimaan itsestä ja toisista, harjoittelemaan oman elämän ja arjen kannalta tärkeitä taitoja sekä lisäämään ympäristönsä hyvinvointia. Oppilaat oppivat perusopetuksen aikana tuntemaan ja ymmärtämään hyvinvointia ja terveyttä edistävien ja sitä haittaavien tekijöiden sekä turvallisuuden merkityksen ja hakemaan niihin liittyvää tietoa. He saavat mahdollisuuden kantaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä sekä kehittää tunnetaitojaan ja sosiaalisia taitojaan. Oppilaat kasvavat huomaamaan ihmissuhteiden ja keskinäisen huolenpidon tärkeyden. He oppivat myös ajanhallintaa, joka on tärkeä osa arjenhallintaa ja itsesäätelyä. Oppilaat saavat tilaisuuksia harjoitella toimimaan omasta ja muiden turvallisuudesta huolehtien eri tilanteissa, myös liikenteessä. Heitä ohjataan ennakoimaan vaaratilanteita ja toimimaan niissä tarkoituksenmukaisesti. Heitä opetetaan tunnistamaan keskeiset turvallisuuteen liittyvät symbolit sekä suojaamaan yksityisyyttään ja henkilökohtaisia rajojaan.

Oppilaat tarvitsevat perustietoa teknologiasta ja sen kehityksestä sekä vaikutuksista eri elämänalueilla ja ympäristössä. He tarvitsevat myös opastusta järkeviin teknologisiin valintoihin. Opetuksessa tarkastellaan teknologian monimuotoisuutta ja ohjataan ymmärtämään sen toimintaperiaatteita ja kustannusten muodostumista. Perusopetuksessa oppilaita ohjataan teknologian vastuulliseen käyttöön ja pohditaan siihen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Oppilaita opastetaan kehittämään kuluttajataitojaan sekä edellytyksiään omasta taloudesta huolehtimiseen ja talouden suunnitteluun. Oppilaat saavat ohjausta kuluttajana toimimiseen, mainonnan kriitti-

seen tarkasteluun sekä omien oikeuksien ja vastuiden tuntemiseen ja eettiseen käyttöön. Heitä kannustetaan kohtuullisuuteen, jakamiseen ja säästäväisyyteen. Perusopetuksen aikana oppilaat harjaantuvat kestävän elämäntavan mukaisiin valintoihin ja toimintatapoihin.

Monilukutaito (L4)

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään. Monilukutaito perustuu laaja-alaiseen käsitykseen tekstistä. Teksteillä tarkoitetaan tässä sanallisten, kuvallisten, auditiivisten, numeeristen ja kinesteettisten symbolijärjestelmien sekä näiden yhdistelmien avulla ilmaistua tietoa. Tekstejä voidaan tulkita ja tuottaa esimerkiksi kirjoitetussa, puhutussa, painetussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa.

Oppilaat tarvitsevat monilukutaitoa osatakseen tulkita maailmaa ympärillään ja hahmottaa sen kulttuurista monimuotoisuutta. Monilukutaito merkitsee taitoa hankkia, yhdistää, muokata, tuottaa, esittää ja arvioida tietoa eri muodoissa, eri ympäristöissä ja tilanteissa sekä erilaisten välineiden avulla. Monilukutaito tukee kriittisen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä. Sitä kehitettäessä tarkastellaan ja pohditaan myös eettisiä ja esteettisiä kysymyksiä. Monilukutaitoon sisältyy monia erilaisia lukutaitoja, joita kehitetään kaikessa opetuksessa. Oppilaiden tulee voida harjoittaa taitojaan sekä perinteisissä että monimediaisissa, teknologiaa eri tavoin hyödyntävissä oppimisympäristöissä.

Oppilaiden monilukutaitoa kehitetään kaikissa oppiaineissa arkikielestä kohti eri tiedonalojen kielen ja esitystapojen hallintaa. Osaamisen kehittyminen edellyttää rikasta tekstiympäristöä, sitä hyödyntävää pedagogiikkaa sekä oppiaineiden välistä ja muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Opetus tarjoaa mahdollisuuksia erilaisista teksteistä nauttimiseen. Oppimistilanteissa oppilaat käyttävät, tulkitsevat ja tuottavat erilaisia tekstejä sekä yksin että yhdessä muiden kanssa. Oppimateriaalina hyödynnetään ilmaisultaan monimuotoisia tekstejä ja mahdollistetaan niiden kulttuuristen yhteyksien ymmärtäminen. Opetuksessa tarkastellaan oppilaille merkityksellisiä, autenttisia tekstejä sekä niistä nousevia tulkintoja maailmasta. Näin oppilaat voivat hyödyntää opiskelussa vahvuuksiaan ja itseään kiinnostavia sisältöjä ja käyttää niitä myös osallistumisessa ja vaikuttamisessa.

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (L5)

Tieto- ja viestintäteknologinen (tvt) osaaminen on tärkeä kansalaistaito sekä itsessään että osana monilukutaitoa. Se on oppimisen kohde ja väline. Perusopetuksessa huolehditaan siitä, että kaikilla oppilailla on mahdollisuudet tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämiseen. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään suunnitelmallisesti perusopetuksen kaikilla vuosiluokilla, eri oppiaineissa ja monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa sekä muussa koulutyössä.

Tieto- ja viestintäteknologista osaamista kehitetään neljällä pääalueella 1) Oppilaita ohjataan ymmärtämään tieto- ja viestintäteknologian käyttö- ja toimintaperiaatteita ja keskeisiä käsitteitä sekä kehittämään käytännön tvt-taitojaan omien tuotosten laadinnassa. 2) Oppilaita opastetaan käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa vastuullisesti, turvallisesti ja ergonomisesti. 3) Oppilaita opetetaan käyttämään tieto- ja viestintäteknologiaa tiedonhallinnassa sekä tutkivassa ja luovassa työskentelyssä. 4) Oppilaat

saavat kokemuksia ja harjoittelevat tvt:n käyttämistä vuorovaikutuksessa ja verkostoitumisessa. Kaikilla näillä alueilla tärkeätä on oppilaiden oma aktiivisuus ja mahdollisuus luovuuteen sekä itselle sopivien työskentelytapojen ja oppimispolkujen löytämiseen. Tärkeätä on myös yhdessä tekemisen ja oivaltamisen ilo, mikä vaikuttaa opiskelumotivaatioon. Tieto- ja viestintäteknologia tarjoaa välineitä tehdä omia ajatuksia ja ideoita näkyväksi monin eri tavoin ja siten se myös kehittää ajattelun ja oppimisen taitoja.

Oppilaita opastetaan tuntemaan TVT:n erilaisia sovelluksia ja käyttötarkoituksia sekä huomaamaan niiden merkitys arjessa, ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja vaikuttamisen keinona. Yhdessä pohditaan, miksi tieto- ja viestintäteknologiaa tarvitaan opiskelussa, työssä ja yhteiskunnassa ja miten näistä taidoista on tullut osa yleisiä työelämätaitoja. Tieto- ja viestintäteknologian vaikutusta opitaan arvioimaan kestävän kehityksen näkökulmasta ja toimimaan vastuullisina kuluttajina. Oppilaat saavat perusopetuksen aikana kokemuksia TVT:n käytöstä myös kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. He oppivat hahmottamaan sen merkitystä, mahdollisuuksia ja riskejä globaalissa maailmassa.

Työelämätaidot ja yrittäjyys (L6)

Työelämä, ammatit ja työn luonne muuttuvat mm. teknologisen kehityksen ja talouden globalisoitumisen seurauksena. Työn vaatimusten ennakointi on vaikeampaa kuin ennen. Oppilaiden tulee perusopetuksessa saada yleisiä valmiuksia, jotka edistävät kiinnostusta ja myönteistä asennetta työtä ja työelämää kohtaan. Oppilaiden on tärkeä saada kokemuksia, jotka auttavat oivaltamaan työn ja yritteliäisyyden merkityksen, yrittäjyyden mahdollisuudet sekä oman vastuun yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. Koulutyö järjestetään niin, että oppilaat voivat kartuttaa työelämätuntemustaan, oppia yrittäjämäistä toimintatapaa ja oivaltaa koulussa ja vapaa-ajalla hankitun osaamisen merkityksen oman työuran kannalta.

Oppilaita opetetaan tuntemaan lähialueen elinkeinoelämän erityispiirteitä ja keskeisiä toimialoja. Perusopetuksen aikana oppilaat tutustuvat työelämään ja saavat kokemuksia työnteosta sekä yhteistyöstä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tällöin harjoitellaan työelämässä tarvittavaa asianmukaista käyttäytymistä ja yhteistyötaitoja sekä huomataan kielitaidon ja vuorovaikutustaitojen merkitys. Itsensä työllistämisen taidot ja yrittäjyys sekä riskien arviointi ja hallittu ottaminen tulevat tutuiksi myös erilaisten projektien kautta. Koulutyössä opitaan ryhmätoimintaa, projektityöskentelyä ja verkostoitumista.

Koulussa harjaannutaan työskentelemään itsenäisesti ja yhdessä toisten kanssa sekä toimimaan järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti. Yhteisessä työssä jokainen oppilas voi hahmottaa oman tehtävänsä osana kokonaisuutta. Siinä opitaan myös vastavuoroisuutta ja ponnistelua yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Toiminnallisissa opiskelutilanteissa oppilaat voivat oppia suunnittelemaan työprosesseja, asettamaan hypoteeseja, kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja ja tekemään johtopäätöksiä. He harjoittelevat työhön tarvittavan ajan arviointia ja muita työn edellytyksiä sekä uusia ratkaisujen löytämistä olosuhteiden muuttuessa. Samalla on tilaisuus oppia ennakoimaan työskentelyn mahdollisia vaikeuksia ja kohtaamaan myös epäonnistumisia ja pettymyksiä. Oppilaita kannustetaan sisukkuuteen työn loppuunsaattamisessa sekä työn ja sen tulosten arvostamiseen.

Oppilaita rohkaistaan suhtautumaan uusiin mahdollisuuksiin avoimesti ja toimimaan muutostilanteissa joustavasti ja luovasti. Heitä ohjataan tarttumaan asioihin aloitteellisesti ja etsimään erilaisia vaihtoehtoja. Oppilaita tuetaan tunnistamaan ammatillisia kiinnostuksen kohteitaan sekä tekemään jatko-opintovalintansa perustellusti ja omista lähtökohdistaan, perinteisten sukupuoliroolien ja muiden roolimallien vaikutukset tiedostaen.

Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävän tulevaisuuden rakentaminen (L7)

Yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen on demokratian toimivuuden perusedellytys. Osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä vastuullista suhtautumista tulevaisuuteen voi oppia vain harjoittelemalla. Kouluyhteisö tarjoaa tähän turvalliset puitteet. Samalla perusopetus luo osaamisperustaa oppilaiden kasvulle demokraattisia oikeuksia ja vapauksia vastuullisesti käyttäviksi, aktiivisiksi kansalaisiksi. Koulun tehtävänä on vahvistaa jokaisen oppilaan osallisuutta.

Perusopetuksessa luodaan edellytykset oppilaiden kiinnostukselle kouluyhteisön ja yhteiskunnan asioita kohtaan. Koulussa kunnioitetaan heidän oikeuttaan osallistua päätöksentekoon ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Oppilaat osallistuvat oman opiskelunsa, yhteisen koulutyön ja oppimisympäristön suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. He saavat tietoja ja kokemuksia kansalaisyhteiskunnan osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmistä ja keinoista sekä yhteisöllisestä työskentelystä koulun ulkopuolella. Ympäristön suojelemisen merkitys avautuu omakohtaisen luontosuhteen kautta. Oppilaat oppivat arvioimaan median vaikutuksia ja käyttämään sen mahdollisuuksia. Kokemusten kautta oppilaat oppivat vaikuttamista, päätöksentekoa ja vastuullisuutta. Samalla he oppivat hahmottamaan sääntöjen ja sopimusten sekä luottamuksen merkityksen. Osallistuessaan sekä koulussa että sen ulkopuolella oppilaat oppivat ilmaisemaan omia näkemyksiään rakentavasti. He oppivat työskentelemään yhdessä ja saavat tilaisuuksia harjoitella neuvottelemista, sovittelemista ja ristiriitojen ratkaisemista sekä asioiden kriittistä tarkastelua. Oppilaita kannustetaan pohtimaan ehdotuksiaan eri osapuolten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon sekä oikeudenmukaisen kohtelun ja kestävän elämäntavan näkökulmista.

Perusopetuksen aikana oppilaat pohtivat menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välisiä yhteyksiä sekä erilaisia tulevaisuusvaihtoehtoja. Heitä ohjataan ymmärtämään omien valintojen, elämäntapojen ja tekojen merkitys paitsi itselle, myös lähiyhteisöille, yhteiskunnalle ja luonnolle. Oppilaat saavat valmiuksia sekä omien että yhteisön ja yhteiskunnan toimintatapojen ja -rakenteiden arviointiin ja muuttamiseen kestävää tulevaisuutta rakentaviksi.

3.4 Kajaanin perusopetuksen tehtävä ja tavoitteet

Kajaanin perusopetuksen tehtävänä on toteuttaa laadukasta perusopetusta. Tavoitteena on tukea oppilaiden laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Laaja-alaiseen osaamiseen kytkeytyvät sekä oppiaineet että paikalliset painotukset (STEP-alueet ja oppilaiden aktiivisuus ja osallisuus) ja perusopetuksen tehtävää täydentävät suunnitelmat (Työelämätaidot ja yrittäjyys -polku, TVT-strategia, Maakunnallinen TVT-opetussuunnitelma ja Maakunnallinen TVT-koulutusrunko sekä Kulttuuripolku -suunnitelma). Suunnitelmat löytyvät perusopetuksen sivulta http://www.kajaani.fi/palvelut/perusopetus. Kokonaisuus on tiivistetty seuraavaan kuvioon.

Laaja-alainen osaaminen on kytketty oppiaineiden sisältöön ja arvioidaan osana oppiaineita. STEP-oppimiskokonaisuuksia toteutetaan sekä projektiluonteisesti, 5-6 luokkien valinnaisissa sekä osana yläkoulun valinnaisuutta ja niitä arvioidaan myös osana oppiaineiden arviointia. Opetussuunnitelman toteuttamiseen kytkeytyviä muita suunnitelma arvioidaan osana sidosryhmäyhteistyötä. Kokonaisuutta arvioidaan osana perusopetuksen laatukriteereitä (Laatukortti 5 Opetusuunnitelman toteuttaminen).

LUKU 4 YHTENÄISEN PERUSOPETUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

4.1 Toimintakulttuurin merkitys ja kehittäminen

Perusopetusta kehitetään opetussuunnitelmallisesti ja pedagogisesti yhtenäisenä kokonaisuutena. Perusopetus jäsentyy valtioneuvoston asetuksen mukaisesti vuosiluokkien 1–2, 3–6 sekä 7–9 muodostamiin jaksoihin. Vuosiluokat muodostavat opetuksellisesti eheän ja kasvatuksellisesti johdonmukaisen

jatkumon. Yhteistyö esiopetuksen kanssa vahvistaa työn pitkäjänteisyyttä. Opetuksen järjestäjä huolehtii yhteistyöstä ja opetuksen yhtenäisyydestä riippumatta siitä, toimivatko esiopetus ja perusopetus tai perusopetuksen eri luokka-asteet hallinnollisesti eri yksiköissä tai eri rakennuksissa. Yhteistyötä tehdään mahdollisuuksien mukaan myös seuraavan koulutusvaiheen oppilaitosten kanssa.

Toimintakulttuurilla on keskeinen merkitys perusopetuksen yhtenäisyyden toteuttamisessa. Se vaikuttaa aina oppilaan kohtaaman koulutyön laatuun[28]. Yhteisön toimintakulttuuri on sen historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuva tapa toimia. Toimintakulttuuria voidaan kehittää ja muuttaa. Se on kokonaisuus, joka rakentuu

- työtä ohjaavien normien ja toiminnan tavoitteiden tulkinnasta
- johtamisesta sekä työn organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista
- yhteisön osaamisesta ja kehittämisestä
- pedagogiikasta ja ammatillisuudesta
- vuorovaikutuksesta, ilmapiiristä, arkikäytännöistä ja oppimisympäristöistä.

Toimintakulttuuria muovaavat sekä tiedostetut että tiedostamattomat tekijät. Toimintakulttuuri vaikuttaa sen piirissä oleviin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys ja vaikutukset vai ei. Aikuisten tapa toimia välittyy oppilaille, jotka omaksuvat kouluyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja. Esimerkiksi vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä sukupuoliroolit siirtyvät oppilaille. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä.

Toimintakulttuuri ilmenee selvimmin yhteisön käytännöissä. Perusopetuksessa kaikki käytännöt rakennetaan tukemaan opetus- ja kasvatustyölle asetettuja tavoitteita. Toimintakulttuurin tulee tukea tavoitteisiin sitoutumista ja edistää yhteisen arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista koulutyössä. Toimintakulttuuriin kehittämisen perusedellytys on toisia arvostava, avoin ja vuorovaikutteinen sekä kaikkia yhteisön jäseniä osallistava ja luottamusta rakentava keskustelu.

4.2 Toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat periaatteet

Perusopetuksen toimintakulttuurin periaatteiden tehtävänä on tukea opetuksen järjestäjiä ja kouluja toimintansa suuntaamisessa. Periaatteet on kuvattu ajatellen erityisesti koulun toimintaa. Opetuksen järjestäjän tehtävänä on luoda edellytykset periaatteiden toteutumiselle kouluissa ja kehittää omaa toimintakulttuuriaan samassa suunnassa. Tavoitteena on luoda toimintakulttuuria, joka edistää oppimista, osallisuutta, hyvinvointia ja kestävää elämäntapaa. Periaatteiden toteuttamiseksi tarvitaan paikallisten tarpeiden ja mahdollisuuksien huomioon ottamista, yhteistyötä huoltajien ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa sekä oppilaiden aitoa mukanaoloa yhteisön kehittämisessä.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Koulu toimii oppivana yhteisönä ja kannustaa kaikkia jäseniään oppimiseen. Oppiva yhteisö kehittyy dialogin avulla. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä. Tavoitteiden pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi ja kiireettömyys edistävät yhteisön oppimista. Sitä tukee ko-

[28] Perusopetuksen laatukriteerit, opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: 29

deilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen. Pedagogisen ja jaetun johtamisen merkitys korostuu, ja johtaminen kohdistuu erityisesti oppimisen edellytyksistä huolehtimiseen.

Oppiva yhteisö luo edellytyksiä yhdessä ja toinen toisiltaan oppimiseen. Se luo edellytyksiä myös tutkimiseen ja kokeilemiseen sekä innostumisen ja onnistumisen kokemuksiin. Yhteisö rohkaisee jokaista jäsentään yrittämään ja oppimaan myös virheistä. Se antaa sopivia haasteita ja tukee vahvuuksien löytämistä ja hyödyntämistä. Yhteisön jäseninä oppilaat voivat luoda myönteisen ja realistisen käsityksen itsestään ja kehittää luontaista kokeilun ja tutkimisen haluaan. Oppivassa yhteisössä ymmärretään fyysisen aktiivisuuden merkitys oppimiselle ja irrottaudutaan istuvasta elämäntavasta. Siinä arvostetaan työhön syventymistä, oppimisessa tarvittavaa ponnistelua ja työn loppuunsaattamista.

Hyvinvointi ja turvallinen arki

Oppivan yhteisön rakenteet ja käytännöt edistävät hyvinvointia ja turvallisuutta ja luovat siten edellytyksiä oppimiselle. Nämä näkökulmat ulottuvat kaikkeen koulutyöhön ja ohjaavat jokaisen työskentelyä. Toiminnassa otetaan huomioon yhteisön jäsenten yksilöllisyys ja tasa-arvoisuus sekä yhteisön tarpeet. Koulun käytännöt ovat joustavia ja mahdollistavat monipuolisen toiminnan. Liikkuminen sekä mielen hyvinvointia edistävät yhteiset toiminnat ovat luonteva osa jokaista koulupäivää. Yhteisöllinen oppilashuolto on tärkeä osa toimintakulttuuria.

Oppilailla on yhdenvertainen mahdollisuus saada ohjausta sekä tukea kehitykseensä ja oppimiseensa sekä yksilöinä että ryhmän jäseninä. Yhteisössä arvostetaan hyväntahtoisuutta ja ystävällisyyttä. Kiusaamista, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. Koulutyössä pyritään arjen ennakoitavuuteen ja kiireettömyyteen. Kuulluksi tuleminen ja oikeudenmukaisuuden kokemus rakentavat luottamusta. Rauhallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, hyvät sosiaaliset suhteet sekä ympäristön viihtyisyys edistävät työrauhaa.

Vuorovaikutus ja monipuolinen työskentely

Vuorovaikutus, yhteistyö ja monipuolinen työskentely ovat yhteisön kaikkien jäsenten oppimista ja hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Oppiva yhteisö tunnistaa oppimisen ja tiedon rakentumisen moninaisuuden ja toimii joustavasti. Se rohkaisee kokeilemiseen ja antaa tilaa eri ikäkausille ja oppijoille tunnusomaiselle toiminnallisuudelle, luovalle työskentelylle, liikkumiselle, leikille ja elämyksille.

Koulutyössä hyödynnetään suunnitelmallisesti eri työtapoja ja oppimisympäristöjä ja työskentelyä pyritään säännöllisesti viemään ulos luokkahuoneesta. Luodaan mahdollisuuksia projektimaiseen työskentelyyn ja kokonaisuuksien opiskeluun sekä yhteistyöhön koulun sisällä ja koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Koulun aikuisten keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa tukevat oppilaiden kasvua hyvään vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Yhdessä tekeminen edistää oman erityislaadun tunnistamista ja taitoa työskennellä rakentavasti monenlaisten ihmisten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään edistämään vuorovaikutusta sekä työskentelyn moniaistisuutta ja monikanavaisuutta.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Koulu oppivana yhteisönä on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa, jossa paikallinen ja globaali limittyvät. Erilaiset identiteetit, kielet, uskonnot ja katsomukset elävät rinnakkain ja ovat

vuorovaikutuksessa keskenään. Oppivassa yhteisössä kotikansainvälisyys on tärkeä voimavara. Yhteisö arvostaa ja hyödyntää maan kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä omaa ja ympäristön kulttuurista, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Se tuo esiin saamelaiskulttuurin ja eri vähemmistöjen merkityksen Suomessa. Se kehittää yksilöiden ja ryhmien välistä ymmärrystä ja kunnioitusta sekä vastuullista toimintaa. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on perusoikeus. Kulttuuritraditioihin tutustutaan, erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan uusia tapoja toimia yhdessä.

Yksi kulttuurisen moninaisuuden ilmentymä on monikielisyys. Jokainen yhteisö ja yhteisön jäsen on monikielinen. Eri kielten käyttö rinnakkain koulun arjessa nähdään luontevana ja kieliä arvostetaan. Kielitietoisessa yhteisössä keskustellaan kieliin ja kieliyhteisöihin kohdistuvista asenteista ja ymmärretään kielen keskeinen merkitys oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan sosiaalistumisessa. Jokaisella oppiaineella on oma kielensä, tekstikäytäntönsä ja käsitteistönsä. Eri tiedonalojen kielet ja symbolijärjestelmät avaavat samaan ilmiöön eri näkökulmia. Opetuksessa edetään arkikielestä käsitteellisen ajattelun kieleen. Kielitietoisessa koulussa jokainen aikuinen on kielellinen malli ja myös opettamansa oppiaineen kielen opettaja.

Osallisuus ja demokraattinen toiminta

Oppivan yhteisön toimintatavat rakennetaan yhdessä. Osallisuutta edistävä, ihmisoikeuksia toteuttava ja demokraattinen toimintakulttuuri luo perustan oppilaiden kasvulle aktiivisiksi kansalaisiksi.

Oppilaat osallistuvat oman kehitysvaiheensa mukaisesti toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. He saavat kokemuksia kuulluiksi ja arvostetuiksi tulemisesta yhteisön jäseninä. Yhteisö kannustaa demokraattiseen vuoropuheluun ja osallistumiseen sekä luo niille toimintatapoja ja rakenteita. Oppilaskuntatoiminta tarjoaa yhden tärkeän väylän oppilaiden osallistumiselle. Muut toimintamuodot kuten tukioppilas- ja kummitoiminta, vapaaehtoistyö tai erilaiset kestävän kehityksen toiminnat täydentävät sitä. Samalla ne vahvistavat yhteistyötä ja vuorovaikutusta koko kouluyhteisössä. Yhteistyö eri hallinnonalojen, seurakuntien, järjestöjen, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa syventää käsityksiä yhteiskunnasta ja kansalaisyhteiskunnassa toimimisesta. Yhteydet eri maissa toimivien koulujen kanssa lisäävät globalisoituneessa maailmassa toimimisen taitoja.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Oppiva yhteisö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi samanarvoisina riippumatta mistään henkilöön liittyvästä tekijästä[29]. Samanarvoisuus ei merkitse samanlaisuutta. Yhdenvertainen kohtelu edellyttää sekä perusoikeuksien ja osallistumisen mahdollisuuksien turvaamista kaikille että yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista.

Peruskouluaikana oppilaiden käsitys omasta sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisuudesta kehittyy. Oppiva yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja tukee oppilaita oman identiteetin rakentumisessa. Opetus on lähestymistavaltaan sukupuolitietoista. Yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Oppimisympäristöjä, työtapoja ja opetusmateriaaleja valitsemalla ja kehittämällä luodaan näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle.

[29] Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

Vastuu ympäristöstä ja kestävään tulevaisuuteen suuntautuminen

Oppiva yhteisö ottaa kaikessa toiminnassaan huomioon kestävän elämäntavan välttämättömyyden. Arjen valinnoillaan ja toimillaan koulu ilmentää vastuullista suhtautumista ympäristöön. Raaka-aineita, energiaa ja luonnon monimuotoisuutta tuhlaavia materiaalivalintoja ja toimintatapoja muutetaan kestäviksi. Kestävän elämäntavan aineettomien tekijöiden merkitystä hyvinvoinnille korostetaan ja niille annetaan aikaa ja näkyvyyttä päivittäisessä koulutyössä. Oppilaat ovat mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa kestävää arkea.

Oppiva yhteisö rakentaa toivoa hyvästä tulevaisuudesta luomalla osaamisperustaa ekososiaaliselle sivistykselle. Realistinen ja käytännöllinen asenne hyvän tulevaisuuden edellytysten muovaamiseen vahvistaa kasvamista vastuullisuuteen yhteisön jäseninä, kuntalaisina ja kansalaisina. Se rohkaisee oppilaita kohtaamaan avoimesti ja uteliaasti maailman moninaisuutta sekä toimimaan oikeudenmukaisemman ja kestävämmän tulevaisuuden puolesta.

4.3 Oppimisympäristöt ja työtavat

Oppimisympäristöt

Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja ja paikkoja sekä yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, joissa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat. Oppimisympäristöön kuuluvat myös välineet, palvelut ja materiaalit, joita opiskelussa käytetään. Oppimisympäristöjen tulee tukea yksilön ja yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta[30]. Kaikki yhteisön jäsenet vaikuttavat toiminnallaan oppimisympäristöihin. Hyvin toimivat oppimisympäristöt edistävät vuorovaikutusta, osallistumista ja yhteisöllistä tiedon rakentamista. Ne myös mahdollistavat aktiivisen yhteistyön koulun ulkopuolisten yhteisöjen tai asiantuntijoiden kanssa.

Oppimisympäristöjen kehittämisen tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostavat pedagogisesti monipuolisen ja joustavan kokonaisuuden. Kehittämisessä otetaan huomioon eri oppiaineiden erityistarpeet. Oppimisympäristöjen tulee tarjota mahdollisuuksia luoviin ratkaisuihin sekä asioiden tarkasteluun ja tutkimiseen eri näkökulmista. Lisäksi oppimisympäristöjen kehittämisessä ja valinnassa otetaan huomioon, että oppilaat oppivat uusia tietoja ja taitoja myös koulun ulkopuolella.

Perusopetuksen tilaratkaisujen kehittämisessä, suunnittelussa, toteutuksessa ja käytössä otetaan huomioon ergonomia, ekologisuus, esteettisyys, esteettömyys ja akustiset olosuhteet sekä tilojen valaistus, sisäilman laatu, viihtyisyys, järjestys ja siisteys. Koulun tilaratkaisuilla kalusteineen, varusteineen ja välineineen on mahdollista tukea opetuksen pedagogista kehittämistä ja oppilaiden aktiivista osallistumista. Tilat, välineet ja materiaalit sekä kirjastopalvelut pyritään saamaan oppilaan käyttöön niin, että ne antavat mahdollisuuden myös itsenäiseen opiskeluun. Koulun sisä- ja ulkotilojen lisäksi eri oppiaineiden opetuksessa hyödynnetään luontoa ja rakennettua ympäristöä. Kirjastot, liikunta-, taide- ja luontokeskukset, museot ja monet muut yhteistyötahot tarjoavat monimuotoisia oppimisympäristöjä.

[30] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 4 §

Tieto- ja viestintäteknologia on olennainen osa monipuolisia oppimisympäristöjä. Sen avulla vahvistetaan oppilaiden osallisuutta ja yhteisöllisen työskentelyn taitoja sekä tuetaan oppilaiden henkilökohtaisia oppimispolkuja. Oppimisympäristöjen kehittämisessä otetaan huomioon monimuotoinen mediakulttuuri. Uusia tieto- ja viestintäteknologisia ratkaisuja otetaan käyttöön oppimisen edistämiseksi ja tukemiseksi. Oppilaiden omia tietoteknisiä laitteita voidaan käyttää oppimisen tukena huoltajien kanssa sovittavilla tavoilla. Samalla varmistetaan, että kaikilla oppilailla on mahdollisuus tieto- ja viestintäteknologian käyttöön.

Onnistumisen kokemukset ja elämykset erilaisissa ympäristöissä ja oppimistilanteissa innostavat oppilaita oman osaamisensa kehittämiseen. Oppilaat osallistuvat oppimisympäristöjen kehittämiseen. Oppimisympäristöjen suunnittelussa otetaan huomioon oppilaiden yksilölliset tarpeet[31]. Näin voidaan ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarvetta. Tuen tarpeen mukaan räätälöidyt oppimisympäristöt voivat olla osa oppilaan suunnitelmallista tukea.

Oppimisympäristöjen kehittämisessä otetaan huomioon kouluyhteisön ja jokaisen oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvointi. Ympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä ja edistää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaista tervettä kasvua ja kehitystä[32]. Oppilaita ohjataan vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan kaikissa oppimisympäristöissä. Hyvä työrauha sekä ystävällinen ja kiireetön ilmapiiri tukevat oppimista.

Työtavat

Työtapojen valinnan lähtökohtana ovat opetukselle ja oppimiselle asetetut tavoitteet sekä oppilaiden tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Työtapojen vaihtelu tukee ja ohjaa koko opetusryhmän ja jokaisen oppilaan oppimista. Opetuksessa käytetään eri ikäkausiin sekä erilaisiin oppimistilanteisiin soveltuvia työtapoja. Työtapojen ja arviointimenetelmien monipuolisuus antaa oppilaalle mahdollisuuden osoittaa osaamistaan eri tavoin. Työtapojen valinnassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

Monipuoliset työtavat tuovat oppimiseen iloa ja onnistumisen kokemuksia sekä tukevat eri ikäkausille ominaista luovaa toimintaa. Kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat sekä eri aistien käyttö ja liikkuminen lisäävät oppimisen elämyksellisyyttä ja vahvistavat motivaatiota. Motivaatiota vahvistavat myös työtavat, jotka tukevat itseohjautuvuutta ja ryhmään kuulumisen tunnetta. Draamatoiminta sekä muut taiteelliset ilmaisukeinot edistävät oppilaiden kasvua itsensä tunteviksi, itsetunnoltaan terveiksi ja luoviksi ihmisiksi. Tällöin oppilaat pystyvät ilmaisemaan itseään monipuolisesti ja toimimaan rakentavassa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten ja ryhmien kanssa. Työtapojen valinnalla voidaan tukea myös yhteisöllistä oppimista, jossa osaamista ja ymmärrystä rakennetaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Oppilaita ohjataan toimimaan erilaisissa rooleissa, jakamaan tehtäviä keskenään ja olemaan vastuussa sekä henkilökohtaisista että yhteisistä tavoitteista.

Työtapojen valinnassa otetaan huomioon eri oppiaineiden ominaispiirteet sekä laaja-alaisen osaamisen kehittäminen. Oppiaineille ominaisten työtapojen käyttö edistää sekä jäsentyneiden tietorakenteiden

[31] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 4 §
[32] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 4 §

muodostumista että taitojen omaksumista. Oppimisen kannalta tärkeitä ovat tiedon hankkimisen, käsittelyn, analysoimisen, esittämisen, soveltamisen, yhdistelemisen, arvioinnin ja luomisen taidot. Tutkiva ja ongelmalähtöinen työskentely, leikki, mielikuvituksen käyttö ja taiteellinen toiminta edistävät käsitteellistä ja menetelmällistä osaamista, kriittistä ja luovaa ajattelua sekä taitoa soveltaa osaamista.

Opetuksen eriyttäminen ohjaa työtapojen valintaa. Eriyttäminen perustuu oppilaantuntemukseen ja on kaiken opetuksen pedagoginen lähtökohta. Se koskee opiskelun laajuutta ja syvyyttä, työskentelyn rytmiä ja etenemistä sekä oppilaiden erilaisia tapoja oppia. Eriyttäminen perustuu oppilaan tarpeille ja mahdollisuuksille suunnitella itse opiskeluaan, valita erilaisia työtapoja ja edetä yksilöllisesti. Työtapojen valinnassa otetaan huomioon myös oppilaiden väliset yksilölliset ja kehitykselliset erot. Eriyttämällä tuetaan oppilaan itsetuntoa ja motivaatiota sekä turvataan oppimisen rauhaa. Eriyttämisellä myös ehkäistään tuen tarpeen syntymistä.

Myös opetuksen eheyttäminen ohjaa työtapojen valintaa. Opetuksen eheyttämistä käsitellään seuraavassa alaluvussa 4.4.

Monipuolinen ja tarkoituksenmukainen tieto- ja viestintäteknologian käyttö lisää oppilaiden mahdollisuuksia kehittää työskentelyään ja verkostoitumistaitojaan. Siten valmiudet tiedon omatoimiseen, vuorovaikutteiseen ja kriittiseen hankintaan, käsittelyyn ja luovaan tuottamiseen karttuvat. Työtapojen valinnassa hyödynnetään pelien ja pelillisyyden tarjoamat mahdollisuudet.

Opettaja valitsee työtavat vuorovaikutuksessa oppilaiden kanssa ja ohjaa oppilaita erityisesti uusien työtapojen käytössä itseohjautuvuutta vahvistaen. Oppimaan oppimisen taidot kehittyvät parhaiten silloin, kun opettaja ohjaa oppilaita myös suunnittelemaan ja arvioimaan työskentelytapojaan. Tämä motivoi ja auttaa oppilaita ottamaan vastuuta oppimisesta ja työskentelystä kouluyhteisössä. Yhteinen tavoitteiden ja arviointiperusteiden pohdinta sitouttaa tavoitteiden mukaiseen työskentelyyn.

4.4 Opetuksen eheyttäminen ja monialaiset oppimiskokonaisuudet

Opetuksen eheyttäminen on tärkeä osa perusopetuksen yhtenäisyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Eheyttämisen tavoitteena on tehdä mahdolliseksi opiskeltavien asioiden välisten suhteiden ja keskinäisten riippuvuuksien ymmärtäminen. Se auttaa oppilaita yhdistämään eri tiedonalojen tietoja ja taitoja sekä jäsentämään niitä mielekkäiksi kokonaisuuksiksi vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kokonaisuuksien tarkastelu ja tiedonaloja yhdistelevät, tutkivat työskentelyjaksot ohjaavat oppilaita soveltamaan tietojaan ja tuottavat kokemuksia osallistumisesta tiedon yhteisölliseen rakentamiseen. Oppilaat voivat näin hahmottaa koulussa opiskeltavien asioiden merkitystä oman elämän ja yhteisön sekä yhteiskunnan ja ihmiskunnan kannalta. Samalla he saavat aineksia maailmankuvansa laajentamiseen ja jäsentämiseen.

Opetuksen eheyttäminen edellyttää sekä opetuksen sisältöä että työtapoja koskevaa pedagogista lähestymistapaa, jossa kunkin oppiaineen opetuksessa ja erityisesti oppiainerajat ylittäen tarkastellaan todellisen maailman ilmiöitä tai teemoja kokonaisuuksina. Eheyttämisen tapa ja kesto voi vaihdella oppilaiden tarpeista ja opetuksen tavoitteista riippuen. Eheyttämistä voidaan toteuttaa mm:

- rinnastamalla eli opiskelemalla samaa teemaa kahdessa tai useammassa oppiaineessa samanaikaisesti
- jaksottamalla eli järjestämällä samaan teemaan liittyvät asiat peräkkäin opiskeltaviksi

- toteuttamalla toiminnallisia aktiviteetteja kuten teemapäiviä, erilaisia tapahtumia, kampanjoita, opintokäyntejä ja leirikouluja
- suunnittelemalla monialaisia, pitempikestoisia oppimiskokonaisuuksia, joiden toteuttamiseen osallistuu useampia oppiaineita ja joihin voi sisältyä edellä mainittuja eheyttämistapoja
- muodostamalla oppiaineista integroituja kokonaisuuksia
- kokonaisopetuksena, jossa kaikki opetus toteutetaan eheytettynä kuten esiopetuksessa.

Jotta voidaan turvata kaikkien oppilaiden mahdollisuus kokonaisuuksien tarkasteluun ja oppilaita kiinnostavaan tutkivaan työskentelyyn, opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että oppilaiden opintoihin sisältyy vähintään yksi monialainen oppimiskokonaisuus lukuvuodessa. Monialaisten oppimis-kokonaisuuksien tavoitteet, sisällöt ja toteuttamistavat päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa ja ne täsmennetään koulujen lukuvuosisuunnitelmissa. Oppimiskokonaisuudet suunnitellaan riittävän pitkäkestoisiksi siten, että oppilailla on aikaa syventyä oppimiskokonaisuuden sisältöön ja työskennellä tavoitteellisesti, monipuolisesti ja pitkäjänteisesti. Paikallisessa opetussuunnitelmassa ja lukuvuosisuunnitelmassa voidaan päättää myös muista opetuksen eheyttämistavoista.

Monialaiset oppimiskokonaisuudet edistävät perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Oppimiskokonaisuuksien aiheet suunnitellaan paikallisesti ilmentämään luvussa 4.2 kuvattuja toimintakulttuurin periaatteita.

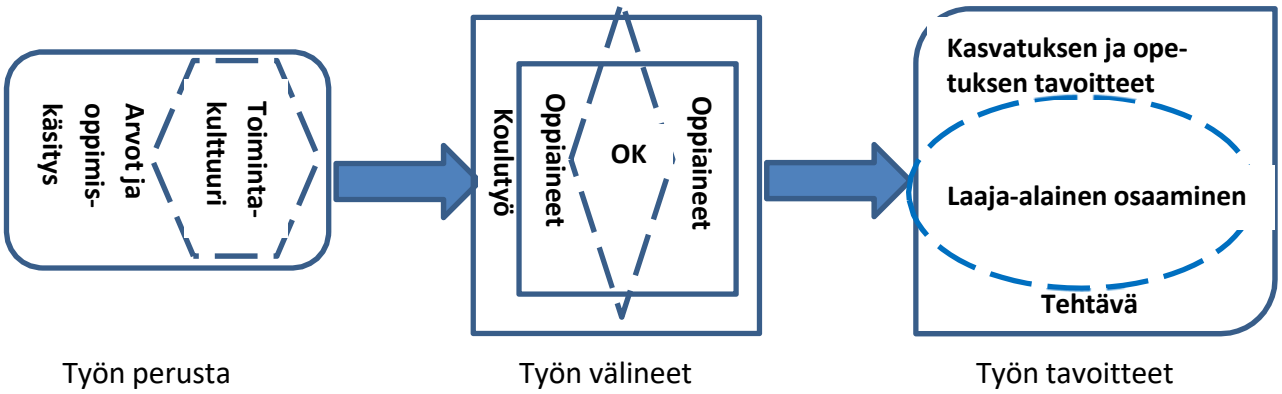
Monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään paikallisia voimavaroja ja mahdollisuuksia. Oppimiskokonaisuudet tarjoavat hyvän tilaisuuden koulun ja muun yhteiskunnan väliselle yhteistyölle. Käsiteltävien asioiden paikallisuus, ajankohtaisuus ja yhteiskunnallinen merkittävyys luovat lisämotivaatiota sekä opettajille että oppilaille. Oppilaiden osallistuminen suunnitteluun on välttämätöntä. Oppimiskokonaisuuksien tarkoituksena on käsitellä toiminnallisesti oppilaiden kokemusmaailmaan kuuluvia ja sitä avartavia asioita, jolloin tavoitteena on

- vahvistaa oppilaiden osallisuutta ja tarjota mahdollisuuksia olla mukana opiskelun tavoitteiden, sisältöjen ja työskentelytapojen suunnittelussa
- nostaa esiin oppilaiden merkityksellisiksi kokemia kysymyksiä sekä luoda tilaisuuksia niiden käsittelyyn ja edistämiseen
- lisätä mahdollisuuksia opiskella erilaisissa ja eri-ikäisten oppilaiden ryhmissä ja työskennellä useiden eri aikuisten kanssa
- tarjota mahdollisuuksia yhdistää koulun ulkopuolinen oppiminen koulutyöhön
- antaa tilaa älylliselle uteliaisuudelle, elämyksille ja luovuudelle sekä haastaa monenlaisiin vuorovaikutus- ja kielenkäyttötilanteisiin
- vahvistaa tietojen ja taitojen soveltamista käytäntöön sekä harjaannuttaa kestävän elämäntavan mukaista toimijuutta
- innostaa oppilaita toimimaan yhteisöä ja yhteiskuntaa rakentavalla tavalla.

Monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelu ja toteuttaminen edellyttävät yhteistyötä eri lähestymistapoja edustavien oppiaineiden kesken sekä koulun muun toiminnan hyödyntämistä. Kaikki oppiaineet ovat vuorollaan mukana oppimiskokonaisuuksien toteuttamisessa kulloisenkin kokonaisuuden edellyttämällä tavalla. Oppimiskokonaisuuksien sisällöiksi etsitään toimintakulttuurin periaatteiden mukaisia, oppilaita kiinnostavia sekä oppiaineiden ja opettajien väliseen yhteistyöhön soveltuvia teemoja. Niiden opiskelussa käytetään eri oppiaineille ominaisia tarkastelutapoja, käsitteitä ja menetelmiä.

Oppilaille annetaan palautetta työskentelystään oppimiskokonaisuuden aikana ja oppilaan osoittama osaaminen otetaan huomioon oppiaineissa annettavaa sanallista arviota tai arvosanaa muodostettaessa.

Monialaiset oppimiskokonaisuudet (OK) ovat opetusta eheyttäviä ja oppiaineiden yhteistyöhön perustuvia opiskelujaksoja. Niiden toteuttamisen tulee ilmentää koulun arvoja ja oppimiskäsitystä. Oppimiskokonaisuudet konkretisoivat perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita ja tukevat laaja-alaisen osaamisen kehittymistä.

4.5 Toimintakulttuuri Kajaanin perusopetuksessa

Kajaanin oma OPS-työ aloitettiin toimintakulttuurin, sen merkityksen ja sen muutostarpeen pohdinnalla kaikissa kouluissa. Pohdinnan tuloksena syntyivät suunnat, joita kohti halutaan mennä sekä koulujen kootut oivallukset. Oppiva yhteisö- ajattelu ymmärretään toimintakulttuurina, joss kaikki sen jäsent ovat opettajia ja oppijoita.

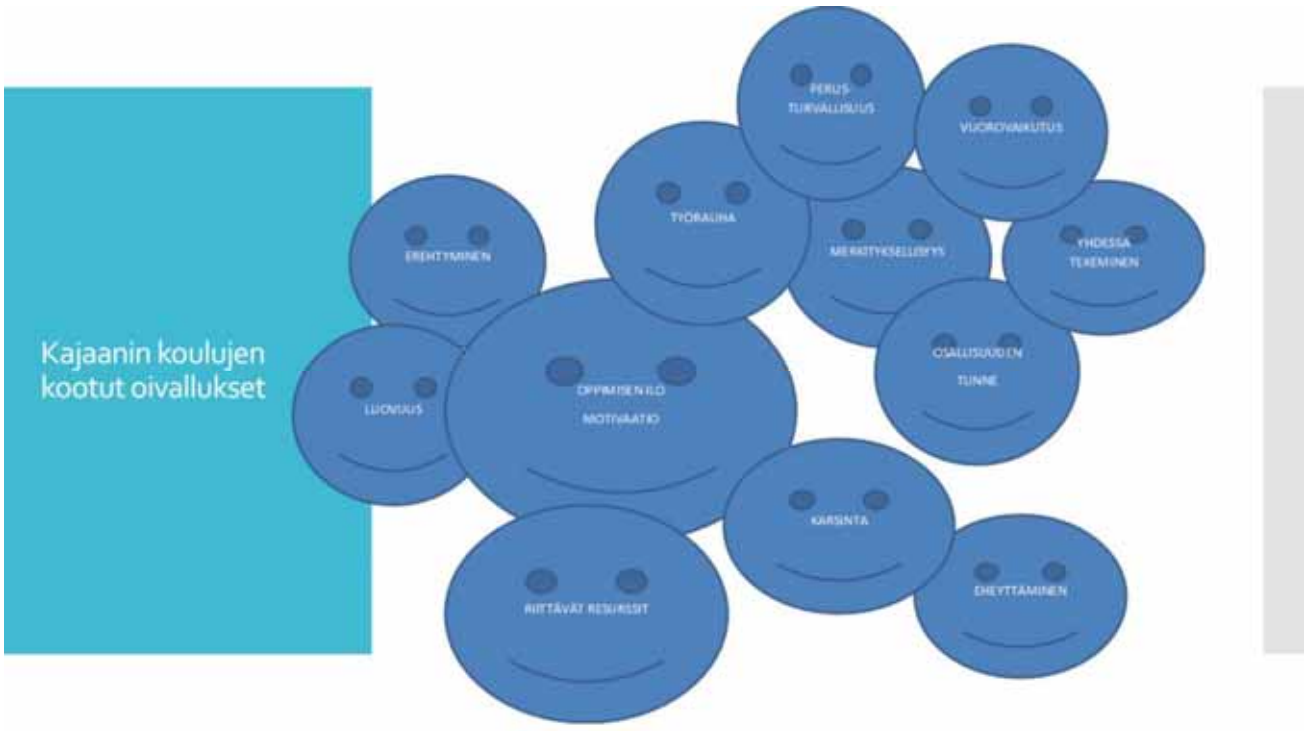
Tästä lähdettiin OPS-paketissa 1

Toimintakulttuuri

MITÄ KOHTI HALUTAAN MENNÄ?

TYÖYHTEISÖ	TYÖ	OPPILAAT	RESURSSIT
Toisen ja toisen työn arvostaminen ja kunnioittaminen	Kiireettömyys	Oppilaiden vastuullisuus	Erityisopetusresursseja lisää.
Vastuu omista teoista ja yhteiseksi hyväksi toiminen	Oppisisältöjen karsinta, vähemmän on enemmän.	Oppilaiden osallistamisen lisääminen (opiskelu, ympäristö, viihtyvyys)	Avustajaresurssit ja niiden kohdentaminen
Yhteistyö, yhteisöllisyys, yhteiset päätökset ja yhteen hiileen puhaltaminen	Opettajat omaksuvat uusia tapoja opettaa	Kohtuulliset ryhmäkoot	Ajanmukaiset opetusvälineet
Avoin ja läpinäkyvä toiminta	Toiminnallinen oppiminen		Sähköinen viestintäjärjestelmä
Kannustava työilmapiiri	Opettaminen ja kasvattaminen ovat ydinasioita		Vastuuta kodeille
Voimavarainen työyhteisö	Työnkuvan painopistettä pois alati paisuvasta oppilashuoltotyöstä		3. sektori koulun toimintaa tukemassa

Oppimisympäristöjen ja työtapojen osalta oppilaiden aktiivisuuden ja osallisuuden lisäämisen ohella keskeisiä näkökulmia ovat oppimisympäristöjen laajentaminen ja digitalisiaation hyödyntäminen. Ilmiölähtöisyys

opetuksessa sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen ovat Kajaanissa keskeisiä tapoja luoda opetukseen opetukseen eheyttä.

Step-alueet (Sosiaaliset taidot, Työelämätaidot ja yrittäjyys, Elämänhallinta ja Paikallisuus) ovat Kajaanissa oppimiskokokonaisuuksien toteuttamisen lähtökohtana seuraavalla tavalla:

- Kaikilla luokka-asteilla toteutetaan oppimiskokonaisuuksien projektiluontoisesti. Projektiluontoisen toteuttamisen osalta jokainen koulu päättää oman ajankohtansa ja toimintatapansa pitäen kuitenkin mielessä seuraavat perusteiden antamat lähtökohdat

  Monialaiset oppimiskokonaisuudet edistävät perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Jotta voidaan turvata kaikkien oppilaiden mahdollisuus kokonaisuuksien tarkasteluun ja oppilaita kiinnostavaan tutkivaan työskentelyyn, opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että oppilaiden opintoihin sisältyy vähintään yksi monialainen oppimiskokonaisuus lukuvuodessa. Oppimiskokonaisuudet suunnitellaan riittävän pitkäkestoisiksi siten, että oppilailla on aikaa syventyä oppimiskokonaisuuden sisältöön ja työskennellä tavoitteellisesti, monipuolisesti ja pitkäjänteisesti.

- 5-6 luokkilla tarjotaan 1vvt oppimiskokonaisuuksia STEP-alueista 2-4 koulun oman aikataulun ja suunnitelman mukaan → toteuttaminen kuvataan koulun **lukuvuosisuunnitelmassa** vuosittain.
- Oppimiskokonaisuudet ovat osa yläkoulun valinnaisuutta, oppimiskokonaisuuksia ei velvoiteta valitsemaan. Valinnaisuus on kuvattu luvussa 12 Valinnaisuus perusopetuksessa.
- Oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun löytyy ideoita kahdesta koonnasta, jotka löytyvät perusopetuksen sivulta:

  http://www.kajaani.fi/sites/default/files/toimintakulttuurin_muutos_ja_step-oppimiskokonaisuudet_0.pdf

  http://www.kajaani.fi/sites/default/files/uusin_y-polun_pohja.pdf

  - Oppimiskokonaisuuksien arviointi toteutetaan perusteiden mukaisesti: *"Oppilaille annetaan palautetta työskentelystään oppimiskokonaisuuden aikana ja oppilaan osoittama osaaminen otetaan huomioon oppiaineissa annettavaa sanallista arviota tai arvosanaa muodostettaessa."*

LUKU 5 OPPIMISTA JA HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ KOULUTYÖN JÄRJESTÄMINEN

5.1 Yhteinen vastuu koulupäivästä

Arvoperusta, oppimiskäsitys ja toimintakulttuuri ilmenevät koulutyön käytännön järjestämisessä. Järjestämisen tulee edistää kasvatukselle ja opetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja perusopetuksen tehtävän toteuttamista. Järjestämisellä luodaan edellytykset oppilaiden hyvinvoinnille, kehitykselle ja oppimiselle sekä huolehditaan kouluyhteisön sujuvasta toiminnasta ja yhteistyöstä. Koulutyön käytännöt edistävät myös kestävää elämäntapaa.

Lähtökohtana on yhteinen vastuu ja huolenpito jokaisen hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä. Kasvatustyö ja hyvinvoinnin edistäminen kuuluu koulun kaikille aikuisille tehtävästä riippumatta. Koulutyön

järjestämisessä otetaan huomioon kaikkien oppilaiden tarpeet, edellytykset ja vahvuudet. Huoltajien ja muiden tahojen kanssa tehtävä yhteistyö tukee tässä onnistumista.

Opetussuunnitelman mukainen opetus, ohjaus, oppilashuolto ja tuki kaikkina koulupäivinä sekä turvallinen oppimisympäristö ovat jokaisen oppilaan oikeus[33]. Opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilaan oikeudet toteutuvat ja huolehtii edellytysten luomisesta tätä edistävälle koulutyölle. Koulun johdolla on käytännön vastuu opetuksen, ohjaukseen, oppilashuollon ja tuen järjestämiseen liittyvistä ratkaisuista kouluyhteisössä, kaikilla vuosiluokilla ja kaikissa oppiaineissa. Tähän sisältyy myös ongelmien ennaltaehkäisy sekä kasvun ja oppimisen esteiden tunnistaminen ja poistaminen koulun toimintatavoista. Jokaisella opettajalla on vastuu opetusryhmänsä toiminnasta, oppimisesta ja hyvinvoinnista. Opettajat vaikuttavat näihin pedagogisilla ratkaisuillaan ja ohjausotteellaan. Opettajan tehtävään kuuluu oppilaiden oppimisen, työskentelyn ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen, jokaisen oppilaan arvostaminen ja oikeudenmukainen kohtelu, mahdollisten vaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä oppilaiden ohjaaminen ja tukeminen. Opettaja huolehtii osaltaan siitä, että oppilaiden oikeus ohjaukseen sekä opetukselliseen ja oppilashuollollisen tukeen toteutuu. Tämä edellyttää vuorovaikutusta oppilaiden ja huoltajien kanssa, opettajien keskinäistä yhteistyötä ja erityisesti oppilashuollon henkilöstön kanssa tehtävää yhteistyötä.

Oppilailla on kouluyhteisön jäseninä oma vastuunsa. Se ilmenee säännöllisenä osallistumisena koulutyöhön, reiluna ja arvostavana suhtautumisena koulutovereihin ja koulun aikuisiin sekä yhteisten sääntöjen noudattamisena. Toisten ihmisten loukkaamattomuuden sekä työn ja työrauhan kunnioittaminen ja sovituista tehtävistä huolehtiminen on koulutyössä välttämätöntä. Laki velvoittaa oppilaan osallistumaan perusopetukseen ja suorittamaan tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytymään asiallisesti[34]. Vapautus opetukseen osallistumisesta voidaan myöntää oppilaalle vain tilapäisesti erityisestä syystä[35]. Koti ja koulu yhdessä ohjaavat oppilaita toimimaan lain edellyttämällä tavalla ja tukevat oppilaita näiden ponnisteluissa. Koulun tehtävänä on puuttua poissaoloihin ja auttaa oppilaita onnistumaan koulutyössään.

Kajaanin periatteet yhteisen vastuun toteuttamisessa

Koulupäivään kuuluvat koulumatka, aamutoiminta, opetus, välitunti, kouluruokailu, iltapäivätoiminta, mahdollinen välipala ja kerhotoiminta. Toiminnoista vastaavat tekevät järjestelmällisesti yhteistyötä pyrkimyksenä tarkastella oppilaan koko koulupäivän kokonaisuutta ja muodostaa siitä oppilaan jakamista tukeva mielekäs kokonaisuus. Erityistä huomiota tulee kiinnittää seuraaviin:

- Oppilashuolto on suunnitelmallista ja siinä huomioidaan yhteistyö toisten viranomaisten kanssa
- Koulujen turvallisuussuunnitelma päivitetään vuosittain
- Koulupolun nivelvaiheita tuetaan ja tiedonsiirtoa tehdään aktiivisesti ja suunnitelmallisesti
- Oppilaiden suunnittelemalle opetukselle, kerhotoiminnalle, hankinnoille, ruokalistalle yms. annetaan edellytyksiä ja oppilaskuntataoimintaa on jokaisella koululla
- Opettajien täydennyskoulutus on suunnitelmallista
- Kodin ja koulun yhteistyöllä on yhteiset periatteet

[33] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. ja perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)
[34] Perusopetuslaki 35 § 2 mom.
[35] Perusopetuslaki 35 § 1 mom.

5.2 Yhteistyö

Opetustoimi ja koulu tekevät monipuolista yhteistyötä perusopetuksen yhtenäisyyden, eheyden ja laadun varmistamiseksi, toiminnan avoimuuden lisäämiseksi sekä oppilaiden oppimisen ja kasvun tukemiseksi. Yhteistyötä tarvitaan myös oppimisympäristöjen monipuolisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin turvaamiseksi. Yhteistyö on suunnitelmallista ja sen toteutumista arvioidaan yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa.

Oppilaiden osallisuus

Koulutyö järjestetään siten, että sen perustana on oppilaiden osallisuus ja kuulluksi tuleminen. Huolehditaan siitä, että oppilaat saavat kokemuksia yhteistyöstä ja demokraattisesta toiminnasta omassa opetusryhmässä, koulussa ja sen lähiympäristössä sekä erilaisissa verkostoissa.

Oppilaiden osallistuminen oman koulutyönsä ja ryhmänsä toiminnan suunnitteluun on luonteva tapa vahvistaa osallisuutta. Monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa oppilaiden osuus on tärkeä. Lisäksi oppilaita rohkaistaan vaikuttamaan myös koulun yhteisen toiminnan ja oppimisympäristön suunnitteluun ja kehittämiseen. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun[36]. Oppilaat ovat myös mukana arvioimassa ja kehittämässä yhteistyötä.

Perusopetuslain mukaan koululla tulee olla sen oppilaista muodostuva oppilaskunta. Oppilaskunnan ja sen toimielinten tehtävänä on edistää oppilaiden yhteistoimintaa, vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumista.[37] Se innostaa oppilaita esittämään näkemyksiään, toimimaan ja vaikuttamaan omiin ja yhteisiin asioihin. Oppilaskunta sekä koulun ja kunnan muut osallisuutta tukevat rakenteet ja toimintatavat tarjoavat tilaisuuksia harjoitella demokratiataitoja käytännössä.

Kodin ja koulun yhteistyö

Perusopetuslain mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa[38]. Yhteistyöllä tuetaan kasvatuksen ja opetuksen järjestämistä siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Yhteistyö edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Huoltajien osallisuus sekä mahdollisuus olla mukana koulutyössä ja sen kehittämisessä on keskeinen osa koulun toimintakulttuuria. Kodin ja koulun kasvatusyhteistyö lisää oppilaan, luokan ja koko kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta. Hänen on myös huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. Perusopetuslain mukaan oppivelvollisuuden voi suorittaa joko siten, että oppilas osallistuu opetukseen tai saa muulla tavalla perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot.[39]

[36] Perusopetuslaki 47 a § 1 mom. (1267/2013)
[37] Perusopetuslaki 47 a § 2 mom. (1267/2013)
[38] Perusopetuslaki 3 § 3 mom.
[39] Perusopetuslaki 26 § 1 mom. (477/2003)

Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan opetuksesta ja kasvatuksesta kouluyhteisön jäsenenä.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyön lähtökohtana on luottamuksen rakentaminen, tasavertaisuus ja keskinäinen kunnioitus. Yhteistyössä otetaan huomioon perheiden moninaisuus sekä tiedon ja tuen tarpeet. Yhteistyön onnistumiseksi tarvitaan koulun henkilöstön aloitteellisuutta ja henkilökohtaista vuorovaikutusta huoltajien kanssa sekä muutoin monipuolista viestintää. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla.

Voidakseen huolehtia kasvatustehtävästään huoltajan tulee saada tietoa lapsensa oppimisen ja kasvun edistymisestä sekä mahdollisista poissaoloista[40]. Lisäksi huoltajan kanssa keskustellaan opetuksen järjestämisen keskeisistä asioista, kuten opetussuunnitelmasta, oppimisen tavoitteista, oppimisympäristöistä ja työtavoista, oppimisen tuesta ja oppilashuollosta, arvioinnista ja todistuksista sekä opiskeluun liittyvistä valinnoista ja lukuvuoden erilaisista tapahtumista. Kannustavat ja oppilaan oppimista ja kehitystä myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Säännöllisen palautteen avulla huoltaja voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Erityisen tärkeää yhteistyö on oppilaan koulupolun nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa. Henkilökohtaisten ja ryhmätapaamisten lisäksi yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa.

Huoltajille tarjotaan mahdollisuuksia tutustua koulun arkeen ja osallistua koulun toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä koulun henkilöstön ja oppilaiden kanssa. Yhteinen arvopohdinta luo perustaa yhteiselle kasvatustyölle. Kodin ja koulun yhteistyössä edistetään myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta ja luodaan pohjaa vanhempainyhdistystoiminnalle. Vanhempien verkostoituminen ja yhteinen toiminta vahvistavat yhteisöllisyyttä ja antavat tukea opettajien ja koulun työlle.

Koulun sisäinen yhteistyö ja yhteistyö muiden tahojen kanssa

Henkilöstön tiivis yhteistyö edesauttaa koulun kasvatus- ja opetustavoitteiden toteuttamista. Koulutyö järjestetään tarkoituksenmukaisesti ja joustavasti yhdessä toimien ja työtä jakaen. Aikuisten yhteistyö, kuten samanaikaisopettajuus, mallintaa koulun toimintaa oppivana yhteisönä myös oppilaille. Yhteistyötä tarvitaan erityisesti monialaisten oppimiskokonaisuuksien suunnittelussa ja toteuttamisessa, oppimisen arvioinnissa ja tuessa sekä oppilashuollon toteuttamisessa.

Koulut tekevät myös keskinäistä yhteistyötä. Tavoitteena on edistää opetuksen kehittämistä ja yhtenäisyyttä sekä vahvistaa henkilöstön osaamista. Yhteistyötä tarvitaan perusopetuksen nivelvaiheissa ja oppilaiden siirtyessä koulusta toiseen. Usein myös eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon sujuva järjestäminen edellyttää hyvää koulujen välistä yhteistyötä. Toiminta paikallisissa, kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa edistää pedagogiikan kehittämistä.

Eheän oppimispolun varmistamiseksi koulu toimii yhteistyössä varhaiskasvatuksen, esiopetuksen sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten kanssa. Hyvä yhteistyö kerho- sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan kanssa edistää oppilaiden hyvinvointia. Yhteistyö nuoriso-, kirjasto-, liikunta- ja kulttuuritoimen, poliisin sekä seurakuntien, järjestöjen, yritysten ja muiden lähiympäristön toimijoiden kuten luontokoulujen,

[40] Perusopetuslaki 26 § 2 mom. (477/2003)

museoiden ja nuorisokeskusten kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee koulun kasvatustehtävää.

Kodin ja koulun yhteistyö Kajaanissa

Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa: opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Tämä edellyttää kasvatusyhteisöjen vuorovaikutusta ja yhteistyötä oppilaan kokonaisvaltaisen terveen kasvun ja hyvän oppimisen tukemisessa. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaantuntemusta ja auttaa opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Kodin ja koulun yhteistyön tarkoituksena on tukea oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää koulun henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajan, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunnioitus. Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kieli- ja kulttuuritausta. Huoltajien tapaamisessa huolehditaan siitä, että kaikki ymmärtävät keskustelussa käytettävät käsitteet. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan huoltajien tapaamisessa käytetään tarvittaessa tulkkausta.

Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja koko kouluyhteisön hyvinvointia. On tärkeää, että huoltajalla on mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajan ja oppilaiden kanssa. Huoltajien keskinäinen yhteistyö, yhdessä sovitut säännöt ja vertaistuki edistävät myös oppilaiden hyvinvointia ja turvallista arkea.

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osuudesta pyydetään lausunto Kajaanin oppilas- ja opiskelijahuollon ohjausryhmältä sekä Kajaanin koulujen koulussa vanhempainyhdistyksiltä syksyllä 2016. Kajaanissa oppilaan tukemisen taustalla on Rauhalan ihmiskäsitys, jossa oppilaan tilannetta tarkastellaan kehollisen, henkisen ja situationaalisuuden ulottuvuuden kautta. Situationaalisuuteen kuuluvat kaikki oppilaan kasvu- ja oppimisympäristön vaikuttavat tekijät. Tärkeimmät tekijät ympäristössä ovat kasvua ja kehitystä tukevat ihmissuhteet. Oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen jälkeen merkittävä ja siihen myös välittömästi vaikuttava vuorovaikutussuhde on opettajan ja huoltajien yhteistyö. Oppilashuollon painopiste on yhteisöllisessä ennaltaehkäisevässä oppilashuoltotyössä, josta huolehtii koulun oppilashuoltoryhmä. Yksittäisten oppilaiden asioissa yhteistyö kodin kanssa laajenee oppimisen ja koulunkäynnin tukemisen tai oppilashuollon osalta. Yhteistyön osapuolet harkitaan tapauskohtaisesti oppilaan kanssa työskentelevältä taholta. Jos yhteistyötä suunnitellaan koulun aloitteesta, asiasta sovitaan ensin huoltajan kanssa, ellei kysymyksessä ole sellainen erityinen lapsen suojelun tarve, ettei niin voida toimia.

- Huoltajille annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, opintoihin liittyvästä arvioinnista, oppilaan tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen.

- Kodin ja koulun yhteistyössä seurataan oppilaan poissaoloja. Luvattomista poissaoloista tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle. Koulu tiedottaa huoltajia siitä, miten poissalojen seuranta yhteistyössä huoltajien kanssa toteutetaan. Huoltajille kerrotaan oppilashuollollisista toimenpiteistä, mikäli oppilaan poissaolot ovat toistuvia.
- Koulu antaa huoltajille tietoa oppimisen ja koulunkäynnin tukemisen käytänteistä sekä oppilashuollon toiminnasta sekä kouluyhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma- onnettomuus- ja kriisitilanteissa.
- Koulu järjestää tämän yhteistyön toteuttamiseksi vanhempainiltoja ja tiedottaa käytännöistä koulutiedotteissa ja koulun nettisivulla.
- Koulu tekee yhteistyötä koulujen vanhempainyhdistyksen kanssa.
- Opetussuunnitelman lukuun 8 Oppilashulto on kirjattu oppilaiden ja huoltajien osallistaminen kaksi kertaa vuodessa koulun yhteisöllisen oppilashuollon suunnitteluun ja arviointiin oppilashuoloryhmässä. Osallistaminen tapahtuu oppilaskuntien ja vanhempainyhdistytsen kautta.
- Luokanopettaja ja luokanohjaaja tapaavat huoltajia vähintään kerran lukuvuodessa ja tarvittaessa useammin.
- Yhtenä yhteistyömuotona on kodin ja koulun päivän viettoon osallistutaan kouluissa vuosittain ja eri tavoilla 25.9. Lisää tietoa Kodin ja Koulun Päivästä www.kodinjakoulunpaiva.fi
- Koulut ovat uudistaneet järjestyssääntönsä Opetushallituksen ohjeen mukaisesti perustuen oman koulunsa tilanteeseen ja oppilaita osallistaen. Uudistetut säännöt otetaan käyttöön 1.8.2016. Kurinpitoon on laadittu kainuulaisena yhteistyönä ohjeistus.
- Ohjeistukseen kirjattuja toimintatapoja sovelletaan tilanteen mukaan. Kunkin oppilaan asiaa lähestytään yksilöllisesti ja puututaan tilanteen mukaan. Vanhemmille tarjotaan aina mahdollisuus osallistua kasvatuskeskusteluun. Järjestyssääntöjen ajanmukaisuutta ja niiden noudattamista sekä kurinpidollisten toimenpiteiden käyttöä seurataan koulun oppilashuoltoryhmän toimesta. Kukin koulu huolehtii huoltajien tietoisuudesta järjestyssääntöjen ja kurinpitotoimien osalta.
- Koulun lukuvuosisuunnitelmaan kirjataan tarkemmat toimenpiteet huoltajien osallisuuden ja/tai huoltajien keskinäisen yhteistyön toteuttamiseksi.

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntynyttä yhteistyötä ja luodaan pohja myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Esiopetuksessa aloitettu tehostetun tuen oppimissuunnitelma jatkuu tarvittaessa alkuopetuksessa. Erilaisia kodin ja koulun vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja kehitetään koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Tieto- ja viestintätekniikkaa käytetään parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Kajaanissa keskinen tiedotuskanava on Wilma https://wilma.kajaani.fi/ johon kaikille huoltajille tarjotaan tunnukset. Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa. 9. luokan kevätlukukauden alussa järjestetään huoltajille vanhempainilta jatkokoulutukseen liittyvistä menettelyistä. Opinto-ohjaajat tekevät yhteistyötä huoltajien kanssa oppilaan tarpeen mukaan.

Esimerkinomaisesti keskeisiä kodin ja koulun yhteistyön teemoja eri vuosiluokilla

0.luokka	Esiopetuksen suunnasta:

	- Esiopetuksen yleisten sisältöjen ja tavoitteiden sekä esiopetuksen kumppanuuksien avaaminen - Lapsikohtaiset esiopetuksen suunnitelmat - Kouluvalmiusasiat, Kummi-ohjelma, Askeleittain-ohjelma Perusopetuksen suunnasta: - Erityisopettajien koulukierros ja rehtorin osallistuminen esiopetuksen vanhempainta-paamiseen - Informaatiovanhempainilta koulutulokkaille tammikuussa ennen kouluun ilmoittautu-mista ja sähköinen kouluun ilmoittautuminen http://www.kajaani.fi/palvelut/kouluun-ilmoittautuminen - Toukokuun koulutulokaspäivän yhteydessä järjestetään vanhemmille oma osuus, jossa syvennetään tietoa koulun toiminnasta
1.luokka	- Arjen sujuvuuden tukeminen - Vanhempien ryhmäytymisen tukeminen - Alkuopetuksen kasvatustavoitteet - Alkuopetuksen opetukselliset tavoitteet - Turvallinen koulumatka - Terveystarkastus
2.luokka	- TV, pelit, elokuvat ja ikärajat - Netin käyttö ja käyttäytyminen sähköisessä maailmassa (aiheen aloitus)
3.luokka	- Opiskelutekniikka, valinnaisuuden alkaminen - Uusia opetusryhmiä muodostettaessa myös vanhempien ryhmäytymisen tukeminen
4.luokka	- Viisaasti verkossa - Arvioinnin muuttuminen numeroarvioinniksi - Vapaaehtoisen kielen valinta ja valinnan sitovuus
5.luokka	- Murrosiän kynnyksellä - Rutiinit kuntoon: esim. syöminen, nukkuminen, läksyjen teko, kotiinuloajat, ruutuaika - Laaja terveystarkastus
6.luokka	- Murrosiän kynnyksellä - Turvallinen ja tuettu siirtyminen 7. luokalle - Vanhempainilta siirtymisen tukena
7.luokka	- Luokkahengen luominen/ ryhmäytyminen - meidän luokka/meidän koulu/KIVA-koulu eli kiusaamisen vastaisuus - Kodin ja koulun suhteet - toiminnallinen vanhempainilta/ luokanohjaajan tapaamiset - Vanhempien perehdyttäminen aineenopettajajärjestelmään - Opiskelutekniikat ja opiskelumotivaatio - Työrauhan ylläpito - erilaiset oppimistavat - Valinnaisaineet 8. ja 9. luokille
8.luokka	- Opiskelumotivaatio ja työrauha - Oppilaan elämänhallinta (uni, seksuaalisuus, päihdyttävät aineet jne..) - Laaja terveystarkastus
9.luokka	- Peruskoulun loppuun saattaminen

	- Jatko-opintoihin orientoituminen, yhteisvalinta - Siirtopalaverit toiselle asteelle

http://www.kajaani.fi/palvelut/kodin-ja-koulun-yhteistyo http://www.kajaani.fi/palvelut/kiva-koulu

Hyvään ja turvalliseen koulupäivään sekä kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät myös keskisesti koulukuljetukset, aamu- ja iltapäivätoiminta, kerhotoiminta, kouluruokailu sekä mahdollisesti myös oppilaan ruokavalion ja/tai lääkehoidon suunnittelu

http://www.kajaani.fi/Koulutus/Perusopetus/Iltapaivatoiminta/ http://www.kajaani.fi/palvelut/kerhotoiminta http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kerhon_toimintasuunnitelma.pdf
http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kerhosopimus_perusopetus.pdf

http://www.kajaani.fi/palvelut/kouluruokailu http://www.kajaani.fi/mamselli/ruokalistat
Oppilaan lääkehoidon suunnitelma perusopetuksessa -ohjeistus Wilma/PDF -lomakkeet
https://wilma.kajaani.fi/

5.3 Kasvatuskeskustelut ja kurinpidollisten keinojen käyttö

Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, jossa työrauha ja opiskelun esteetön sujuminen on varmistettu. Työrauhaan voidaan vaikuttaa monilla koulun keinoilla, joista keskeisiä ovat opettajan antama ohjaus ja palaute, yhteistyö sekä yhteinen vastuunotto ja huolenpito. Pedagogisia ratkaisuja kehittämällä sekä luottamuksen ja välittämisen ilmapiiriä vahvistamalla luodaan edellytykset hyvän työrauhan rakentumiselle. Opetuksen järjestäjällä on oikeus käyttää työrauhan turvaamiseksi ja epäasialliseen käyttäytymiseen puuttumiseksi myös kasvatuskeskustelua ja erilaisia kurinpitokeinoja. Kasvatuskeskustelussa ja kurinpitoasioissa noudatettavasta menettelystä säädetään perusopetuslaissa.[41]

Kasvatuskeskustelu on ensisijainen tapa puuttua oppilaan epäasialliseen käyttäytymiseen. Keskustelun tarkoituksena on yhdessä oppilaan kanssa yksilöidä toimenpiteeseen johtanut teko tai laiminlyönti, kuulla oppilasta, selvittää laajemmin käyttäytymisen syyt ja seuraukset sekä pohtia keinot tilanteen korjaamiseksi. Menettelyn tavoitteena on löytää myönteisiä keinoja koulussa käyttäytymisen ja oppilaan hyvinvoinnin parantamiseksi. Opetuksen järjestäjä päättää, millaisissa tapauksissa kasvatuskeskustelua käytetään.

[41] Perusopetuslaki 35 a § (1267/2013) sekä 36 § (477/2003) ja 36 a § (1267/2013)

Kurinpidollisia keinoja ovat perusopetuslain mukaan jälki-istunto, kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen. Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan luokkahuoneesta tai muusta tilasta, jossa opetusta annetaan, taikka koulun tilaisuudesta. Lisäksi työrauhan turvaamiseksi oppilaan oikeus osallistua opetukseen voidaan evätä enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan tai muun henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi taikka opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi.[42]

Perusopetuslaki velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan ja ohjeistamaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kasvatuskeskustelujen ja kurinpidollisten keinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista[43]. Suunnittelun tarkoituksena on varmistaa toimintatapojen laillisuus ja yhdenmukaisuus sekä oppilaiden yhdenvertainen kohtelu. Suunnittelu tukee myös koulun järjestyssääntöjen toteutumista.

Opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että jokaisella sen alaisella koululla on käytössään kasvatuskeskustelujen ja kurinpitomenettelyjen toteuttamista koskeva suunnitelma. Suunnitelma voidaan laatia osana opetussuunnitelmaa tai erillisenä. Se voidaan laatia kokonaisuudessaan koulujen yhteisenä tai siten, että suunnitelman rakenne ja keskeiset toimintatapalinjaukset ovat yhteisiä ja suunnitelma täsmennetään koulukohtaisesti.

Suunnitelman laadinnassa on otettava huomioon, että kurinpidossa ja työrauhan turvaamisessa voidaan käyttää vain laissa mainittuja keinoja ja että näitä keinoja käytettäessä noudatetaan hallinnon yleisiä oikeusturvaperiaatteita. Keinojen käytön tulee perustua asiallisiin, yleisesti hyväksyttäviin ja objektiivisiin syihin. Samanlaisista teoista tulee tekijästä riippumatta määrätä samanlainen seuraamus, kuitenkin siten, että tekojen toistuminen voidaan ottaa huomioon raskauttavana tekijänä. Kurinpitoseuraamusten tulee olla suhteessa tekoon. Myös oppilaan ikä ja kehitysvaihe otetaan huomioon. Kurinpidollisia keinoja ei saa käyttää oppilaita häpäisevällä tai loukkaavalla tavalla.

Opetuksen järjestäjä päättää suunnitelman laatimisesta ja valmisteluun osallistuvista tahoista. Oppilaille tulee lain mukaan järjestää mahdollisuus osallistua suunnitelman valmisteluun[44]. Yhteistyö huoltajien ja muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien kanssa tukee suunnitelman toteutumista. Henkilöstöä ja oppilaskuntaa tulee kuulla ennen suunnitelman hyväksymistä tai päivittämistä.

Kasvatuskeskustelut ja kurinpidollisten keinojen käyttö Kajaanin perusopetuksessa

Kainuun perusopetuksessa on käytössä yhteinen ohjeistus ja lomakkeisto koskien kavastuskeskustelujen ja kurinpidollisten keinojen käyttöä. Kajaanissa se löytyy Wilman kautta PDF-lomakkeista.

https://wilma.kajaani.fi/

[42] Perusopetuslaki 36 § (477/2003) ja 36 a - 36 i § (1267/2013)
[43] Perusopetuslaki 29 § (1267/2013)
[44] Perusopetuslaki 47 a § (1267/2013)

5.4 Opetuksen järjestämistapoja

Opetuksen järjestämisessä otetaan huomioon oppilaiden tarpeet ja olosuhteet sekä paikalliset mahdollisuudet. Näin pyritään löytämään oppimista ja hyvinvointia parhaiten edistäviä ratkaisuja.

Vuosiluokkiin sitomaton opiskelu

Vuosiluokkiin sitomaton opiskelu on yksilöllisen opinnoissa etenemisen mahdollistava joustava järjestely. Vuosiluokkiin sitomatonta järjestelyä voidaan käyttää koko koulun, vain tiettyjen vuosiluokkien tai yksittäisten oppilaiden opiskelun järjestämisessä. Sitä voidaan hyödyntää esimerkiksi lahjakkuutta tukevana tai opintojen keskeyttämistä ehkäisevänä toimintatapana.

Vuosiluokkiin sitomattoman opiskelun toteuttaminen edellyttää tätä koskevaa päätöstä opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelmassa päätetään tällöin, että eri oppiaineiden opinnoissa voidaan edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta kunkin oppilaan oman opinto-ohjelman mukaisesti.[45] Oppilaan oma opinto-ohjelma rakentuu opetussuunnitelmassa määrätyistä opintokokonaisuuksista. Opintokokonaisuudet suunnitellaan eri oppiaineille määriteltyjen tavoitteiden ja sisältöjen pohjalta. Näiden opintokokonaisuuksien suorittaminen hyväksytysti on edellytyksenä opinnoissa etenemiselle ao. oppiaineessa ja opinnoissa kokonaisuutena. Opetussuunnitelmassa on määrättävä, mitkä opintokokonaisuudet ovat oppilaalle pakollisia ja mitkä valinnaisia. Oppilaan opintojen etenemistä ja opintokokonaisuuksien suorittamista tulee seurata säännöllisesti. Oppimisen arviointi oman opinto-ohjelman mukaan edettäessä käsitellään luvussa 6.

Vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua käytettäessä tuntijako sekä oppiaineiden opetuksen tavoitteet ja niihin liittyvät sisällöt määritellään opintokokonaisuuksittain. Opintokokonaisuudet muodostetaan kussakin aineessa valtioneuvoston asetuksen määrittelemien tuntijaon nivelkohtien väliin muodostuvien vuosiluokkakokonaisuuksien pohjalta[46]. Vuosiluokkakokonaisuudet voidaan jakaa kahdeksi tai useammaksi opintokokonaisuudeksi. Opintokokonaisuuksien sisältö voidaan myös muodostaa yhdistämällä eri oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä vuosiluokkakokonaisuuksien sisällä tai tarvittaessa yli tuntijaon nivelkohtien.

Tarvittaessa oman opinto-ohjelman mukaan etenemistä koskeva ratkaisu voidaan tehdä hallintopäätöksenä yksittäiselle oppilaalle myös perusopetuslain 18 §:n nojalla[47]. Tällainen hallintopäätös on mahdollinen silloinkin, kun paikallista opetussuunnitelmaa ei ole laadittu vuosiluokkiin sitomatonta opiskelua varten. Oppilaalle tulee laatia oppimissuunnitelma. Siinä on mainittava opintokokonaisuudet, jotka sisältyvät oppilaan opinto-ohjelmaan sekä määriteltävä niiden suorittamisjärjestys, aikataulu ja mahdolliset erityistavoitteet.

Yhdysluokkaopetus

Yhdysluokalla tarkoitetaan opetusryhmää, jossa opiskelee eri vuosiluokilla olevia tai vuosiluokkiin sitomattomasti edettäessä eri-ikäisiä oppilaita. Yhdysluokka voidaan perustaa joko oppilasmäärän pienuuden vuoksi tai pedagogisista syistä. Opetus yhdysluokassa voidaan toteuttaa kokonaan oppilaiden vuosiluokkien mukaisesti tai osittain vuorokurssiperiaatetta noudattaen. Vuorokursseittain opiskeltaessa

[45] Perusopetusasetus 11 § 3 mom.
[46] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 6 §
[47] Perusopetuslaki 18 §

tulee huolehtia opiskeltavien sisältöjen jatkuvuudesta ja johdonmukaisesta etenemisestä. Erityisesti on huolehdittava oppilaiden opiskelutaitojen kehittymisestä. Mikäli yhdysluokan eri vuosiluokilla on joissakin oppiaineissa erilaiset viikkotuntimäärät, oppiaineiden vuosiviikkotunnit voidaan myös jakaa osiin ja siten tasata oppiaineiden opetustunnit. Oppiaineiden opetustunteja tasattaessa tulee aina turvata oppilaan oikeus opetussuunnitelmassa määriteltyyn kokonaistuntimäärään. Mikäli oppilas siirtyy vuorokurssiperiaatteen mukaisesta opiskelusta vuosiluokittain etenevään opiskeluryhmään, oppilaan opetus järjestetään yksilöllisesti mahdollisen puuttuvan oppimäärän tai sen osan suorittamiseksi.

Opiskelu yhdysluokassa voidaan toteuttaa myös vuosiluokkiin sitomattomana perusopetusasetuksen mukaisesti[48]. Tällöin oppimäärä määritellään opetussuunnitelmassa opintokokonaisuuksina jakamatta sitä vuosiluokkiin. Vuosiluokkiin sitomaton opiskelu voi koskea kaikkia koulun oppilaita, tiettyä yhdysluokkaa tai yksittäisiä oppilaita.

Yhdysluokkaopetuksessa on hyvät edellytykset edistää opetuksen eheyttämistä ja käyttää monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Yhdysluokkaopetuksessa hyödynnetään erityisesti vertais- ja mallioppimisen mahdollisuuksia. Yhdysluokissa lähiopetusta voidaan tukea ja rikastaa myös etäyhteyksiä hyödyntäen.

Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus

Perusopetuksessa voidaan hyödyntää etäyhteyden kautta tapahtuvaa opetusta ja näin täydentää opetusta sekä tarjota monipuolisia opiskelumahdollisuuksia eri oppiaineisiin. Etäyhteyden kautta annettavasta opetuksesta vastaa aina perusopetuksen järjestämisluvan saanut opetuksen järjestäjä. Opetustavan soveltuvuutta pohditaan erityisesti oppilaiden iän ja edellytysten näkökulmasta.

Etäyhteyksillä voidaan tukea erityisesti harvemmin opiskeltujen kielten ja uskontojen sekä valinnaisten aineiden opetusta. Etäyhteyksiä hyödyntävällä opetuksella edistetään oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia monipuoliseen ja laadukkaaseen perusopetukseen koulun koosta ja sijainnista riippumatta. Etäyhteyksien käyttö lisää osaltaan koulun toiminnan ekologista kestävyyttä.

Etäyhteyksiä hyödyntämällä opetusta voidaan sekä eriyttää että eheyttää. Opetuksella voidaan vastata oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin - tarjota erityislahjakkuuden kehittymistä tukevaa opetusta, syventää koulun tarjoamaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea tai huolehtia opetuksesta joissakin poikkeustilanteissa, esimerkiksi oppilaan pitkän sairausjakson aikana. Etäyhteyksien ja erilaisten opetusteknologioiden käyttö monipuolistavat oppimisympäristöjä. Tällöin voidaan käyttää eri opettajien osaamista sekä koulun yhteistyökumppaneiden ja mahdollisten kansainvälisten verkostojen asiantuntemusta oppilaiden tarpeiden ja opetuksen tavoitteiden mukaisesti.

Oppimisympäristön turvallisuudesta sekä oppilaiden valvonnasta ja ohjauksesta huolehditaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin muissakin opetustilanteissa. Opetusryhmällä tulee olla turvallisuudesta ja hyvinvoinnista vastaava opettaja ja oppilaiden mahdollisuudet oppimista edistävään vuorovaikutukseen tulee turvata. Oppilaiden tarpeet huomioonottavalla ja opetusteknologian mahdollisuuksia hyödyntävällä pedagogisella suunnittelulla varmistetaan opetuksen laadukas toteuttaminen. Tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön toteutumiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

[48] Perusopetusasetus 11 § 3 mom.

Joustava perusopetus

Perusopetuslain mukaan kunta voi järjestää päättämässään laajuudessa perusopetuksen 7–9 vuosiluokkien yhteydessä annettavaa joustavan perusopetuksen toimintaa[49]. Tässä käytetään joustavan perusopetuksen toiminnasta nimitystä joustava perusopetus. Opetus toteutetaan perusopetusta koskevien säädösten ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Joustavalla perusopetuksella pyritään vähentämään perusopetuksen keskeyttämistä ja ehkäisemään syrjäytymistä[50]. Tavoitteena on vahvistaa oppilaiden opiskelumotivaatiota ja elämänhallintaa. Perusopetuksen oppimäärän suorittamisen lisäksi oppilaita tuetaan, kun he siirtyvät seuraavaan koulutusvaiheeseen ja edistetään heidän valmiuksiaan menestyä opiskelussa.

Joustava perusopetus on tarkoitettu niille 7–9-luokkien oppilaille, joilla on alisuoriutumista ja heikko opiskelumotivaatio sekä oppilaille, joiden arvioidaan olevan vaarassa syrjäytyä jatkokoulutuksesta ja työelämästä. Opetuksessa korostuu moniammatillinen sekä eri hallintokuntien ja organisaatioiden välinen yhteistyö. Yhteistyöhön voivat osallistua myös ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä nuorten työpajat. Joustavaa perusopetusta suunnittelemaan ja organisoimaan voidaan muodostaa ohjausryhmä.

Koulun toimintatapoja ja opetusmenetelmiä kehitetään niin, että ne vastaavat joustavaan perusopetukseen valittujen oppilaiden yksilöllisiä tarpeita. Erityistä huomiota kiinnitetään työmuotoihin, joilla lisätään oppilaiden osallisuutta ja yhteenkuuluvuutta kouluyhteisössä sekä vahvistetaan huoltajien ja kaikkien joustavassa perusopetuksessa työskentelevien yhteistä kasvatustyötä. Opetuksessa painotetaan toiminnallisia ja työpainotteisia opiskelumenetelmiä.

Joustava perusopetus järjestetään pienryhmämuotoisesti koulussa, työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä moniammatillista yhteistyötä sekä tuki- ja neuvontapalveluita käyttäen[51]. Opettajan lisäksi toimintaan osallistuu nuorten sosiaalisen kasvun tukemiseen, perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä muuhun tuki- ja neuvontatyöhön perehtynyt, opetuksen järjestäjän nimeämä ammattilainen. Opetusta voidaan tarvittaessa antaa osittain myös muun opetusryhmän yhteydessä.

Opetus toteutetaan lähiopetuksena koulussa sekä ohjattuna opiskeluna työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä. Opiskelu koulun ulkopuolella on oleellinen osa joustavaa perusopetusta. Näiden jaksojen aikana oppilailla on oikeus opettajan antamaan ohjaukseen ja opetukseen. Oppilaille annetaan opetussuunnitelman mukaisia oppimistehtäviä. Suoriutuminen oppimistehtävistä otetaan huomioon oppilaan arvioinnissa. Työpaikoilla ja muissa oppimisympäristöissä oppilaiden kanssa työskentelevä henkilöstö tulee perehdyttää työturvallisuuteen, tietosuojaan ja salassapitoon liittyviin sekä muihin tarvittaviin säädöksiin.

Oppilas valitaan joustavaan perusopetukseen oppilaan tai huoltajan hakemuksesta. Oppilaita valittaessa heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Opetuksen järjestäjä päättää oppilasvalinnan

[49] Perusopetuslaki 5 § (1707/2009)
[50] Perusopetusasetus 9 a § 1 mom. (1768/2009)
[51] Perusopetusasetus 9 a § 2 mom. (1768/2009)

perusteista ja valintamenettelystä.[52] Oppilasvalinnasta tehdään hallintopäätös joka valmistellaan moniammatillisesti. Jos yksittäinen oppilas siirtyy pois joustavasta perusopetuksesta ennen perusopetuksen päättymistä, tehdään joustavan perusopetuksen päättymisestä hallintopäätös.

Joustavan perusopetuksen oppilaalla on oikeus säädösten mukaiseen oppimisen ja koulunkäynnin tukeen, ohjaukseen ja oppilashuoltoon. Oppilas voi tarvitessaan saada yleistä tai tehostettua tukea. Poikkeuksellisesti joustavaan perusopetukseen voidaan ottaa myös erityistä tukea saava oppilas, mikäli oppilas kykenee noudattamaan opetuksessa käytettävää opetussuunnitelmaa ja järjestelyä voidaan pitää oppilaan edun mukaisena.[53]

Joustavan perusopetuksen oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma tai tarkistetaan hänelle jo aiemmin laadittua oppimissuunnitelmaa. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Se sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostetun tuen aikana laadittava oppimissuunnitelma. Lisäksi oppimissuunnitelmassa kuvataan oppilaan joustavan perusopetukseen liittyvät erityispiirteet, kuten opetuksen järjestäminen koulun ulkopuolisissa oppimisympäristöissä. Mikäli oppilas saa erityistä tukea, joustava perusopetus kuvataan vastaavalla tavalla henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa eli HOJKSissa.

Opetus erityisissä tilanteissa

Oppilaan opetuksen järjestäminen ja oppilaan tarvitsema tuki edellyttää erityistä pohdintaa esimerkiksi oppilaan sairastuessa vakavasti tai vaikeassa elämäntilanteessa. Perusopetusta voidaan tällöin järjestää muun muassa sairaalaopetuksena, koulukodissa, vastaanottokodissa tai -keskuksessa taikka vankilassa tai muussa rangaistuslaitoksessa annettavana opetuksena.

Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se oppilaan terveys huomioon ottaen on mahdollista. Hoidosta vastaavan sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään myös muulle erikoissairaanhoidossa olevalle oppivelvolliselle oppilaalle opetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua, jos opetuksen järjestäminen muutoin ei ole perusopetuslain tai muun lain mukaisista tukitoimista huolimatta oppilaan edun mukaista. Myös kunta, jossa on erikoissairaanhoidon muu toimintayksikkö, voi järjestää opetusta erikoissairaanhoidossa olevalle oppilaalle. Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetuksessa yhdistyvät oppimista ja koulunkäyntiä ylläpitävä sekä oppilaan hoitotavoitteita tukeva kokonaiskuntoutuksellinen tavoite. Oppilaan opetuksen järjestäjä ja sairaalan sijaintikunta sopivat ja järjestävät moniammatillisessa yhteistyössä siirtymisen kannalta välttämättömän tuen sairaalaopetukseen tai sieltä takaisin omaan kouluun siirtyvälle oppilaalle.[54] Sairaalaopetuksessa voidaan hyödyntää myös etäyhteyksien kautta tapahtuvaa opetusta. Oppilaan kotikunta on velvollinen maksamaan kotikuntakorvauksen sairaalakoulussa olevista oppilaista.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten opetuksesta vastaa se kunta, johon lapsi on sijoitettu. Lastensuojelulaitokseen sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa laitoksessa toimiva koulu, jos laitoksella on opetuksen järjestämislupa. Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen oppilaiden kotikunnalle on säädetty

[52] Perusopetusasetus 9 b § 2 mom. (1768/2009)
[53] Perusopetusasetus 9 b § 1 mom. (1768/2009)
[54] Perusopetuslaki 4 a § (1267/2013)

velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus.[55] Oppivelvollisuusikäisten vankilaopetuksesta vastaa se kunta, jossa vankila sijaitsee.

Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti oman kunnan koulun sijasta myös toisen kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulun.

Opetuksen järjestäminen Kajaanissa

Kajaanissa opetusta annetaan 14 koulussa. Keskuskoulussa toimivat 3-9 musiikkiluokat ja Lyseolla 7-9 matematiikkaluokat. Erityisopetuksen pienryhmiä toimii Keskuskoululla ja Lehtikankaan koulussa, sekä Lyseon yläkoulussa. Otanmäessä opetus on järjestetty yleisopetuksen yhteyteen samanaikaisopetuksena. Kätönlahden ja Lohtajan kouluissa on lisäksi alakoulujen erityyisopetuksen pienryhmiä. Kehitysvammaisten opetusta järjestetään Lehtikankaan koulun alaaisuudessa kolmessa yksikössä eli Lehtikankaalla, Kalevassa ja Väinölässä. Sairaalakoulu toimii sairaalanmäellä osana Lehtikankaan koulua. Kaupungin yhteinen jostavan perusopetuksen ryhmä toimii myös Lehtikankaan koulussa.

Erikoisluokat	http://www.kajaani.fi/fi/palvelut/erikoisluokat-ja-valinnat
Yhdysluokkaopetus	Kajaanin kaupungin koululaitoksessa määritellään lukuvuosittain koulukohtaisesti yhdysluokkien tarve. Yhdysluokat suunnitellaan vähintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Luokilla opiskellaan vuorokurssijärjestelmän mukaisesti kahden vuoden jaksoissa (1-2, 3-4 ja 5-6) uskonnossa, ympäristöopissa, historia-yhteiskuntaopissa ja taide- ja taitoaineissa. Parittomina syksyinä alkaa parillinen vuorokurssi. Muut oppiaineet opiskellaan oman vuosikurssin opetussuunnitelman mukaisesti. Yhdysluokissa noudatetaan Kajaanin kaupungin yhteisiä opetussuunnitelman sisältöjä ja Kajaanin kaupungin perusopetuksen hyväksyttyä tuntijakoa. Tässä on huomioitava riittävä tuntiresurssointi (esim. 4. luokan historia ja 6. luokan ruotsi). Perusopetuksen erityisluokissa (jos on yhdysluokka) opetus järjestetään oppilaan tarpeiden mukaan ja hyödyntäen integrointimahdollisuutta yleisopetukseen.
Etäopetus	Etäopetus tarjoaa monelaisia mahdollisuuksia. Etäopetuksen hyödyntäminen Kajaanissa on vielä jokseenkin vähäistä liittyen verkkoyhteyksien toimivuuteen, laitekantaan ja koulutuksen tarpeeseen. Onnistunut etäopetus edellyttää myös sitoutumista, seurantaa ja arviointia sekä tekijänoikeuksien tuntemusta. Toisaalta etäopetuksen käyttö voi parantaa opetuksen saatavuutta ja monipuolistaa työtapoja ja oppimisympäristöjä, sen kautta opetusta voidaan yksilöllistää ja eriyttää ja se voi myös tukea ekologisuutta ja kestävää kehitystä. Etäopetuksen käyttö • uskonnonopetus/et, kielet, mamu-opetus • tulkkipalvelut

[55] Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 41 § (1271/2013)

	• sairaalakoulu • kotiopetus • lahjakkaat ja tukea tarvitsevat oppilaat • koulun sisäinen yhteistyö; projektit, samanaikaisopetus • yhteistyö Kajaanin ja Kainuun koulujen välillä • asiantuntijoiden saaminen • kansainvälinen yhteistyö • sähköinen portfolio • e-kirjojen käyttö • itsearvioinin tuki • sähköinen oppimateriaali • oppimisympäristöt
JOPO	Kajaanissa toimii joustavan perusopetuksen ryhmä Hauholan koulussa. JOPO on tarkoitettu kaupungin 7-9 luokkien oppilaille ja siihen haetaan erillisellä hakemuksella. Opiskelu tapahtuu pienryhmässä ja on monimuotoista oman oppimissuunnitelman mukaan etenevää. JOPO voi olla hyvä vaihtoehto oppilaalle, jolla on alisuoriutumista, koulumotivaation puutetta sekä mahdollinen riski jäädä ilman perusopetuksen päättötodistusta ja siten syrjäytyä jatko-opinnoista ja työelämästä. Joustavan perusopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan koulumotivaatiota ja elämänhallintaa, lisätä positiivista asennetta koulunkäyntiä ja elämää kohtaan, kasvattaa tavoitteellisuutta sekä vahvistaa itsetuntoa. JOPO:ssa opiskelllaan oman opettajan ja nuoriso-ohjaajan johdolla max 10 oppilaan ryhmässä koulussa, leirikouluissa ja työpaikoilla oppilaan oman oppimissuunnitelman mukaisesti. JOPO-luokalle siirtymisen aloitteentekijä voi olla koulun tai oppilashuollon henkilöstöön kuuluva, oppilas itse ja/tai hänen huoltajansa. Oppilaat valitaan hakemusten perusteella. Varsinainen haku tulevaa lukuvuotta vaarten on keväällä, mutta paikkoja voidaan oppilastilanteen mukaan täyttää myös lukuvuoden aikana. http://www.kajaani.fi/palvelut/joustava-perusopetus-jopo
Opetus erityisissä tilanteissa: Sairaalakouluopetus	Yleistä: Perusopetuslain 4a§ velvoittaa sairaalan sijaintikunnan järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä huomioon ottaen on mahdollista. Kajaanin Sairaalakoulussa annettava sairaalaopetus on osa Kajaanin kaupungin perusopetusta ja opetuksessa noudatetaan Kajaanin opetussuunnitelmaa. Koulun oppilaina ovat Kainuun alueelta tulevat peruskoululaiset, jotka ovat tutkimuksissa tai hoidossa Kainuun keskussairaalassa. Opetusta järjestetään myös päiväopetuksena erikoissairaanhoidon piirissä avohoidossa oleville peruskoulun yläkouluikäisille oppilaille erillisen koulusopimuksen mu- kaan. Kajaanin Sairaalakoulu on osa Lehtikankaan koulua, jonka rehtori on sairaalakoulun hallinnollinen rehtori. Paikan päällä esimiehenä on vastaava erityisopettaja. Koulussa toimii kolme perusopetusryhmää, jotka ovat kaikki yhdysluokkia. Kahdessa ryhmässä on osastohoidossa ole-

	via oppilaita ja kolmannen ryhmän oppilaat käyvät koulua kotoa pitäen ns. avoluokassa. Sairaalakoulu sijaitsee erillisessä rakennuksessa keskussairaalan läheisyydessä. Osa opetuksesta annetaan osastoilla. Toimintakulttuuri: Sairaalakoulun oppilas on aina ensisijaisesti hoidossa ja hoitoon liittyvät toimet ovat usein koulutuntien aikana. Sairaalan salassapitovelvollisuus koskee myös kouluasioita. Oppilaan koulunkäynti ja hoito sovitetaan yhteen yksilöllisesti kokonaistilanne huomioiden. Opiskeltavat viikkotuntimäärät vaihtelevat yksilöllisesti. Sairaalaopetuksessa tavoitteena on antaa mahdollisimman tarkoituksenmukaista, yksilöllistä ja kattavaa perusopetusta. Opetus on osa lapsen ja nuoren kokonaiskuntoutusta, ja sen tarkoituksena on kohottaa oppilaan itsetuntoa, vahvistaa sosiaalisia perustaitoja ja luoda tulevaisuuden uskoa. Arkielämän taitojen ja hyvien tapojen harjoittelu kuuluvat jokaiseen koulupäivään. Opetus Sairaalakoululla tapahtuu pääsääntöisesti pienryhmissä yksilöllisten tavoitteiden suuntaisesti. Osa opetuksesta annetaan yhteisesti yli luokkarajojen esim. taito- ja taideaineissa sekä ympäristöön liittyvissä ilmiöpohjaisissa opetuskokonaisuuksissa. Koulun ulkopuolella annettava opetus (esim. leirikoulut, retket, konsertit, teatteriesitykset) on tärkeä osa Sairaalakoulun toimintakulttuuria. Valinnaisuu osalta pyritään siihen, että oppilas voi jatkaa omassa koulussaan valitsemiaan aineita. Sairaalakoulussa henkilöstöresurssia pyritään käyttämään mahdollisimman joustavavasti ja tarkoituksenmukaisesti. Turvallisuustekijöihin kiinnitetään erityisesti huomiota. Yhteistyö: Oppilas pysyy aina oman koulun oppilaana opiskellessaan sairaalakoulussa. Sairaalakoulun opettaja on yhteydessä omaan kouluun heti, kun huoltajalta on saatu siihen lupa. Oman koulun opettajien kanssa sovitaan tärkeimmät sairaalakoulujakson aikana opiskeltavat asiat ja yhteyshenkilö omalta koululta kutsutaan hoitoneuvotteluun. Kriisi- ja tutkimusjaksojen aikana oppilas ei käy omaa koulua, mutta hoitojakson aikana oppilaalla on oman koulun päiviä. Yhteistyö tiivistyy oppilaan siirtyessä takaisin omaan kouluun, jolloin oman koulun päiviä lisätään. Osastojakson päättyessä oppilaalle suunnitellaan tarvittavat avohoidon tukitoimet, johon kuuluvat myös tukitoimet omassa koulussa. Avoluokassa oman koulun tuntien kokeilu aloitetaan heti jakson alussa ja tunteja lisätään oppilaan koulukuntoisuuden vahvistuessa. Pedagogisten asiakirjojen laadinnassa on aina oma koulu mukana ja tiedot kirjataan oman koulun rekisteriin. Sairaalaopetuksen aikana oppilaiden oppilashuollollinen tuki tulee luonnollisesti sairaalan kautta ja yhteistyössä oman koulun oppilashuollon kanssa. Jatko-opinnot suunnitellaan huolellisesti yhteistyössä oman koulun kanssa. TET-jaksoja ja tutustumiskäyntejä toisen asteen oppilaitoksiin sekä työpaikoille voidaan järjestää yksilöllisesti. Sairaalakoulupolut:

	Oppilas tulee sairaalaan osastolle aina lähetteellä (lääkäri, kouluterveydenhoitaja, perheneuvola). Osastojakso voi olla kriisijakso (3 vk), tutkimusjakso (6 vk) tai hoitojakso (6vk->). Osastolle tultuaan oppilas käy tutustumassa sairaalakouluun mahdollisimman pian ja aloittaa koulunkäynnin voimavarojensa mukaan. Vanhemmille annetaan mahdollisuus tutustua kouluun ja samalla täytetään ja allekirjoitetaan oppilastietolomake, jossa on mm. lupa yhteydenpitoon oman koulun kanssa. Osastojakson aikana oppilas käy sairaalakoulua yksilöllisen suunnitelman mukaisesti. Alakoulun oppilailla moniammatillisia hoitoneuvotteluja on kriisi- ja tutkimusjaksojen päättyessä ja hoitojaksolla noin kahden kuukauden välein. Yläkoululaisilla vastaavia hoitoneuvotteluja on tiiviimmin tarpeen mukaan. Oppilaan siirtyminen takaisin omaan kouluun suunnitellaan ja valmistellaan huolellisesti yhdessä oman koulun kanssa. Siirtyminen tapahtuu vähitellen ja siten, että mahdolliset esteet pyritään ennakoimaan ja poistamaan. Sairaalakoulu tekee tiivistä yhteistyötä osastojen kanssa. Osastokierroille ja aamuraporteille osallistutaan viikoittain. Hoitajat valvovat välitunnit. Tarvittaessa oppilas voidaan siirtää osastolle kesken koulupäivän. Noin kerran kuukaudessa pidetään koulupalaveri osastonhoitajan kanssa. Avoluokkapaikka edellyttää aina toimivaa hoitosuhdetta erikoissairaanhoidon piirissä. Oppilaan oma koulu on tarjonnut kaiken mahdollisen avun oppilaan koulukäynnin tukemiseksi ennen avoluokkapaikan hakemista. Avoluokkaan haetaan siten, että vanhemmat ja oman koulun edustaja täyttävät yhdessä avoluokkahakemuksen, joka lähetetään sairaalakouluun. Hakuaika on jatkuva. Avoluokkatoiminnan ohjausryhmä päättää oppilaaksi ottamisen. Ohjausryhmässä on hoidon ja sairaalakoulun edustajia sekä kaupungin johtava erityisopettaja. Koulunkäynnin alkaessa allekirjoitetaan koulusopimus yhdessä vanhempien ja oman koulun edustajan kanssa. Sopimuksessa määritellään tarkasti koulunkäynnin ehdot. Avoluokan opiskelupaikka on oppilaalle aina määräaikainen (yksi lukuvuosineljännes). Takaisin omaan kouluun siirryttäessä tehdään tiiviisti yhteistyötä vanhempien, oman koulun ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Arviointi Sairaalakoulun oppilaan arvioinnissa noudatetaan opetussuunnitelman ohjeita. Tärkeä osa arviointia on oppilaille annettava päivittäinen palaute opiskelun ohessa. Oppilaita ohjataan myös itsearviointiin esim. koulupassin avulla. Arvioinnin tavoitteena on realistinen minäkuva sekä myönteinen käsitys omasta oppimisesta. Lukukausi- ja lukuvuosiarviointi suoritetaan yhteistyössä oman koulun kanssa, etenkin jos oppilas opiskelee sairaalakoulussa lyhyen jakson. Todistus annetaan oppilaan oman koulun lomakkeella luokanvalvojan tai -opettajan allekirjoituksella. http://www.kajaani.fi/palvelut/kajaanin-sairaalakoulu http://www.kajaani.fi/palvelut/opetusryhmat-sairaalakoulussa

Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus	Lisäyksenä edellä kuvattuun on otettava huomioon perusopetuslain muutos EV 181/2013 vp - HE 66/2013 vp, 4a§), joka koskee erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetusta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/eduskunnanvastaus/Documents/ev_181+2013.pdf *Tässä pykälässä tarkoitetulle esi- tai perusopetuksessa olevalle oppilaalle annetaan opetusta, jolla on oppimista ja koulunkäyntiä ylläpitävä sekä oppilaan hoitotavoitteita tukeva kokonaiskuntoutuksellinen tavoite. Erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetus järjestetään ensisijaisesti oppilaan omassa tämän lain 6 tai 28 §:ssä tarkoitetussa koulussa tai esiopetuksen järjestämispaikassa, johon oppilas on otettu. Sairaalan sijaintikunta on kuitenkin velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä huomioon ottaen on mahdollista. Hoidosta vastaavan sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään myös muulle erikoissairaanhoidossa olevalle oppivelvolliselle oppilaalle opetusta ja tukea siinä määrin kuin se hänen terveytensä, pedagogiset erityistarpeensa ja erikoissairaanhoidon hoidolliset ja kuntoutukselliset toimenpiteet huomioon ottaen on perusteltua, jos opetuksen järjestäminen muutoin ei ole tämän tai muun lain mukaisista tukitoimista huolimatta oppilaan edun mukaista. Myös kunnat, joissa sijaitsee erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) tarkoitettu erikoissairaanhoidon muu toimintayksikkö, voivat järjestää opetusta erikoissairaanhoidossa olevalle oppilaalle.* *Hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunta ja oppilaan opetuksen järjestäjä sekä oppilaan kotikuntalain mukainen kotikunta sopivat yhdessä tässä pykälässä tarkoitetun opetuksen järjestämisestä oppilaalle kuultuaan ensin oppilasta, tämän huoltajia tai muuta laillista edustajaa, oppilaan opetuksen järjestäjää sekä oppilaan oppilashuollosta vastaavia henkilöitä. Mikäli sopimukseen ei päästä, päätöksen tekee hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunta.* *Oppilaan opetuksen järjestäjän tulee hoidosta vastaavan sairaalan tai muun erikoissairaanhoidon toimintayksikön sijaintikunnan kanssa moniammatillisessa yhteistyössä sopia ja järjestää siirtymisen kannalta välttämätön tuki opetuksen järjestämiseksi oppilaan siirtyessä 1 momentissa tarkoitettuun opetukseen ja takaisin. Mikäli oppilaan opetuksen järjestäjä on muu kuin oppilaan hoidon aikainen kotikunta, myös oppilaan kotikuntaa tulee kuulla. Oppilaan tulee voida 1 momentissa säädettyjen velvollisuuksien lakattua palata siihen opetukseen, johon oppilas osallistui ennen siirtymistään 1 momentissa säädettyyn opetukseen.* *Erikoissairaanhoidossa oleva oppilas on oikeutettu 32 §:n 1 momentin mukaiseen ilmaiseen kuljetukseen tai riittävään avustukseen osallistuessaan tämän pykälän mukaiseen opetukseen.*
Erityiset opetusjärjestelyt	Erityiset opetusjärjestelyt (PoL 18 §) Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos: 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot; 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Perusopetuslain 18 §:n kohta 1) mahdollistaa sen, että oppilas voidaan siirtää vuosiluokan yli, jos hänellä arvioidaan jo ennestään olevan kyseisellä vuosiluokalla vaadittavat tiedot ja taidot.

	Oppilaan osaaminen suhteessa vuosiluokan tavoitteisiin tulee aina selvittää ja vasta sen jälkeen voidaan tehdä päätös hänen siirtämisestään luokkaa ylemmäs. Oppilaan huoltajaa tulee kuulla. Toteuttaminen on kuvattu luvussa 6.8.2 Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi
Opinnoissa etenemi-nen vuosi-luokkiin jaetun op-pimäärän sijasta oman opinto-oh-jelman mu-kaan	Perusopetusasetus 11 § 3 mom. Toteuttaminen on kuvattu luvussa 6.8.2 Tukea tarvitsevan oppilaan arviointi https://www.edu.fi/perusopetus/oppilaan_arviointi/ops2004/joustoa_oppilaan_arvioin-tiin_vuosiluokkiin_sitomattoman_opiskelun_avulla

5.5 Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita tukeva muu toiminta

Perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa[56]. Opetuksen järjestäjä päättää toiminnan järjestämisestä ja laajuudesta. Myös kouluruokailu, välituntitoiminta sekä koulun päivänavaukset, juhlat, retket, opintokäynnit ja leirikoulut sekä mahdollisuuksien mukaan koulumatkat järjestetään siten, että ne tukevat oppilaiden oppimiselle, monipuoliselle kehittymiselle ja hyvinvoinnille asetettuja tavoitteita. Ne myös osaltaan vahvistavat kokemusta hyvästä ja turvallisesta koulupäivästä ja tekevät mahdolliseksi oppilaiden näkökulmasta eheän, vireyttä vahvistavan ja vaihtelevan päivän. Paikallisessa opetussuunnitelmassa määritellään toimintaa ohjaavat tavoitteet ja järjestämisen periaatteet. Koulukohtaisesta järjestämisestä päätetään lukuvuosisuunnitelmassa.

Koulun kerhotoiminta

Kerhotoiminta on oppituntien ulkopuolista toimintaa, jonka lähtökohtana ovat koulun kasvatukselliset, opetukselliset ja ohjauksellliset tavoitteet. Se on osa maksutonta perusopetusta ja rakentaa omalta osaltaan toiminnan yhteisöllisyyttä ja rikastuttaa koulun toimintakulttuuria. Kerhotoiminnan tehtävä on tukea oppilaiden monipuolista kasvua ja kehitystä. Kerhot tarjoavat oppilaille mahdollisuuksia tutustua erilaisiin harrastuksiin. Tavoitteena on lisätä harrastuneisuutta sekä tuottaa yhdessä tekemisen, osaamisen, onnistumisen ja ilon kokemuksia. Kerhotoiminnassa oppilaat saavat tilaisuuksia koulussa opitun soveltamiseen, luovaan toimintaan ja monimuotoiseen vuorovaikutukseen aikuisten ja toisten oppilaiden kanssa. Kerhot voivat lisätä oppilaiden osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia sekä arjen hallintaa ja turvallisuutta.

[56] Perusopetuslaki 47 §

Joustavilla kerhotoiminnan ratkaisuilla tuetaan oppilaan päivän kokonaisuutta. Kerhotoiminnan järjestämis- ja toteuttamistapoja kehitetään ja oppimisympäristöä muokataan harrastuneisuutta tukevaksi. Oppilaiden osuutta kerhotoiminnan suunnittelussa lisätään. Kerhotoiminnan järjestäminen tarjoaa mahdollisuuden vahvistaa myös kodin ja koulun kasvatusyhteistyötä sekä yhteistyötä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Koulut voivat hyödyntää kerhotoiminnan järjestämisessä eri hallintokuntien, yhteisöjen, yritysten ja järjestöjen sekä koulun muiden sidosryhmien osaamista.

Koulun kirjastotoiminta

Koulun kasvatus- ja opetustyön tukemiseksi voidaan järjestää koulukirjastotoimintaa ja toteuttaa sitä yhteistyössä lähikirjaston ja muiden kirjastojen kanssa. Kirjastotoiminnalla vahvistetaan oppilaiden yleissivistyksen ja maailmankuvan laajenemista ja avartumista. Monimuotoinen koulukirjastotoiminta tukee oppimiskäsityksen toteutumista aidoissa oppimistilanteissa ja luo oppilaille mahdollisuuksia monenlaisten vastuutehtävien hoitamiseen. Koulun kirjasto ja muut kirjastot tarjoavat aktivoivia ja virikkeisiä oppimisympäristöjä sekä monipuolisia työtapoja. Kirjastotoiminnan tehtävänä on kannustaa oppilaita omaehtoiseen lukemiseen ja omiin lukuvalintoihin, tyydyttää heidän tiedonhaluaan, kannustaa hakemaan tietoa eri lähteistä ja arvioimaan tietolähteitä. Toiminta lisää mahdollisuuksia opetuksen eriyttämiseen, oppilaiden yksilöllisten kiinnostusten mukaiseen työskentelyyn sekä yhteistyöhön kotien kanssa. Yhdessä koulu ja kirjasto ohjaavat elinikäiseen oppimiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen.

Kouluruokailu

Kouluruokailun tehtävänä on oppilaiden terveen kasvun ja kehityksen, opiskelukyvyn sekä ruokaosaamisen tukeminen. Opetukseen osallistuvalle on annettava jokaisena työpäivänä täysipainoinen maksuton ateria. Ateria nautitaan tarkoituksenmukaisesti järjestettynä ja ohjattuna ruokailuna.[57] Kouluruokailun järjestämisessä otetaan huomioon ruokailun terveydellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen merkitys. Ruokailuhetkillä on tärkeä virkistystehtävä ja niillä edistetään kestävää elämäntapaa, kulttuurista osaamista sekä ruoka- ja tapakasvatuksen tavoitteita. Oikea-aikainen ja kiireetön ruokailu ja mahdolliset välipalat varmistavat jaksamisen koulupäivän aikana. Viihtyisä ruokailuhetki lisää hyvinvointia koko kouluyhteisössä.

Kouluruokailu on oppilaille tärkeä osa koulupäivää. Oppilaita kannustetaan osallistumaan kouluruokailun ja etenkin ruokailuhetkien suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Opettajat huolehtivat ruokailun yhteydessä annettavasta ohjauksesta ja kasvatuksesta yhdessä koulun muiden aikuisten kanssa. Kouluruokailun tavoitteista ja järjestämisestä keskustellaan kotien kanssa ja yhdessä tuetaan oppilaiden kehitystä. Kouluruokailuun osallistumista sekä ruoan ja ruokailutilanteen laatua seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Opetushenkilöstö ja ruokailusta vastaava henkilöstö tekevät yhteistyötä kouluruokailun järjestämisessä ja toiminnan kehittämisessä. Mikäli oppilaalla on yksilöllisiä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyviä tarpeita, tulee oppilaan, huoltajan, ruokailusta vastaavan henkilöstön ja kouluterveydenhuollon sopia yhdessä ruokailuun liittyvistä tukitoimista ja seurannasta.[58]

[57] Perusopetuslaki 31 § 2 mom.
[58] Perusopetuslaki 3 § 2 mom., 31 a § 1 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 13 §

Välitunnit, päivänavaukset ja muut koulun yhteiset tapahtumat

Perusopetusasetuksen mukaan opetukseen tulee käyttää tuntia kohti vähintään 45 minuuttia ja opetukseen käytettävä aika jaetaan tarkoituksenmukaisiksi opetusjaksoiksi. Osa työajasta voidaan käyttää työelämään tutustuttamiseen sekä lukuvuoden päättäjäisiin ja muihin yhteisiin tapahtumiin.[59] Säännös luo edellytykset koulupäivän monenlaiseen rytmittämiseen sekä välituntien järjestämiseen oppilaiden hyvinvointia edistävällä tavalla. Yhteisiä tapahtumia voivat olla muun muassa koulun juhlat, teemapäivät ja retket. Opintokäynnit ja leirikoulut voivat koskea koko kouluyhteisöä tai vain joitakin tai jotakin opetusryhmää. Myös niissä hyödynnetään perusopetusasetuksen mukaista koulutyön joustavan järjestämisen mahdollisuutta. Päivän työ aloitetaan lyhyellä päivänavauksella[60].

Koulun yhteisöllisyyden ja oppilaiden terveen kehityksen, sosiaalisten suhteiden sekä opiskelussa jaksamisen kannalta välitunnit, päivänavaukset ja monenlaiset yhteiset tapahtumat ovat tärkeitä. Niitä hyödynnetään myös osana monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Ne vahvistavat oppilaiden laaja-alaista osaamista ja tekevät näkyväksi koulun kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta. Opintokäynnit ja leirikoulut puolestaan tarjoavat mahdollisuuksia oppimisympäristön laajentamiseen ja oppimiseen autenttisissa tilanteissa sekä yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa.

Opetuksen järjestäjällä on paljon harkintavaltaa sen suhteen, miten koulupäivä jaetaan opetusjaksoihin ja välitunteihin, mitä muuta toimintaa koulupäiviin sisältyy ja millaisia toimintamuotoja käytetään. Ratkaisut muokkaavat koulun toimintakulttuuria. Niitä tehtäessä otetaan huomioon perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämisen periaatteet.

Koulumatkat ja koulukuljetukset

Oppilaita kannustetaan kulkemaan koulumatkat terveyttä ja kuntoa edistävällä tavalla. Heitä opastetaan sekä itsenäisesti että koulukuljetuksin liikuttaessa huolehtimaan omasta ja muiden turvallisuudesta ja käyttäytymään matkaa tehdessään hyvin.

Koulukuljetuksen odotusaikojen valvonnasta ja ohjatusta toiminnasta sekä matkojen aikaisesta turvallisuudesta huolehditaan sopimalla menettelytavoista ja vastuuhenkilöistä[61]. Niistä sekä kuljetusjärjestelyistä tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Koulun tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta, koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta, väkivallasta tai häirinnästä tekoihin syyllistyneiden sekä niiden kohteina olleiden oppilaiden huoltajille ja tarvittaessa tukea huoltajia asian selvittämisessä[62].

Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita tukeva muu toiminta Kajaanissa

Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita tukevaa yhteustyötä tehdään Kajaanin kouluissa päivittäin ja monella tavalla. Tarkemmin on tässä kuvattu koulujen kerhotoimintaa sekä kouluruokailua sekä sidosryhmäyhteistyötä.

[59] Perusopetusasetus 3 § 4 ja 5 mom.
[60] Perusopetusasetus 6 §
[61] Perusopetuslaki 32 §
[62] Perusopetuslaki 29 § 7 mom. (1267/2013)

Koulujen kerhotoiminta

Kerhotoimintaa järjestetään jokaisessa koulussa sekä koulun omin että ulkopuolisn voimin. Kerhotoiminnan tavoitteet ja linjaukset ovat seuraavat:

- Kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen ja lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen
- Mahdollisuuden antaminen sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja yhteisöllisyyteen kasvamiseen
- Mahdollisuuden antaminen onnistumisen ja osaamisen kokemukseen
- Luovan toiminnan ja ajattelun kehittäminen
- Lasten ja nuorten kannustaminen tuottamaan omaa kulttuuriaan
- Mahdollisuus oppilaantuntemuksen lisäämiseen
- Harrastuneisuuden tukeminen ja myönteisten harrastusten edistäminen
- Syrjäytymisen ehkäiseminen

Kerhotoiminnan linjaukset
*Kerhotyön tulee tukea koulun toimintaa ja olla tarvelähtöistä *Kerhotoimintaa tulisi järjestää jokaisella koululla ja kaikilla oppilailla tulee olla mahdollisuus osallistua, myös kuljetusoppilailla *Oppilaiden osallistaminen kerhotyön suunnitteluun ja järjestämiseen ohjattuina (oppilaskunta, tukioppilaat, välkkärit) on tärkeää *Vanhempien ideoiden huomiointi kerhotarjonnassa *Nykyisten hyvien käytäntöjen yhteistyökumppaneiden kanssa tulee jatkua ja uusia tulee tavoitella esim. AMK *Kerhotoiminnassa ensin tehtävä kuntatasoinen sopimus kaikilla kouluilla tarjottavasta kerhotoiminnasta (HAKA) ja sen rahoituksesta (perusopetuksen johtaja) *Hankerahoituksella järjestettävästä toiminnasta vastaa kerhotoiminnan koordinaattori *Muusta kerhotoiminnasta vastaa rehtori ja sopimukset tarkistettava ja tehtävä vuosittain ja huomioitava ohjaajien seuranta koulun järjestyssäännöt ja turvallisuusasiat huomioiden *Kaupungin laajuinen tietoisuus kaikille avoinna olevasta kerhotoiminnasta, muutoin tärkeää kohderyhmän rajaaminen *Säännölliset tapaamiset rehtoreiden ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä esim. kerran vuodessa ovat tarpeellisia *Joustavuutta koulupäivään on koulukohtaisesti mahdollisuus järjestää esim. pitkillä välitunneilla

Kouluruokailu

Kouluruokailu on oleellinen osa koulun opetus- ja kasvatustehtävää. Kouluruokailulla halutaan edistää oppilaiden hyvinvointia, opiskelu- ja työtehoa sekä kouluviihtyvyyttä. Puhtaat tilat ja viihtyisä ruokailuympäristö ovat myös osa nautittavuutta. Opetukseen osallistuvalle on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria. Ruokailuhetki on oppi-

laalle tärkeä. Kouluruokailulla tuetaan oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. Kouluruokailun ja koulupäivän aikana mahdollisesti tarjottavien välipalojen järjestämisessä otetaan huomioon kouluruokailun terveydellinen ja sosiaalinen merkitys, ravitsemus- ja tapakasvatuksen tavoitteet sekä ruokailutauon virkistystehtävä. Oppilaille annetaan mahdollisuus osallistua kouluruokailun suunnitteluun ja toteuttamiseen, mikä tukee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Ruokalistasuunnittelua ohjaavat kouluruokasuositukset. Ravitsemussuosituksissa korostetaan ruokavalion kokonaisuutta. Kun syödään monipuolisesti, sopivasti ja vaihtelevasti saadaan ruoasta riittävästi energiaa, hiilihydraatteja, rasvaa ja suojaravintoaineita. Koululounas on myös oppimistilanne jossa tutustutaan uusiin makuihin sekä opitaan käytöstapoja. Kiertävässä ruokalistassa käytetään monipuolisesti pääraaka-aineita: vähärasvaista lihaa ja jauhelihaa, maksaa, kalaa ja kasviksia. Kalaa ruokalistalla tulee olla kerran viikossa. Keitot, kastikkeet ja laatikot toistuvat vaihtelevasti ruokalistalla. Pääruoan lisäksi tarjolla on salaattia/raastetta/tuorepala, täysjyväleipää, ravintorasvaa sekä ruokajuomana rasvatonta maitoa tai piimää.

Monipuolinen koululounas varmistaa oppilaan jaksamisen koulupäivän aikana ja auttaa oppilasta pysymään terveenä. Malliaterian avulla oppilas oppii koostamaan ravitsemuksellisesti oikeanlaisen koululounaan. Lautasmallin mukaan puolet lautasesta täytetään kasviksilla, neljäsosa perunalla, riisillä tai pastalla ja toinen neljännes kala- tai liharuoalla. Ruokajuomaksi valitaan rasvatonta maitoa tai piimää ja lisäksi täysjyväleipää, jonka päälle levitetään kasvirasvalevitettä. Vain syöty ruoka auttaa jaksamaan.

Koulujen välipalalistoja on monipuolistettu ja välipalakäytänteitä yhtenäistetty oppilaiden ja huoltajien toivomusten mukaan. Muutosten myötä koululaisten maksullisen välipalan hinta on 1.75 € (välipalalipun hinta). Välipalalippuja voi ostaa Kajaanin infosta. Huom! Koulu tarjoaa edelleenkin välipalan niille alakoulun oppilaille, joilla koulupäivän kokonaispituus ylittää seitsemän tuntia ja niille yläkoulun oppilaille, joilla koulupäivän kokonaispituus ylittää kahdeksan tuntia. Iltapäivätoiminnassa oleville lapsille välipala sisältyy toiminnasta perittävään maksuun.

Yhteistyössä oppilaan, huoltajan ja kouluterveydenhuollon henkilöstön kanssa sovitaan tukitoimista ja seurannasta oppilaan yksilöllisissä ravitsemukseen sekä terveyden tai sairauden hoitoon liittyvissä tarpeissa. Ruokailuun liittyvät erityistarpeet huomioidaan kaikissa koulun tilanteissa. Erityistarpeet otetaan huomioon Lapsen lääkehoidon suunnitelma perusopetuksessa olevassa ohjeistuksessa, jossa on lomake ruoka-aineallergioiden ilmoittamista varten. Ohjeistus löytyy Wilman PDF -lomakkeista https://wilma.kajaani.fi/

Kouluruokailu ohjaa oppilaita terveelliseen ravitsemukseen, tutustuttaa erilaisiin makuihin ja opettaa hyviä ruokailutapoja. Kajaanin Mamselli on vaalimassa paikallista ja kansallista ruokakulttuuria unohtamatta kansainvälisiä tuulahduksia. Muiden aikuisten tavoin Kajaanin Mamsellin henkilökunta tukee koulun kasvatustyötä. Ruokalistat julkaistaan Koti-Kajaanissa ja Kainuun Sanomissa ja ne löytyvät myös Mamsellin nettisivulta

http://www.kajaani.fi/mamselli/ruokalistat

Yhteistyö	Sisältö	

Kulttuuriyhteistyö	Kajaanin perusoetus tekee aktiivista yhteistyötä kulttuuritoimijoiden kanssa. Suunnitelmallinen ja vuosittainen yhteistyö on kuvattu Kulttuuripolku-suunnitelmassa, jonka lisäksi koulut tekevät muuta yhtestyötä oman kiinnostuksensa ja resurssiensa puitteissa.	http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kulttuuripolku-esite_2014_0.pdf
Liikunta	Liikunta ja liikunnallisuuden tukeminen ovat merkittävä tapa tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja tähän osa-alueeseen perusopetuksessa on panostettu erityisesti välituntiliikunnan järjästämisen, liikuntahankkeiden (Liikahahanke, Liikkuva koulu ja Kajaanin koulut liikkeelle) ja koulutuksen (esim. Kainuun liikunnan koulutukset) kautta. Peruskoulujen liikuntatapahtumat ja kilpailut sekä niihin ilmoittautuminen tapahtuvat keskitetysti netin kautta. Liikunnan alueella yhteistyö on verkostoitunutta. Koulujenliikuntasalit ovat kaikkien kaupunkilaisten käytettävissä. Harrastusvuorojen hakeminen tapahtuu käyttövuorohakemuksella.	http://www.kainuunliikunta.fi/ http://www.kajaani.fi/palvelut/koulujen-liikuntatapahtumat http://www.kajaani.fi/palvelut/liikuntasalien-iltakaytto http://www.kajaani.fi/taxonomy/term/5160
Nuorisotyö	Opetustoimi ja nuorisotyö tekevät saumatonta yhteistyötä lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kasvun ja kehittymisen turvaamiseksi. Yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla. Yhteistyössä huomioidaan lapsen ja nuoren ikä, kehitystaso ja yksilölliset tarpeet. Toimintatavat: *opetusryhmien ryhmäyttäminen *ennaltaehkäisevä päihdetyö (päihdepolku, päihdetunnit) *osallisuustoiminnan kehittäminen (oppilaskunta- ja tukioppilastoiminta ja toimijoiden kouluttaminen, nuorisovaltuustotoiminta; sivistystoimen palvelun arviointi ja strategian suunnittelu oppilaskuntien ja nuorisovaltuutettujen toimesta) *pienryhmätoiminta (tukea tarvitsevat nuoret ja haastavat ryhmät) *teemapäivät (terveyspäivät, liikuntapäivät, päihteet, kansainvälisyys) *yrittäjyyskasvatus (luokkien yritystoiminta, nuokkarin diskot ja muut tapahtumat esim. Helmimarkkinat) *vanhempainilloissa mukana; toiminnan esittely, täsmäaiheet esim päihteet, etsivä nuorisotyö *leirikoulut (sairaalakouluyhteistyö) *kerhotoimintayhteistyö koulujen kanssa *erityisnuoristyön tuki koulunkäynnissä *nuorisotyössä voi olla tet-harjoittelussa	http://www.kajaani.fi/palvelut/nuoriso

	* yhteistyö kriisitilanteissa Nuorisotyö nyt: *8lk päihdetyö kaksi tuntia ja 7 lkryhmäyttäminen 4 tuntia. *Eri kauluilla kohdennettuja ryhmäytymisharjoituksia 5 toimintakertaa 1-2 tuntia/kerta *7-8 cameraobscura elämysrata. Yhteistyön kehittäminen *Jokaiselta koululta edustus nuorisovaltuustoon *Nuorisotilojen käyttö aktiivisemmaksi *Opettajille esittely, mahdollisuuksien esille tuominen ja nuorisotyö toiminnan avaaminen * Oppitunneille nuorisotyö mukaan. *Vanhempainiltaihin enemmän mukaan. *Yhteistyötä oppilashuollon kanssa. *Yhteistyö “pikkukoulujen” ja alakoulujen kanssa. *Vanhojen hyvien käytäntöjen kehittäminen esim. leirikoulut. *Nuorisotalon ja lähikoulujen yhteistyön kehittäminen. *nuorityönops NOPS *Erilliset tapahtumien liittäminen johonkin isompaan kokonaisuuteen *Yhteistyö oppimiskokonaisuuksissa	
Työelämä- ja oppilaitosyhteistyö	Oppilaanohjauksessa tehdään yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Työelämään tutustuminen (TET) toteutetaan 7.luokalla yksi päivä ja 8-9 luokilla yhteensä 10 päivää. Koulut toteuttavat yritysvierailuja oppilaanohjauksessa ja eri oppiaineissa. Oppilaita kannustetaan yritteliäisyyteen ja myös yrittäjyyteen. Tämän lisäksi oppilaanohjauksen ja eri oppiaineiden tunnilla vierailee työelämän edustajia. Oppilaanohjauksessa tehdään yhteistyötä eri oppilaitosten kanssa. Yhteistyömuotoja ovat esimerkiksi tutustumiset oppilaitosten koulutustarjontaan, projektipäivien toteuttaminen ja tiedonsiirto nivelvaiheissa. Oppilaitosten oppilaan-ja opinto-ohjaajat tekevät tiivistä yhteistyötä lukuvuoden aikana oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi.	http://www.kajaani.fi/sites/default/files/uusin_y-polun_pohja.pdf
Hankkeet	Perusopetuksen toimintaa täydennetään ja kehitetään hankerahoituksella. Painopisteenä on nyt digitalisaatio ja toimintaympäristöjen kehittäminen.	http://www.kajaani.fi/palvelut/hankkeet-ja-projektit

Yhteistyö seurakuntien ja vapaa-ajattelijoiden kanssa	Päiväkotien ja koulujen uskonnonopetukseen, perinteisiin juhliin ja uskonnon harjoittamiseen liittyen pidettiin 23.2.2015 yhteistyötilaisuus eri seurakuntien sekä vapaa-ajattelijoiden edustajien kanssa. Tilaisuudessa keskusteltiin koulujen ja päiväkotien käytänteistä (mm. iltapäivätoiminnan ja -kerhojen luonteesta, koulujen päivänavauksista, ruokarukouskäytänteistä, uskonnollisista tunnusmerkeistä) ja tarkasteltiin Opetushallituksen ohjeen sisältöjen toteutumista.	http://oph.fi/download/160301_ohje_uskonnon_ja_elamankatsomustiedon_opetuksen_jarjestamisesta_esi-ja_peru.pdf
Poliisi	Poliisi on koulujen tärkeä yhteistyökumppani. Kajaanissa yhteistyö ohjautuu koulupoliisitoiminnan kautta. Koulupoliisia konsultoidaan tai pyydetään paikalle opastustehtävissä, koulun väkivaltatilanteissa tai oppilashuollon asioissa kun tarvitaan erityistä perehtyneisyyttä lakiasioihin. Koulu voi lisäksi tarvittaessa ottaa yhteyttä päidepoliiseihin.	Poliisiviranomaisten yhetystiedot löytyvät koulun ohjeistuksista.
Palastuslaitos	Pelastuslaitosta konsultoidaan tai pyydetään apuun koulun erityissä hätätilanteissa. Yhteistyötä tapahtuu lisäksi erilaisten teemapäivien muodossa.	

LUKU 6 OPPIMISEN ARVIOINTI POISTETTU → LUKU UUSITTU, ERILLINEN TIEDOSTO

Arviointi koskeva luku on poistettu tästä ja se on omana erillisenä tiedostonaan nimellä Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa. Opetushallitus on uudistanut luvun: 2014 perusopetuksen opetusuunnitelman perusteiden muutokset 20.2.2020. Lukua ei ole upotettu tähän, koska se sekoittaisi viitteet. Luvun uudistumisella on ollut vaikutuksena myös lukuun 12, joka koskee valinnaisuutta. Luku 12 on ajantasalla, koska siihen on tehty tarvittavat muutokset

LUKU 7 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKI

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Oppilashuolto sisältyy lukuun 8[71].

7.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

[71] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 6 § (1287/2013)

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimer- kiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Näitä tukimuotoja voi käyttää kaikilla kolmella tuen tasolla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista.

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä kunkin oppilaan että opetusryhmän vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteettömyyteen sekä oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

Tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä sekä pitkäaikaisvaikutuksia. On huolehdittava oppilaan mahdollisuuksista saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa sekä tuettava oppilaan myönteistä käsitystä itsestään ja koulutyöstä. Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä[72]. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden oppimisen edistymistä ja koulunkäynnin tilannetta tulee arvioida jatkuvasti. Ensimmäiseksi tarkastellaan koulussa käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta oppilaalle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa oppilaalle aikaisempaa paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnissa ja tuen suunnittelussa hyödynnetään mahdollisten muiden arviointien tuloksia ja otetaan huomioon oppilaalle aiemmin annettu tuki.

Tuki annetaan oppilaalle ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen sisällä sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle.

7.1.1 Ohjaus tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata tukea tarvitsevaa oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Ohjauksen tavoitteena on, että tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamus, itsearviointi- ja oppimaan oppimisen taidot sekä kyky suunnitella tulevaisuuttaan vahvistuvat. Huomiota kiinnitetään oppilaan arjenhallinnassa, opintojen suunnittelu- ja opiskelutaidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdolli-

[72] Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

sesti ilmeneviin tuen tarpeisiin. Näitä taitoja vahvistetaan tarkoituksenmukaisilla ohjauksellisilla toimintatavoilla. Ohjauksella pyritään siihen, että oppilas oppii asettamaan tavoitteita oppimiselleen ja ottamaan vastuuta opiskelustaan.

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta sekä tehostettuun että erityiseen tukeen. Osana pedagogista arviota tai pedagogista selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet ohjaukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin kirjataan myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon ja oppilasta mahdollisesti avustavan henkilöstön asiantuntemusta.

Päättövaiheen ohjauksessa etsitään yhdessä oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvitetään oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen toisella asteella. Perusopetuksen päättövaiheessa tukea tarvitsevalle oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä erityisistä kysymyksistä.

7.1.2 Kodin ja koulun yhteistyö tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea[73]. Kun oppilaalla on tuen tarvetta, kodin ja koulun yhteistyön merkitys korostuu. Yhteistyötapoja ja toimintamalleja kehitetään koko perusopetuksen ajalle ja koulunkäynnin nivelvaiheisiin. Koulun henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön oppilaan tukeen liittyvissä asioissa. Huoltajalle annetaan tietoa niiden soveltamisesta koulun arjessa, esimerkiksi oppilasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojensaannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Koulun henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä kotiin heti, kun oppilaalla ilmenee oppimisen tai koulunkäynnin ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa.

Oppilaille ja huoltajille annetaan tietoa tuen saannin mahdollisuuksista, tuen kolmiportaisuudesta sekä käytettävissä olevista tukimuodoista. Huoltajia kannustetaan tukemaan osaltaan lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Oppilaan edistymisen ja tuen tarpeen arviointi sekä tuen suunnittelu on osa kodin ja koulun säännöllistä yhteistyötä. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Oppilas tai huoltaja ei voi kuitenkaan kieltäytyä perusopetuslaissa säädetyn tuen vastaanottamisesta. Oppilas voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Yksilökohtaisen oppilashuollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumusta (katso luku 8 Oppilashuolto).

7.2 Yleinen tuki

Laadukas perusopetus on perusta oppilaan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi opetusta eriyttämällä, opettajien keskinäisellä sekä muun henkilöstön yhteistyöllä, ohjauksella sekä opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen oppilaan tarpeet.

[73] Valtioneuvoston asetus (422/2012)

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Oppilaan tuen tarpeisiin vastataan esimerkiksi tukiopetuksella, osa-aikaisella erityisopetuksella tai ohjauksen keinoin.

Oppimissuunnitelmaa voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea. Tällöin oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Pidemmälle edistyneen oppilaan opiskelua voidaan syventää ja laajentaa oppimissuunnitelman avulla.

7.3 Tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti [74]. Tehostettu tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, ja niin kauan kun oppilas sitä tarvitsee. Oppilaan tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Oppilas tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostettu tuki annetaan muun opetuksen yhteydessä joustavin opetusjärjestelyin.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Esimerkiksi osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu tehostetun tuen aikana. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Tehostetun tuen aikana annettava tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä oppilasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

7.3.1 Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

[74] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanne koulun, oppilaan sekä huoltajan näkökulmista
- oppilaan saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- oppilaan vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään oppilaalle jo mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa[75]. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

7.3.2 Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan [76]. Oppimissuunnitelma on opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata oppilaalle edellytykset edetä opinnoissaan ja edistää hänen hyvinvointiaan. Oppimissuunnitelma tukee kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Oppimissuunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille.

Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa[77]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Oppilaan osuus suunnittelussa kasvaa siirryttäessä perusopetuksen ylemmille luokille. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina oppilaan tilanteen muuttuessa.

[75] Laki perusopetuslain muuttamisesta 16 a § (1288/2013)
[76] Perusopetuslaki 16 a § 3 mom. (642/2010)
[77] Perusopetuslaki 16 a § 1 mom. (642/2010)

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Oppilaskohtaiset tavoitteet

- oppilaan näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- oppilaan tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- oppilaalle annettava tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus
- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- opetukseen osallistumisen edellyttämien perusopetuslain mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden, apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävä arviointi oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteesta sekä oppilaan itsearviointi
- arvioinnissa käytettävät menetelmät joiden avulla oppilas voi osoittaa osaamistaan hänelle sopivin tavoin
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt Oppimissuunnitel-

massa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Oppimissuunnitelma muissa tilanteissa

Oppimissuunnitelmaa käytetään vaikka oppilas ei saisi tehostettua tukea, mikäli

- oppilas etenee eri oppiaineiden opinnoissa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opintoohjelman mukaisesti
- opetus järjestetään erityisin opetusjärjestelyin
- perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas on otettu joustavan perusopetuksen toimintaan.

Näissä tilanteissa laadittava oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma.

7.4 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Erityisen tuen tehtävänä on antaa oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa, opiskelumotivaatiota ja mahdollisuutta kokea onnistumisen ja oppimisen iloa vahvistetaan. Samoin tuetaan oppilaan osallisuutta ja vastuunottoa opiskelusta.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta[78]. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityistä tukea saava oppilas opiskelee joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Mikäli oppilas opiskelee oppiaineittain, hän opiskelee eri oppiaineissa joko yleisen tai yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti.

Sellaiselle oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan oppilaan oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin. Nämä vaihtelevat oppimisen tavoitteiden ja sisältöjen sekä oppilaan henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Oppilaalla on perusopetuslain mukaan oikeus saada oppimisensa tueksi tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta myös osana erityisopetusta.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla oppilaalla on oikeus myös muuhun tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi ohjaus, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

7.4.1 Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys[79]. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tai erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella opetuksen järjestäjä tekee kirjallisen arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.[80]

[78] Perusopetuslaki 17 § 1 mom. (642/2010)
[79] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010) ja hallintolaki (434/2003) 34 - 36 §
[80] Perusopetuslaki 17 § 3 mom. (642/2010)

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- oppilaan oppimisen eteneminen
- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanne koulun, oppilaan sekä huoltajan näkökulmista
- oppilaan saama tehostettu tai erityinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- oppilaan vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta
- arvio ja perustelut sille, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän.

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Jos oppilas on jo saanut erityistä tukea, hyödynnetään aiemmin laadittua pedagogista selvitystä ja HOJKSia. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, myös niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

7.4.2 Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa. Päätös erityisestä tuesta tehdään hallintolain mukaisesti[81]. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen[82]. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, sillä huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla[83]. Päätös on aina perusteltava[84]. Päätöksen perustelut sisältyvät pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Yleensä erityisen tuen päätös tehdään, jos todetaan, ettei oppilaan saama tehostettu tuki ole riittänyt. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten[85]. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

[81] Hallintolaki (434/2003)
[82] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)
[83] Hallintolainkäyttölaki (586/1996) 14 § ja perusopetuslaki 42 § 2 mom. (642/2010)
[84] Hallintolaki 45 § 1mom.
[85] Perusopetuslaki 17 § 4 mom. (642/2010)

Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä[86]. Päätös tulee tarkistaa myös aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistamista varten oppilaasta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli tarpeen todetaan jatkuvan, erityisestä tuesta tehdään uusi päätös. Mikäli katsotaan, että oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin oppilaalle ryhdytään antamaan tehostettua tukea.

7.4.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen.[87] Kaikki erityistä tukea saavan oppilaan tuki kirjataan HOJKSiin. Se on kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä opetusjärjestelyistä, pedagogisista menetelmistä ja oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon ja erityisen tuen päätöksen sisältöön. HOJKSin laatimisessa voidaan hyödyntää oppilaalle osana tehostettua tukea tehtyä oppimissuunnitelmaa. Jos oppilas on jo saanut erityistä tukea, hyödynnetään aiemmin laadittua pedagogista selvitystä ja HOJKSia. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä[88]. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Oppilaskohtaiset tavoitteet

- oppilaan näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- oppilaan kehitykseen, kuten sosioemotionaalisiin tai motorisiin taitoihin liittyvät tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät sekä valinnaiset opinnot, joita oppilas opiskelee sekä oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- oppilaan tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- oppilaalle annettava tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus

[86] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)
[87] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
[88] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)

- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Opetuksen järjestäminen
- oppilaan opetuksen järjestäminen muun opetuksen yhteydessä ja/tai erityisluokalla
- muun opetuksen yhteydessä opiskelevalle oppilaalle samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena annettava erityisopetus
- erityisluokalla opiskelevalle oppilaalle nimetty yleisopetuksen yhteistyöluokka ja suunnitelma oppilaan opiskelusta tässä luokassa
- oppilaan koulukuljetusten järjestelyt ja vastuut sekä suunnitelma kuljetusta odottavan oppilaan ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden, apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- oppilaan mahdollinen osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

Tuen seuranta ja arviointi
- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävä arviointi oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteesta sekä oppilaan itsearviointi
- oppimisen arvioinnissa käytettävät menetelmät joiden avulla oppilas voi osoittaa osaamistaan hänelle sopivin tavoin
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Mikäli oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi
- luettelo niistä oppiaineista, joissa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä
- yksilöllistettyjen oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt
- yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti opiskeltavien oppiaineiden arviointi suhteessa HOJKSissa määriteltyihin tavoitteisiin ja sisältöihin

Mikäli oppilas opiskelee toiminta-alueittain, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi
- toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt toiminta-alueittain
- oppilaan edistymisen arviointi suhteessa HOIKSissa hänelle määriteltyihin tavoitteisiin ja sisältöihin toiminta-alueittain

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat.

HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi[89]. Sitä muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

7.4.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin[90]. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa.

Eri oppiaineissa ilmeneviä vaikeuksia voidaan ennaltaehkäistä ja oppimista tukea erilaisilla eriyttämisen keinoilla ja perusopetuslaissa säädetyillä tukimuodoilla. Jos oppilaalle määritellään opiskelun erityiset painoalueet jossakin oppiaineessa, hän voi keskittyä opiskelussa tämän oppiaineen keskeisiin sisältöihin. Tällöin oppilas opiskelee oppiainetta vielä yleisten tavoitteiden mukaisesti ja hänen suorituksensa arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään. Mikäli edes oppiaineen keskeisiin sisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Esimerkiksi kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute, puutteellinen opiskelutekniikka tai käyttäytymisen haasteet eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa.

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen merkitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelemistä hänen edellytystensä mukaiseksi. Tavoitteiden tulee kuitenkin olla oppilaalle riittävän haasteellisia. Oppimäärän yksilöllistämisestä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Pedagoginen selvitys sisältää erilliset perustelut yksilöllistämiselle kussakin oppiaineessa. Jokaisen oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Jos yksilöllistettyjen oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä, myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä voidaan soveltaa. Ne kuvataan riittävän selkeästi ja yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tämä on tärkeää, koska oppilaan opetus ja arviointi toteutetaan HOJKSiin kirjatun perusteella kyseisessä oppiaineessa. Oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa HOJKSissa määriteltyihin, hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin. Oppilaan opiskelua tuetaan lisäksi erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittaessa eri tukimuodoilla. Kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja, tai jos opettajia on useita, opettajat yhdessä, laativat edellä mainitut HOJKSin sisällöt.

[89] Perusopetuslaki 17 a § (642/2010)
[90] Perusopetuslaki 3 § 2 mom. (477/2003) ja 11 § 1 mom. (453/2001)

Jos oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana ja sanallinen arvio tähdellä (*) sekä opintojen aikaisessa että päättöarvioinnissa. Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Sanallista arviointia voidaan käyttää numeroarvioinnin sijasta kaikilla vuosiluokilla ja myös päättötodistuksessa.

Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt ja se perustuu jokaisen oppilaan kohdalla yksilölliseen harkintaan. Vapauttamisesta oppiaineen opiskelusta tehdään hallintopäätös perusopetuslain 18 §:n perusteella. Jos oppilaalla on erityisen tuen päätös, vapauttamisesta päätetään erityisen tuen päätöksessä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden oppiaineiden opiskelusta vapauttamisesta on säädetty erityissäännöksissä[91]. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjestää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa[92].

Oppiaineen oppimäärien yksilöllistäminen ja oppiaineesta vapauttaminen tehdään yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille tulee selvittää näiden toimenpiteiden vaikutukset jatko-opintoihin.

7.4.5 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin[93]. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta[94]. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta[95]. Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen.[96] Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta [97] . Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista ja valinnan

[91] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 9 § 2 mom.
[92] Perusopetusasetus 5 § 1 mom.
[93] Perusopetuslaki 25 § 2 mom.
[94] Perusopetuslaki 25 § 1 mom.
[95] Perusopetuslaki 9 § 2 mom.
[96] Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 86/1997)
[97] Perusopetuslaki 26 a § 1 mom. (1288/1999)

vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää kahdeksan vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.[98]

Oppilaan tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen arvioidaan erityisen tuen päätöksen tarkistamisen yhteydessä. Jos todetaan, ettei oppilas enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piirin, tehdään päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä, jonka jälkeen oppilas kuuluu yleisen oppivelvollisuuden piiriin. Tarvittaessa oppilaalle voidaan edelleen antaa erityistä tukea.

7.4.6 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain[99]. Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain [100]. Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä [101]. Opetus järjestetään toiminta-alueittain vain kun todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä. Toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Toiminta-alueittain järjestävän opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet. Koulupäivän eri tilanteita hyödynnetään oppimisessa, ja oppimisympäristöä kehitetään toimivaksi ja oppilasta motivoivaksi. Oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä oppilaan edistymisen arviointi kuvataan HOJKSissa kullekin toiminta-alueelle. Tavoitteet asetetaan siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä.

---

[98] Perusopetuslaki 27 §
[99] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 9 § 3 mom.
[100] Perusopetuslaki 18 § 1 mom.
[101] Perusopetuslaki 17 § 2 mom. (642/2010)

Toiminta-alueet voivat sisältää jonkin yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia tässä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä sekä edistetään ja ylläpidetään oppilaan toimintakykyä. Opetus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Lisäksi tehdään opettajien keskinäistä sekä muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä antaa mahdollisuuksia monipuolisesti harjoitella taitoja arjen eri tilanteissa. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyyden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen lähtökohtana on vuorovaikutuksen muodostuminen ja sen pohjalle rakentuva kommunikoinnin ymmärtämisen ja tuottamisen harjoittelu. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia. Oppilaalle turvataan mahdollisuus käyttää itselleen tarkoituksenmukaisia tapoja kommunikoida. Oppilaalla tulee olla tarvittaessa käytettävissään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja. Kielen ja kommunikaation opetus sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan eri tilanteissa koulupäivän aikana.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan ryhmässä toimimisen taitojen ja osallisuuden kehittyminen. Opetuksen tulee sisältää erilaisissa ympäristöissä toimimista sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelua tukevia osa-alueita. Oppilaan itsetuntemusta ja oppimismotivaatiota tuetaan luomalla edellytykset onnistumisen kokemuksiin ja vahvistamalla myönteistä sosiaalisen oppimisen ilmapiiriä.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Opetuksen tulee tukea oppimiseen, muistamiseen ja ajattelemiseen liittyvien prosessien kehittymistä. Kognitiivisten taitojen oppimisen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppimisen tavoitteena on kehittää lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisten taitojen perusvalmiuksia. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista ympäristönsä toimintaan sekä edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Opetuksen tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arjen taitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä vapaa-ajan viettoa käsitteleviä osa-alueita. Päivittäisten taitojen harjoittelu luo mahdollisuuksia motoristen taitojen, kielen ja kommunikaation, tieto- ja viestintäteknologisten taitojen, sosiaalisten sekä kognitiivisten taitojen kehittymiselle ja harjoittelulle. Ne puolestaan vahvistavat päivittäisten taitojen hallintaa.

Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä.

7.5 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

7.5.1 Tukiopetus

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta[102]. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella voidaan ehkäistä vaikeuksia ennakolta. Tukiopetusta tulee järjestää suunnitelmallisesti sekä niin usein kuin on tarpeen.

Tukiopetukselle on ominaista yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa. Ennakoivassa tukiopetuksessa uusiin opittaviin asioihin perehdytään jo etukäteen. Tukiopetuksella voidaan vastata myös poissaoloista johtuviin tuen tarpeisiin.

Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tarvittaessa mahdollisuus osallistua tukiopetukseen. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja, sen voi tehdä myös oppilas tai huoltaja. Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tukiopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua hänelle järjestettyyn tukiopetukseen.

Tukiopetusta voidaan antaa tuen kaikilla tasoilla. Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet tukiopetukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös tukiopetuksen tavoitteet ja antaminen.

7.5.2 Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa[103]. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan oppilaille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, vuorovaikutustaidoissa tai koulunkäynnissä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

---

[102] Perusopetuslaki 16 § 1 mom. (642/2010)
[103] Perusopetuslaki 16 § 2 mom. (642/2010)

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamista suunnitellaan, sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa.

Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Osa-aikaista erityisopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa sen merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua siihen.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana ja opiskellessaan erityisluokassa. Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja antaminen.

7.5.3 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet

Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut sekä erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla[104]. Tarkoituksena on turvata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikkina koulupäivinä.

Oppilaalle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien oppilaiden kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten oppilaiden kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Oppilaan kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkia tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee oppilasta päivittäisissä tilanteissa oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa muun henkilöstön kanssa. On tärkeää, että työn- ja vastuunjako on selkeä.

Avustajan antama tuki edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle.

[104] Perusopetuslaki 31 § 1 mom. (477/2003)

Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Oppilaan kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat oppilasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Oppilaan tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota oman koulun henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten oppilaille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä hyödyntäen oppilaan ja huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan oppilaan palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erityistä tukea saavan oppilaan palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle oppilaalle mahdollisista palveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

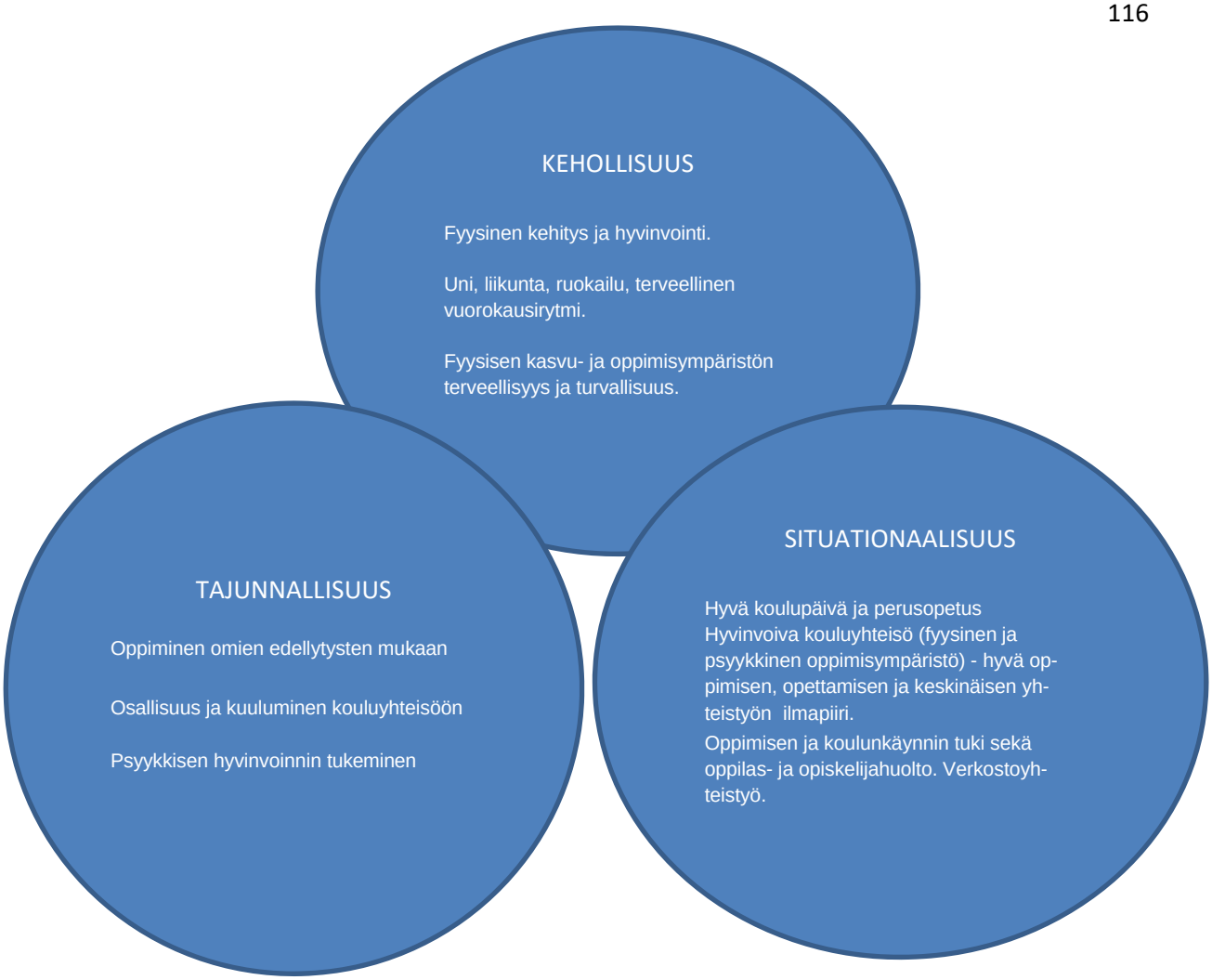
7.6 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki Kajaanin paikallisessa opetussuunnitelmassa

7.6.1 Kokonaisvaltainen ihmiskäsitys tuen lähtökohtana

Kajaanin perusopetuksessa oppilaiden tukeminen perustuu filosofi Lauri Rauhalan esittämään kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen ja sellaisena se kattaa koko ihmisenä olemisen kokonaisuuden. Sen mukaan ihmisessä on kolme olemuspuolta, jotka ovat:

- kehollisuus (olemassaolo orgaanisena tapahtumisena),
- tajunnallisuus eli psyykkis-henkinen (olemassaolo kokemisen erilaisina laatuina ja asteina) ja
- ituationaalisuus, johon sisältyy koko ympäröimä todellisuus, johon oppilas on suhteessa (esim. vanhemmat, kotipiiri ja sen ihmissuhteet ja fyysinen todellisuus, siitä laajeten mm. kouluun, sen fyysiseen ympäristöön, ihmissuhteisiin, ilmapiiriin jne.)

Rauhalan ihmiskäsitys on tässä opetussuunnitelmassa esitettyjen tukitoimenpiteiden filosofinen perusta ja sellaisena vertautuu hyvin uusien opetussuunnitelman perusteiden taustalla oleviin periaatteisiin ja oppimisen sekä koulunkäynnin tukemiseen. Oppilaan tukemisen kokonaisuus on kuvattu seuraavassa kuviossa ja ihmiskäsitys on kodin ja koulun välisen yhteistyön sekä seuraavassa luvussa kuvatun oppilashuoltotyön taustalla.

Kodin ja koulun välinen yhteistyö liittyy erityisesti situationaalisuuteen, johon kuuluvat kaikki oppilaan kasvu- ja oppimisympäristön vaikuttavat tekijät. Tärkeimmät tekijät ympäristössä ovat kasvua ja kehitystä tukevat ihmissuhteet. Oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen jälkeen merkittävä ja siihen myös vä- littömästi vaikuttava tekijä on kodin ja koulun välinen yhteistyö, jota on kuvattu seuraavassa.

Luokanopettaja ja luokanohjaaja tapaavat huoltajia vähintään kerran lukuvuodessa ja tarvittaessa useammin. Huoltajien tapaamisessa huolehditaan siitä, että kaikki ymmärtävät keskustelussa käytettävät käsitteet. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan huoltajien tapaamisessa käytetään tarvittaessa tulkkausta. Huol- tajien keskinäinen yhteistyö, yhdessä sovitut säännöt ja vertaistuki edistävät myös oppilaiden hyvinvointia ja turvallista arkea. Koulun lukuvuosisuunnitelmassa määritellään kunkin lukuvuoden tavoitteet ja toimen- piteet huoltajien osallisuuden ja/tai huoltajien keskinäisen yhteistyön toteuttamiseksi. Koulu tekee yhteis- työtä mahdollisuuksien mukaan vanhempainyhdistyksen kanssa, järjestää luokkakohtaisia tai koko koulua koskevia vanhempaintilaisuuksia. Koulu järjestää vanhempainiltoja ja tiedottaa käytännöistä koulutiedot- teissa ja koulun nettisivulla. 9. luokan kevätlukukauden alussa järjestetään huoltajille vanhempainilta jatkokoulutukseen liittyvistä menettelyistä. Opinto-ohjaajat tekevät yhteistyötä huoltajien kanssa oppilaan tar- peen mukaan. Koulu tiedottaa huoltajia siitä, miten poissalojen seuranta yhteistyössä huoltajien kanssa to- teutetaan. Huoltajille kerrotaan oppilashuollollisista toimenpiteistä, mikäli oppilaan poissaolot ovat toistuvia.

Kajaanin perusopetuksen oppilaiden tukemisessa luodaan edellytyksiä turvalliselle lapsuudelle. Tämän päivän lapsille turvattomuuden tunnetta voivat aiheuttaa vähäinen mm. aikuisen läsnäolo, median kautta tulevat uhkaavat tai muuten vahingolliset viestit, huoli ilmaston muutoksesta tai muista maailmaa ja tulevaisuutta uhkaavista tekijöistä, arjen rutiinien puuttuminen ja kiire. Lapsuuden suojelu ja arvostuksen välittäminen lapselle koetaan tärkeäksi. Tärkeää on tuen porrastus, työnjako, perustehtävien ja vastuiden ottaminen

lapsen arjessa. Vastuullisuus ja osallisuus jaetaan lapsen ja hänen perheensä kanssa voimavarojen ja edellytysten mukaan. Toimintakulttuuriin kuuluu kiireettömyys, välittäminen ja kuuntelu vuorovaikutuksessa niin lasten kuin lähiaikuistenkin kanssa. Eri hallintokuntien rajat eivät ole esteenä, jos lapsen asia vaatii laajaa yhteistyötä.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen arvopohjana ovat:

- turvallisuus
- lapsuuden arvostus
- välittäminen
- aikuisen riittävä läsnäolo
- vastuullisuus

Tukitoimien käytäntöjä ohjaavia periaatteita ovat:

- yksilöllisyys ja yhteisöllisyys
- oppilaslähtöisyys
- tarvelähtöisyys
- elämänkaariperiaate
- voimavarapainotteisuus
- oppilas on omassa asiassaan subjekti eikä objekti
- oppilas (ikäkautensa ja edellytystensä rajoissa) ja huoltajat ovat vastuullisia ja osallisia

7.6.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuen suhde oppilashuoltoon

Tarvittaessa yhteistyö laajenee moniammatilliseksi yhteistyöksi oppimisen ja koulunkäynnin tukemisessa sekä oppilashuollossa. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämisen sekä oppilashuollon tuen järjestämisen kokonaisuus ja niiden suhde toisiinsa on kuvattu seuraavassa kuviossa, joka on laadittu Opetushallituksen ohjausartikkelin pohjalta. Artikkeli on tekstinä kuvion jälkeen.

Opetushallituksen artikkeli: Oppilashuolto ja kolmiportainen tuki

http://www.oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/oppilashuolto_ja_kolmiportainen_tuki

Uusi 1.82014 voimaan tullut oppilashuollon lainsäädäntö toi muutoksia myös oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämistä koskeviin säännöksiin (PoL 16 a § ja 17 §, 30.12.2013/1288). Uusi lainsäädäntö erottaa toisistaan oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetyn yksilökohtaisen oppilashuollon ja perusopetuslaissa säädetyn oppimisen ja koulunkäynnin tuen. Oppilashuoltolain mukainen yksilökohtainen opiskeluhuolto ja perusopetuslain mukainen oppimisen ja koulunkäynnin tuki eroavat oikeudellisesti toisistaan. Molemmissa lähtökohtana on yhteistyö ja vuorovaikutus oppilaan ja huoltajan kanssa. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu kuitenkin aina vapaaehtoisuuteen; kun taas oppimisen ja koulunkäynnin tuki ei edellytä oppilaan tai huoltajan suostumusta.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteuttaminen edellyttää monipuolista yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa. Kotiin ollaan aina yhteydessä, kun huoli oppilaan oppimisesta ja koulunkäynnistä herää ja oppilaan tukea lähdetään suunnittelemaan. Oppilaalla on oikeus riittävään oppimisen ja koulunkäynnin tukeen heti tuen tarpeen ilmetessä. Perusopetuslaissa säädetyn tehostetun ja erityisen tuen antaminen edellyttää yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa seuraavissa tilanteissa:

- tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään **moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa** (PoL 16 a §, 30.12.2013/1288)
- ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä **tehdään oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä** selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta (PoL 17 §, 30.12.2013/1288). Näiden perusteella tehdään arvio erityisen tuen tarpeesta. Nämä kolme muodostavat pedagogisen selvityksen.

Oppilaan tai huoltajan suostumusta ei välttämättä tarvita oppilaan asian käsittelyyn edellä mainituissa tapauksissa. Moniammatillisuuden toteutumiseksi käsittelyyn osallistuu aina muitakin tuen ammattihenkilöitä kuin opettajia ja rehtori. Moniammatillisuuden kriteeri toteutuu silloin, kun asian käsittelyyn osallistuu opetushenkilöstön lisäksi käsiteltävän asian mukaan kouluterveydenhuoltoa ja/tai psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä.

Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa tehtävä moniammatillinen yhteistyö ei kuulu yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Tästä syystä pedagogisen tuen edellyttämää moniammatillista yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa ei toteuteta oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisessa asiantuntijaryhmässä. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen edellyttämään moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti. Mukana ovat vain ne opettajat ja muut asiantuntijat, joiden työtehtäviin oppilaan tuen suunnittelu tai toteuttaminen kulloinkin kuuluu. Jos koulussa esimerkiksi työskentelee kaksi erityisopettajaa, asian käsittelyyn osallistuu vain se erityisopettaja, joka opettaa kyseistä oppilasta tai jonka tehtäviin oppilaan tukeminen kuuluu.

Edellä kuvatun lakisääteisen yhteistyön toteuttamistavasta ei ole tarkempia säännöksiä. Yhteistyö voidaan toteuttaa esimerkiksi konsultoimalla oppilashuollon asiantuntijaa, jonka työtehtäviin oppilaan asia kuuluu. Jos oppilaan tilanteen selvittäminen ja tarvittavien toimenpiteiden harkinta edellyttää monipuolisempaa asiantuntemusta, asian käsittelyä varten voidaan koota laajempi ryhmä. Ryhmä kootaan tapauskohtaisesti. Koulun pedagogisena johtajana rehtori voi tarvittaessa olla ryhmän jäsenenä.

Yksilökohtainen oppilashuolto pedagogisen tuen rinnalla

Yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluvat kouluterveydenhuolto, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä monialaisen asiantuntijaryhmän tuki. Niillä voidaan täydentää oppilaan saamaa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Esimerkiksi tehostettua tai erityistä tukea saavalle oppilaalle voi olla tarpeen tehdä psykologinen tutkimus tai kuraattorin laatima sosiaalinen selvitys. Toisin kuin oppimisen ja koulunkäynnin tuki, yksilökohtainen oppilashuolto perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumusta. Suostumus tarvitaan myös monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen.

Tuen kirjaaminen asiakirjoihin ja oikeus salassa pidettäviin tietoihin

Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvät asiat kirjataan perusopetuslain ja opetussuunnitelman perusteiden edellyttämällä tavalla eri asiakirjoihin. Asiakirjat ovat salassa pidettäviä, ja niihin sisältyviä tietoja voivat saada vain kyseistä oppilasta opettavat opettajat ja muut tietoja työtehtävissään tarvitsevat henkilöt. He voivat saada tietoja siinä laajuudessa kuin he työtehtävissään tarvitsevat. Salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa laajemmin huoltajan suostumuksella. Pedagogisessa arviossa ja selvityksessä arvioidaan oppilaan tuen tarvetta; oppimissuunnitelmassa ja HOJKSissa kuvataan tuen toteuttaminen ja järjestäminen. ***Pedagogisen tuen asiakirjoihin voidaan sisällyttää maininta, että oppilas on ohjattu hakeutumaan oppilashuollon palvelujen piiriin. Asiakirjoihin ei voi kirjata ohjaamisen syitä eikä palveluihin liittyviä toimenpiteitä.*** Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa, ja kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi pedagogiseen arvioon. Myös oppilaan palaaminen tehostetusta tuesta yleiseen tukeen käsitellään ja kirjataan samalla tavalla. Pedagogiseen selvitykseen kirjataan oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta.

Opetuksen järjestäjän on annettava opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot oppilaan kanssa työskenteleville, jotta oppilaan perusopetuslain 30 §:n mukainen oikeus oppimisen ja koulunkäynnin tukeen toteutuisi. Jos oppilaalla on esimerkiksi lukemisen pulmia, on kaikkien niiden opettajien, joiden oppiaineissa tarvitaan vähänkin lukemista, saatava tieto oppilaan vaikeudesta. Lisäksi he tarvitsevat omaa työtään varten tietoa siitä, kuinka oppilaan yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon ja kuinka oppilasta tulee tukea. Opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömien tietojen luovuttaminen ei edellytä huoltajan suostumusta. Huoltajalta tulee kuitenkin pyytää yksilöity lupa tietojen siirtoon silloin, kun halutaan luovuttaa muutakin kuin välttämätöntä tietoa. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisen, tapauskohtaisesti koottavan asiantuntijaryhmän työssä kertyvät tiedot kirjataan oppilashuoltokertomukseen. Kirjaamisesta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tiedot ovat salassa pidettävä. **Oppilashuoltokertomukseen voidaan kirjata tieto, että oppilas saa oppimisen ja koulunkäynnin tukea, tai tieto, että tuen antamista selvitetään.**

Keskustelusta ja konsultaatiosta

Opettaja saa keskustella oppilaan asiasta muiden opettajien tai niiden asiantuntijoiden kanssa, joiden työtehtäviin oppilaan tuen suunnittelu tai antaminen liittyy. Keskustelu rajautuu tietoihin, jotka ovat tarpeellisia opetuksen tai tuen suunnittelussa ja käytännön toteuttamisessa. Keskustelun tarkoituksena on varmistaa, että oppilas saa oikea-aikaista ja riittävää tukea. Opettaja voi työnsä tueksi tarvita esimerkiksi erityisopettajan tai koulupsykologin antamaa konsultaatiota. Tätä konsultaatiota voidaan tarvittaessa tehdä myös siten, että oppilaan nimi tulee ilmi, vaikka konsultaatiossa käsiteltäisiin salassa pidettäviä asioita.

Laki ei edellytä edellä kuvatun keskustelun kirjaamista asiakirjoihin, mutta joskus henkilökohtaisten muistiinpanojen laatiminen on tarpeen. Jos jokin myöhempi toimenpide tai päätös pohjautuu asiantuntijan näkemykseen, tulee se kuitenkin kirjata. Muistiinpanoja ei arkistoida, vaan ne hävitetään kun niitä ei enää tarvita. Jos kyse on konsultaatiosta, kirjaa esimerkiksi psykologi opettajalle antamansa konsultaation tarvittaessa omaan potilasrekisteriinsä. Koulun henkilöstö on vaitiolovelvollinen tiedoista, jotka he työssään saavat oppilaasta ja perheestä. Henkilöstö ei saa ilmaista näitä tietoja sivullisille. Sivullisia ovat koulun ulkopuolisten toimijoiden lisäksi ne koulun henkilöstöön kuuluvat, jotka eivät työskentele oppilaan kanssa. Vaitiolovelvollisuus säilyy myös sen jälkeen, kun palvelussuhde on päättynyt.

Kuntainfo: Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi
http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-soveltamisohje-oppilas-ja-opiskelijahuoltolainsaadannon-toteuttamisen-tuek-1

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut keväällä 2016 lisäohjeistusta liittyen oppilas- ja opiskelijhuoltolainsäädäntöön. Ohjeistus tuodaan tarkemmin esille luvun 8 Oppilashuolto yhteydessä, mutta tähän on nostettu siitä kaksi oppimisen ja koulunkäynnin tuen antamista selventävää kohtaa:

- Perusopetuslaissa säädettyihin tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvä moniammatillinen opiskeluhuollon ammattihenkilöiden konsultaatio on pedagogista tukea.
- Opettajan tai muun henkilöstön työnohjaus, koulun työrauhaongelmat, kurinpidollisten toimenpiteiden arviointi tai erityisen tuen päätöksiin liittyvät konsultaatiotehtävät ovat opetuksen järjestämiseen liittyviä tehtäviä, joita ei käsitellä opiskeluhuoltolaissa tarkoitetussa asiantuntijaryhmässä. Tästä syystä niiden käsittelyyn ei myöskään perusteta opiskeluhuoltolaissa tarkoitettuja monialaisia asiantuntijaryhmiä.

Lisää aiheesta
https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/oppimisen_tuki_oppilashuolto

7.6.4 Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit

Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu toimia, joilla yhteisöllistä ja varhaista tukea vahvistetaan. Näistä kirjatuista toimista useimmat liittyvät oppilashuoltoon, mutta niillä on kuitenkin välillistä vaikutusta oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestämiseen.

- Kainuun tasolla yhteisöllistä ja varhaista tukea pyritään vahvistamaan seuraamalla terveellisyyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä arviointitietoja sekä järjestämällä tarpeenmukaista eri toimialojen henkilöstön yhteistä koulutusta ja ohjausta. Arvioivana, suunnittelevana ja järjestävänä tahona toimii Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä
- Opetussuunnitelman tasolla ja oppilashuollossa tehdään kuntarajat ylittävää yhteistyötä jo olemassa olevien ohjeistusten ja toimintamallien levittämiseksi ja uusien kehittämiseksi. Tämä toteutetaan opetussuunnitelmaprosessissa 2014 – 2016
- Kuntatasolla huolehditaan yksikkökohtaisten oppilas- ja opiskeluhuoltosuunnitelmien kattavuudesta ja ajantasaisuudesta. Toteutus- ja seurantavastuu yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialalla kuntien sivistystoimenjohdon, varhaiskasvatuksen esimiesten ja koulujen rehtoreiden kanssa
- Tuen porrastuksen toimintajärjestelmää kehitetään yhtenäisemmäksi. Toteutusvastuu erityisvarhaiskasvatuksen ja erityisopetuksen henkilöstöllä, seurantavastuu kuntien sivistystoimenjohdolla, varhaiskasvatuksen esimiehillä ja koulujen rehtoreilla
- Sähköistä asiointia kehitetään yhtenäisten järjestelmien suuntaan. Toteutus tapahtuu yhteistyössä eri toimialojen kesken.

Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmän vuosittain kokoama sekä muista lähteistä saatuja arviointitieto annetaan kouluille tiedoksi ja sitä tulee käsitellä oppilashuoltotyöryhmässä. Oppilashuollon osalta kuntarajat ylittävää yhteistyötä tehdään jo ja sitä lisätään opetussuunnitelmaprosessin yhteydessä. Yksikkökohtaiset oppilashuoltosuunnitelmat tehdään vuosittain. Kainuun erityislastentarhanopettajat ja laaja-alaiset erityisopettajat kokoontuvat säännöllisesti kaksi kertaa lukuvuoden aikana kehittäen tuen porrastuksen toimintajärjestelmää.

Samanaikaisopetus, yhteinen suunnittelu ja arviointi, laaja-alaisen erityisopettajan ja opetta- jien yhteistyö ja tiimiopettajuus sekä tiivis yhteistyö huoltajien kanssa lisäävät opettajien mahdollisuuksia havaita tuen tarpeita, kehittää yhdessä tukemisen muotoja ja löytää uusia pedagogisia ratkaisuja varhai- sessa vaiheessa. Opettaja antaa kannustavaa palautetta, opettaa oppilaan edellytysten mukaisesti, eriyttää ja antaa tarvittaessa tukiopetusta sekä järjestää oppilaalle yhteistyössä laaja- alaisen erityisopettajan kanssa osa-aikaista erityisopetusta. Hän osallistuu myös tarvittaessa samanaikaisopetukseen ja joustaviin ryhmittelyihin oppilaiden oppimisen tukemiseksi. Opetuksellinen toimintakulttuuri linkittyy yhteisölliseen oppilashuoltoon, jonka tehtävänä on seurata, arvioida ja kehittää kouluyhteisön ja oppilasryhmien hyvin- vointia. Rehtori tukee henkilöstön osaamista ja työssä jaksamista tarpeen mukaan ja sivistystoimialalla sovittujen periaatteiden ja menettelyjen mukaisesti.

Opettaja tai muu koulun lähiaikuinen puuttuu ajoissa oppilaan asiaan ja ottaa tarvittaessa asian puheeksi oppilaan itsensä, huoltajien, aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien, opettajien, rehtorin tai oppilashuoltohenkilöstön kanssa. Ohjaus ja tuen antaminen on suunniteltua ja niitä järjestetään välittömästi niiden tarpeen tultua havaituksi. Kouluilla on yhteiset ohjeet kurinpidollisten keinojen käytöstä sekä yhteistyöstä lastensuojelun kanssa eri tilanteissa (Wilma/PDF-lomakkeet). Oppilaan tupakointiin ja päihteiden käyttöön puututaan heti yhteisten, oppilashuollon osuudessa kuvattujen linjausten mukaisesti. Kouluilla on käytössä toimintamalli kiusaamiseen puuttumiseen. Oppilaan hyvinvointiin ja oppimismotivaatioon voidaan vaikuttaa myös koulun kerhotoiminnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan avulla. Suunnittelemalla ne osaksi oppilaan päivää voidaan lisätä myös turvallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Kerhoja voidaan suunnitella yhteistyössä koulun oppilashuoltoryhmän kanssa oppilaiden koulunkäynnin tukemiseksi. Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajat tekevät yhteistyötä huoltajien ja opettajien kanssa oppilaan tarpeiden mukaan.

Kaupunkitasolla on rakennettu selkeät toimintamallit nivelvaiheisiin ja niihin liittyviin tiedonsiirtoihin (ks. seuraava luku). 2014 otettiin käyttöön uusi ennaltaehkäisevä toimintapa, laajennetun tuen toimintamalli, jonka tavoitteena on lisätä perheen sisäistä positiivista vuorovaikutusta yhteisen mielekkään tekemisen kautta. Toimintaa tarjotaan perheille maksuttomasti palvelutarjottimen (Intra/Sivistys/Esiopetus tai Perusopetus/Palvelutarjotin) kautta ja useiden eri työntekijäryhmien kautta sekä esi- että perusopetuksessa. Perusopetuksesta on edustus Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointiryhmässä, joka osaltaan suunnittelee ja arvioi oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä oppilashuollon järjestämistä.

Tuen tarpeen seulonta ja yhteistyö nivelvaiheissa

Jotta oppilaan oikeus tukeen voi toteutua koulussa arvioidaan ja seurataan jatkuvasti oppilaiden tuen tarvetta.

- Opettajat tukevat oppilaan oppimista, ohjaavat häntä koulunkäynnissä ja tekevät yhteistyötä huoltajien, toisten opettajien, laaja-alaisen erityisopettajan ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa.
- Laaja-alaiset erityisopettajat tekevät eriluokka-asteilla arviointeja, joiden perusteella he voivat arvioida tuen tarpeita yhdessä opettajien ja tarvittaessa huoltajien kanssa. Laaja-alaisen tekemistä testeistä on yhteinen suunnitelma kaikille luokka-asteille ja sitä toteutetaan kaikissa kouluissa.
- Luokanopettaja/luokanvalvoja tai koulu tiedottaa huoltajia erilaisista tuen tarpeen arvioinneista ja tukitoimista opetuksen järjestämistä varten. Nämä arvioinnit (esim. laaja-alaisten erityisopettajien suorittamat arvioinnit) ja tukitoimet (esim. tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus) ovat opetuksen välittömästi liittyvää, päivittäistä tukea. Laaja-alaisen erityisopettajan ja opettajien välinen yhteistyö on kiinteää ja voi toteutua myös samanaikaisopetuksena.
- Huoltajiin otetaan yhteyttä, kun oppilaan tukeminen sitä edellyttää ja heitä kuullaan ja tehdään yhteistyötä tuen antamiseksi. Huoltajia pyydetään yhteistyöhön oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi. Yhteistyössä sovitaan myös huoltajien antama tuki ja vastuu.

- Oppimisen ja koulukäynnin tuen toteuttaminen on perusopetuslaissa säädettyä tukea, jonka vastaanottamisesta oppilas tai huoltaja ei voi kieltäytyä. Tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa (pedagoginen arvio). Selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta tehdään oppilashuollon moniammatillisena yhteistyönä (pedagoginen selvitys). Tämä moniammatillinen yhteistyö perustuu aina tapauskohtaiseen harkintaan. Tuen käsittelyssä mukana ovat vain ne opettajat ja asiantuntijat, joiden tehtävät liittyvät oppilaan tuen toteuttamiseen. Mikäli tarvitaan oppimisen ja koulukäynnin tukea täydentäviä palveluita, ohjataan niiden käyttöön tai suunnitellaan tuen antamista suostumuksen nojalla asiantuntijaryhmässä. Yhteistyö lastensuojelun kanssa tehdään mahdollisuuksien mukaan ennaltaehkäisevän periaatteen mukaan. Lastensuojeluilmoitus tehdään tarvittaessa kuitenkin lastensuojelulain edellyttämällä tavalla.

- Oppilaskohtainen tiedonsiirrossa lähtökohtana on huoltajan tietoisuus ja suostumus sekä opetuksen kannalta välttämättömien tietojen siirtäminen. Periaatteena on, että tuen porrastuksen asiakirjoihin kirjataan vain oppimisen ja koulunkäynnin tuen asioita ja ei salassa pidettäviä asioita tai kirjauksen oltava hyvin yleisluontoinen.

- Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä lastenneuvolan terveydenhoitajan kanssa lapsen 6-vuotistarkastuksen yhteydessä huoltajan suostumuksella. Huoltajat toimittavat kirjallisen tiedonsiirron esiopetuksesta neuvolaan ja neuvolasta takaisin esiopetukseen. Tarvittaessa terveydenhoitaja kutsutaan huoltajien kanssa käytäviin keskusteluihin. Esiopetuksen keväällä kouluun siirtymisvaiheessa yhteistyötä tehdään tarvittaessa kouluterveydenhoitajan kanssa. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa myös lapsen terapeuttien ja muiden asiantuntijoiden ja yhteistyötahojen kanssa.

- Vuosittain maaliskuussa esiopetuksen opettaja täyttää Esiopetuksesta ekaluokalle- lomakkeen ja käy sen läpi yhdessä huoltajien kanssa. Huoltajan allekirjoittama lomake toimii tiedonsiirron väli- neenä koulun laaja-alaiselle erityisopettajalle. Lomake esitellään huoltajalle jo esiopetusvuoden alkaessa. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi ja siten hyvän koulumotivaation säilyttämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvittaessa lisätietoja vaihdetaan puhelimella ja järjestetään lapsikohtaisia palavereja yhteistyössä esiopetuk- sen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtai- sissa palavereissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve. Lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan ja mahdollisen koulukuljetuksen järjestäminen. Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat. Tiedonsiirto tapahtuu paperiasiakirjoina kunnes sähköinen arkistointi otetaan käyttöön.

- Toista erityisen merkittävää siirtymävaihetta alakoulusta yläkouluun tuetaan vanhempainilloilla, tutustumiskäynnillä sekä riittävällä tiedonsiirrolla. Erityistä huomioita kiinnitetään oppilaiden ryhmäytymiseen uusien oppilasryhmien muodostuessa. Yläkoulun aikana tärkeä merkitys on työelämään tutustumisella sekä opinto-ohjauksella.

- Oppilaskohtainen siirtopalaveri järjestetään tarvittaessa aina yhteistyössä huoltajien kanssa myös oppilaan siirtyessä toiselle asteelle tai toiseen kouluun.

7.6.5 Kuvaus ohjauksesta sekä tukimuotojen järjestämisestä tuen eri tasoilla

Ohjaus	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Ohjauksen tavoitteena on, että tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamus, itsearviointi- ja oppimaan oppimisen taidot sekä kyky suunnitella tulevaisuuttaan vahvistuvat. Huomiota kiinnitetään oppilaan arjenhallinnassa, opintojen suunnittelu- ja opiskelutaidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin. Näitä taitoja vahvistetaan tarkoituksenmukaisilla ohjauksellisilla toimintatavoilla. Ohjauksella pyritään siihen, että oppilas oppii asettamaan tavoitteita oppimiselleen ja ottamaan vastuuta opiskelustaan. Ohjauksellista tukea suunnitelta- essa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppi- las-huollonpalveluista vastaavan henkilöstön ja oppilasta mahdollisesti avustavan muun henkilöstön asiantuntemusta.	Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti ja siten ehkäistä ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan tehtävänä on myös oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Monipuolista pa- lautetta käytetään suunnitelmallisesti oppilaiden kannustamiseen ja ohjaamiseen.	Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta tehostettuun tukeen. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman ohjauksen riittävyys ja kohdentuminen oppilaan tarpeita vastaavasti. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Huomiota kiinnitetään oppilaan opiskelutavoissa ja -taidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin sekä tai- toja vahvistaviin ja opiskelumoti- vaatiota lisääviin toimintatapoihin ja opiskelun sisältöihin. Ohjauk- sella vahvistetaan tukea tarvitse- van oppilaan itseluottamusta ja ymmärrystä opiskelun merkityksestä omalle tulevaisuudelle.	Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetuntuen aikana annetun ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan ohjaukseen jatkossa. Erityisen tuenpäätöksen jälkeen oppilaalle laadittavaan HOJKS:iin kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksen avulla jatketaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä itseluottamuksen, opiskelumotivaation ja työelämätuntemuksenvahvistamista. Päättövaiheen ohjauksessa etsitään yhdessä oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvitetään oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen toisella asteella. Perusopetuksen päättövaiheessa tukea tarvitsevalle oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä erityisistä kysymyksistä.
Tukiopetus Tukiopetuksen tavoitteena on - ennaltaehkäistä oppimiseen liittyviä vaikeuksia, - antaa oppilaalle onnistumisen kokemuksia ja kannustaa opiskeluun - antaa oppilaalle oppimiseen liittyvää yksilöllistä tukea ja ohjausta Tukiopetusta voidaan antaa tuen kaikilla tasoilla. Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tarvittaessa mahdollisuus osallistua tukiopetukseen. Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja, sen voi tehdä myös oppilas tai huoltaja. Tukiopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua hänelle järjestettyyn tukiopetukseen.	Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua ja mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tuen tarve voi johtua poissaoloista tai tilapäisistä oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvistä vaikeuksista.	Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan aiemmin annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Tukiopetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.	**Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tukiopetuksen tarve jatkossa. Erityisen tuen alkaessa oppilaan tarvitseman tukiopetuksen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKSiin. Tukiopetuksella voidaan edelleen vastata esimerkiksi poissaoloista johtuviin tilapäisiin tuen tarpeisiin.**

Osa-aikainen erityisopetus	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on: - tukea oppilaan tasapainoista kasvua ja kehitystä - tukea oppilaan koulunkäyntiä - vahvistaa oppilaan itsetuntoa - tukea kodin ja koulun yhteistyötä - ennaltaehkäistä laajempia, kasaantuvia oppimisen vaikeuksia - tunnistaa oppilaan oppimisvaikeudet - antaa kuntouttavaa ja korjaavaa opetusta oppimisvaikeuksissa - tehdä yhteistyötä huoltajien, opettajien, koulun oppilashuollon ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa oppilaan tukemiseksi Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamista suunnitellaan, sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Osa-aikaista erityisopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa sen merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua siihen. Osa-aikaisen erityisopetuksen järjestämisessä käytetään tarvittavaa ja riittävää erityispedagogista osaamista mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi oppilashuoltoryhmä seuraa yhdessä laaja-alaisen erityisopettajan kanssa osa-aikaisen erityisopetuksen tarvetta ja oppilaiden ohjautumista tämän tuen piiriin.	Yleisen tuen aikana osa-aikaisessa erityisopetuksessa: - tuetaan oppilaan itsetuntoa korostamalla oppilaan vahvuuksia - havaitaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia - annetaan oppilaalle yksilöllistä sekä ryhmäkohtaista tukea ja kuntouttavaa opetusta - tuetaan oppilaan oppimista omassa luokassa - arvioidaan oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä pedagogista arviointia varten Yleisessä tuessa laaja-alaisen erityisopettajien tehtäviä on mm. - osallistuminen kodin ja koulun yhteistyöhön - tiedonsiirto ja konsultointi nivelvaiheissa - oppimisvaikeuksien seulonta ja tiedottaminen huoltajille ja opettajille - oppimisvaikeuksien kuntoutus luokassa ja/tai pienryhmässä lyhytkestoisesti - oppilaan kehityksen seuraaminen yhteistyössä luokanopettajan ja aineenopettajan kanssa tukiopetustarpeen arviointi yhdessä luokanopettajan/aineenopettajan kanssa - joustavien ryhmien kokoaminen yhteistyössä opettajien kanssa - uusien toimintamallien käyttöönotto ja opettajien tukeminen niiden käyttöönotossa - eriyttämisen menetelmien konsultointi - tehtyjen toimenpiteiden arviointi tarvittaessa pedagogisessa arvioinnissa	Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Tehostetun tuen aikana osa-aikaisessa erityisopetuksessa: - toteutetaan ja arvioidaan oppimissuunnitelmaan kirjattuja osa-aikaisen erityisopetuksen sisältöjä - tehtyjen toimenpiteiden arviointi tarvittaessa pedagogisessa selvityksessä Tehostetussa tuessa laaja-alaisen erityisopettajien tehtäviä on mm.: - toteuttaa omalta osaltaan oppimissuunnitelman sisältöjä - konsultointi - oppimissuunnitelmaan kirjattujen toimenpiteiden arviointi - osallistuu arviointiin pedagogisen selvityksen tarpeesta - osallistuu pedagogisen selvityksen tekemiseen tai tutkimuksiin ohjaamiseen - on oppimisvaikeuksien asiantuntija pedagogisessa selvityksessä	Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen vaiheessa, sekä opiskellessaan erityisryhmässä että integroituna yleisopetuksen ryhmään. Silloin kun oppilaan opetus järjestetään yleisopetuksen ryhmässä, on osa-aikainen erityisopetus tukimuotona keskeinen. Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilaan tarvitseman osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja järjestäminen kuvataan HOJKSissa. Erityisen tuen aikana osa-aikaisessa erityisopetuksessa toteutetaan HOJKS:n sisältöjä: - sovittujen oppimäärien opiskelu - oppimisvaikeuksien kuntouttaminen - kokonaisvaltaisen kehityksen seuraaminen - moniammatillinen yhteistyö, siirtymävaiheiden tiedonsiirto Lisäksi laaja-alainen erityisopettaja osallistuu luokassa tarvittaessa luokan- tai aineenopettajan kanssa samanaikaisarviointiin, -havainnointiin, ja/tai -työskentelyyn kaikilla tuen tasoilla.
Tuki erityisissä tilanteissa **Oppilas saattaa tarvita tukea erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Opetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena ja koulukodeissa.**	Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista. Koulukotiin sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa koulukodissa toimiva koulu, jos koulukodilla on opetuksen järjestämislupa. Oppilaan kotikunnalla on velvollisuuskotikuntakorvauksen maksamiseen sairaalakoulussa ja koulukotiopetuksessa olevista lapsista ja nuorista. Muiden kodin ulkopuolelle sijoitettujenlasten opetuksesta vastaa oppilaan asuinkunta. Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen osalta oppilaan kotikunnalle on säädetty velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus. Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti oman kunnan koulun sijasta myös toisen kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulun. Jos oppilas opiskelee sellaisessa yksityisen opetuksen järjestäjän opetuksessa tai valtion koulussa, jossa ei anneta erityistä tukea, opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevasta oppilaastaan oppilaan asuinkunnalle. Oppilaan asuinkunta päättää erityisen tuen antamisesta ja osoittaa oppilaan sellaiseen kouluun tai muuhun soveltuvaan paikkaan, jossa erityistä tukea annetaan. Näissäkin tapauksissa oppilaalla on oikeus kaikkeen perusopetuslain ja opetussuunnitelmanperusteiden mukaiseen tukeen. Opetusta antava taho arvioi tuen tarpeen ja päättää tuesta edellä mainittujen normien mukaan.		

Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet	Yleinen tuki	Tehostettu tuki	Erityinen tuki
Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut sekä erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikkina koulupäivinä. Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Oppilaan tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota oman koulun henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten oppilaille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota. Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä hyödyntäen oppilaan ja huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Kaupunkitasolla avustajapalveluiden järjestäminen suunnitellaan ja resursoidaan vuosittain sivistysjohdon toimesta.	Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee oppilasta päivittäisissä tilanteissa oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden oheiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa muun henkilöstön kanssa. Avustajan antama tuki edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle. Oppilaskohtainen tuki voi olla osa- tai kokoaikaista. Erityisten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Oppilaan kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat oppilasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Oppilaalle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien oppilaiden kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkia tai viittomakielentaitoista avustajaa. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle oppilaalle mahdollisista palveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös perusopetuksen tulosalueen johtaja). Tätä varten on oppilaskohtaisessa moniammatillisessa yhteistyöpalaverissa täytettävä **Esitys palvelujen järjestämisestä ja apuvälineiden hankinnasta yleisessä ja tehostetussa tuessa** – lomake (Wilma/PDF-lomakkeet).	Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalvelujen tarve sekä apuvälineiden tarve. Jos oppilas on saanut tulkitsemis- ja avustajapalveluja tai käyttänyt apuvälineitä yleisen tuen aikana, arvioidaan niiden riittävyys ja vaikutus. Tehostetun tuen alkaessa laadittavaan oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsemat tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä apuvälineet, niiden järjestäminen ja käytön seuranta. Tulkitsemis- ja avustamispalveluiden tarve sekä apuvälineiden tarve saattavat lisääntyä tai tuen muodot tarvitsevat uudelleen arviointia tehostetun tuen aikana. Tarvittavat muutokset kirjataan oppimissuunnitelmaan. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle oppilaalle mahdollisista palveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös perusopetuksen tulosalueen johtaja). Tätä varten on oppilaskohtaisessa moniammatillisessa yhteistyöpalaverissa täytettävä **Esitys palvelujen järjestämisestä ja apuvälineiden hankinnasta yleisessä ja tehostetussa tuessa** – lomake (Wilma/PDF- lomakkeet).	Oppilaan tehostetun tuen aikana saamien tulkitsemis- ja avustajapalveluiden sekä apuvälineiden riittävyys ja niiden vaikutukset sekä tarve jatkossa arvioidaan pedagogisessa selvityksessä. Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä apuvälineistä. Oppilaalle laaditaan erityisen tuen päätöksen jälkeen HOJKS, jossa kuvataan oppilaalle järjestettävät palvelut ja välineet sekä henkilöt, jotka osallistuvat palvelujen järjestämiseen, heidän vastuualueensa ja palvelujen toteutumisen seuranta. Tulkitsemisen ja avustamisen määrä ja laatu määritellään yksilöllisesti yhdessä muiden tukitoimien kanssa. Erityisen tuen aikana oppilas tarvitsee usein yksilöllisesti kohdennettuja tukipalveluja.

7.6.6 Pidennetty oppivelvollisuus ja poikkeuksellinen koulunkäynnin aloittaminen

Erityisen tuen aloittaminen ja pidennetty oppivelvollisuus	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin. Kolme tapaa järjestää pidennetty oppivelvollisuus on kuvattu omana kohtanaan.	Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Päätöksen tekoon lastentarhanopettajan johdolla osallistuvat lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavat henkilöt (päiväkodinjohtaja) sekä lasta hoitavat ja kuntouttavat tahot. Psykologisessa ja/tai lääketieteellisessä arviossa yhteistyössä huoltajien kanssa todetaan, että lapsi ei ilmeisesti voi saavuttaa perusopetukselle asetettuja tavoitteita yhdeksässä vuodessa. Samalla sovitaan oppilaan tulevasta koulupaikasta (lähikouluperiaate) ja se kirjataan esitykseen. Näin oppilas siirtyy perusopetuksen oppilaaksi. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen	Asiasta on tehtävä erillinen hallintopäätös (perusopetuksen tulosalueen johtaja). Sitä varten täytetään kaupungin oma lomake: Pidennetyn oppivelvollisuuden ja erityisen tuen alkaminen. Päätösesitys lähetetään sivistyspalvelukeskukseen, lausunnot liitteenä. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Oppilaan tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen arvioidaan aina erityisen tuen päätöksen tarkistamisen yhteydessä. Jos todetaan, ettei oppilas enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piirin, tehdään päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä täyttämällä Pedagoginen selvitys, jonka jälkeen oppilas kuuluu yleisen oppivelvollisuuden piiriin. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä voidaan tehdä, vaikka oppilas saisi sen jälkeen edelleen erityistä tukea.	On suositeltavaa, että esitys tehdään sinä vuonna kun lapsi täyttää 5 vuotta ennen esiopetuksen syyslukukauden alkua. Esitys mahdollista tehdä myös myöhemmin, jos jostakin syystä ei ole ollut em. vaiheessa mahdollista.

Koulunkäynnin poikkeuksellinen aloittaminen pidennetyssä oppivelvollisuudessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Aina, jos lapsi ei aloita perusope- tusta 7-vuotiaana, tehdään hänelle perusopetuslain 27 §:n mukainen päätös. Sen mukaan opetuksen jär- jestäjä voi psykologisten ja tarvittaessa lääketieteellisten selvitysten perusteella antaa lapselle luvan aloittaa perusopetus vuotta säädettyä myöhemmin.	Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle lapsikohtaisen ryhmän. Psykologisessa ja/tai lääketieteellisessä arviossa yhteistyössä huoltajien ja lapsikohtaisen verkoston kanssa todetaan lapsen kasvua ja kehitystä edistäväksi siirtää koulunkäynnin aloittamista. Tarvittaessa perusopetuksesta osallistuu johtava erityisopettaja tai häntä konsultoidaan.	Asiasta on tehtävä erillinen hallintopäätös (perusopetuksen tulosalueen johtaja). Sitä varten täytetään kaupungin oma lomake Koulunkäynnin poikkeuksellinen aloittami- nen. Päätösesitys lähetetään sivistyspalvelukeskukseen, lausunnot liitteenä.	Päätös on tehtävä esi- opetusvuo- den aikana.

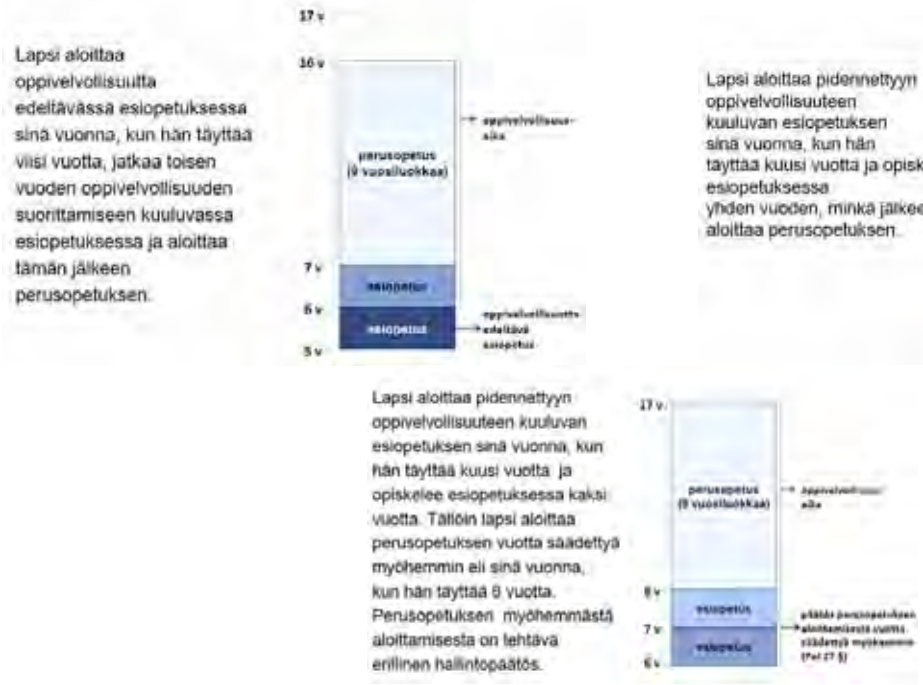
Pidennetyssä oppivelvollisuudessa olevien oppilaiden siirtyminen esiopetuksesta koululuun	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Pidennetyssä oppivelvollisuudessa olevalle kehitysvammaiselle lapselle voidaan tarjota esiopetusta koulun opetusryhmässä, mikäli paikkoja riittää. Näistä paikoista sovitaan aina lapsikohtaisesti kunakin vuonna tilanteen mukaan. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa olevan lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen järjestämästä esiopetuksesta (varsinainen esiopetusvuosi) koulun 1.luokalle, arvioidaan koulun aloituspaikka ja opetusryhmä aina yksilöllisesti.	Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle moniammatillisen* lapsen kasvun ja oppimisen tuen ryhmän. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta. Jos lapsi siirtyy yleisopetuksen luokkaan, esiopetuksen opettaja kutsuu palaveriin lisäksi koulun laaja-alaisen erityisopettajan ja lapsen tulevan luokanopettajan (mikäli tiedossa) ja tarvittavat muut henkilöt. Huomattava, että yleisopetuksen luokan koko voi tällöin olla enimmillään 20 oppilasta. Jos lapsi siirtyy perusopetuksen erityisryhmään kutsutaan lapsen palaveriin aina myös perusopetuksen johtava erityisopettaja.	HOJKS:iIn kirjataan päätöksen mukaiset jatkotoimenpiteet koulussa. Jos koulupaikaksi tulee joku muu kuin mitä pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisvaiheessa on päätetty, perusopetuksen johtava erityisopettaja tekee esityksen muutoksesta viranhaltijapäätöstä varten. Viranhaltijapäätös toimitetaan huoltajille, esiopetuspaikkaan sekä tulevaan kouluun. Jos pidennetyn oppivelvollisuuden päättäminen tulee ajankohtaiseksi, sitä varten täytetään Pedagoginen selvitys, joka lähetetään sivistyspalvelukeskukseen. Selvityksessä esitetään yleiseen oppivelvollisuuteen siirtymistä sekä joko erityisen tuen jatkamista tai sen päättämistä ja tehostetuun tukeen siirtymistä.	Siirtopalaveri sovitaan tulevan opettajan kanssa lopukeväälle.

Kolme tapaa järjestää pidennetty oppivelvollisuus

Esitys pidennetystä oppivelvollisuudesta ja erityisen tuen päätöksestä tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista sinä vuonna, jolloin lapsi täyttää 5 vuotta. Lapsi voi tällöin huoltajien päätöksen mukaan osallistua oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen jo 5 -vuotiaana. Esiopetuksen aloittaminen ja kesto sekä perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen kokonaistilanteen, edistymisen ja tuen tarpeen perusteella. Jos lapsi aloittaa esiopetuksen suoraan oppivelvollisuutena 6-vuotiaana, ratkaisu siitä kestääkö esiopetus yhden vai kaksi vuotta, tehdään ensimmäisen esiopetusvuoden aikana vasta siinä vaiheessa, kun nähdään onko lapsi valmis siirtymään ensimmäiselle luokalle jo yhden esiopetusvuoden jälkeen vai tarvitseeko hän vielä toisen vuoden esiopetusta.

Huoltajalle on tärkeää kertoa, että jos hän valitsee oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen 5-vuotiaana, lapsi aloittaa silloin perusopetuksen 7-vuotiaana. Kolmas esiopetusvuosi voi tulla kysymykseen vain hyvin poikkeuksellisesti. Tällainen päätös voidaan tehdä vain siinä tapauksessa, jos esiopetuksen toisen vuoden aikana tai sen loppupuolella havaitaan, ettei lapsi ole esiopetuksen aikana edistynyt tavoitteiden mukaisesti, mutta hänellä olisi potentiaalia selviytyä perusopetuksessa merkittävästi korkeampien tavoitteiden mukaisesti kuin silloin, jos hän aloittaisi perusopetuksen 7-vuotiaana. Tällainen harvinainen tilanne voi johtua esimerkiksi siitä, että lapsi on esiopetuksen aikana ollut pitkiä aikoja sairaana. Seuraavat kuvat on poimittu Opetushallituksen ohjeesta

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/pidennetty_oppivelvollisuus

7.6.7 Tuen porrastus esiopetuksessa ja kouluun siirtymävaiheessa

Yleinen tuki esi-ope- tuksessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä eikä tuen aloittaminen edellytä tutkimuksia tai päätöksiä.	Tarkastellaan lapselle soveltuvia työtapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä. Esiopetuksen opettaja järjestää lapsikohtaisen esiopetuskeskustelun lapsen ja huoltajan kanssa, jossa keskustelun pohjana voi olla Esiopetuksesta ekaluokalle- lomake ja mahdollisesti jo toteutetut Kummi3 ja matemaattisten valmiuksien ja taitojen sekä S2-arvioinnit.	Silloin kun lapsella on vähäinen tuen tarve, tehdään lapsen oppimissuunnitelma (Wilma; tuen taso yleinen tuki)	Heti tuen tarpeen ilmetessä ja arviointikeskustelu käydään keväällä.

Esiopetuksen yleinen tuki jat- kuu koulussa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan on kirjattu yleisen tuen tukitoimia. Esiopetuksessa todetaan, että tuen tarve on ilmeinen myös koulussa.	Esiopetuksen opettaja kutsuu palaveriin lapsikohtaisen verkoston. Koulusta osallistuu laaja-alainen erityisopettaja ja lapsen tuleva luokanopettaja (mikäli tiedossa) ja tarvittavat muut henkilöt.	Siirtopalaveri ja tuen muoto koulussa kirjataan oppimissuunnitelman kohtaan arviointi → päätöksen mukaiset jatkotoimenpiteet koulussa. Mikäli tuen taso muuttuu, on koulussa tehtävä pedagoginen arvio ja uusi oppimissuunnitelma. Jos tuen taso ei muutu, oppimissuunnitelman toteuttamista jatketaan.	Siirtopalaveri sovitaan koulun kanssa loppukeväästä. Esiopetuksesta ekaluokalle -lomake annetaan laaja-alaisen erityisopettajan vierailessa. Oppimissuunnitelmasta kopio, Kummi3- koontilomake, matemaattisten valmiuksien ja taitojen sekä S2- arviointi toimitetaan laaja-alaiselle erityisopettajalle toukokuussa.

Tehostettu tuki esiopetuksessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Tehostettu tuki aloitetaan pedagogiseen arvioon perustuen, kun yleisen tuen tukitoimet eivät riitä.	Esiopetuksen opettaja laatii pedagogisen arvion yhteis- työssä lapsen ja huoltajan kanssa. Pedagoginen arvio käsitellään moniammatillisesti* lapsen kasvun ja oppimisen tuen ryhmässä, johon esiope- tuksen opettaja kutsuu syksyllä neuvolaterveydenhoitajan tai keväällä kouluterveydenhoitajan ja/tai koulupsy- kologin ja/tai -kuraattorin. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta.	Pedagogisessa arviossa (Wilma) päätetään tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin. Tehostetun tuen alkaessa tehdään Tehostetun tuen oppimissuunni- telma (Wilma tuen taso tehostettu tuki)	Pedagoginen arvio tehdään heti tuen tarpeen muuttuessa. Arviointikeskus- teluja käydään tarpeen mukaan. Oppimissuunnitelma tarkistetaan ainakin keväällä.

Esiopetuksen tehostettu tuki jatkuu koulussa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Esiopetuksessa olevan lapsen tehostetuen tuen oppimissuunnitelmaan on kirjattu tukitoimia. Esiopetuksessa todetaan, että tuen tarve on ilmeinen myös koulussa.	Esiopetuksen opettaja kutsuu palave- riin lapsikohtaisen verkoston. Koulusta osallistuu laaja-alainen erityisopettaja ja lapsen tuleva luokanopettaja (mikäli tiedossa) ja tarvittavat muut henkilöt.	Siirtopalaveri ja tuen muoto koulussa kirjataan Tehostetun tuen op- pimissuunnitelman kohtaan arviointi (Wilma) ja toteutetaan päätöksen mukaiset jatkotoimenpiteet kou- lussa. Mikäli tuen taso muuttuu, on kou- lussa tehtävä pedagoginen arvio ja uusi oppimissuunnitelma. Jos tuen taso ei muutu, oppimissuunnitelman toteuttamista jatketaan.	Siirtopalaveri sovitaan koulun kanssa joko loppukevääksi. Esiopetuksesta ekaluokalle -lomake annetaan laaja-alaisen erityisopetta- jan vieraillessa. Oppimissuunnitelmasta kopio, Kummi3- koontilomake, matemaat- tisten valmiuksien ja taitojen sekä S2- arviointi toimitetaan laaja-alaiselle erityisopettajalle toukokuussa.

Erityiseen tukeen siirtyminen esiopetuksessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Kun tehostettu tuki ei ole riittävä tai lapsen edellytykset ovat heikentyneet esimerkiksi vam- man tai vakavan sairauden vuoksi äkillisesti. Pidennetyn oppi- velvollisuuden osalta on oma kaavio.	Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle moniammatillisen* lapsen kasvun ja oppimisen tuen ryhmän, jossa pedagoginen selvitys käsitellään. Siihen esiopetuksen opettaja kutsuu syksyllä neuvolaterveydenhoitajan tai keväällä kouluterveydenhoitajan ja/tai koulupsykologin ja/tai -kuraattorin. Palaveriin osallistuvat myös muut lap- sen verkostoon kuuluvat tarvittavat asian- tuntijat. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta. Jos erityisen tuen tarve on selkeä jo esiopetusvuoden aikana ja jatkossa erityisluokkapaikkaa tarvitaan koulussa, otetaan ennen ryhmän kokoontumista yhteyttä suoraan perusopetuksen johtavaan erityisopettajaan.	Erityiseen tukeen siirtyminen/ aloit- taminen edellyttää erillistä hallinto- päätöstä (perusopetuksen tulosalu- een johtaja). Sitä varten täytetään Pedagoginen selvitys (Wilma). Mikäli erityiseen tuen aloittaminen tapahtuu äkillisesti ilman tehostettua tukea, täyte- tään lomake Erityisen tuen aloittaminen ilman erityistä tukea edeltä- vää pedagogista selvitystä ja tehos- tetun tuen antamista-lomake (Wilma→ PDF-lomakkeet) Lomakkeet lähetetään sivistyspalvelukeskukseen, lausunnot liitteenä. Lapselle on laadittava HOJKS (Wilma)	Lähtökohtaisesti lapsen on ehdit- tävä olla tehostetussa tuessa ennen erityiseen tukeen siirtymistä. Näin ollen selvissä tilanteissa tehostettu tuki on syytä kirjata alkamaan jo esi- opetusvuoden alusta, jolloin erityi- sen tuen aloittaminen ajoittuu luontevasti esiopetusvuoden keväälle. HOJKS laaditaan heti erityisen tuen alkaessa. HOJKS tarkistetaan tarpeen mukaan.Siirtopalaveri sovitaan tulevan opettajan kanssa loppukeväälle. HOJKS- kopio ja Esiopetuksesta ekaluokalle – lomake + muut (Kummi3- koontilomake, matemaattisten valmiuksien arviointi sekä S2-arviointi) toimitetaan tulevalle opettajalle.

Erityisen tuen aloittaminen kouluun siirtymävaiheessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Lähtökohtaisesti lapsen on ehdittävä olla tehostetussa tuessa ennen erityisen tuen aloittamista. Esiopetusaikana yhteistyössä huoltajien, lasta tutkivien ja hoitavien tahojen sekä mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa todetaan, että lapsi tarvitsee erityistä tukea tai sen tarvetta on harkittava yhteistyössä.	Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle moniammatillisen* lapsen kasvun ja oppimisen tuen ryhmän, jossa pedagoginen selvitys käsitellään. Siihen esiopetuksen opettaja kutsuu syksyllä neuvolaterveydenhoitajan tai keväällä kouluterveydenhoitajan ja/tai koulupsykologin ja/tai -kuraattorin. Palaveriin osallistuvat myös muut lapsen verkostoon kuuluvat tarvittavat asiantuntijat. Tulevan koulun laaja-alaista erityisopettajaa ja/tai rehtoria voi tarvittaessa konsultoida puhelimitse tai pyytää osallistumaan lapsen palaveriin, mikäli tarvitaan koulun arvioita erityisen tuen tarpeesta ja opetusjärjestelyjen harkintaa. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta. Jos erityistä tukea ei aloiteta ja erityisluokkapaikkaan ei ole tarvetta, lapsi jatkaa tehostetussa tuessa ja sovitaan lapsikohtaisesta siirtopalaverista kouluun laaja-alaisen erityisopettajan kanssa. Koulusta osallistuu lisäksi lapsen tuleva luokanopettaja (mikäli tiedossa) sekä muut tarvittavat henkilöt. Jos päädytään erityisen tuen aloittamiseen, on opetusjärjestelyistä aina seuraavaksi neuvoteltava perusopetuksen johtavan erityisopettajan kanssa. Kun koulupaikka on varmistunut, sovitaan esiopetuksen opettajan toimesta siirtopalaveri ensisijaisesti tulevan opettajan (toissijaisesti laaja-alaisen erityisopettajan) kanssa.	Erityisen tuen aloittaminen edellyttää erillistä hallintopäätöstä (perusopetuksen tulosalueen johtaja). Sitä varten täytetään Pedagoginen selvitys (Wilma). Selvitys lähetetään sivistyspalvelukeskukseen, lausunnot liitteenä. Lapselle on laadittava HOJKS (Wilma).	Siirtopalaveri sovitaan tulevan opettajan kanssa loppukeväälle. HOJKS- kopio ja myös mahdollisesti tehdyt Esiopetuksesta ekaluokalle -lomake, Kummi3-koontilomake, matemaattisten valmiuksien ja taitojen sekä S2- arviointi toimitetaan tulevalle opettajalle. HOJKS laaditaan koulussa.

Kajaanin perusopetuksessa toimivat erityisopetuksen pienryhmät

- Erityiserityisluokkaopetusta ei järjestetä kaikissa kaupungin kouluissa. Alakoulun opetusryhmiä on Kätönlahden, Seminaarin, Keskuskoulun, Lohtajan ja Lehtikankaan kouluissa. Seminaarin koulussa on koko kaupunkia palvelevaa kielihäiröisten pienryhmöopetusta ja Lehtikankaan koulussa EMO-luokka sosioemotionaalisia vaikeuksia omaaville lapsille.
- Yläkoulun erityisluokkaopetusta kaikissa yläkouluissa eli Keskuskoulussa, Lyseolla ja Lehtikankaan kouluissa Otanmäkeä lukuunottamatta.
- Lievästi kehitysvammaisten opetusta järjestetään Lehtikankaan ja Kalevan kouluissa sekä vaikeasti kehitysvammaisten opetusta Väinölän koulussa toiminta-alueittain.

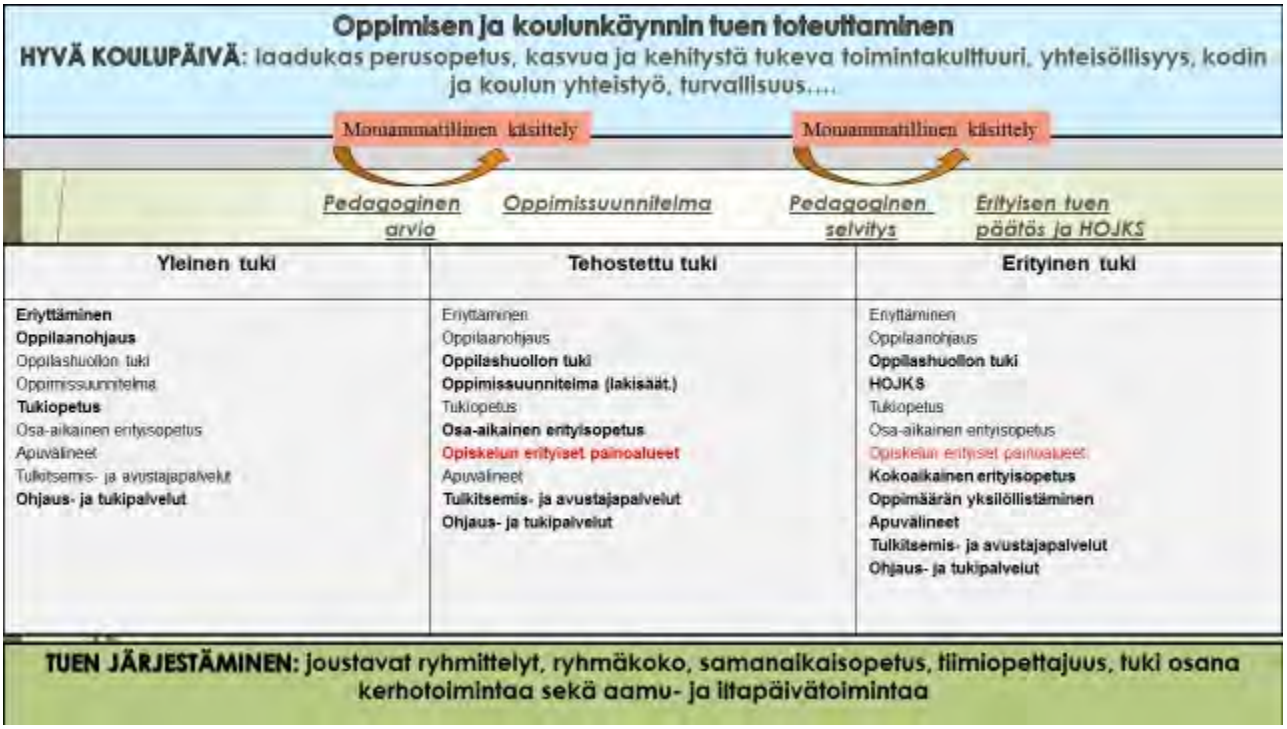
- Sairaalakoulun yhteydessä toimii avoluokka, jonne haetaan omalla hakemuksella. Se on tarkoitettu jaksottaiseksi 6-9 luokan oppilaille useissa erilaisissa koulunkäyntivaikeuksissa.

Erityisopetus järjestetään oppilaan tuen tarpeen mukaan

- kokonaan yleisopetuksen luokassa (kotiluokka yleisopetuksen luokka)
- yleisopetuksen luokassa ja osittain osa-aikaisessa erityisopetuksessa (kotiluokka yleisopetuksen luokka)
- yleisopetuksen luokassa ja osittain osa-aikaisessa erityisopetuksessa ja osittain erityisluokassa (kotiluokka yleisopetuksen luokka)
- erityisluokassa ja osittain yleisopetuksen luokassa (kotiluokka erityisluokka)
- erityisluokassa ja osittain osa-aikaisessa erityisopetuksessa ja osittain yleisopetuksen luokassa (kotiluokka erityisluokka)
- kokonaan erityisluokassa (kotiluokka erityisluokka)
- em. järjestelyihin voi väliaikaisesti liittyä muitakin järjestelyjä

7.6.8 Tuen porrastus perusopetuksessa

Tuen porrastusta on nyt perusopetuksessa toteutettu muutamia vuosia. Oheisessa taulukossa on kuvattu oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteuttamista. Uusimpana käsitteenä ovat opiskelun erityiset painoalueet, joista tarkemmin myöhemmin tässä luvussa.

Yleinen tuki perusopetuksessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea.	Laadukas perusopetus on perusta oppilaan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi opetusta eriyttämällä, opettajien keskinäisellä sekä muun henkilöstön yhteistyöllä, ohjauksella sekä opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen oppilaan tarpeet. Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatus- ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä, luokanopettajan/luokanohjaajan toimiessa vastuutahona. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Oppilaan tuen tarpeisiin vastataan esimerkiksi tukiopetuksella, osa-aikaisella erityisopetuksella tai ohjauksen keinoin.	Yleisen tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Oppimissuunnitelmaa (Wilma) voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea. Tällöin tuen tasoksi valitaan yleinen tuki. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Pidemmälle edistyneen oppilaan opiskelua voidaan syventää ja laajentaa oppimissuunnitelman avulla.	Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä.
Tehostettu tuki perusopetuksessa	**Toimenpiteet ja toimijat**	**Asiakirjat ja päätökset**	**Aikataulu**
Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti	Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Vastuutahona toimii luokanopettaja/luokanohjaaja. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään oppilaalle jo mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.	Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa täytetään Pedagoginen arvio (Wilma) ja esitetään tehostettuun tukeen siirtymistä,	Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, ja niin kauan kun oppilas sitä tarvitsee. Tehostetun tuen aloittaminen,
Tehostettu tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, ja niin kauan kun oppilas sitä tarvitsee. Oppilaan tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Oppilas tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostettu tuki annetaan muun opetuksen yhteydessä joustavin opetusjärjestelyin. Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Esimerkiksi osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu tehostetun tuen aikana. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan. Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä.	Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti* yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta. Tehostettuun tukeen liittyvät erityisesti opiskelun erityiset painoalueet (alla Opetushallituksen artikkeli aiheesta). Tällöin oppilas opiskelee yleisen opetussuunnitelman mukaan, mutta vain välttämättömät sisällöt vuosiluokalta opiskellaan. Arviointi tapahtuu yleisen opetussuunnitelman mukaan, jolloin oppilaan ja huoltajan tulee tietää, miten suurta osaa oppiaineen sisällöstä painoalueet edustavat ja miten niiden hallinta suhteutuu hyvän osaamisen kriteereihin. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa.	Tehostetun tuen aikana annettava tuki kirjataan Oppimissuunnitelmaan (Wilma). Tällöin tuen tasoksi valitaan tehostettu tuki. Oppimissuunnitelma on opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä oppilasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.	järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa aina silloin kun se on ajankohtaista,

Oppimissuunnitelma muissa tilanteissa Vastuutahona toimii luokanopettaja/luokanohjaaja.	Oppimissuunnitelmaa käytetään vaikka oppilas ei saisi tehostettua tukea, mikäli Oppilas etenee eri oppiaineiden opinnoissa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelman mukaisesti. Tapauskohtaisesti tulee arvioida, sopiiko vuosiluokkiin sitomaton opetus oppilaan tilanteeseen ja mahdollisuutta voidaan soveltaa esim. oppilaan terveydentilan, puutteellisen koulunkäyntitaustan tai perusopetuksen päättövaiheen loppuunsaattamiseksi. Opetus järjestetään erityisin opetusjärjestelyin (ks. kuvaus allla) Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas on otettu joustavan perusopetuksen toimintaan. Näissä tilanteissa laadittava oppimissuunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Erityiset opetusjärjestelyt (PoL 18 §) oppilaan siirtäminen vuosiluokan yli tai opetuksesta vapauttaminen Oppilaan opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos: 1) oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot; 2) perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai 3) se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Huomattava, että tämä opetuksesta vapauttaminen tarkoittaa tilapäistä vapauttamista jonkun aineen jostakin sisällöstä ja on siten eri asia kuin opetuksen painoalueet tehostetussa tuessa (kuvattu edellä tehostetun tuen kohdassa) tai vapauttaminen oppimäärän suorittamisesta eli jonkin oppiaineen opiskelusta (kuvattu seuraavassa kohdassa erityinen tuki perusopetuksessa).

Opetushallituksen artikkeli: Opiskelun erityiset painoalueet eriyttämisen menetelmänä

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/tietoa_tuen_jarjestamisesta/opiskelun_erityiset_painoalueet

Opetussuunnitelman tavoitteet ovat kaikille yhteiset, ja niiden mukaisesti opettaja suunnittelee opetetta- vat asiat ja työskentelytavat. Oppilaalla on oikeus saada oppimiseensa tukea, kuten eriyttämistä, tukiope- tusta tai osa-aikaista erityisopetusta. Yhtenä eriyttämisen menetelmänä voidaan käyttää opiskelun erityis- ten painoalueiden määrittelyä, jolloin oppilas keskittyy niiden opiskeluun. Tavoitteena on auttaa oppilasta ottamaan haltuun opinnoissa etenemisen kannalta välttämättömät sisällöt. Keskittymällä olennaiseen oppi- laalle jää voimavaroja vahvistaa oppimaan oppimisen taitojaan. On huomattava, että oppilas tarvitsee edel- leen myös muuta tukea selviytyäkseen hänelle määriteltyjen painoalueiden opiskelusta ja saavuttaakseen opetussuunnitelmassa asetetut yhteiset tavoitteet.

Opiskelun erityisiä painoalueita voidaan käyttää vain tehostetun tai erityisen tuen aikana ja painoalueiden määrittely on oppilasta opettavan opettajan tehtävä. Painoalueet määritellään oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa niissä oppiaineissa, joiden oppimäärää ei ole yksilöllistetty.

Opiskelun erityiset painoalueet muodostetaan opetussuunnitelmassa määritellyistä, oman vuosiluokan keskeisimmistä sisällöistä eli ns. ydinsisällöistä. Tällöin oppilas pyrkii edelleen oman vuosiluokkansa tavoittei- siin; painoalueet eivät siis voi olla esimerkiksi alempien vuosiluokkien tavoitteita tai sisältöjä. Tässä paino- alueittain tapahtuva opiskelu eroaa yksilöllistämisestä, koska yksilöllistämisessä on kyse myös opiskelun tavoitetason madaltamisesta.

Opetussuunnitelman perusteiden luvussa 5.1.4 ”Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen” todetaan että, mikäli oppilas ei tuesta huolimatta kykene saavuttamaan edes ydinsisältöihin liittyviä tavoitteita hyväksy- tysti, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Nämä ydinsisällöt ovat juuri niitä sisältöjä, joihin oppilas ohjataan keskittymään silloin, kun tukikeinona käytetään erityisiä painoalueita.

Painoalueiden määrittelyssä on olennaista löytää tavoitteiden kannalta keskeiset sisällöt. Paikallisessa opetussuunnitelmassa sisällöt on määritelty vuosiluokittain, usein hyvin tarkasti. Kun opettaja pohtii keskeisiä si- sältöjä erityisiä painoalueita varten, on aiheellista käyttää apuvälineenä myös opetussuunnitelman perus-

teita. Perusteissa on määritelty oppimisen tavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaiset sisällöt. Myös hyvän osaamisen kuvaukset ja päättöarvioinnin kriteerit auttavat opettajaa ratkaisemaan mihin asioihin oppilaan on syytä keskittyä opiskelussaan. Kuvaukset ja kriteerit ovat opettajalle luonnollisesti myös tärkeä ohjenuora oppilasta arvioitaessa, koska erityisten painoalueiden mukaan opiskeltaessa oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa yleisen oppimäärän tavoitteisiin. Oppimissuunnitelma ja siihen sisältyvät opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa laaditaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Erityisen tuen aikana tehdään vastaavaa yhteistyötä HOJKSin laadinnassa. Huoltajan ja oppilaan tulee tietää, miten suurta osaa oppiaineen sisällöistä oppimissuunnitelmaan kirjatut painoalueet edustavat ja miten niiden hallinta suhteutuu hyvän osaamisen kuvauksiin tai päättöarvioinnin kriteereihin. Erityisten painoalueiden mukaisessa opiskelussa tarvitaan huoltajan antamaa tukea. Tämä tuki kannattaa kirjata oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin.

Useimmiten opettaja päättää, mitä oppikirjoja ja muuta opiskelumateriaalia opiskelussa käytetään opetussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Eri kustantajat ovat julkaisseet monenlaista eriyttävää opiskelumateriaalia ja joistakin oppikirjasarjoista on myös eri vaikeusastetta olevia kirjoja (ns. E-oppikirjat tai vastaavat oppimateriaalit). Jos yleistä oppimäärää opiskeleva oppilas, jolle on määritelty erityiset painoalueet, käyttää tällaista kirjaa, opettajan on tärkeä arvioida kattaako kirjan sisältö opetussuunnitelmassa ko. vuosiluokalle määritellyt yleisen oppimäärän tavoitteet.

Oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa kuvataan painoalueiksi valittujen sisältöjen ohella myös mahdollisimman konkreettisesti, miten oppilas työskentelee, mitä muuta tukea hän saa ja minkälaisin tavoin hän voi osoittaa osaamisensa. On tärkeää että oppilas voi antaa erilaisia näyttöjä ja hänellä voi olla kokeita, jotka keskittyvät näihin painoalueisiin. Oppilaan ja huoltajan tulee tietää, miten painoalueisiin keskittynyt osaamisen näyttö näkyy oppilaan arvioinnissa todistukseen merkityn arvosanan muodostumisessa. Opiskelun erityisiin painoalueisiin keskittynyt opetus on useimmiten luonteeltaan väliaikainen ratkaisu, ja opetuksen sisältöjä lisätään oppilaan edistymisen mukaisesti.

Erityinen tuki perusopetuksessa	Toimenpiteet ja toimijat	Asiakirjat ja päätökset	Aikataulu
Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Erityisen tuen tehtävänä on antaa oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa, opiskelumotivaatiota ja mahdollisuutta kokea onnistumisen ja oppimisen iloa vahvistetaan. Samoin tuetaan oppilaan osallisuutta ja vastuunottoa opiskelusta. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot.	Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Vastuutahona toimii luokanopettaja/ luokanohjaaja. Tämä tarkoittaa selvitystä oppilaan oppimisen etenemisestä (opettajat) sekä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena* yhteistyönä tehtyä selvitystä oppilaan saamasta tehostetusta tai erityisestä tuesta sekä oppilaan kokonaistilanteesta. * Moniammatillinen käsittely voidaan toteuttaa myös konsultaation kautta. Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Jos oppilas on jo saanut erityistä tukea, hyödynnetään aiemmin laadittua pedagogista selvitystä ja HOJKS:ia	Erityiseen tukeen siirtyminen, sen jatkaminen tai sen päättäminen ja siirtyminen tehostettuun tukeen edellyttää erillistä hallintopäätöstä (perusopetuksen tulosalueen johtaja). Sitä varten täytetään Pedagoginen selvitys (Wilma). Selvitys lähetetään sivistyspalvelukeskukseen, mahdolliset lausunnot liitteenä. Selvityksessä esitetään erityisen tuen aloittamista, jatkamista tai päättämistä. Päätös erityisestä tuesta tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä määrätään: - pääsääntöinen opetusryhmä - mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut - muut 31 §:ssä tarkoitetut palvelut, kuten oppilaan tarvitsemat apuvälineet tai tukijaksot - mahdolliset yksilöllistettävät oppiaineet, niiden lisääminen tai vähentäminen	Yleensä erityisen tuen päätös tehdään, jos todetaan, ettei oppilaan saama tehostettu tuki ole riittänyt. Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Päätös tulee tarkistaa myös aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä.

Erityinen tuki perus- opetuk- sessa jatkuu	Toimenpiteet ja toimijat jatkuu	Asiakirjat ja päätökset jatkuu	Aikataulu jatkuu
Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityistä tukea saava oppilas opiskelee joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Mikäli oppilas opiskelee oppiaineittain, hän opiskelee eri oppiaineissa joko yleisen tai yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti. Sellaiselle oppilaalle, jolle on tehty erityi- sen tuen päätös, annetaan erityisope- tusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunni- telman mukaisesti (HOJKS). Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan oppi- laan oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin. Nämä vaihtelevat oppimisen tavoitteiden ja sisältöjen sekä oppi- laan henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Oppilaalla on perusopetuslain mu- kaan oikeus saada oppimisensa tueksi tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta myös osana erityisopetusta. Pirjo Koivulan (OPH) ohjeen mukaan en- nen oppimäärän yksilöllistämistä tarjo- taan/kokeillaan koulun tukitoimenpiteitä: • opetuksen eriyttäminen: laajuus, sy- vyys, etenemisnopeus • tukiopetus, myös ennakoiva tukiopetus • osa-aikaisen erityisopetuksen tuki • oppimissuunnitelma/HOJKS: - opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa/ niissä oppiaineissa, joissa oppilaalla on yleinen oppimäärä - yhteistyön toteutta- minen oppilaan ja huoltajan kanssa, huol- tajan tarjoama tuki • avustajapalveluiden käyttäminen • erityisopettajan antama samanaikaisopetus • pienryhmät, intensiiviryhmä • oppilas apuopettajana, yhteistoiminnal- linen oppiminen • ”tilapäiset eritasoiset ryhmät”, esim. lukuryhmät • oman opinto-ohjelman mukaan opiskelu Näiden toimenpiteiden vaikutusta seurataan ja arvioidaan.	Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hank- kia muita lausuntoja, kuten psykologi- nen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, myös niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistu- neen toteuttamisen kannalta. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa. Mikäli edes oppiaineen keskeisiin sisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttami- nen (opiskelun erityiset painoalueet) hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Esimerkiksi kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute, puutteellinen opiskelu- tekniikka tai käyttäytymisen haasteet eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppi- lasta tulee tukea näissä asioissa. Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen mer- kitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelemistä hänen edellytystensä mukaiseksi. Jokaisen oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta ylei- sen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Yksilöllistetyissä oppiaineissa oppilaan suoriutuksia arvioidaan suhteessa HOJKSissa määriteltyihin, hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin (tarkemmin luku 6, Oppimisen arviointi). Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt ja se perustuu jokaisen oppilaan kohdalla yksilölliseen harkintaan.	- opetuksen järjestäminen poiketen 11 §:ssä määritellystä oppiainejaosta (esim. vuosiluokkiin sitomaton opetus opintokokonaisuuksin) - oppilaan vapauttaminen oppiaineen opiskelusta - muut perusopetuslain 18 §:n perusteella päätettävät erityiset opetusjärjestelyt, ja muut opetuksen sisältöjä tai järjestämistapaa koskevat järjestelyt (esim. opetus osin toiminta-alueittain ja osin oppiaineittain) - päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta - opiskelu toiminta-alueittain Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, sillä huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät pedagogiseen selvitykseen ja mahdolliseen lausuntoihin. Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS. Se on kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä opetus- järjestelyistä, pedagogisista menetelmistä ja oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antamisen. Kaikki erityistä tukea saavan oppilaan tuki kirjataan HOJKS:iin. HOJKS:iin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. Vastuutahona toimii luokanopettaja/ erityisluokanopettaja/luokanohjaaja. Pedagoginen selvitys sisältää erilliset perustelut yksilöllistämiselle kussakin oppiaineessa ja oppimäärän yksilöllistämisestä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Vapauttamisesta oppiaineen opiskelusta tehdään hallintopäätös perusopetuslain 18 §:n perusteella (perusopetuksen tulosalueen johtaja). Jos oppilaalla on erityisen tuen päätös, vapauttamisesta päätetään erityisen tuen päätöksessä	HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos yksilöllistettyjen oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös. Oppilaan tuen tarpeet aamu- ja iltapäivätoiminnassa arvioidaan yhteistyössä huoltajien, opettajien ja aamu- ja iltapäivätoiminnasta vastaavan henkilön kanssa.

	Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjes- tää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa. Oppimäärän yksilöllis- täminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Oppiaineen oppimäärien yksilöllistäminen ja oppilaan vapauttaminen oppimäärän suorittamisesta tehdään yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille tulee selvittää näiden toimenpiteiden vaikutukset jatko-opintoihin.	Jos oppilas ei ole erityisessä tuessa, haetaan päätöstä Esitys oppimäärän opiskelusta va- pauttamiseksi -lomakkeella (Wilma/PDF- lomakkeet).	

Erityiseen tukeen siirtyminen ilman tehostetun tuen antamista **Vastuutahona toimii esiopetuksen opettaja/ luokanopettaja/luokanohjaaja.**	Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamman, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena. Tähän tarkoitukseen on oma lomakkeensa **Erityisen tuen aloittaminen ilman erityistä tukea edeltävää pedagogista selvitystä ja tehostetun tuen antamista (Wilma/PDF-lomakkeet).**
Toiminta-alueittain järjestettävä opetus Vastuutahona toimii erityisluokanopettaja	Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain. Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain. Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä. Opetus järjestetään toiminta-alueittain vain kun todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä. Toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Toiminta-alueittain järjestävän opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet. Koulupäivän eri tilanteita hyödynnetään oppimisessa, ja oppimisympäristöä kehitetään toimivaksi ja oppilasta motivoivaksi. Oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä oppilaan edistymisen arviointi kuvataan HOJKSissa (Wilma; HOJKS toiminta-alueittain opiskeleva) kullekin toiminta-alueelle. Tavoitteet asetetaan siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä. Toiminta-alueet voivat sisältää jonkin yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia tässä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä sekä edistetään ja ylläpidetään oppilaan toimintakykyä. Opetus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Lisäksi tehdään opettajien keskinäistä sekä muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä. Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä. Kajaanissa opetus tapahtuu pääsääntöisesti kokonaisopetuksen periaatteella. Oppiminen tapahtuu luontevasti laajoina, konkreettisina kokonaisuuksina, joiden sovellettavuus oppilaan arkeen ja lähiympäristöön on tärkeää. Koska jokainen toiminta-alueittain opiskeleva oppilas on erityistä tukea tarvitseva ja yksilöllisen oppimissuunnitelman mukaan etenevä, ovat opetuksen toteutustavat hyvin monimuotoiset. Menetelminä opetuksessa käytetään mm. Voimauttavaa vuorovaikutusta, kuvakommunikaatiota, tukiviittomia ja strukturointia. Muita merkittäviä menetelmiä vaikeasti kehitysvammaisten oppilaiden opetuksessa ovat KNILL, KPL, Sherborne ja sensomotoriset aistiharjoitukset. Vastuutahona toimii erityisluokanopettaja.

Porrastetun tuen kolmio ja tuen seurantalista

Porrastetun tuen kolmiossa on kuvattu tuen etenemistä ja tuen tasojen suhdetta toisiinsa. Käytännön tukimuotoja kuvataan siihen liittyvällä tuen seurantalistalla, joka löytyy Wilmasta (PDF-lomakkeet). Sitä voidaan käyttää mietittäessä yksilöllisiä tai koko ryhmää koskevia tukimuotoja.

Erityinen tuki

Ennen erityiseen tukeen siirtymistä on oleellista, että tehostettua tukea on annettu ja seurattu riittävän pitkään. Erityinen tuki ja oppiaineen yksilöllistäminen on aiheellista vain jos oppilaalla ei ole edellytyksiä selviytyä oman vuosiluokkansa oppiaineksesta tai se on perusteltua muista syistä (esim. tarkkaavaisuus, toiminnanohjaus, käytös tai sosioemotionaaliset vaikeudet).

Opiskelun erityiset painoalueet voivat olla käytössä myös erityisessä tuessa. Oppimäärän yksilöllistäminen on puolestaan ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Vapauttaminen tapahtuu osana erityisen tuen päätöstä tai muutoin erillisenä hallintopäätöksenä.

Tehostettu tuki

Kriteerinä tehostettuun tukeen siirtymisessä on tuen säännöllinen tarve tai samanaikainen usean tukimuodon tarve. Tehostettuun tukeen voi olla tarve monenlaisilla perusteilla.

<u>Tehostetussa tuessa oppilaalle voidaan ottaa käyttöön opiskelun erityiset painoalueet</u>:
Yleinen oppimäärä, mutta vain välttämättömät sisällöt vuosiluokalta opiskellaan. Arviointi tapahtuu yleisen opetussuunnitelman mukaan, jolloin oppilaan ja huoltajan tulee tietää, miten suurta osaa oppiaineen sisällöstä painoalueet edustavat ja miten niiden hallinta suhteutuu hyvän osaamisen kriteereihin.

Oppimissuunnitelmaa käytetään vaikka oppilas ei saisi tehostettua tukea, mikäli:

- Oppilas etenee eri oppiaineiden opinnoissa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelman mukaisesti. Tapauskohtaisesti tulee arvioida, sopiiko vuosiluokkiin sitomaton opetus oppilaan tilanteeseen ja mahdollisuutta voidaan soveltaa esim. oppilaan terveydentilan, puutteellisen koulunkäyntitaustan tai perusopetuksen päättövaiheen loppuunsaattamiseksi.
- Opetus järjestetään erityisin opetusjärjestelyin (oppilaan siirtäminen vuosiluokan yli tai tilapäinen opetuksesta vapauttaminen)
- Perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas on otettu joustavan perusopetuksen toimintaan.

Yleinen tuki

Monipuolinen yleisen tuen kautta tapahtuva oppilaan tukeminen omaan opetusryhmäänsä on keskeinen tuen porrastuksen lähtökohta. Oppilaan tuen muodot on syytä kirjata yleisen tuen yleisen tuen oppimissuunnitelmaan, jos oppilaan katsotaan hyötyvän siitä. Kirjaaminen on tärkeää myös siksi, että se tekee näkyväksi koulun toimenpiteet tuen antamisessa ja turvaa oleellisen tiedon siirtymisen myös opettajan/koulun/kunnan vaihdostilanteissa.

Oppilaan tuen taso ratkaistaan aina hänen yksilöllisen tuen tarpeensa sekä oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteen perusteella. Se, että oppilaalle annetaan säännöllisesti osa-aikaista erityisopetusta tai tukiopetusta, ei vielä sinänsä johda tehostettuun tukeen. Silloin kun oppilas tarvitsee tukea tavallista osa-aikaisen erityisopetuksen antamista enemmän tai useampaa tukimuotoa, edetään tehostettuun tukeen. On huomattava, että sama tuen muoto voi toimia sekä yleisen että tehostetun tuen muotona.

Esim. useimmissa tapauksissa lukivaikeuksiin osa-aikaista erityisopetusta ja tukiopetusta saavat oppilaat kuuluvat yleisen tuen piiriin. Jos lukivaikeus selvästi vaikeuttaa oppimista ja lukiopetuksen lisäksi on mietittävä muita keinoja (esim. äänikirjat, ohjattu läksyjen teko), voidaan pohtia tehostetun tuen tarvetta. Samoin voi olla tehostetun tuen tarve, jos oppilaalla lukipulmien lisäksi on muita päällekkäisiä vaikeuksia.

LUKU 8 OPPILASHUOLTO

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta perusopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä oppilas ja oppilaitoksesta nimitystä koulu. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä[105].

Lasten ja nuorten kehitysympäristön ja koulun toimintaympäristön muuttuessa oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa koulun perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy läheisesti koulun kasvatus- ja opetustehtävään. Oppilashuoltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus[106].

Oppilaalla on oikeus saada maksutta sellainen oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää[107]. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi oppilailla on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon.[108] Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Perusopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Opetuksen toteuttamiseen kuuluvasta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta määrätään perusteiden luvussa 7[109].

8.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus[110]. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon oppilaan ikä ja edellytykset. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös muiden toimijoiden kanssa.[111] Kouluyhteisön tai oppilaiden hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa.

Koulussa oppilashuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista on koulun henkilökunnalla.[112] Oppilashuollon palveluja ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut[113]. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteistyöhön. Palveluja

[105] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 1 § 3 mom.
[106] YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989
[107] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § 4 mom.
[108] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 1 ja 2 mom.
[109] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 6 §
[110] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 § 1 mom.
[111] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 4 mom. ja 18 § 1 mom.
[112] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 § 1 ja 2 mom.
[113] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 § 3 mom.

tarjotaan oppilaille ja huoltajille siten, että ne ovat helposti saatavilla[114]. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräajassa[115].

Oppilaille ja heidän huoltajilleen annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja[116]. Oppilaan ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisää oppilashuollon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Eri koulutusasteiden vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa kokonaisuutena. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa oppilaan terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään kouluyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia[117].

Oppilashuoltoryhmät [118]

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä oppilasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi kouluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kun käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon yhteinen, jolloin ryhmästä on perusteltua käyttää nimitystä opiskeluhuollon ohjausryhmä.

Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa koulun oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Sitä johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

[114] Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.
[115] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 § ja 17 §
[116] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 11 § 1 ja 2 mom.
[117] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 25 §
[118] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 § 1 – 4 mom.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se opetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu[119]. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai oppilaiden läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan tai huoltajan suostumusta.

8.2 Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään kouluyhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan kouluympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä.[120] Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä oppilaiden, huoltajien sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Oppilaiden osallisuuden edistäminen on opetuksen järjestäjän tehtävä[121]. Oppilashuolto luo kouluyhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön[122]. Siihen kuuluu fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Koulun järjestyssäännöt lisäävät kouluyhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä[123]. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja tai rehtori ilmoittaa koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.[124]

Koulurakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Kouluyhteisöllä on yhtenäiset toimintatavat eri oppimisympäristöissä tapahtuvaa opetusta ja välitunteja varten. Eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita noudatetaan. Opetuksen järjestäjä varmistaa, että oppilaan oppimisympäristö työelämään tutustumisen aikana on turvallinen. Kouluympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä kouluyhteisön hyvinvointia edistetään ja seurataan jatkuvasti. Niitä arvioidaan kolmen vuoden välein toteutettavissa tarkastuksissa[125]. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksia, tapaturmien ennaltaehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat.

---

[119] Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi 67/2013
[120] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 § 1 mom.
[121] Perusopetuslaki 47 a § 1 mom. (1267/2013)
[122] Perusopetuslaki 29 § 1 mom. (1267/2013)
[123] Perusopetuslaki 29 § 4 ja 5 mom. (1267/2013)
[124] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 § 2 mom. 4-kohta ja perusopetuslaki 29 § 3 ja 7 mom. (1267/2013)
[125] Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 16 § 2 mom. ja valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 12 §

8.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaalle annettavia kouluterveydenhuollon palveluja, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa[126]. Kouluterveydenhuollossa toteutettavat laajat terveystarkastukset sekä muut määräaikaistarkastukset ovat osa yksilökohtaista oppilashuoltoa ja niistä tehtävät yhteenvedot tuottavat tietoa myös yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. Oppilaiden yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että koulun arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen[127]. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti[128]. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Työ järjestetään niin, että oppilas voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Oppilashuoltotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen oppilaan tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan tai huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai oppilaan läheisiä.[129] Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa oppilaan asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta[130].

Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat: [131]

- yksittäisen oppilaan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet

[126] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 § 1 mom.
[127] Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö 14/2013 vp.
[128] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 18 § 1 mom.
[129] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 § 1 ja 2 mom.
[130] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 19 § 3 mom. ja laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 26 § 3 mom.
[131] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5 § 2 mom. ja 20 § 1, 3 ja 4 mom.

- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu[132].

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä oppilasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä oppilasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.[133]

Kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.[134]

Oppilaan yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi[135]. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille ja opetuksen järjestäjälle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot[136]. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan oppilaan tai huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opetukseen tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä oppilaan tai tarvittaessa hänen huoltajansa suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta[137]. Sen sijaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle opetuksen järjestäjälle tai lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.[138]

8.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

[132] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § 5 mom.
[133] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 21 § 1 mom. ja 22 § 1 mom.
[134] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 § 2 mom., laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) 12 § ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
[135] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 2 mom.
[136] Perusopetuslaki 40 § 2 mom. (1288/2013)
[137] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 23 § 3 mom.
[138] Perusopetuslaki 40 § 4 mom.(1288/2013)

Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa[139]. Oppilaille järjestetään mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. Koulun oppilaskuntaa kuullaan ennen näiden suunnitelmien ja määräysten vahvistamista.[140] Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä. Suunnitelmat ovat:

- lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus[141]
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta[142]
- koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma[143].

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä koulukohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

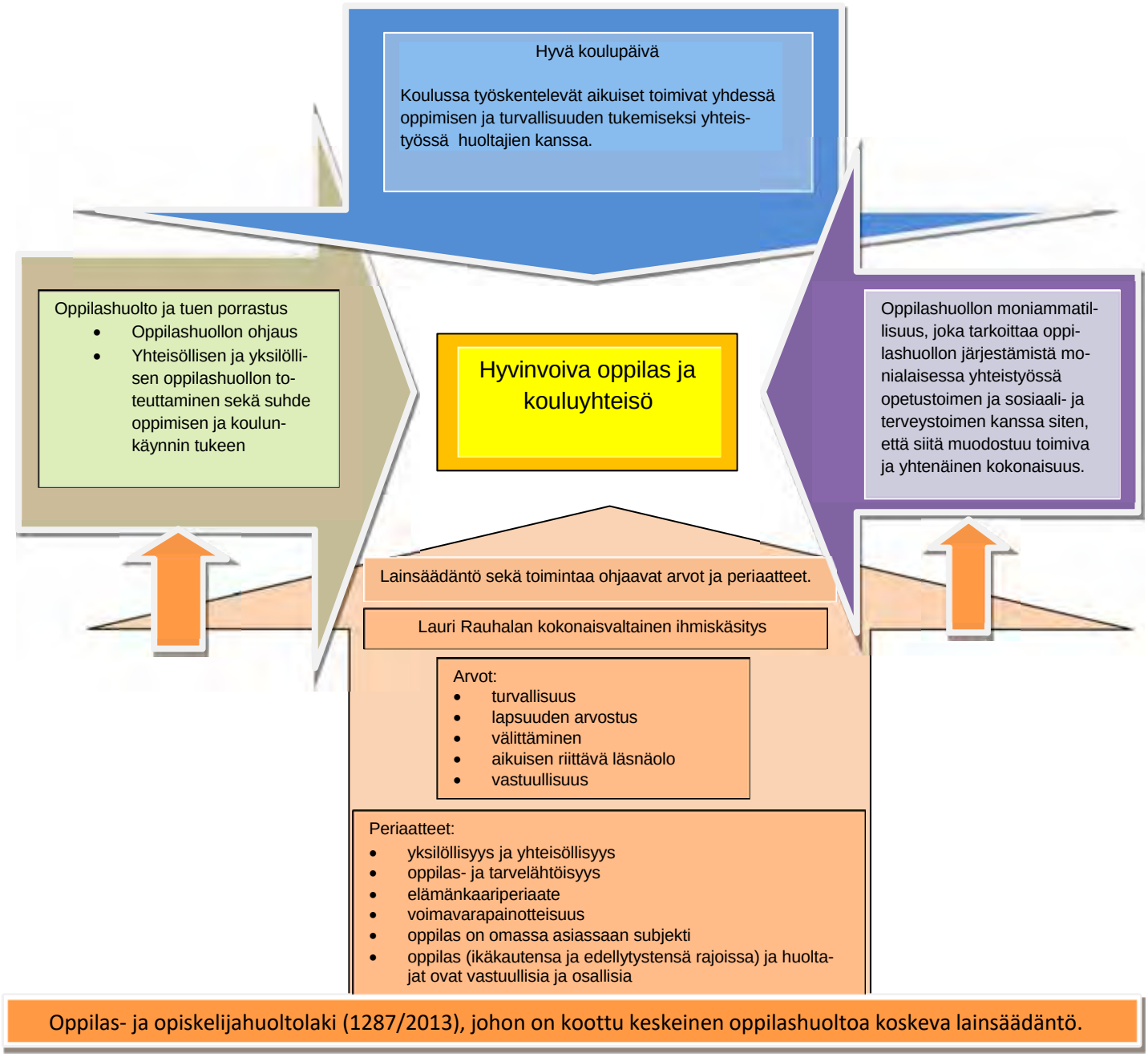
8.5 Oppilashuolto Kajaanin paikallisessa opetussuunnitelmassa

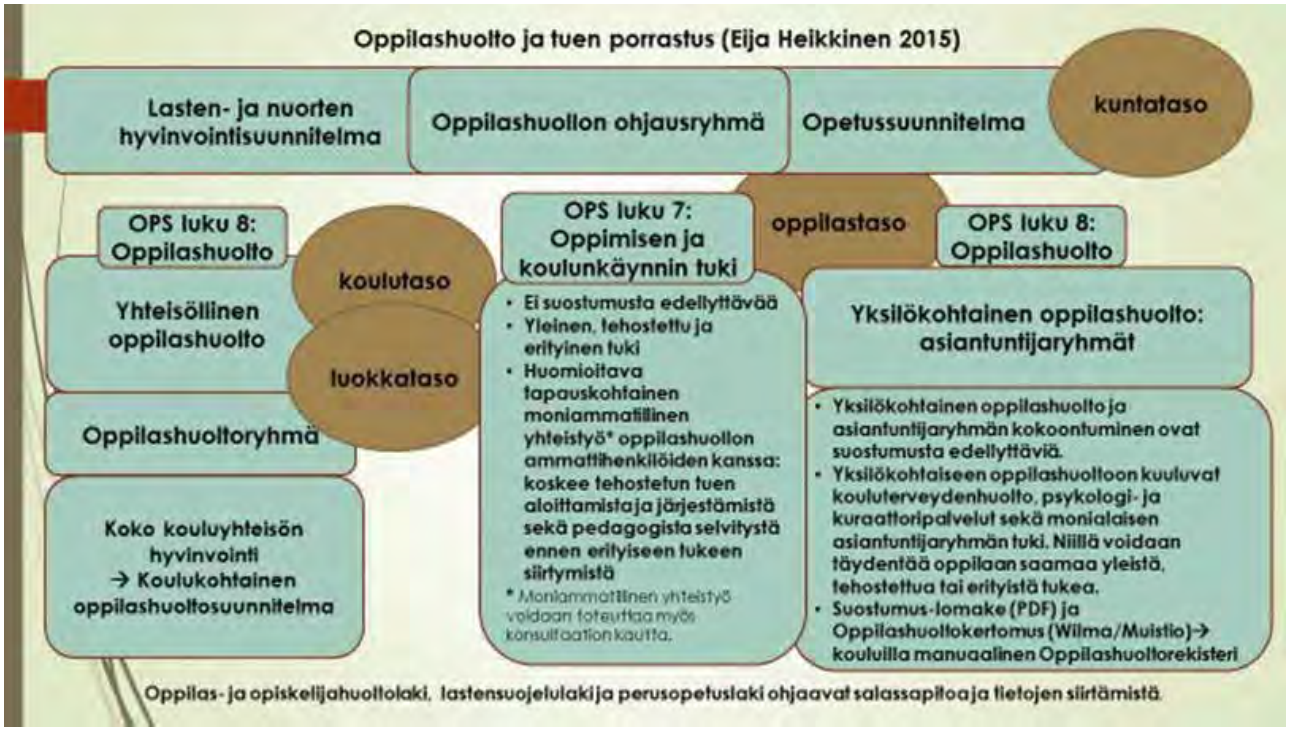
8.5.1 Oppilashuollon tavoitteet ja toiminta hyvinvoinnin viitekehyksessä

Kajaanissa perusopetuksen oppilashuollon tavoitteet ja toiminta on kuvattu hyvinvoinnin viitekehyksessä seuraavasti:

- Hyvinvoiva oppilaan ja kouluyhteisön perustana ovat lainsäädäntö ja toimintaa ohjaavat arvot ja periaatteet (oranssi)
- Oppilashuolto ja tuen porrastus -kuviossa kuvataan oppilashuollon ohjaus sekä yhteisöllisen ja yksilöllisen oppilashuollon toteuttaminen sekä suhde oppimisen ja koulunkäynnin tukeen (vihreä)
- Oppilashuollon moniammatillisuus kuvaa oppilashuollon lainsäädäntöön perustuvaa järjestämisperiaatetta (violetti)
- Hyvä koulupäivä on kokonaisuus, joka muodostuu, kun koulussa työskentelevät aikuiset toimivat yhdessä oppimisen ja turvallisuuden tukemiseksi ja yhteistyössä huoltajien kanssa (sininen)

[139] Perusopetuslaki 15 § 2 mom. (477/2003)
[140] Perusopetuslaki 47 a § 1 ja 3 mom. (1267/2013)
[141] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 12 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 12 § 1 mom.
[142] Perusopetuslaki 14 § 2 mom. (477/2003)
[143] Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 13 §

Hyvä koulupäivä
Koulussa työskentelevät aikuiset toimivat yhdessä oppimisen ja turvallisuuden tukemiseksi yhteistyössä huoltajien kanssa.
Oppilashuolto ja tuen porrastus
Oppilashuollon ohjaus
Yhteisöllisen ja yksilöllisen oppilashuollon toteuttaminen sekä suhde oppimisen ja koulunkäynnin tukeen
Hyvinvoiva oppilas ja kouluyhteisö
Oppilashuollon moniammatillisuus, joka tarkoittaa oppilashuollon järjestämistä monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus.
Lainsäädäntö sekä toimintaa ohjaavat arvot ja periaatteet.
Lauri Rauhalan kokonaisvaltainen ihmiskäsitys
Arvot:
turvallisuus
lapsuuden arvostus
välittäminen
aikuisen riittävä läsnäolo
vastuullisuus
Periaatteet:
yksilöllisyys ja yhteisöllisyys
oppilas- ja tarvelähtöisyys
elämänkaariperiaate
voimavarapainotteisuus
oppilas on omassa asiassaan subjekti
oppilas (ikäkautensa ja edellytystensä rajoissa) ja huoltajat ovat vastuullisia ja osallisia
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), johon on koottu keskeinen oppilashuoltoa koskeva lainsäädäntö.

Lasten ja nuorten hyvivointisuunnitelma

Kajaanin paikalliseen oppilashuollon viitekehykseen kytkeytyy Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman (suunnitelma perhepalveluiden nettisivustolla) sisältämä oppilashuoltoa koskeva luku, joka kattaa koko oppilashuollon toimintakentän sekä kuvauksen perhepalveluiden toiminnasta oppimisen ja koulunkäynnin tukena sekä seuraavat lain edellyttämät seikat:

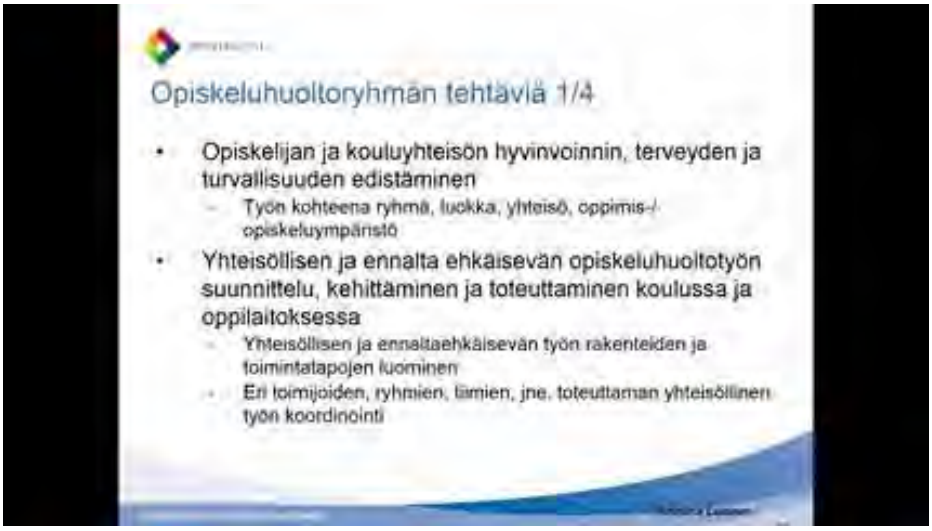
- keskeiset neuvolatoimintaa, varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa lapsen tukemista sekä oppilas- ja opiskeluhuoltoa koskevat tavoitteet
- arvion huollon kokonaistarpeesta sekä käytettävissä olevista palveluista
- toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä ja varhaista tukea sekä
- tiedot suunnitelman toteuttamisesta ja oppilas- ja opiskelijahuollon laadunarvioinnista.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa.

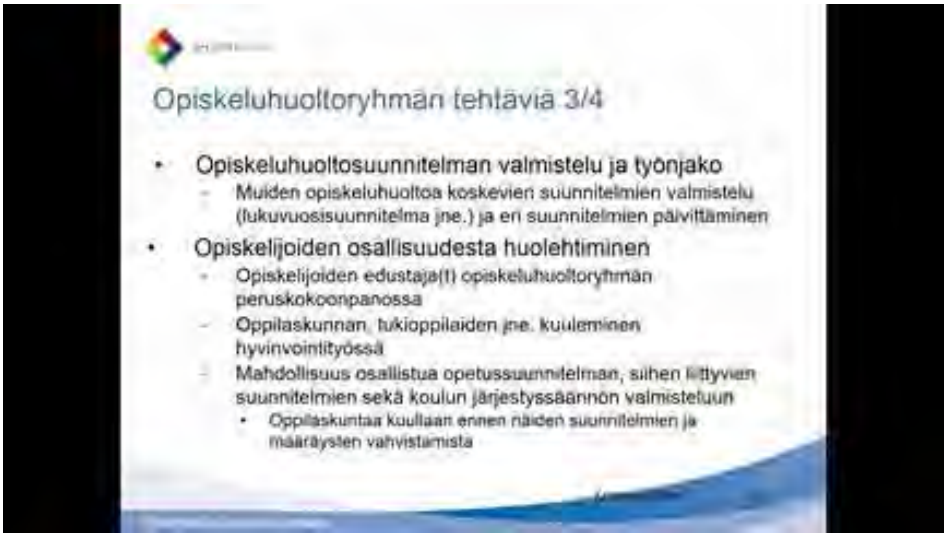
Oppilashuoltoryhmät

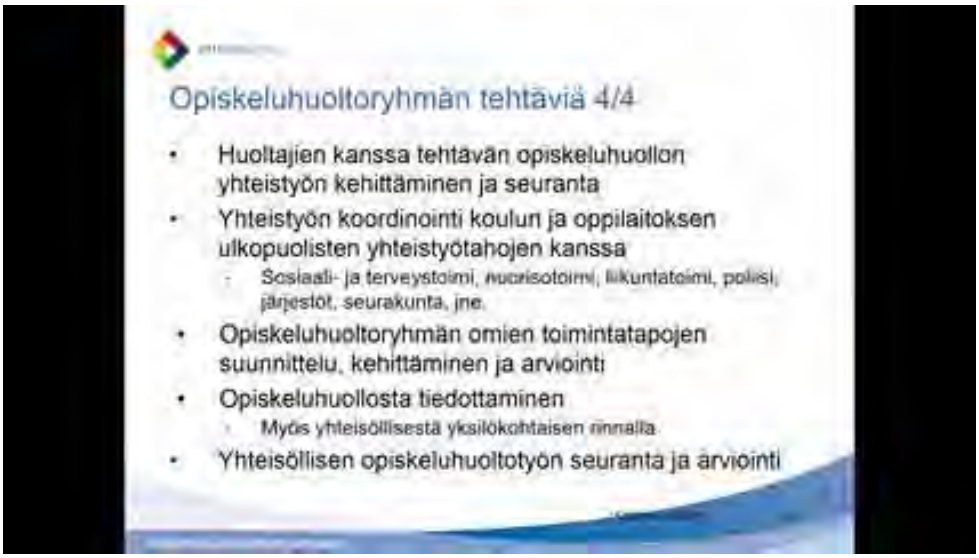
Oppilashuollon ryhmiä ovat oppilashuollon ohjausryhmä, koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät ja tapauskohtaisesti koottavat monialaisen asiantuntijaryhmät. Kajaanin oppilashuollon ohjausryhmässä ovat edustettuina varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, toisen asteen koulutus, opiskelijaterveydenhuolto, sosiaalitoimi, nuorisotyö ja nuorisovaltuusto sekä kuraattori- ja psykologipalvelut. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti. Opiskeluhuollon ohjausryhmä suunnittelee, kehittää, ohjaa ja arvioi monia- laisesti opiskeluhuoltoa. Kajaanin perusopetuksen kouluissa toimivat **koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät** rehtorin/apulaisrehtorin johdolla. Tilapäisesti ryhmää voi johtaa rehtorin erikseen nimeämä

edustaja. Ryhmät ovat kokoonpanoltaan monialaisia. Oppilashuoltoryhmän vastuulla on yhteisöllinen oppilashuolto eli ryhmä vastaa opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista oppilaitoksessa. Oppilashuoltoryhmässä asioiden käsittely on yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla: ryhmä ei käsittele salassa pidettäviä asioita vaan keskustelu ryhmistä, luokista, yhteisöstä esimerkiksi ilmapiirin, työrauhan, kiusaamisen, hyvinvoinnin, terveyden, terveystottumusten ja osallisuuden näkökulmista. Ryhmä vastaa lukuvuosisuunnitelman liitteeksi tulevan koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta (elo-kuu) sekä tilanteen arvioinnista ja toiminnan jatkokehittämisestä (joulu-tammikuu) yhteistyössä huoltajien ja oppilaiden kanssa (edustus vanhempainyhdistysten ja oppilaskuntien kautta). Koulukohtaisen oppilashuotosuunnitelman lisäksi yhteisöllinen oppilashuolto kirjataan Oppilashuoltotyöryhmän muistioon (Wilma/PDF-lomakkeet). Oppilashuoltoryhmän tehtävät on tarkemmin kuvattu alla olevissa Opetushallituksen dioissa.

Opiskeluhuoltoryhmän tehtäviä 3/4
• Opiskeluhuoltosuunnitelman valmistelu ja työnjako
– Muiden opiskeluhuoltoa koskevien suunnitelmien valmistelu (lukuvuosisuunnitelma jne.) ja eri suunnitelmien päivittäminen
• Opiskelijoiden osallisuudesta huolehtiminen
– Opiskelijoiden edustaja(t) opiskeluhuoltoryhmän peruskokoonpanossa
– Oppilaskunnan, tukioppilaiden jne. kuuleminen hyvinvointityössä
– Mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman, siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun
• Oppilaskuntaa kuullaan ennen näiden suunnitelmien ja määräysten vahvistamista

Opiskeluhuoltoryhmän tehtäviä 4/4
• Huoltajien kanssa tehtävän opiskeluhuollon yhteistyön kehittäminen ja seuranta
• Yhteistyön koordinointi koulun ja oppilaitoksen ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa
– Sosiaali- ja terveystoimi, nuorisotoimi, liikuntatoimi, poliisi, järjestöt, seurakunta, jne.
• Opiskeluhuoltoryhmän omien toimintatapojen suunnittelu, kehittäminen ja arviointi
• Opiskeluhuollosta tiedottaminen
– Myös yhteisöllisestä yksilökohtaisen rinnalla
• Yhteisöllisen opiskeluhuoltotyön seuranta ja arviointi

Yhteisöllisen opiskeluhuollon toimijoita
Nuorisotoimi
Terveystoimi
Liikuntatoimi
OPISKELIJA
PSYKOLOGI
HUOLTAJA
KURAATTORI
REHTORI
Sosiaalitoimi
Järjestöt
OPISKELU-HUOLTO-RYHMÄ
TERVEYDEN-HOITAJA
ERITYISOPET-TAJA
LÄÄKÄRI
OPO
Erikoissairaan hoito
MUU HENKILÖSTÖ
OPETTAJA
Seurakunta
AVUSTAJAT
Poliisi
Muut yhteistyötahot
Kristiina Laitinen
33
Osaamisen ja sivistyksen pääsaksi

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tarvittaessa yksittäisen opiskelijan tueksi selvittämään tuen tarvetta ja huolehtimaan hänen tarvitsemiensa palvelujen järjestämisestä. Asiantuntijaryhmä on luonteeltaan osallistava, keskusteleva ja supportiivinen lasta, nuorta ja tarvittaessa koko perhettä tukeva yhteistyöryhmä. Koska ppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen oppilashuolto ja sen palvelujen vastaanottaminen on oppilaalle ja huoltajalle vapaaehtoista, ryhmän perustamiseen ja jäsenyyteen tarvitaan oppilaan/huoltajan/laillisen edustajan suostumus. Ryhmä voi kuitenkin kuulla ketä tahansa asiantuntijana suostumuksesta riippumatta. Asiantuntijaryhmien työskentely kirjataan ryhmän vastuuhenkilöksi valitun toimesta Oppilashuoltokertomukseen (Wilma/PDF-lomakkeet), johon kirjataan myös saatu suostumus. Oppilashuoltokertomusten arkistointi tapahtuu kouluilla omana kansionaan ja erillään kaikista muista asiakirjoista. Oppilashuotokertomukset muodostavat koulun Oppilashuoltorekisterin, jonka yhteyteen liitetään rekisteriä varten laadittu henkilörekisteriseloste. Oppilashuoltorekisterin ylläpitäjä on koulun rehtori.

Opetushallitus on ohjeistanut oppimisen ja koulunkäynnin tuen ja oppilashuollon toteuttamista. Uusimmat ohjeet sisältävät monia tärkeitä täsmennyksiä. Tärkeimmät täsmennykset on koottu alle.

Opetushallituksen artikkeli: Oppilashuolto ja kolmiportainen tuki
http://www.oph.fi/ajankohtaista/verkkouutiset/101/0/oppilashuolto_ja_kolmiportainen_tuki

Kuntainfo: Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi
http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-soveltamisohje-oppilas-ja-opiskelijahuoltolainsaadannon-toteuttamisen-tuek-1

Kirjaamisesta

- Oppilashuoltokertomukseen voidaan kirjata tieto, että oppilas saa oppimisen ja koulunkäynnin tukea, tai tieto, että tuen antamista selvitetään
- Perusopetuslaissa säädettyihin tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvä moniammatillinen opiskeluhuollon ammattihenkilöiden konsultaatio on pedagogista tukea.
- Sen sijaan opettajan tai muun henkilöstön työnohjaus, koulun työrauhaongelmat, kurinpidollisten toimenpiteiden arviointi tai erityisen tuen päätöksiin liittyvät konsultaatiotehtävät ovat opetuksen järjestämiseen liittyviä tehtäviä, joita ei käsitellä opiskeluhuoltolaissa tarkoitetussa asiantuntija- ryhmässä. Tästä syystä niiden käsittelyyn ei myöskään perusteta opiskeluhuoltolaissa tarkoitettuja monialaisia asiantuntijaryhmiä.

Suostumuksesta

- Jos monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseksi tarvitaan huoltajan suostumus, ei suostumuksen voida katsoa olevan sellainen lapsen tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös, jonka yhteishuoltajat voivat tehdä vain yhdessä. Näin ollen huoltajan suostumukseksi riittää yhden huoltajan antama suostumus.
- Molempia lapsen yhteishuollosta vastaavia huoltajia pyydetään silti osallistumaan monialaisen ryhmän työskentelyyn, ellei alaikäinen ole pätevästi sitä kieltänyt.

- Opiskelijan kantaa yhteistyöhön huoltajien kanssa opiskeluhuollollisissa asioissa on syytä kysyä aina toisen as- teen opinnoissa, useimmiten peruskoulun yläluokilla ja tilanteen mukaan joskus jo aiemminkin. Esiopetuksessa ja alimmilla luokilla suostumuksen monialaisen asiantuntijaryhmän perustamiseen antaa yleensä huoltaja.
- Lain mukaan huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä opiskelijaa käyttämästä opiskeluhuollon palveluja tämän iästä riippumatta.
- Jos opiskelija peruuttaa jonkun jäsenen osalta suostumuksensa, on myös hänen käyttöoikeutensa sanottuun rekiste- riin poistettava. Ja jos ryhmään nimetään suostumuksen perusteella uusi jäsen, hänelle annetaan myös rekisterin käyttöoikeudet.
- Opiskelijalla on henkilötietolain mukainen tarkastusoikeus ja julkisuuslakiin perustuva oikeus tietojen saantiin, ellei sille tilannekohtaisesti ole laissa säädettyjä epäämisperusteita. Vastaava oikeus on huoltajalla siltä osin kuin alaikäinen opiskelija ei ole pätevästi kieltänyt tietojensa antamista huoltajalle.

Tietojen siirrosta ja salassapidosta

- Jos opiskeluhuoltorekisterin salassa pidettäviä tietoja luovutetaan pyynnöstä lain nojalla sivulliselle, on tiedon pyytäjän perusteltava pyyntönsä, selvitettävä mihin tarkoitukseen hän tietoja pyytää sekä esitettävä, minkä säännöksen nojalla hän on oikeutettu tiedot saamaan. Pyyntö on syytä aina vaatia kirjallisena ja tallentaa opiskeluhuoltorekisteriin. Esimerkkinä voi mainita pyynnön, jonka rehtori tekee saadakseen rekisteristä sellaiset välttämättömät tiedot, joita hän tarvitsee perusopetuksessa erityisen tuen päätöksen pohjaksi. Ne voidaan ja tuleekin luovuttaa perusopetuslain 40.2 §:n tai 41.4 §:n mukaisesti ilman opiskelijan tai huoltajan suostumusta. Sama henkilö ei kuitenkaan voi sekä pyytää ja käyttää tietoja hallinnollisen päätöksen pohjaksi että tehdä rekisterin vastuuhenkilö- nä päätöstä niiden luovuttamisesta. Nämä tehtävät on erotettava toisistaan.
- Niillä ammattilaisilla, jotka osallistuvat yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, on salassapitovelvollisuuden estämättä **oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen** sellaiset **salassa pidettävätkin tiedot, jotka** ovat **välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi tai toteuttamiseksi**.
- Tässä tarkoituksessa säännös antaa jossain määrin laajemman oikeuden paljastaa salassa pidettäviä tietoja kuin perusopetuslaki, jonka 40 § oikeuttaa edelleen opiskeluhuollon eri tehtävissä toimivat keskustelemaan vain sellaisista salassa pidettävistä seikoista, jotka ovat välttämättömiä **opetuksen järjestämiseksi**esimerkiksi yksittäisen oppilaan oppimisen erityisen tuen tarpeen taikka koulu- tai luokkasiirron arvioimiseksi.
- **Kuraattorin asiakasasiakirjoihin** kirjataan asiakasasiakirjalain mukaan, mitä tietoja, kenelle, milloin ja mihin käyttötarkoitukseen on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut, sekä luovutuksen perusteena oleva säännös tai suostumusta koskevat tiedot. Jos opiskeluhuoltokertomukseen sisältyviä tietoja annetaan sivulliselle, on kertomukseen *opiskeluhuoltolain* mukaan merkittävä, millä perusteella ja mitä tietoja on luovutettu sekä kenelle sivulliselle.
- Ryhmään kuuluvat ammattilaiset voivat ryhmässä käydyn keskustelun lisäksi tarvittaessa käydä keskinäisiä konsultaatioita ja vaihtaa kyseisen opiskeluhuollollisen asian hoitamiseen välttämättömiä tietoja salassapitovelvoitteiden estämättä. Näistä keskinäisistä konsul- taatioista ja keskusteluista tehdään asianmukaiset kirjaukset opiskeluhuoltokertomukseen ja tarvit- tavin osin myös niihin osallistuneiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten omiin potilas- ja asiakaskertomuksiin.

- Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa muilta tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta, ja siinä tarkoituksessa ilmaista heille sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä tuon konsultaation antamiseksi (19.3 §). Konsultaatiota ei kuitenkaan tässäkään tilanteessa voida pyytää sellaiselta asiantuntijalta, jonka osallistumisen monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaan opiskelija tai hänen laillinen edustajansa on kieltänyt.
- Perusopetuslain (PoL 40 §) ja Lastensuojelulain (LL 32 §) mukaan opiskeluhuoltotyöhön osallistuvilla on oikeus luovuttaa ilman suostumusta opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja opettajien ja opetushallintoviranomaisten lisäksi myös rehtorille. Jos alle 18-vuotias oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lainmukaisesti järjestämään koulutukseen, aikaisemman koulutuksen järjestäjän on salassapidon estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen tai koulutuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä. Kun kyseessä on saman opetuksen järjestäjän nivelvaihe, on Opetushallituksen Pirjo Koivulan ohje seuraava:

    - jos esiopetuksen ja perusopetuksen tiedot ovat samassa rekisterissä, ei kysymys ole tietojen luovuttamisesta, vaan vastuut vaihtuvat ja oikeuden tietoihin saavat ne, jotka niitä työssään oppilaan kanssa tarvitsevat. Sama koskee oppilaan muuttaessa saman opetuksenjärjestäjän koulusta toiseen.
    - Jos tiedot ovat (saman opetuksen järjestäjän) kahdessa eri rekisterissä, asia on tulkinnanvarainen. Suostumuksen pyytäminen on aina turvallinen toimintatapa.

Oikeuksia ja velvollisuuksia

- Edellä esitetyn lisäksi uudet opiskeluhuoltoa koskevat säännökset **oikeuttavat opiskeluhuollon eri toimijat tekemään salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoituksen poliisille väkivallan uh- kasta** oma-aloitteisesti, jos henkilö saa työ- tai virkatehtävässään tiedon, jonka perusteella arvioi, että jotakuta henkilöä tai hänen läheistään uhkaa väkivalta. Arvioitu uhka voi olla perheen sisäinen tai lähisuhteeseen liittyvä taikka esimerkiksi toiseen opiskelijaan, työntekijään tai oppilaitokseen kohdistuva.
- Uuden sosiaalihuoltolain 35 §:ssä säädetään velvollisuudesta ohjata henkilö, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hakemaan sosiaalipalveluja, taikka hänen luvallaan ottaa yhteyttä kunnan sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, taikka jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii, on salassapitosäännösten estämättä tehtä-vä viipymättä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta. Mainitut velvoitteet koskevat kaikkia opiskelu-huollossa toimivia.
- Perusopetuksessa koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaalle, jolle on annettu kirjallinen varoitus tai joka on erotettu määräajaksi taikka jolta on evätty opetus jäljellä olevan työpäivän ajaksi, järjestetään tarvittava opiskeluhuolto.

Kouluterveydenhoito Terveydenhoitaja on tavattavissa kouluilla vuosittain annetun aikataulun mukaan. Hän tekee määräaikaiset terveystarkastukset jokaisella vuosiluokalla ja tarvittaessa oppilaan tarpeen mukaan. Terveystarkastus tehdään laajana kaikille 1., 5. ja 8. luokkien oppilaille. Terveydenhoitaja ja lääkäri arvioivat, ja huoltajan suostumuksella tarvittaessa yhteistyössä muiden ammattihenkilöiden kanssa, lapsen tai nuoren terveyden lisäksi koko perheen hyvinvointia. Tarkastukseen kuuluu huoltajien haastattelu ja opettajan arvio (huoltajan suostumuksella). Laaja terveystarkastus tukee osaltaan oppilaan koulunkäyntiä. Terveydenhoitaja on koulun oppilashuoltoryhmän jäsen. Terveydenhoitaja tuo oman asiantuntijuutensa oppilaiden kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Sovitut toimenpiteet voivat olla myös terveydenhoitajan tehtäviin kuuluvia tukitoimenpiteitä.

Koulupsykologinen työ Koulupsykologi tukee oppilasta ja perhettä yksilöllisesti sekä osallistuu ryhmiin suunnatun ja yhteisöllisen tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Hän osallistuu koulun oppilashuoltoryhmään, jolloin oppilaan kokonaistilanne jäsentyy ja tarkentuu yhteistyössä oppilaan, huoltajien ja muiden lapsen kanssa työskentelevien kanssa. Koulupsykologi voi toimia toimii työparina tai -ryhmänä kuraattorin, opettajan, erityisopettajan, opinto-ohjaajan, terveydenhoitajan, psykiatrisen sairaanhoitajan, perheneuvolan, lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon työntekijöiden kanssa oppilaan tukemiseksi yhteistyössä sovitulla tavalla ja oppilaan tarpeen mukaan. Koulupsykologi tekee oppilaan kehitykseen, oppimiseen ja kokonaistilanteeseen liittyviä arviointeja ja ohjaa tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai jatkotuen piiriin. Psykologisen tutkimuksen tarpeen ja laajuuden arvioi aina koulupsykologi yhdessä koulun henkilökunnan, kodin ja oppilaan kanssa. Koulupsykologi voi tukea oppilaiden oppimista ja koulunkäyntiä käytännön tukikeinoin, esimerkiksi erilaisin kuntoutusmenetelmin. Koulupsykologi voi ohjata perhettä perheneuvolaan, sekä lasten- tai nuorisopsykiatrialle, mutta ohjautuminen perheneuvolaan voi tapahtua myös koulun, työntekijöiden tai muiden tahojen kautta. Koulupsykologi arvioi samoin kuin muutkin oppilashuollon työntekijät lastensuojelun tarvetta ja ottaa yhteyttä tarvittaessa lastensuojeluun.

Kuraattorityö Koulun sosiaalityöntekijänä kuraattorin työtä ohjaavat lastensuojelulaki ja sosiaalityön eettiset periaatteet. Lastensuojelulain (7.2§) mukaisesti oppilaille tulee järjestää riittävä tuki, ohjaus ja tarpeelliset toimenpiteet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi. Koulukuraattoritoiminnan tulee tapahtua pääosin koulussa. Kuraattorin tulee osallistua alansa asiantuntijana kouluyhteisön toiminnan ja kasvatus- ja opetustyön kehittämiseen ja tulee tehdä yhteistyötä oppilaan, hänen vanhempiensa, kouluyhteisön, koulutoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Kuraattorityö on osa koulun psykososiaalista oppilashuoltoa, eli kuraattori työskentelee koulun oppilashuoltoryhmän jäsenenä. Kuraattori tukee oppilasta koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa, ja vanhempia vanhemmuudessa ja kasvatustehtävässä. Kuraattori tekee koulussa perheiden hyvinvointiin tähtäävää sosiaalityötä, pyrkii pitämään perhettä toimintakykyisenä ja tekee verkostotyötä viranomais- ja muiden yhteistyöverkostojen kanssa, toimii ratkaisutukena ja vaihtoehtojen selkeyttäjänä erilasissa ongelmatilanteissa, tekee etsivää ja seulovaa sosiaalityötä, edustaa lastensuojelun näkökulmaa ja toimii ohjaajana erilaisiin mielenterveys- ja tukipalveluihin. Kuraattorin keskeistä työkenttää on oppilaan ja häntä ympäröivän verkoston tukeminen. Kuraattorin työssä toteutuvat Rauhalan ihmiskäsityksen periaatteet. Oppilaan tilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti kehollisuuden, tajunnallisuuden ja situationaalisuuden kautta.

Keskeiset työtehtävät:

- Kasvatus- ja sosiaalityön asiantuntija kouluyhteisössä
- Koulun sosiaalityöntekijä alueellisissa työryhmissä
- Mukana koulukohtaisen oppilashuoltotyön suunnittelussa ja kehittelyssä
- Yksilötyö
- Ryhmä- ja luokkakohtainen työ
- Perhe- ja viranomaisverkostotyö valmisteluineen
- Ennaltaehkäisevä ja tukea antava mielenterveystyö
- Kriisityö
- Seulontatyö ja tarvittaessa 1.-9.lk:n oppilaiden ja heidän vanhempiensa ohjaaminen mielenterveys yms. psykososiaalisten palveluiden piiriin
- Uusien luokkien muodostamiseen liittyvä työ
- osallistuminen tarvittaessa pedagogiseen arvioon ja pedagogiseen selvitykseen
- Osallistuminen oppilaiden yksilöllisten suunnitelmien toteuttamiseen

Psykiatrinen sairaanhoitaja (miekkari yläkoulussa) Psykiatrisen sairaanhoitajan työhön kuuluu yksilötyö oppilaiden kanssa, vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nuoren asioissa, opettajien ja oppilashuoltotyöryhmän konsultointi, sekä oppilaan ja perheiden tukemiseen liittyvä yhteistyö esim. perheneuvolan, lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa, tarvittaessa osallistuminen oppilashuoltotyöryhmään. Psykiatrinen sairaanhoitaja tarjoaa tukea nuorelle ensisijaisesti peruspalveluissa koululla tai nuoren kotona tai muualla nuoren toimintaympäristössä (esim. nuorisotyö). Psykiatrinen sairaanhoitaja voi työskennellä työparin tai tapauskohtaisesti työryhmän kanssa, arvioidaan ja seurataan oppilaan tuen / hoidon prosessin etenemistä: sovitaan yhdessä ja tavoitteista ja toimenpiteistä, järjestetään seurantatapaamisia ja tuen tarpeen loputtua päätöspalaveri oppilaan ja lähiverkoston kanssa.

Keskeiset yhteistyötahot ovat perheneuvola, lastensuojelu, perhetyö ja erikoissairaanhoito

Yhteistyö eri toimijoiden kesken sovitaan huoltajien kanssa, ellei oppilaan suojelu muuta edellytä. Yhteistyöhön osallistuvat koulusta oppilaan tukemiseen ja opetukseen osallistuvat työntekijät. Yhteistyö voi olla osa yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Aloite yhteistyöhön voi tulla keneltä tahansa oppilaan kanssa työskentelevältä. Periaatteena on tuen järjestäminen heti tuen tarpeen ilmetessä. Tarvittaessa yhteistyötä ja tuen tarpeen arviointia laajennetaan perheneuvolan, erikoissairaanhoidon ja/tai lastensuojelun suuntaan. Yhteistyö lastensuojelun kanssa tehdään mahdollisuuksien mukaan ennaltaehkäisevän periaatteen mukaan. Lastensuojelun työntekijöitä pyydetään mukaan heti kun oppilaan kasvussa ja kehityksessä havaitaan riskitekijöitä, joiden poistamiseen huoltajat tarvitsevat tukea. Kuraattorin, terveydenhoitajan ja lastensuojelun yhteistyötä tarvitaan oppilaan päihteiden käytön arvioinnissa ja käytön rajoittamisessa. Lastensuojeluilmoitus tehdään tarvittaessa lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Aloite kokoontumiseen voi tulla myös yhteistyötahoilta. Lastensuojelun, perheneuvolan tai erikoissairaanhoidon työntekijät voivat myös havaita tarpeen pedagogisen arvion ja/tai pedagogisen selvityksen tekemiseen oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi.

HYVÄ KOULUPÄIVÄ

Oppilas
*****osallistuu opetukseen ja koulun yhteiseen toimintaan, huolehtii koulutehtävistä ja ottaa vastuuta omasta koulun käynnis- tään
***** saa tukea heti tuen tarpeen ilmetessä

Huoltaja
*****tukee oppilaan koulunkäyntiä, osallistuu kodin ja koulun yhteistyöhön, ilmoittaa poissaoloista koulun ohjeiden mukaan
*****ottaa yhteyttä kouluun heti tuen tarpeen ilmetessä.

Laaja-alainen erityisopettaja
*****osallistuu kodin ja koulun yhteistyöhön, tiedonsiirtoon ja konsultointiin nivelvaiheissa
*****arvioi oppimisen vaikeuksia ja tiedottaa niistä opettajille ja huoltajille
***** antaa kuntouttavaa opetusta oppimisvaikeuksiin omassa luokassa tai pienryhmässä
*****seuraa oppilaan kehitystä yhdessä opettajan kanssa, osallistuu joustavien opetusryhmien tekemiseen ja samanaikaisopetukseen
*****suunnittelee eriyttämistä ja opetuksen uusia toimintamalleja ja menetelmiä oppilaan tukemiseksi luokkaan
*****tekee yhteistyötä oppilashuoltoa toteuttavien henkilöiden kanssa

Opinto-ohjaaja
*****seuraa ja tukee oppilaiden oppimista ja koulunkäyntiä yhteistyössä huoltajien, opettajien ja oppilashuoltohenkilöstön kanssa
*****opettaa ja ohjaa oppilaiden opiskelutaidoissa
*****tekee oppilaan kanssa opintojen jatkosuunnitelmia
***** hoitaa nivelvaiheissa opetuksen /koulutuksenjärjestämiseen tarvittavaa tiedonsiirtoa

Koulunkäyntiavustaja
*****tukee oppilaan osallistumista opetukseen
***** tukee itsenäistä selviytymistä ja myönteisen itsetunnon kehittymistä
***** ohjaa tarvittaessa aamu- ja iltapäivätoimintaa

Koulupoliisi
*konsultoi ja osallistuu opetus- ja oppilashuoltotyöhön työhön kutsuttaessa

Opettaja
***** ohjaa, opettaa ottaen huomioon oppilaan edellytykset, eriyttää, antaa tukiopetusta ja tekee yhteistyötä huoltajien kanssa
***** suunnittelee opetusmenetelmiä oppilaan ja koko luokan oppimisen tukemiseksi toisten opettajien, laaja-alaisen erityisopettajan, koulupsykologin ja /tai kuraattorin kanssa
* toteuttaa oppilaan yksilöllisiä suunnitelmia
***** on yhteydessä kotiin heti oppilaan tuen tarpeen ilmetessä ja tekee yhteistyötä oppilashuoltoa toteuttavien henkilöiden kanssa oppilaan tarpeen mukaan
***** tekee yhteistyötä aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan kanssa

Erityisluokanopettaja
***** toteuttaa HOJKS:aa ja siihen sisältyvää verkostoyhteistyötä
* huolehtii opetusryhmän integroitumisesta kouluyhteisöön

Kuraattori
*****tukee oppilasta koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa, ja huoltajia vanhemmuudessa
*****ohjaa perheitä ja oppilaita hakemaan tukea
***** tapaa oppilasta kahden kesken tai on mukana oppitunneilla sekä tekee yhteistyötä opetusta ja oppilashuoltoa toteuttavien henkilöiden kanssa oppilaan tarpeen mukaan

Koulupsykologi
***** tekee kotien, opettajien ja oppilashuollon henkilöstön kanssa yhteistyötä oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi sekä oppilaskohtaisesti asiantuntijaryhmän jäsenenä oppilashuollossa
***** tukee oppilaan kehitystä ja oppimista sekä yksilöllisillä että ryhmämuotoisilla menetelmillä
*****tukee oppilaan oppimista luokassa suunnittelemalla pedagogisia käytänteitä ja opetusmenetelmiä yhdessä opettajien kanssa
*tekee tarvittaessa oppimisvaikeuksien ja kehityksen arviointeja ja ohjaa oppilasta tarvittaessa jatkotutkimuksiin

Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaaja
***** ohjaa lapsia leikkiin, liikuntaan, kädentaitoihin, musiikkiin, kuvalliseen ilmaisuun ym. luovaan toimintaan turvallisessa ympäristössä
*****tarjoaa lapsille mahdollisuuden lepoon
***** toimii yhteistyössä huoltajien ja opettajien kanssa
***** on osallisena lapsen henkilökohtaisissa suunnitelmissa ja oppilashuollossa huoltajien kanssa sovitulla tavalla

Rehtori
***** kehittää koulun hyvinvointia ja oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseen liittyvää toimintaa
***** seuraa oppimisen ja koulunkäynnin tukemisen sekä kodin ja koulun yhteistyön toteutumista
*****huolehtii työn- ja vastuunjaosta ja johtaa säännöllistä oppilashuoltoryhmän toimintaa

Terveydenhoitaja
***** tekee terveystarkastukset
*****on yhteistyössä huoltajien ja opettajien kanssa, kertoo oppilaan tarvitsemasta tuesta opettajille ja kuulee opettajia terveystarkastusten tueksi
*****ohjaa huoltajia hakemaan tukea oppilaan tasapainoisen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi
*****ottaa vastaan oppilaita psyykkiseen tai fyysiseen terveyteen liittyvissä asioissa ja ohjaa heitä tarvittaessa jatkotutkimuksiin
*****osallistuu terveyskasvatukseen
*****osallistuu koko kouluyhteisön hyvinvoinnin arviointiin ja tarvittavien toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen
* tekee yhteistyötä oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi sekä oppilaskohtaisesti asiantuntijaryhmän jäsenenä oppilashuollossa

Psykiatrinen sairaanhoitaja
*****antaa oppilaille varhaista tukea ja mielenterveyspalveluja
* puuttuu varhain oppilaiden psyykkisen oireiluun ja huolenaiheisiin yhteistyössä huoltajien ja oppilashuoltoverkoston kanssa

Kouluruokailusta vastaavat
*****valmistavat terveelliset ateriat erityisruokavaliota noudattaville oppilaille
***** tutustuttavat oppilaat erilaisiin makuihin
***** ohjaavat oppilaita hyviin ruokailutapoihin ja terveelliseen ravitsemukseen

Muiden ammattiryhmien edustajia
Lapsen ja perheen tuen tarpeiden mukaan yhteistyössä voi tapauskohtaisesti olla mukana yllä kuvattujen ammattihenkilöiden lisäksi mm. erityislastentarhanopettaja, esiopetuksen opettaja, maahanmuuttajatyönkoordinaattori, aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinaattori tai - ohjaaja, terapeutteja, perhetyöntekijä, perhekeskuksen psykologi tai sosiaalityöntekijä, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, perheneuvolan psykologi tai erikoissairaanhoidon edustajia kuten lasten- ja nuorten psykiatrian työntekijöitä.

8.5.2 Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma ja sen päivittäminen

<table>
<tr><td colspan="2">Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma ja sen päivittäminen</td></tr>
<tr><td>Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman tehtävä ja laadinta</td><td>Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan opetuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilashuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma. Suunnitelma on laadittava yhteistyössä koulun henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Oppilashuoltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman koulun yhteinen. Kajaanissa kaikki koulut käyttävät samaa Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma -pohjaa (Wilma/PDF-lomakkeet), joka tulee lukuvuosisuunnitelman liitteksi.</td></tr>
<tr><td>Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman
a) rakenne
b) vastuutaho
c) päivittäminen
d) arviointi ja jatkotoimien suunnittelu
e) osallistaminen</td><td>a) Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma koostuu kaupungin yhteisestä osuudesta (viisi numeroitua osiota) sekä koulukohtaisista osuuksista, joita kuhunkin yhteiseen osioon liittyy.
b) Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman vuosittaisesta ja lisäksi erityisen tarpeen mukaan tapahtuvasta päivittämisestä koulun oppilashuoltoryhmässä vastaa koulun rehtori/apulaisrehtori.
c) Päivittämistilanteessa (lukukauden alku) käydään keskustellen läpi kaupungin yhteinen osuus (mahdolliset tarkennukset, uudet ohjeet, oppilashuoltoryhmän uusien jäsenten perehdytys) sekä kirjataan koulukohtaiset osuudet ajantasaisiksi. Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma liitetään koulun lukuvuosisuunnitelmaan.
d) Sunnitelman toteutumista arvioidaan ja jatkotoimet suunnitellaan syyslukukauden päätteeksi tai kevätlukukauden alussa oppilashuoltoryhmän kokouksessa.
e) Suunnitelman tekemiseen osallistetaan huoltajia ja oppilaita vanhempainyhdistysten ja oppilaskuntien kautta tai muulla sopivalla menettelyllä.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Vuosittain päivitettävä koulukohtaiset osuudet (vapaamuotoinen kirjallinen raportointi)

1) Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut
• tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten (esiopetus) ja oppilaiden (perusopetus) määrä koulussa
• oppilashuoltotyön tarpeeseen vaikuttavat asuinalueen erityispiirteet
• kouluyhteisön ja -ympäristön tarpeet oppilashuoltotyön haasteena
• koulun oppilasryhmien tuen tarpeet
• ajankohtainen seurantatieto oppilashuoltotyön lähtökohtana
• arvio koulun yhteisöllisen oppilashuoltotyön tarpeesta
• oppilashuollon yhteistyön kehittämisen tarpeet
• oppilashuoltotyöhön liittyvät koulutustarpeet
• oppilashuoltotyön seurantaan ja kehittämiseen varattava resurssi
• arvio oppilaskohtaisen oppilashuoltotyön tarpeesta liittyen pedagogisiin ja kurinpidollisiin asioihin
• arvio muun oppilaskohtaisen asiantuntijatyön tarpeesta
Yhteenvetona esitetään kokonaisarvio oppilashuoltotyön tarpeesta koulussa ja kuvaus oppilashuoltotyön toteuttamisesta tarpeiden pohjalta (painopisteet, ajankäyttö, koulutus, käytänteiden kehittäminen, vaikutus lukuvuosisuunnitteluun).

2) Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat sekä koulukohtaisen oppilashuoltoryhmän toimintatavat, käytännöt ja yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa
Koulukohtaisesti kuvataan oppilashuoltoryhmän kokoonpano ja sen kokoontumisen aikataulu. Lisäksi on kuvattava, mikäli koulun oppilashuoltoryhmällä on erityisiä toimintatapoja tai käytäntöjä yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamisessa.

3) Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen
Koulukohtaisesti arvioidaan yksilöllisen oppilashuollon toteuttamisen onnistumista ja kehittämisen tarvetta.

4) Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa
Koulukohtaisesti kuvataan, miten oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa on toteutettu edellisenä vuonna ja aiotaan ko. lukuvuonna toteuttaa.

5) Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

Koulukohtaisesti suoritetaan päivityksen raportointi, jonka rehtori/ apulaisrehtori kuittaa allekirjoituksellaan suoritetuksi (koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma on kokonaisuudessaan oppilashuoltoryhmässä läpikäyty ja päivitetty) ja toimittaa asiakirjan eteenpäin.</td></tr>
</table>

1)Oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut

Oppilashuollon kokonaistarvetta ja käytettävissä olevia palveluita tulee tarkastella sekä kaupungin tasolla että koulukohtaisesti. Kainuun Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu työryhmän velvollisuus vuosittain tarkastella palvelujen järjestämisen toteutumista ja siinä onnistumista: suositukset henkilöstövoimavaroista ja mitoituksista, lainmukaisten määräaikojen noudattamisesta, oppilaiden hyvinvoinnin tilanteesta erilaisten mittareiden perusteella, toteutuneesta hanketoiminnasta, palveluiden kehittämistarpeesta, toteutuneista koulutuksista ja yhteistyöstä, toimintajärjestelmässä tapahtuneesta kehittämisestä, kuntakohtaisista haasteista sekä oppilashuollon ja resursoinnin suuntaamisesta. Tämä tarkastelu muodostaa pohjan Kainuun oppilashuollon yhteiselle kehittämiselle ja suuntaamiselle ja on perusta koulukohtaisen oppilashuoltotyön toteuttamiselle.

Kaikilla Kajaanin perusopetuksen kouluilla tarjotaan kouluterveydenhuollon palveluja, sekä psykologi- että kuraattoripalveluja. Psykologipalvelut toteutuvat joko alueellisesti koulupsykologin virkojen ollessa täytettynä tai työnjaolla, jossa ostopalveluna toteutetaan oppimisvalmiustutkimuksia tai laajemman tarpeen kyseessä ollessa perhepalvelujen toimesta. Kuraattoreilla on omat vastuukoulunsa. Oppilashuollon toimijoiden roolit ja heidän välisensä yhteistyö on kuvattu paikalliseen opetussuunnitelmaan kuviossa Hyvä koulupäivä. Kouluterveydenhoitajien, psykologien ja kuraattoreiden osallistuminen oppilashuollon toimintaan on suunniteltua ja he muodostavat tärkeän osan monialaista oppilaskohtaista asiantuntijatyötä, jota toteutetaan sekä tuen porrastukseen, kurinpitoon että muihin tuen tarpeisiin liittyen. Oppilaskohtaisen asiantuntijatyön lisäksi tulee moniammatillisesti tarkastella vuosittain tuen tarvetta ryhmien tasolla, kouluyhteisön tasolla sekä seurata ja kehittää oppilashuollon tilannetta kouluyhteisössä ja osallistua kaupunkitasoiseen seurantaan ja kehittämiseen. Huomattava on, että koulun yhteydessä toimivien esiopetusryhmien oppilashuoltotyö toteutetaan koulun oppilashuoltotyön yhteydessä ja tämän muutoksen vaikutus on huomioitava oppilashuollon kokonaistarvetta koulukohtaisesti arvioitaessa.

<u>Koulukohtaisesti tarkastellaan oppilashuollon kokonaistarpeeseen vaikuttavia asioita:</u>

- tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien lasten (esiopetus) ja oppilaiden (perusopetus) määrä koulussa
- asuinalueen erityispiirteet
- kouluyhteisön ja -ympäristön tarpeet
- koulun oppilasryhmien tuen tarpeet
- ajankohtainen seurantatieto
- koulun yhteisöllisen oppilashuoltotyön tarve
- oppilashuollon yhteistyön kehittämisen tarpeet
- oppilashuoltotyön seuranta ja kehittäminen
- arvio oppilaskohtaisen oppilashuoltotyön tarpeesta liittyen pedagogisiin ja kurinpidollisiin asioihin
- arvio muun oppilaskohtaisen asiantuntijatyön tarpeesta

<u>Mitä tehtävä:</u>

Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman kohtaan 1 on tehtävä Kokonaisarvio oppilashuoltotyön tarpeesta koulussa ja kuvaus oppilashuoltotyön toteuttamisesta tarpeiden pohjalta (painopisteet, ajankäyttö, koulutus, käytänteiden kehittäminen, vaikutus lukuvuosisuunnitteluun).

2) Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat sekä koulukohtaisen oppilashuoltoryhmän toimintatavat, käytännöt ja yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa

Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattu toimia, joilla yhteisöllistä ja varhaista tukea vahvistetaan. Nämä toimet ulottuvat vaikutukseltaan koulukohtaiseen yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön ja ovat yhteistyötä koulun ulkopuolisten lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien tahojen kanssa yhteisöllisen oppilashuollon kehittämisessä. Suunnitelma sisältää seuraavat toimet:

- Kainuun tasolla yhteisöllistä ja varhaista tukea pyritään vahvistamaan seuraamalla terveellisyyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä arviointitietoja sekä järjestämällä tarpeenmukaista eri toimialojen henkilöstön yhteistä koulutusta ja ohjausta. Arvioivana, suunnittelevana ja järjestävänä tahona toimii Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä
- Opetussuunnitelman tasolla ja oppilashuollossa tehdään kuntarajat ylittävää yhteistyötä jo olemassa olevien ohjeistusten ja toimintamallien levittämiseksi ja uusien kehittämiseksi.
- Kuntatasolla huolehditaan yksikkökohtaisten oppilas- ja opiskeluhuoltosuunnitelmien kattavuudesta ja ajantasaisuudesta. Toteutus- ja seuranta tapahtuu yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialalla kuntien sivistystoimenjohdon, varhaiskasvatuksen esimiesten ja koulujen rehtoreiden kanssa.
- Tuen porrastuksen toimintajärjestelmää kehitetään yhtenäisemmäksi. Toteutusvastuu on erityisvarhaiskasvatuksen ja erityisopetuksen henkilöstöllä, seurantavastuu kuntien sivistystoimenjohdolla, varhaiskasvatuksen esimiehillä ja koulujen rehtoreilla.
- Sähköistä asiointia kehitetään yhtenäisten järjestelmien suuntaan. Toteutus tapahtuu yhteistyössä eri toimialojen kesken.
- Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmän vuosittain kokoama sekä muista lähteistä saatuja arviointitietoja (esim. TEA-viisari ja Kouluterveyskyselyn tulokset) annetaan kouluille tiedoksi ja sitä tulee käsitellä oppilashuoltotyöryhmässä.
- Oppilashuollon osalta kuntarajat ylittävää yhteistyötä tehdään jo ja sitä lisätään opetussuunnitelmaprosessin yhteydessä.
- Yksikkökohtaiset oppilashuoltosuunnitelmat tehdään vuosittain.
- Kainuun erityislastentarhanopettajat ja laaja-alaiset erityisopettajat kokoontuvat säännöllisesti kaksi kertaa lukuvuoden aikana kehittäen tuen porrastuksen toimintajärjestelmää. Sähköistä asiointia kehitetään kunnissa ja myös Kainuun tasolla.

Yhteisöllinen oppilashuolto pitää sisällään laajan kirjon asioita, joihin monista on olemassa kaupungin yhteisiin ohjeisiin perustuvat toimintatavat, joita kouluissa noudatetaan. Seuraavaan on koottu lain edellyttämät koulukohtaisessa oppilashuoltosuunnitelmassa kuvattavat asiat ja niihin liittyvät yhteiset ohjeet ja toimintamallit.

Yhteistyö ja käytänteet kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastuksissa

- Kaupungissa on selkeät ohjeet ja toimintamallit sekä rakennusten että henkilöstön osalta. Kouluilla ja päiväkodeissa useat viranomaiset ja asiantuntijat tekevät käyntejä vuosittain. Yhteisten käyntien tarkoituksena on hyödyntää eri tahojen asiantuntemusta ja vähentää työyhteisöjen kuormitusta eri tahojen käyntejä yhteen sovittamalla. Kaikilla tahoilla tavoitteet ovat samansuuntaiset: työntekijöiden ja asiakkaiden terveellinen ja turvallinen toimintaympäristö.

- Koulujen kuntoa seurataan säännöllisissä kiinteistö- ja palotarkastuksissa. Kiinteistöön liittyvät akuutit varatekijät ilmoitetaan koulun kiinteistönhoidosta vastaavalle henkilölle puhelimitse. Intrasta/Henkilöstö/ Lomakkeet -kohdasta löytyvät Aktiivisen tuen toimintamalliin, koulutukseen ja kehittämiseen, työnohjaukseen sekä työnsuojeluun liittyvät asiakirjat. Laajemmin joistakin asioista Intrasta löytyy vielä omana kohtanaan: Osaamisen kehittäminen, Työhyvinvoinnin edistäminen, Työsuojelu ja Työterveydenhuolto. Uudet opettajat perehdytetään.
- Kaupungissa toimii Sisäilmatyöryhmä, joka keskitetysti huolehtii sisäilma-asioista (Intra)

Uusia ohjeistuksia laaditaan yhteistyössä. 2016 - 2017 on laadittu toimintaohjeistus Lapsen/nuoren seksuaalisen hyväksikäyttö- ja pahoinpitelytilanteisiin, Koulukäyntihaluttomuutteen ja Koulun väkivaltatilanteisiin liittyen (Wilma/PDF-lomakkeet). Väkivaltatilanteisiin liittyvät lisäksi ohjestukset Oppilaan henkilöstöön kohdistamat väkivaltatilanteet koulussa sekä Väkivaltatilanteen raportointi, jotka myös Wilman PDF-lomakkeissa.

Yhteistyö oppilaan ohjauksessa, koulutuksen siirtymävaiheissa sekä jatko-opintojen suunnittelussa

Jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetuksen lisäksi ohjausta. Ohjaustoiminnan tarkoituksena on tukea oppilaan onnistumista perusopetuksen erivaiheissa, vahvistaa opiskelutaitoja ja itseohjautuvuutta sekä kehittää oppilaanvalmiuksia tehdä opintojaan koskevia valintoja perusopetuksen aikana ja sen jälkeen. Opintojen edetessä työelämään tutustumisen ja tulevaisuuden vaihtoehtojensuunnittelemisen merkitys kasvaa. Ohjauksella vahvistetaan myös yhteistyötaitoja sekä kykyä toimia erilaisissa ryhmissä ja ottaa vastuuta omasta ja yhteisestä työstä. Ohjauksen tehtävänä on osaltaan estää oppilaiden syrjäytymistä ja edistää tasa-arvoa. Ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä, esiopetuksen tuottamat valmiudet huomioonottava ja toisen asteen opintoihin ohjaava jatkumo. Ohjauksesta huolehtivat opettajat ja oppilaanohjaaja sekä muu henkilöstö, jotka toimivat yhteistyössä oppilaan koko perusopetuksen ajan ja eri nivelvaiheissa.

Oppilaalla ja huoltajalla tulee olla mahdollisuus saada tietoa perusopetuksen työtavoista, valinnan mahdollisuuksista ja niiden merkityksestä oppilaan oppimiselle, opinnoille ja tulevaisuudelle. Huoltajalla on tarvittaessa mahdollisuus keskustella koulun edustajien kanssa oppilaan opiskeluun ja valintoihin liittyvistä kysymyksistä siten, että oppilas on itse läsnä tilanteessa. Oppilaskohtaisessa tiedonsiirrossa lähtökohtana on huoltajan tietoisuus ja suostumus sekä opetuksen kannalta välttämättömien tietojen siirtäminen (oppimisen ja koulunkäynnin tuki) sekä oppilashuollon jatkuvuuden kannalta välttämättömien tietojen siirtäminen (oppilashuolto). Oppilaskohtainen siirtopalaveri järjestetään tarvittaessa yhteistyössä huoltajien kanssa oppilaan siirtyessä toiselle asteelle tai toiseen kouluun.

Esiopetuksessa käytetyt arvioinnit ja yksilölliset suunnitelmat siirretään perusopetukseen, jos niistä on tukea opetuksen järjestämiselle koulussa. Esiopetuksesta kouluun siirtymävaiheessa välineenä toimii Esiopetuksesta kouluun - lomake, joka esitellään huoltajalle jo esiopetusvuoden aluksi ja viimeistään oppimissuunnitelmaa laadittaessa ja käydään läpi yhdessä ennen kuin se toimitetaan koulun laaja-alaiselle erityisopettajalle helmi- maaliskuussa tämän vieraillessa esiopetusryhmässä. Lomake sisältää kirjallisen tiedonsiirtoluvan. Lomakkeen tiedot ovat tärkeitä koululle lapsen tarkoituksenmukaisen tuen järjestämiseksi ja hyvän koulumotivaation säilyttämiseksi mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Tarvit-

taessa järjestetään lapsikohtaisia palavereja yhteistyössä esiopetuksen, huoltajien, vastaanottavan koulun ja mahdollisesti muiden asiantuntijoiden kanssa. Lapsikohtaisissa palavereissa arvioidaan mahdolliset lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan, esiopetuksen tehostettuun oppimissuunnitelmaan tai HOJKS:aan kirjattujen tukimuotojen jatkamisen tarve ja lisäksi käsitellään myös lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen. Esiopetuksen opettaja kutsuu koolle tarvittavat asiantuntijat.

Ohjaus on kolmiportaisen tuen tärkeä aspekti. Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa edellä esitettyjen tavoitteiden mukaisesti ja siten ehkäistä ennalta opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Opettajan tehtävänä on myös oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Monipuolista palautetta käytetään suunnitelmallisesti oppilaiden kannustamiseen ja ohjaamiseen. Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arvioitaessa oppilaan tarvetta tehostettuun tukeen. Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan oppilaan yleisen tuen aikana saaman ohjauksen riittävyys ja kohdentuminen oppilaan tarpeita vastaavasti. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan tarvittaessa myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Huomiota kiinnitetään oppilaan opiskelutavoissa ja -taidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin sekä taitoja vahvistaviin ja opiskelumotivaatiota lisääviin toimintatapoihin ja opiskelunsisältöihin. Ohjauksella vahvistetaan tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamusta ja ymmärrystä opiskelun merkityksestä omalle tulevaisuudelle. Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetuntuen aikana annetun ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet yksilölliseen ja ryhmässä tapahtuvaan ohjaukseen jatkossa. Erityisen tuen päätöksen jälkeen oppilaalle laadittavaan HOJKS:aan kirjataan myös ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksen avulla jatketaan oppilaan opiskelu- ja yhteistyötaitojen sekä itseluottamuksen, opiskelumotivaation ja työelämätuntemuksen vahvistamista. Päättövaiheen ohjauksessa on tärkeä tuoda esille oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvittää oppilaan tarvitsemantuen jatkuminen. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon palveluista vastaavan henkilöstön ja oppilasta mahdollisesti avustavan muun henkilöstön asiantuntemusta.

Työelämään tutustumisen keskeisiä toteuttamismuotoja ovat työelämän ja yhteiskunnaneri osa-alueiden edustajien vierailut oppitunneilla, työpaikkakäynnit, erilaiset yhteistyöprojektit, eri alojen tiedotusmateriaalin käyttö opetuksessa sekä työelämään tutustumisjaksot (TET) tai työpaikalla tapahtuva opiskelu. Kajaanin kaupungin yläkouluilla on yhdenmukaiset TET -jaksot, ja niitä kehitetään yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Eri oppiaineiden ja oppimiskokonaisuuksien opetukseen tulee sisällyttää ainesta, joka liittää opiskelun tuottamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin. Oppilaanohjauksen tehtävä ja sen tavoitteet kuvataan kokonaisuudessaan oppiaineiden yhteydessä kohdassa Oppilaanohjaus.
Lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen toteutetaan aina suunnitelmallisesti.

Yhteistyö on kuvattu kuviona luvussa 7.6.4 Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallit otsikolla Tuen tarpeen seulonta ja yhteistyö nivelvaiheissa

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Kajaanin kaupungissa on käytössä alla oleva yhteinen oheistus oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta kiusaamiselta ja häirinnältä.

Jokainen kouluyhteisössä työskentelevä kasvatuksessa, opetus- ja ohjaustilanteissa sekä valvonnassa toimii niin, että väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän uhka mahdollisimman pieni.

Oppilashuollossa opettajan/luokanvalvojan kanssa seurataan luokkien ja koko koulun ilmapiiriä.

Opettaja ja luokanvalvoja kysyvät huoltajien ja oppilaiden tapaamisissa kokeeko oppilas uhkaa koulussa tai koulumatkalla.

Oppilashuollossa ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin kouluyhteisön, luokkien tai pienempien ryhmien ilmapiirin parantamiseksi suuntaamalla näihin esim. sosiaalisia taitoja kehittäviä menetelmiä.

Yhteistyötä voidaan tehdä nuorisotyöntekijöiden ja poliisin kanssa.

Koulun tai luokan ilmapiiriä voidaan myös käsitellä yhdessä huoltajien, kuraattorin ja koulupsykologin kanssa.

Jokainen kouluyhteisössä työskentelevä puuttuu heti havaitessaan suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia.

Jokainen kouluyhteisössä työskentelevä puuttuu heti havaitessaan kiusaamista, häirintää tai muuta ei- toivottua tai aggressiivista käyttäytymistä.

Oppilaita suojellaan, aggressiivista oppilasta rauhoitetaan tai viedään rauhoittumaan.

Mikäli kiusaaja, aggressiivinen, uhkaavasti käyttäytyvä tai häirintää aiheuttava henkilö tulee koulun ulkopuolelta koulun aikuiset suojaavat mahdollisuuksien mukaan oppilaita ja hälyttävät poliisin paikalle.

Koulualueella liikkuvista, epäasiallisesti käyttäytyvistä tai sellaisiksi epäillyistä ilmoitetaan poliisille.

Jos epäasiallisesti käyttäytyvä on koulussa työskentelevä aikuinen, puuttuu rehtori tai muu esimies tilanteeseen Kajaanin kaupungin henkilöstöpalvelujen ohjeiden mukaan.

Oppilaiden kiusaamistapauksiin puuttuu aikuinen heti.

Jatkuvampaan kiusaamiseen voidaan puuttua ensin koulun toimintamallilla ja sen jälkeen huoltajien kanssa tilannetta seuraamalla.

Oppilaiden epäasialliseen käyttäytymiseen puututaan kurinpitomenettelyillä.

Huoltajille tiedotetaan oppilaan epäasiallisesta käyttäytymisestä ja pyritään sopimaan yhteisistä toimenpiteistä.

Jos epäasiallinen käyttäytyminen jatkuu, pyydetään mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijä.

Epäasiallisen kohtelun uhrille ja tekijälle (mikäli oppilas) järjestetään tarvittaessa oppilashuollon tukea tai hänet ohjataan hoitoon.

Oppilashuollossa kuraattori, psykiatrinen sairaanhoitaja tai koulupsykologi voi työskennellä uhrin tai tekijän kanssa.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ilmenemismuodoista ja niihin puuttumisesta kerrotaan huoltajille vanhempien illoissa ja huoltajien tapaamisissa.

Järjestyssäännöt

Järjestyssäännöt sisältyvät koulun pelastussuunnitelmaan.

Poissaolojen seuraaminen, niistä ilmoittaminen ja niihin puuttuminen

Oppilaan poissaoloja seurataan ja huoltajan tulee antaa ilmoitus oppilaan poissaolosta. Ilmoituksen voi tehdä Wilmaan, sähköpostitse tai tekstiviestillä. Yläkouluissa poissaolojen seuraaminen tapahtuu Wilman kautta, josta voidaan ottaa erilaisia tulosteita ja jossa oppilaan selvittämättömät poissaolot tulevat myös

huoltajan tietoon. Poissaoloihin puututaan oppilashuollollisesti tarvittaessa, joka tarkoittaa lukuisia selvittämättömiä poissaoloja tai sellaista poissaolojen määrää, että siitä aiheutuu merkittävää haittaa oppilaan etenemiselle omissa opinnoissaan.

Koulukuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet
Kaupungissa on yhteiset koulukuljetusten odotusaikoja ja turvallisuutta koskevat ohjeet, jotka löytyvät Kajaanin kaupungin perusopetuksen nettisivuilta.

http://www.kajaani.fi/fi/koulukuljetukset

Yhteistyö terveysneuvonnan ja terveystiedon opetuksen välillä
Kouluterveydenhoitajat toteuttavat terveysneuvontaa terveystarkastusten yhteydessä. Laajat terveystarkastukset toteutetaan 1., 5. ja 8.-luokkalaisille ja lisäksi käytössä ovat määräaikaiset terveystarkastukset muilla luokilla. Terveystarkastusten yhteydessä neuvonta on tarpeen mukaista ja yksilöllistä perustuen perheen antamiin tietoihin. Kaverisuhteet, kiusaaminen ja asioiden sujuminen kotona ja koulussa ovat tärkeitä aiheita, koska ne ovat henkisen hyvinvoinnin perusta. Muita tärkeitä aiheita ovat ruokailut, riittävä uni, hygienia sekä ikäkausiin liittyvät muutokset. Terveydenhoitajan kanssa tehdään myös sovitusti opetuksellista yhteistyötä esim. murrosikään ja päihteisiin liittyen oppilaille ja myös vanhempainilloissa vanhemmille. Lisäksi toteutetaan tarpeen mukaan yleistä neuvontaa (epidemiat ja loiset). Tupakkaan, päihteisiin ja seksuaaliterveyteen liittyvä neuvonta painottuu yläkouluun ja limittyy terveystiedon opetuksen kanssa.

Tapaturmien ehkäiseminen sekä ensiavun järjestäminen ja hoitoonohjaus
Tapaturmia pyritään ennaltaehkäisemään kiinteistön kunnossapidolla sekä ennakoimalla vaaratilanteita. Koulun pelastussuunnitelmaan sisältyy onnettomuus- ja vahinkoriskien kartoitus (koulun ulkoiset vaaratilanteet/koulumatkan vaaratekijät sekä koulun sisäiset vaaratekijät). Kussakin koulussa tulee huolehtia että niissä on tarkoituksenmukainen määrä voimassa olevan ensiapukoulutuksen saanutta henkilökuntaa (ensiapuryhmä) onnettomuustilanteiden ehkäisy on ajan tasalla ja että ensiaputarpeisto on päivitetty. Ensiapuryhmä voi toimia ryhmänä (suuremmat onnettomuustilanteet), itsenäisinä avunantajina ja muiden toiminnan ohjaajina ensiaputilanteissa. Pelastussuunnitemaan on myös liitetty ensiapuohjeisto, joka ohjaa henkilökuntaa toimimaan oikein tapaturman sattuessa. Jokainen on kuitenkin velvollinen toimimaan ensiaputilanteessa taitojensa puitteissa välittömän ensiavun antamiseksi. Lisäksi voi olla käytössä koulukohtaisia toimintaohjeita kuten Työntekijän perehdytys teknisen työn konetöihin, joilla tapaturmia pyritään ennaltaehkäisemään.

Pääsääntöisesti kaikki koulussa tapahtuneet tapaturmat ilmoitetaan välittömästi huoltajalle, mikäli kyseessä ei ole erittäin vähäinen tapaturma kuten pieni haava tai naarmu. Tapaturmatilanteessa arvioidaan, onko koulun henkilöstön antama ensiapu riittävä toimenpide. Hoitoonohjaus tehdään aina hammastapaturmissa ja aina tapauksissa, jossa tarvitaan tarkempaa tutkimusta vamman laadun selvittämiseksi tai sairaalahoitoa vamman hoitamiseksi sekä aina jos on syytä epäillä vamman vakavuuden ilmenemistä myöhemmässä vaiheessa. Tapaturmista täytetään koulussa lähete, josta otetaan kopio hoitavaa tahoa varten. Ensisijainen lähtökohta on, että hoitoon hakeutuminen tapahtuu huoltajan kuljettamana. Mikäli tapaturma vaatii välitöntä sairaalahoitoa, noudatetaan hoitoon saattamisen osalta perusopetuksessa käytössä olevaa ohjeistusta Ohjeistus oppilaan lääkehoidon toteuttamiseen Kajaanin kaupungin perusopetuksen kouluissa (Wilma/PDF-lomakkeet).

Tupakkatuotteiden, alkoholin ja muiden päihteiden käytön ehkäiseminen ja käyttöön puuttuminen Koulujen pelastussuunnitelmaan sisältyvässä kriisisuunnitelmassa on kuvattu toimintamalli oppilaan päihde-epäily tapauksessa. Oppilaiden tupakointitapauksissa tehdään Ilmoitus Tupakkarikkomuksesta (Wilma/PDF-lomakkeet). Kajaanissa on käytössä Ohjeet Perusopetuslain 35- 36§ soveltamiseen Kainuun peruskouluissa (Wilma/PDF-lomakkeet), jotka sisältävät ohjeistuksen toiminnasta seuraavissa tilanteissa:

- Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita
- Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat
- Haltuunoton ja tarkistamisen yleiset periaatteet
- Haltuunotettujen esineiden ja aineiden luovuttaminen ja hävittäminen

Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa on kaupunkitasolla huomioitu Sivistystoimen varautumissuunnitelmassa (ei julkinen), jossa määritellään keskeiset riskit, toimintatavat ja vastuut häiriötilanteissa. Koulutasolla ohjeet ovat osana koulujen pelastussuunnitelmaa.

Koulukohtaisen oppilashuoltoryhmän toimintatavat ja käytännöt ja yhteistyö koulun ulkopuolisten tahojen kanssa

Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa koulun oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Koulukohtaista oppilashuoltoryhmää johtaa rehtori/apulaisrehtori tai tilapäisesti hänen nimeämänsä edustaja. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen, johon kaikki edellä kuvatut asiat liittyvät. Yhteisöllisen oppilashuollon osalta käytetään Oppilashuoltoryhmän muistiota (Wilma/PDF-lomakkeet).

Mitä tehtävä:

Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman kohtaan 2 on tehtävä koulukohtainen kuvaus oppilashuoltoryhmän kokoonpanosta ja sen kokoontumisen aikataulusta . Lisäksi on kuvattava, mikäli koulun oppilashuoltoryhmällä on erityisiä toimintatapoja tai käytäntöjä yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamisessa.

3) Yksilökohtaisen oppilashuoltotyön järjestäminen

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tarvittaessa yksittäisen opiskelijan tueksi selvittämään tuen tarvetta ja huolehtimaan hänen tarvitsemiensa palvelujen järjestämisestä. Asiantuntijaryhmä on luonteeltaan osallistava, keskusteleva ja supportiivinen lasta, nuorta ja tarvittaessa koko perhettä tukeva yhteistyöryhmä. Koska ppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen oppilashuolto ja sen palvelujen vastaanottaminen on oppilaalle ja huoltajalle vapaaehtoista, ryhmän perustamiseen ja jäsenyyteen tarvitaan oppilaan/huoltajan/laillisen edustajan suostumus. Ryhmä voi kuitenkin kuulla ketä tahansa asiantuntijana suostumuksesta riippumatta. Asiantuntijaryhmien työskentely kirjataan ryhmän vastuuhenkilöksi valitun toimesta Oppilashuoltokertomukseen (Wilma/PDF-lomakkeet), johon kirjataan myös saatu suostumus. Oppilashuoltokertomusten arkistointi tapahtuu kouluilla omana kansionaan ja erillään kaikista muista

asiakirjoista. Oppilashuoltokertomukset muodostavat koulun Oppilashuoltorekisterin, jonka yhteyteen liitetään rekisteriä varten laadittu henkilörekisteriseloste. Oppilashuoltorekisterin ylläpitäjä on koulun rehtori.

Yhteistyö kouluterveydenhuollon laajoissa terveystarkastuksissa sekä oppilaan sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen koulussa

Laajat terveystarkastukset toteutetaan 1., 5. ja 8.-luokkalaisille. Niihin sisältyy terveydenhoitajan ja lääkärin tarkastus. Huoltaja on mukana vähintään toisessa em. tarkastuksessa. Myös hammashuolto kutsuu samat ikäluokat tarkastukseen. 2014 lähtien otetaan käyttöön 5. luokan tarkastuksen yhteydessä Oppilaan selviytyminen ja hyvinvointi koulussa – lomake. Oppilaan sairauden vaatiman hoidon, erityisruokavalion tai lääkityksen järjestäminen koulussa tapahtuu ohjeistuksen Ohjeistus oppilaan lääkehoidon toteuttamiseen Kajaanin kaupungin perusopetuksen kouluissa (Wilma/PDF-lomakkeet) mukaisesti.

Yhteistyö tehostetun ja erityisen tuen, joustavan perusopetuksen sekä sairaalaopetuksen yhteydessä

Oppilashuollollisen yhteistyön toteuttamista kuvataan sekä opetusssuunnitelman aiemmissa luvuissa että perusopetuksen nettisivuilla:

Joustava perusopetus ja sairaaalaopetus: luku 5.4.1 Opetuksen järjestäminen Kajaanissa ja

http://www.kajaani.fi/fi/palvelut/joustava-perusopetus-jopo

Tehostettu ja erityinen tuki: luku 7.6.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuen suhde oppilashuoltoon

Oppilas saattaa tarvita tukea myös erityisissä tilanteissa, kuten sairauden yhteydessä tai vaikeassa elämäntilanteessa. Opetusta voidaan järjestää tällöin mm. sairaalaopetuksena ja koulukodeissa. Sairaalan sijaintikunta on velvollinen järjestämään sairaalassa potilaana olevalle oppilaalle opetusta siinä määrin kuin se hänen terveytensä ja muut olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista. Koulukotiin sijoitetun oppilaan opetuksesta vastaa koulukodissa toimiva koulu, jos koulukodilla on opetuksen järjestämislupa. Oppilaan kotikunnalla on velvollisuus kotikuntakorvauksen maksamiseen sairaalakoulussa ja koulukotiopetuksessa olevista lapsista ja nuorista. Muiden kodin ulkopuolelle sijoitettujenlasten opetuksesta vastaa oppilaan asuinkunta. Lastensuojelulain perusteella sijoitettujen osalta oppilaan kotikunnalle on säädetty velvollisuus maksaa kotikuntakorvaus.

Kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi sopimuksen mukaisesti oman kunnan koulun sijasta myös toisen kunnan koulun, sellaisen yksityisen yhteisön tai säätiön ylläpitämän koulun, jolla on opetuksen järjestämislupa, tai valtion koulun. Jos oppilas opiskelee sellaisessa yksityisen opetuksen järjestäjän opetuksessa tai valtion koulussa, jossa ei anneta erityistä tukea, opetuksen järjestäjän tulee ilmoittaa erityistä tukea tarvitsevasta oppilaastaan oppilaan asuinkunnalle. Oppilaan asuinkunta päättää erityisen tuen antamisesta ja osoittaa oppilaan sellaiseen kouluun tai muuhun soveltuvaan paikkaan, jossa erityistä tukea annetaan.
Näissäkin tapauksissa oppilaalla on oikeus kaikkeen perusopetuslain ja opetussuunnitelmanperusteiden mukaiseen tukeen. Opetusta antava taho arvioi tuen tarpeen ja päättää tuesta edellä mainittujen normien mukaan.

Lisäyksenä edellä kuvattuun on otettava huomioon perusopetuslain muutos EV 181/2013 vp - HE 66/2013 vp, 4a§), joka koskee *erikoissairaanhoidossa olevan oppilaan opetusta* https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/eduskunnanvastaus/Documents/ev_181+2013.pdf Tähän on syytä perhetyä, mikäli koulun tehtäväksi tulee järjestää opetusta erikoissairaanhoidossa olevalle oppilaalle, joka ei saa opetusta sairaalakoulun kautta.

Oppilashuollon tuki kurinpitorangaistuksen tai opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä

Oppilashuollon tuki kurinpitorangaistuksen tai opetukseen osallistumisen epäämisen yhteydessä on kuvattu oheistuksessa Ohjeet Perusopetuslain 35- 36§ soveltamiseen Kainuun peruskouluissa (Wilma/PDF-lomakkeet).

Mitä tehtävä:
Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman kohtaan 3 on tehtävä koulukohtainen arviointi yksilöllisen oppilashuollon toteuttamisen onnistumista ja sen kehittämisen tarpeesta.

4) Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa

Oppilaat voivat osallistua yhteisöllisen oppilashuollon suunnitteluun luokkakohtaisesti arvioimalla oman luokkansa tilannetta, ilmapiiriä ja tuen tarvetta sekä osallistumalla oppilaille toteutettaviin terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia koskeviin kyselyihin, keskustelemalla arviointien tuloksista opettajan tai muun oppilashuoltoa toteuttavan henkilön johdolla sekä suunnittelemalla toivomaansa opetuksellista yhteistyötä oppilashuollon henkilöstön kanssa. Mikäli luokan tilanne ja arviointien tulokset sitä edellyttävät, voidaan järjestää koulu/luokkakohtaista työskentelyä, jonka toteuttamiseen oppilaat osallistuvat. Koulujen oppilaskuntia voidaan osallistaa projektiluonteisesti esim. järjestyssääntöjen päivittämiseen sekä tupakan, alkoholin ja muiden päihteiden vastaiseen toiminnan suunnitteluun.

Huoltajat voivat osallistua yhteisöllisen oppilashuollon suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin antamalla palautetta luokan/koulun tilanteesta ja ilmapiiristä sekä oppilashuollollisten asioiden hoidosta sekä osallistumalla huoltajille tarkoitettuihin arviointeihin. Huoltajan osallisuus yksilökohtaisessa oppilashuollossa toteutuu tuen porrastuksen ja kurinpidollisten asioiden osalta sen mukaan kuin tässä suunnitelmassa ja Ohjeet Perusopetuslain 35- 36§ soveltamiseen Kainuun peruskouluissa -ohjeistuksessa on kuvattu.

Vanhempainyhdistysten ja oppilakuntien kautta tai muulla sopivalla menettelyllä huoltajia ja oppilaita osallistetaan myös Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadintaan ja sen suunnitelman seurantaan kaksi kertaa vuodessa.

Oppilaan asiat pyritään aina hoitamaan yhteistyössä huoltajien kanssa ja huolehditaan heidän oikeudestaan tulla kuulluksi. Huoltajien osallisuudessa yksilökohtaiseen oppilashuoltotyöhön on huomioitava

mahdolliset muutokset oppilaan huoltajuudessa. Lähtökohtaisesti koulun on selvitettävä huoltajuustilanne ja tarjottava tilaisuus tulla kuulluksi. Yksilökohtaisessa oppilashuollossa oppilaan osallisuus toteutuu tuen porrastuksen ja kurinpidollisten asioiden osalta iän ja kehitystason edellytysten mukaisesti. Muilta osin osallisuus perustuu oppilaan/huoltajan suostumukseen, joka merkitään kirjallisena asiantuntijaryhmän kirjaamislomakkeeseen (Oppilashuolokertomus). Lähtökohtana on oppilaan etu.

Oppilashuollon palveluista, tapahtuneista muutoksista ja oppilashuollon toimintatavoista tiedotetaan yleisellä tasolla koulun tilaisuuksissa ja tiedotteissa oppilashuoltoon osallistuvan henkilöstön toimesta sekä yksityiskohtaisesti silloin, kun lapsella on oppilashuollollisten palvelujen tarvetta tai hän on niiden piirissä.

Mitä tehtävä:
Koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman kohtaan 4 on laadittava kuvaus, miten oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa on toteutettu edellisenä vuonna ja aiotaan ko. lukuvuonna toteuttaa.

5) Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaisesti Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa on kuvattava oppilas- ja opiskelijahuollon tavoitteet, tarpeet ja palvelut, yhteisöllisen ja varhaisen tuen vahvistamisen toimet sekä suunnitelman toteuttaminen ja oppilas- ja opiskelijahuollon laadunarviointi. Suunnitelmaan on kirjattu seuraavat kuntakohtaisesti arvioitavat asiat:

- Oppilashuoltotoiminnan tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Seuranta- ja arviointivastuu on kuntakohtaisilla oppilas- ja opiskeluhuollon ohjausryhmillä.
- Monialaisuus toteutuu sekä yhteisöllisessä että yksilöllisessä oppilashuollossa. Seuranta- ja arviointivastuu on kuntien sivistystoimella.
- Kuntatasolla huolehditaan yksikkökohtaisten oppilas- ja opiskeluhuoltosuunnitelmien kattavuudesta ja ajantasaisuudesta. Toteutus- ja seurantavastuu on yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimialalla kuntien sivistystoimenjohdon, varhaiskasvatuksen esimiesten ja koulujen rehtoreiden kanssa.

Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman vuosittaisesta ja lisäksi erityisen tarpeen mukaan tapahtuvasta päivittämisestä koulun oppilashuoltoryhmässä vastaa koulun rehtori/apulaisrehtori. Päivittämistilanteessa käydään keskustellen läpi koko yksikkökohtaisen suunnitelman yhteinen osuus (mahdolliset tarkennukset, uudet ohjeet, oppilashuoltoryhmän uusien jäsenten perehdytys) sekä laatien koulukohtainen osuus kirjallisesti. Koulukohtainen osuus toimitetaan vuosittain tiedoksi koulun opettajakunnalle, oppilaskunnalle ja vanhempainyhdistykselle sekä käsitellään niiden kokouksessa. Koulukohtaiset osuudet toimitetaan vuosittain myös oppilashuollon ohjausryhmälle, joka seuraa oppilashuollon kokonaistarvetta sekä sen toteuttamista tätä kautta. Yhteistyötahoja tiedotetaan ja konsultoidaan, mikäli oppilashuollon kehittäminen vaatii erityistä koulukohtaista huomiota ja yhteistyötahojen tukea.

Mitä tehtävä:
Koulukohtainen suunnitelma päivitetään vuosittain lukukauden alussa ja arviointi/jatkosuunnittelu palaveri järjestetään syyslukukauden lopussa/kevätlukukauden alussa. Suunnitelmat liitetään lukuvuosisuunnitelman liitteeksi. Oppilashuollon ohjausryhmä seuraa niiden kautta oppilashuollon tilannetta ja kokonaistarvetta.

LUKU 9 KIELEEN JA KULTTUURIIN LIITTYVIÄ ERITYISKYSYMYKSIÄ

Kaikkien oppilaiden opetuksessa noudatetaan yhteisiä, perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisia tavoitteita ja periaatteita. Oppilaiden kielelliset valmiudet sekä kulttuuritausta otetaan perusopetuksessa huomioon. Jokaisen oppilaan kieli- ja kulttuuri-identiteettiä tuetaan monipuolisesti. Oppilaita ohjataan tuntemaan, ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen kansalaisen perustuslain mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin[144].

Tavoitteena on ohjata oppilaita arvostamaan eri kieliä ja kulttuureja sekä edistää kaksi- ja monikielisyyttä ja siten vahvistaa oppilaiden kielellistä tietoisuutta ja metalingvistisiä taitoja. Koulutyöhön voi sisältyä monikielisiä opetustilanteita, joissa opettajat ja oppilaat käyttävät kaikkia osaamiaan kieliä. Opetuksessa hyödynnetään oppilaiden ja heidän huoltajiensa ja yhteisönsä tietämystä oman kieli- ja kulttuurialueensa luonnosta, elämäntavoista, historiasta, kielistä ja kulttuureista. Kulttuurista monilukutaitoa voidaan vahvistaa mediakasvatuksella ja ottamalla huomioon oppilaiden ja heidän perheidensä mediakulttuuri.

Oppilaiden opintoja varten voidaan tarvittaessa laatia oppimissuunnitelma. Suunnitelma sisältää soveltuvin osin samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma, joka kuvataan alaluvussa 7.3.2.

Perusopetuslain mukaan perusopetuksessa käytettävä kieli on suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Opetuskielenä voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna opetussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista.[145]

9.1. aamelaiset ja saamenkieliset

Saamelaisten opetuksessa erityisenä tavoitteena on tukea oppilaiden kasvamista kieleensä, kulttuuriinsa ja yhteisöönsä sekä antaa heille mahdollisuus omaksua saamelainen kulttuuriperintö. Tavoitteena on lisätä oppilaiden valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä.

Saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus tulee antaa pääosin saamen kielellä[146]. Silloin kun perusopetus on saamenkielistä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa saamen kielen osaamista ja kielen käyttöä. Opetus perustuu yhteisölliseen näkemykseen kielestä. Yhteisön jäsenyys ja osallisuus lujittuvat, kun oppilaat oppivat käyttämään kieltä yhteisölle ominaisella tavalla.

[144] Suomen perustuslaki (731/1999) 17 §
[145] Perusopetuslaki 10 § 1 mom. (1288/1999)
[146] Perusopetuslaki 10 § 2 mom.

Saamen kielen ja kirjallisuuden opetuksessa otetaan huomioon eri saamen kielet ja niiden murteet sekä kielen sisältämä kulttuurinen tietous. Oppilaita ohjataan ymmärtämään kielellisten valintojen merkityksiä ja vaikutuksia ympäristöönsä sekä myönteisen viestintäilmapiirin rakentamisen tärkeyttä osana oman elämänsä hallintaa ja kielellistä tapakasvatusta. Kielellisten taitojen kehittyessä oppilaat saavat valmiuksia osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin ja päätöksentekoon. Opetus lisää oppilaiden ymmärrystä ja arvostusta oman kieli- ja kulttuuritaustan merkityksestä sekä itselle, yhteisölle ja yhteiskunnalle että muille alkuperäiskansoille. Oppilaita ohjataan ymmärtämään ja arvostamaan myös muita kieliä ja kulttuureja.

9.2. Romanit

Romanien opetuksessa erityisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaiden identiteetin kehitystä ja tietoisuutta omasta historiasta ja kulttuurista. Opetuksessa otetaan huomioon Suomen romanien asema etnisenä ja kulttuurisena vähemmistönä. Opetus vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä kotien kanssa.

Oppilaille pyritään tarjoamaan romanikielen opetusta. Mahdollisuuksien mukaan heille tarjotaan myös romanikielistä opetusta. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden ikä ja romanikielen taito ja hyödynnetään romanikielistä yhteisöä ja mediaa.

9.3. Viittomakieliset

Viittomakielisten opetuksessa erityisenä tavoitteena on vahvistaa oppilaiden viittomakielistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan ja viittomakielisestä yhteisöstä. Opetuksessa hyödynnetään viittomakielistä yhteisöä ja mediaa. Viittomakieltä käyttävät oppilaat voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia.

Perusopetuslain mukaan kuulovammaisille tulee tarvittaessa antaa opetusta myös viittomakielellä[147]. Lain perusteluiden mukaan ainakin viittomakieltä ensimmäisenä kielenä oppineille kuuroille opetus tulee antaa viittomakielellä[148]. Viittomakielinen perusopetus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä oppilaista. Viittomakielisen perusopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaiden viittomakielen taitoa ja lisätä valmiuksia toimia erilaisissa ympäristöissä.

Viittomakielen ja kirjallisuuden opetuksessa oppilaat vahvistavat valmiuksiaan vuorovaikutukseen viittomakielellä osana oman elämänsä hallintaa. Vuorovaikutustaitojen kehittyessä he saavat valmiuksia osallistua ja vaikuttaa yhteisiin asioihin ja päätöksentekoon. Viittomakielisille kuuleville annetaan viittomakielen opetusta mahdollisuuksien mukaan. Opetus lisää oppilaiden ymmärrystä viittomakielisen kommunikaation merkityksestä itselle ja viittomakieliselle yhteisölle.

[147] Perusopetuslaki 10 § 2 mom.
[148] Hallituksen esitys eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi 86/1997

9.4. Muut monikieliset oppilaat

Muiden monikielisten oppilaiden opetuksessa erityisenä tavoitteena on tukea oppilaiden monikielisyyttä sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Siten oppilaat saavat valmiudet tasapainoiseen ja aktiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden taustat ja lähtökohdat kuten äidinkieli ja kulttuuri sekä maassaoloaika.

Monikielisiä oppilaita rohkaistaan käyttämään osaamiaan kieliä monipuolisesti eri oppiaineiden tunneilla ja muussa koulun toiminnassa. Näin oman äidinkielen oppiminen ja käyttö tukevat eri oppiaineiden sisällön omaksumista ja oppilas oppii viestimään koulun oppiainesisällöistä myös omalla äidinkielellään. Suomen perustuslain mukaan jokaisella Suomessa asuvalla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Oppilaille pyritään tarjoamaan oppilaan oman äidinkielen opetusta.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden sijasta maahanmuuttajille voidaan opettaa joko kokonaan tai osittain suomen tai ruotsin kieltä erityisen maahanmuuttajille tarkoitetun oppimäärän mukaisesti[149]. Oppilas opiskelee suomi tai ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän mukaan, jos oppilaan suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita yhdellä tai usealla kielitaidon osa-alueella, jolloin hänen osaamisensa ei ole riittävää yhdenvertaiseen kouluyhteisön jäsenenä toimimiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja koulutyöskentelyssä tai oppilaan suomen kielen taito on muutoin riittämätön suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän opiskeluun (katso myös Suomi toisena kielenä ja kirjallisuus).

Oppilaan oman äidinkielen ja suomen tai ruotsin kielen opetuksen ohella oppilaille annetaan tarvittaessa tukea myös muilla oppimisen osa-alueilla tasavertaisten oppimisvalmiuksien saavuttamiseksi. Maahanmuuttajaoppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma, joka voi olla osa oppilaan kotoutumissuunnitelmaa.

9.5 Kajaanin järjestelyt kieleen ja kulttuuriin liittyvissä erityiskysymyksissä

Opetussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon paikalliset, kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset ja ratkaistaan, miten opetus järjestetään. Opetussuunnitelman laadinnassa tehdään yhteistyötä oppilaiden, huoltajien sekä kyseisten kieli- ja kulttuuriyhteisöjen kanssa.

Opetuksen järjestäjä päättää ja kuvaa opetussuunnitelmassa

- miten oppilaiden kieli, kielelliset valmiudet ja kulttuuri otetaan huomioon opetuksen järjestämisessä ja koulutyössä ja miten opetus käytännössä järjestetään
- minkälaisin toimenpitein oppilaiden kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä tuetaan
- käytetäänkö oppimissuunnitelmaa oppilaan opiskelun tukena sekä mikä on oppimissuunnitelman rakenne ja keskeinen sisältö.

[149] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 8 § 2 mom.

Kajaanissa suurin osa maahanmuuttajataustaisista perusopetusikäisistä lapsista on pakolaistaustaisia. Osa huoltajista on luku- ja kirjoitustaidottomia ja monet lapset oppivat lukemaan ja kirjoittamaan vieraalla kielellä. Näissä perheissä kodin antama tuki koulunkäyntiin on usein vähäistä. Monissa kodeissa puhutaan useampaa kuin yhtä äidinkieltä, minkä vuoksi kaikilla lapsilla ei ole omaa vahvaa äidinkieltä.

Maahanmuuttajaoppilaan opetuksessa huomioidaan oppilaan aikaisempi koulu- ja kulttuuritausta sekä kielelliset valmiudet. Huoltajat tutustutetaan suomalaiseen koulujärjestelmään, koulun toiminta-ajatukseen, opetussuunnitelmaan, arviointiin, opetusmenetelmiin sekä oppilaan henkilökohtaiseen opetussuunnitelmaan.

Maahanmuuttajaoppilaan tukeen sisältyvät valmistava opetus, maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokat, Suomi toisena kielenä -opetus ja oman äidinkielen opetus. Valmistavan opetuksen jälkeen oppilas siirtyy perusopetuksen luokkaan ja hän saa Suomi toisena kielenä -opetusta. Oppilaalla on mahdollisuus saada yksittäisiin oppiaineisiin tukea myös maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokasta.

Kajaanin kaupungissa järjestetään valmistavaa opetusta perusopetusikäisille vasta maahan muuttaneille oppilaille, joiden kielitaito ei riitä perusopetuksessa opiskelemiseen. Valmistavassa opetuksessa keskeistä on suomen kielen oppiminen, tutustuminen suomalaiseen koulu- ja tapakulttuuriin sekä valmiuksien saaminen yleisopetuksessa opiskelua varten. Lisäksi valmistavan opetuksen aikana tutustutaan Kajaanissa oleviin peruskouluikäisille suunnattuihin palveluihin (esim. kirjastot, uimahalli, liikuntapaikat ja museot). Valmistavan opetuksen aikana oppilaita pyritään integroimaan mahdollisuuksien mukaan yleisopetuksen luokkiin oppilaan ikä- ja taitotaso huomioiden. Valmistavan opetuksen päätyttyä oppilas saa osallistumistodistuksen ja hän siirtyy omaan lähikouluunsa.

Ne oppilaat, jotka tarvitsevat paljon tukea valmistavan opetuksen jälkeen, jatkavat opiskeluaan tuetusti, esimerkiksi maahanmuuttajaoppilaiden tukiluokassa/tukiopettajan tukemana. Näin oppilaalla on mahdollisuus saada tukea niissä oppiaineissa, joissa hän sitä tarvitsee lukuun ottamatta taito- ja taideaineita, joita opiskellaan aina yleisopetuksen luokissa. Tuetun opetuksen onnistuminen edellyttää jatkuvaa opettajien yhteistyötä. Yhteistyön tarkoituksena on löytää parhaat eriyttävät ratkaisut. Lisäksi koulut voivat järjestää tukiopetusta ja maahanmuuttajaoppilailleen resurssiensa ja mahdollisuuksiensa mukaan.

Monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelman mukaisesti ”Jokaiselle oppilaalle tehdään opinto-ohjelma. Suunnitelma tehdään maahanmuuttajaoppilaan tukemiseksi yhteistyössä vanhempien kanssa ja se on pohjana koko perusopetuksen ajan kasvatus- ja opetustyössä.” Valmistavan opetuksen oppilaan oma opinto-ohjelma tehdään Wilmassa tätä tarkoitusta varten olevalle pohjalle valmistavan luokan aikana. Kajaanin kaupungissa on erillinen ohjeistus maahanmuuttajaoppilaan kolmiportaiseen tukeen. Tuen tarve arvioidaan yleisopetukseen siirtymisvaiheessa tai tarvittaessa ja kirjaaminen tapahtuu samoille Wilmassa oleville asiakirjoille kaikkien oppilaiden osalta.

Monikulttuurisuuden kehittämissuunnitelmasta löydät lisätietoja monikulttuurisesta perusopetuksesta. Voit tutustua valmistavaan opetukseen ja perusopetukseen myös monikielisen Kajaani multicultural learning -sivuston avulla. Monikulttuurisuuden kehittämissuunnitelma on toistaiseksi vain Intrassa, mutta tulee myöhemmin myös kaupungin nettisivuille perusopetuksen alle. Samalla sivulla on myös ohjeistus Kolmiportainen tuki ja maahanmuuttajaoppilas.

http://www.kajaani.fi/fi/palvelut/monikulttuurinen-opetus

Kajaanin multicultural learning http://kajaanimcl.info/wordpress/

Ajantaiset Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden yhteystiedot löytyvät Intran sivulta. Toiveena on, että heihin otetaan aktiivisesti yhteyttä, jos huoli oppilaasta herää.

http://kajintra2.kainuu.fi/Sosiaalitoimi/SitePages/Kotisivu.aspx

Maahanmuuttajaoppilaille järjestetään Kajaanissa mahdollisuuksien mukaan oman äidinkielen opetusta. Äidinkielen opetuksen tehtävänä on saada oppilaat kiinnostumaan omasta äidinkielestään, käyttämään ja kehittämään äidinkielen taitojaan sekä arvostamaan omaa taustaansa ja kulttuuriaan. Oman äidinkielen osaaminen luo pohjaa muiden kielten oppimiselle ja auttaa toiminnallisen kaksikielisyyden rakentumista. Maahanmuuttajien äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta erillisen valtionavustuksen turvin. Kaikkia oppilaita kannustetaan ylläpitämään omaa kotikulttuuria sekä kunnioittamaan erilaisia tapoja ja perinteitä.

Saamelaiset ja saamenkieliset oppilaat

Saamenkielisten oppilaiden opetuksessa pyritään tukemaan oppilaiden kieli- ja kulttuuritaustaa. Kajaanin kaupungissa järjestetään saamenkielen opetusta resurssien ja mahdollisuuksien mukaan, mikäli saamenkielisiä oppilaita on vähintään kaksi.

Romanit

Kajaanin kaupungissa romanioppilaille järjestetään romanikielen opintoja. Toimintaa ohjaa Romanilasten perusopetuksen tukemisen kehittämissuunnitelma, joka löytyy kaupungin Intrasta Monikulttuurinen opetus -sivulta

Kajaanin oli mukana Kielipesä -toiminnassa useita vuosia, mutta rahoitus on päättynyt keväällä 2016. Kielipesä toiminnalla vahvistettiin romanioppilaiden tietoisuutta omasta historiasta ja kulttuurista sekä ylläpitää romanikielen säilymistä.

Viittomakieliset

Perusopetuksessa ei tällä hetkellä opiskele viittomakielisiä oppilaita.

LUKU 10 KAKSIKIELINEN OPETUS JA OPPILAAN OMAN ÄIDINKIELEN OPETUS

Kajaaniin on laadittu ja hyväksytty kaksikielisen opetuksen opetussuunnitelma, johon linkki löytyy perusopetuksen pääsivun valikosta http://www.kajaani.fi/fi/palvelut/perusopetus

Kajaanissa järjestetään oppilaan oman äidinkielen opetusta, jonka järjestämistä käsitellään perusteiden liitteessä kolme, mutta Kajaanin opetussuunnitelmassa se löytyy tästä. Opetussuunnitelmaa voidaan täydentää, jos kieliin laaditaan omia suunnitelmia.

10.1. Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteet, sisällöt ja oppilaan oppimisen arviointi (OPS -perusteiden liite 3)

Opetuksen tehtävä

Suomen perustuslain mukaan jokaisella Suomessa asuvalla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Erillisrahoitettuna, perusopetusta täydentävänä opetuksena oppilaan omaa äidinkieltä voivat opiskella kaikki ne oppilaat, joiden äidinkieli tai jokin perheen kielistä on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Lisäksi oppilaan oman äidinkielen oppimäärän mukaan voivat opiskella ne suomen-, ruotsin- tai saamenkieliset oppilaat, jotka osallistuvat ulkomailla hankitun kielitaidon ylläpito-opetukseen. Oppilaan oman äidinkielen opetuksen tarkoituksena on tukea oppilaan aktiivisen monikielisyyden kehittymistä sekä herättää kiinnostus kielitaidon elinikäiseen kehittämiseen. Oman äidinkielen oppiminen tukee myös kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Oman äidinkielen opetuksessa tehdään yhteistyötä suomen kieli ja kirjallisuus -opetuksen ja suomi toisena kielenä ja kirjallisuus -opetuksen kanssa sekä muiden aineiden opetuksen kanssa. Yhteisen kielikasvatuksen tehtävänä on lisätä oppilaiden ymmärrystä kieli- ja kulttuuritaustan merkityksestä yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle sekä ohjata heitä arvostamaan omaa äidinkieltään ja muita kieliä. Lähtökohtana on oppilas aktiivisena toimijana, jolloin oppilaiden kielitaitoa ja muuta osaamista hyödynnetään opetuksessa. Lisäksi koko koulun toiminnassa hyödynnetään koulun kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta.

Opetuksessa hyödynnetään oppilaiden mahdollisuutta kehittää kielitaitoaan koulun ulkopuolella. Opetus tukee ja rohkaisee oppilaita käyttämään omaa kieltään monipuolisesti eri oppiaineiden tunneilla ja muussa koulun toiminnassa. Näin oman äidinkielen oppiminen ja käyttö tukevat eri oppiaineiden sisällön omaksumista ja oppilaat oppivat viestimään koulun oppiainesisällöistä omalla äidinkielellään. Oppilaiden omat valinnat, osallisuuden kokemukset sekä opittavien asioiden merkityksellisyys ovat keskeisiä motivaatiotekijöitä. Kielen opetuksessa painotetaan vuorovaikutusta ja viestinnällisyyttä.

Nämä opetussuunnitelman perusteet on laadittu kaikille niille kielille, joita opetetaan oppilaan omana äidinkielenä. Opetussuunnitelman perusteiden tavoitteet ja sisällöt on määritelty koko perusopetuksen ajan annettavaa kahden vuosiviikkotunnin laajuista oppilaan oman äidinkielen opetusta varten. Opetuksen järjestäjä laatii perusteiden pohjalta paikallisen opetussuunnitelman, jossa voidaan hyödyntää perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden äidinkielen ja kirjallisuuden kuvauksia oppiaineen tehtävästä, oppimisympäristöihin ja työtapoihin liittyvistä tavoitteista sekä ohjauksesta, erityttämisestä, tuesta ja oppilaan oppimisen arvioinnista. Opetuksen järjestäjän opetussuunnitelma voi olla myös kielikohtainen. Kielikohtaisessa Opetussuunnitelmassa opetuksen tavoitteet määritellään, sisällöt valitaan ja arviointikriteerit asetetaan huomioiden opetettavan kielen erityispiirteet, muun muassa kirjoitusjärjestelmä. Kielikohtaiset opetussuunnitelmat voidaan laatia myös opetuksen järjestäjien yhteistyönä. Perusopetuksessa saavutettu oppilaan osaaminen voi vaihdella kielittäin.

PERUSOPETUSTA TÄYDENTÄVÄ OPPILAAN OMA ÄIDINKIELI VUOSILUOKILLA 1–2

Vuosiluokilla 1–2 opetuksen erityisenä tehtävänä on oppia käyttämään omaa äidinkieltä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Oppilas oppii kuuntelemaan, kysymään, vastaamaan ja kertomaan. Sana- ja ilmaisuvarantoa laajennetaan systemaattisesti kattamaan elämän eri osa-alueita. Opetuksen avulla kehitetään oppilaiden

ajattelu- ja itseilmaisutaitoja yhteistyössä kotien kanssa. Oppilas omaksuu lukemisen ja kirjoittamisen perustaitoja sekä tutustuu ikätasoaan vastaavaan lastenkirjallisuuteen sekä kertomus- ja kulttuuriperinteeseen. Tavoitteena on oppia käyttämään kieltä erilaisissa oppimisympäristöissä ja hankkimaan tietoa äidinkielen avulla. Tavoitteena on oppia tiedostamaan oman äidinkielen merkitys ja luoda positiivinen suhde omaan kieleen.

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteet vuosiluokilla 1-2

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Laaja-alainen osaaminen
Vuorovaikutustilanteissa toimiminen		
T1 auttaa oppilasta kehittämään kuuntelemisen taitoja sekä rohkaista oppilasta kysymään ja esittämään ajatuksiaan ja kokemuksiaan ilman virheiden pelkoa	S1	L2
T2 virittää oppilaan uteliaisuutta ja kiinnostusta erilaisten ilmaisukeinojen käyttöä kohtaan	S1	L2
T3 kannustaa oppilasta kielen ja mielikuvituksen sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen	S1	L2
Tekstien tulkitseminen		
T4 ohjata oppilasta luomaan myönteistä ja uteliasta suhtautumista lukemiseen sekä kannustaa omaehtoiseen lukemiseen kielitaidon mukaan	S2	L1, L4
T5 innostaa oppilasta peruslukutaidon sekä tekstien ymmärtämistaidon oppimiseen	S2	L1, L4
T6 ohjata oppilasta erilaisiin teksteihin tutustumisessa sekä niistä keskustelemisessa ajatusten ja kokemusten jakamiseksi	S2	L2, L4
Tekstien tuottaminen		
T7 auttaa oppilasta luomaan positiivista suhtautumista kirjoittamiseen kielitaidon mukaan	S3	L2
T8 ohjata oppilasta tutustumaan omakieliseen kirjoitusjärjestelmään sekä edistää kirjoittamisen perustaitoja	S3	L2, L5
T9 ohjata oppilasta harjoittelemaan tekstin tuottamista sekä rohkaista ilmaisemaan kirjallisesti ajatuksiaan ja havaintojaan kielitaidon mukaan	S3	L1, L2
Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen		
T10 rohkaista oppilasta käyttämään omaa äidinkieltään koulussa, kotona ja lähiympäristössä sekä ohjata havainnoimaan omaa kielenkäyttöään ja tutustumaan kielen perusrakenteisiin	S4	L1, L2, L3
T11 kannustaa oppilasta tutustumaan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön tapa- ja juhlaperinteisiin sekä ohjata käyttämään ja arvostamaan omakielistä kulttuuritarjontaa	S4	L2, L7
Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena		
T12 kannustaa oppilasta käyttämään omaa äidinkieltään erilaisissa opiskelutilanteissa	S5	L1, L2, L5

T13 rakentaa hyvä yhteistyö oman kielen opetuksen ja muun alkuopetuksen välille	S5	L1, L7

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteisiin liittyvät keskeiset sisältöalueet vuosiluokilla 1–2

Oppilaan oman äidinkielen kieli-, vuorovaikutus- ja tekstitaitojen oppiminen tapahtuu kielenkäyttötilanteissa sekä monipuolisessa työskentelyssä kielen avulla. Sisällöt valitaan siten, että oppilaat voivat laajentaa omaan kieleen, kirjallisuuteen ja muuhun kulttuuriin liittyvää osaamistaan monipuolisesti. Sisällöt tukevat tavoitteiden saavuttamista ja hyödyntävät sekä oppilaiden kokemuksia että paikallisia mahdollisuuksia. Sisältöalueista muodostetaan kokonaisuuksia eri vuosiluokille.

S1 Vuorovaikutustilanteissa toimiminen: Harjoitellaan kuuntelua ja suullista ilmaisua ryhmässä, kuten keskustelua, kysymistä, vastaamista ja kertomista. Tutustutaan erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin ja ilmaisukeinoihin muun muassa leikkejä, pelejä ja draamaa hyödyntäen.

S2 Tekstien tulkitseminen: Tutustutaan erilaisiin teksteihin, kuten satuihin, kertomuksiin, runoihin, yksinkertaisiin tieto- ja mediateksteihin sekä kuviin. Harjoitellaan lukemista sekä kysymysten tekemistä ja niihin vastaamista erityisesti kertovien ja kuvaavien tekstien pohjalta. Keskustellaan teksteistä ja jaetaan kokemuksia niistä. Kartutetaan sana- ja ilmaisuvarantoa teksteihin tutustumalla.

S3 Tekstien tuottaminen: Tutustutaan kirjoitusjärjestelmän ominaispiirteisiin ja harjoitellaan kirjoittamista yksin ja yhdessä sekä leikitellään kielellä.

S4 Taito ymmärtää kieltä, kirjallisuutta ja kulttuuria: Havainnoidaan oman äidinkielen käyttöä kotona, koulussa ja lähiympäristössä sekä rohkaistaan käyttämään omaa äidinkieltä yhteistyössä muun alkuopetuksen kanssa.

S5 Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena: Tutustutaan opiskelun kieleen ja harjoitellaan tiedonalojen kielen perusteita yhteistyössä muun alkuopetuksen kanssa.

Oppilaan oppimisen arviointi perusopetusta täydentävässä oppilaan omassa äidinkielessä vuosiluokilla 1–2

Vuosiluokilla 1-2 oppimisen arvioinnin lähtökohtana ja tavoitteena on saada kokonaiskuva kunkin oppilaan kielellisen kehityksen edistymisestä. Arviointiin perustuvan palautteen kautta oppilas saa tietoa kielitaitonsa vahvuuksista sekä edistymisestään opiskelemansa kielen oppijana. Oppilas saa myös monipuolisesti palautetta siitä, miten hän ymmärtää ja käyttää kieltä, ilmaisee itseään, osallistuu yhteiseen keskusteluun sekä tuottaa ja tulkitsee tekstejä. Kannustava palaute osaamisen eri alueilta on tärkeää.

Oppimisprosessin kannalta keskeisiä arvioinnin ja palautteen antamisen kohteita oppilaan omassa äidinkielessä ovat

- edistyminen itsensä ilmaisemisessa ja vuorovaikutustaidoissa, sana- ja käsitevarannon karttuminen
- edistyminen lukutaidossa sekä tekstien ymmärtämisessä, lukemisharrastuneisuuden vahvistuminen
- edistyminen tekstien tuottamisessa

- edistyminen kielen ja kulttuurin ymmärtämisessä, erityisesti havaintojen tekeminen sanojen merkityksestä sekä arjen kielenkäyttötilanteista

Oppilaan omassa äidinkielessä huomiota kiinnitetään erityisesti kyseisen kielen ymmärtämisen kehittymiseen. Opittavan kielen erityispiirteet, muun muassa kirjoitusjärjestelmä vaikuttavat oppilaiden mahdollisuuksiin edistyä kyseisen kielen taidoissa.

PERUSOPETUSTA TÄYDENTÄVÄ OPPILAAN OMA ÄIDINKIELI VUOSILUOKILLA 3–6

Vuosiluokilla 3–6 erityisenä tehtävänä on oppia toimimaan aktiivisesti omalla äidinkielellä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Oppilaat oppivat lukemaan erilaisia lukemistapoja käyttäen, jäsentämään lukemaansa ja jakamaan lukukokemuksiaan sekä kehittämään kirjoitusjärjestelmän hallintaansa. Oppilaat tutustuvat kielen keskeisimpiin ominaispiirteisiin. Oppilaat oppivat vertailemaan kieliä ja hyödyntämään kielitaitoa erilaisissa oppimisympäristöissä hankkimalla äidinkielen avulla tietoa eri oppiaineissa. Tavoitteena on syventää suhdetta omaan kieleen ja oppia arvostamaan eri kielten taitoa. Tavoitteena on myös oppia arvioimaan ja ohjaamaan omaa oppimista. Oppilaan opiskelumotivaatiota vahvistetaan yhteistyössä kotien ja kieliyhteisön kanssa.

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteet vuosiluokilla 3-6

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Laaja-alainen osaaminen
Vuorovaikutustilanteissa toimiminen		
T1 kannustaa oppilasta toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa	S1	L2
T2 kannustaa oppilasta erilaisten ilmaisukeinojen käyttöön, myös ryhmä- ja vuorovaikutustilanteissa	S1	L2
T3 ohjata oppilasta arvioimaan omaa toimintaansa ja vastaanottamaan sekä antamaan palautetta ~~siitä~~	S1	L1
Tekstien tulkitseminen		
T4 innostaa oppilasta omaehtoiseen lukemiseen ja omakielisten tekstien käyttöön kielitaidon mukaan	S2	L1, L4, L5
T5 ohjata oppilasta edistämään peruslukutaidon sujuvoitumista sekä tekstien ymmärtämisen taitoja ja lukemisen strategiataitoja	S2	L4, L5
T6 ohjata oppilaita käyttämään lukutaitoaan ja tekstejä elämysten saamiseksi, tiedon hankkimiseksi ja arvioimiseksi sekä keskustelemaan teksteistä	S2	L1, L2, L4
Tekstien tuottaminen		
T7 auttaa oppilasta kehittämään ilmaisuaan sekä positiivista suhtautumista kirjoittamiseen kielitaidon mukaan	S3	L2
T8 kannustaa oppilasta harjoittelemaan ja sujuvoittamaan kirjoittamisen perustaitoja sekä tekstien tuottamisen taitoa	S3	L1, L2, L5
T9 innostaa oppilasta edistämään ajatusten ja kokemusten ilmaisemista asiateksteissä ja kaunokirjallisissa teksteissä	S3	L1, L2
Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen		

T10 auttaa oppilasta ymmärtämään kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä pohtimaan äidinkielen merkitystä	S4	L1, L2
T11 ohjata oppilasta tutustumaan keskeisimpiin rakenteisiin	S4	L1, L2
Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena		
T12 ohjata oppilasta hyödyntämään oman äidinkielen taitoa kaikessa oppimisessa ja kehittämään eri tiedonalojen kieltä	S5	L1, L4
T13 tarjota oppilaalle välineitä omakielisen tiedon etsimiseen, pohtimiseen ja arviointiin sekä tukea oppilasta omaksumaan itseohjautuva tapa opiskella omaa äidinkieltään	S5	L1, L4, L5

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteisiin liittyvät keskeiset sisältöalueet vuosiluokilla 3–6

Oppilaan oman äidinkielen kieli-, vuorovaikutus- ja tekstitaitojen oppiminen tapahtuu kielenkäyttötilanteissa sekä monipuolisessa työskentelyssä kielen avulla. Sisällöt valitaan siten, että oppilaat voivat laajentaa omaan kieleen, kirjallisuuteen ja muuhun kulttuuriin liittyvää osaamistaan monipuolisesti. Sisällöt tukevat tavoitteiden saavuttamista ja hyödyntävät sekä oppilaiden kokemuksia että paikallisia mahdollisuuksia. Sisältöalueista muodostetaan kokonaisuuksia eri vuosiluokille.

S1 Vuorovaikutustilanteissa toimiminen: Harjoitellaan yhteistyötaitoja, kuten kuuntelemista ja aloitteiden tekemistä sekä tehdään esityksiä hyödyntämällä omakielisen lähiympäristön ja median mahdollisuuksia. Harjoitellaan oman toiminnan arviointia ja palautteen vastaanottamista.

S2 Tekstien tulkitseminen: Työskennellään monipuolisesti erilaisten tekstien kanssa niin, että oppilaiden suhde omakieliseen tekstimaailmaan vahvistuu. Syvennetään lukemisen ja tekstien tulkinnan taitoa tutustumalla erilaisiin suullisiin ja kirjallisiin teksteihin, erityisesti kertoviin, kuvaaviin ja yksinkertaisiin kantaa ottaviin teksteihin. Harjoitellaan tekstin ymmärtämisen strategioita, muun muassa kysymistä, silmäilyä ja tiivistämistä. Keskustellaan teksteistä, jaetaan lukukokemuksia ja syvennetään tuntemusta siitä, miten erilaiset tekstit rakentuvat. Kartutetaan sana- ja ilmaisuvarantoa.

S3 Tekstien tuottaminen: Harjoitellaan kirjoittamisprosessin vaiheita sekä tekstin rakennetta. Harjoitellaan käsinkirjoittamista ja näppäintaitoja sekä oman kielen oikeinkirjoituksen erityispiirteitä ja niiden käyttöä omassa tekstissä. Kirjoitetaan yksin ja yhdessä tekstejä sekä keskustellaan ja annetaan palautetta niistä.

S4 Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen: Ohjataan pohtimaan kulttuurisen identiteetin muodostumista sekä oman äidinkielen käyttöä kotona, koulussa ja lähiympäristössä. Tutustutaan oman äidinkielen keskeisimpiin rakenteisiin.

S5 Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena: Tutustutaan eri oppiaineiden käsitteisiin ja tekstikäytänteisiin sekä vertaillaan tiedonalojen tekstejä. Harjoitellaan omakielisen tiedon hakua ja median käyttöä. Esitellään ja harjoitellaan erilaisia kielenoppimisen strategioita.

Oppilaan oppimisen arviointi perusopetusta täydentävässä oppilaan omassa äidinkielessä vuosiluokilla 3–6

Arvioinnin tehtävänä on tuottaa tietoa oppilaan oppimisen edistymisestä sekä ohjata ja kannustaa oppilasta. Oppilas saa monipuolista palautetta siitä, miten hänen taitonsa ymmärtää ja käyttää kieltä suullisesti ja kirjallisesti on sujuvoitunut ja miten hänen ilmaisuvarantonsa on monipuolistunut. Arviointipalaute tuottaa tietoa opetuksen suunnittelulle. Arvioinnin avulla oppilas saa tietoa kielitaitonsa vahvuuksista ja edistymisestä sekä itsestään oman äidinkielen oppijana ja taidostaan hyödyntää kielitaitoaan oppimisen tukena.

Oppilaan oman äidinkielen sanallista arviota tai arvosanaa antaessaan opettaja arvioi oppilaan osaamista suhteessa paikallisessa opetussuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Määritellessään osaamisen tasoa 6. vuosiluokan päättyessä opettaja käyttää valtakunnallista hyvän osaamisen kuvausta. Oppimisen edistymisen kannalta keskeisiä ovat oppilaan oman äidinkielen eri tavoitealueiden perustaidot ja niihin johtavat työskentelyprosessit ja oppimisstrategiat.

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen hyvän osaamisen kuvaus 6. vuosiluokan päätteeksi

Opetuksen tavoite	Sisältöalueet	Arvioinnin kohteet oppiaineessa	Hyvän osaamisen kuvaus
Vuorovaikutustilanteissa toimiminen			
T1 kannustaa oppilasta toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa	S1	Vuorovaikutustaidot	Oppilas osallistuu erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Oppilas kuuntelee ryhmän jäsenten näkemyksiä, ottaa heidät huomioon ja tekee aloitteita vuorovaikutustilanteissa.
T2 kannustaa oppilasta erilaisten ilmaisukeinojen käyttöön, myös ryhmä- ja vuorovaikutustilanteissa	S1	Erilaisten ilmaisukeinojen käyttö	Oppilas osaa käyttää erilaisia ilmaisukeinoja.
T3 ohjata oppilasta arvioimaan omaa toimintaansa ja vastaanottamaan sekä antamaan palautetta	S1	Oman toiminnan arvioiminen sekä palautteen vastaanottaminen ja antaminen	Oppilas osaa ohjatusti arvioida toimintaansa sekä ottaa vastaan ja antaa palautetta.
Tekstien tulkitseminen			
T4 innostaa oppilasta lukemiseen ja omakielisten tekstien käyttöön kielitaidon mukaan	S2	Lukeminen ja omakielisten tekstien käyttö	Oppilas lukee sovitut teokset tai tekstikatkelmat.
T5 ohjata oppilasta edistämään peruslukutaidon sujuvoitumista sekä tekstien ymmärtämisen taitoja ja lukemisen strategiataitoja	S2	Peruslukutaidon sujuvoituminen sekä tekstien ymmärtämisen ja lukemisen strategiataitojen hallinta	Oppilaan peruslukutaito on sujuvoitunut. Oppilas ymmärtää sisällön ydinasiat ja osaa käyttää joitakin ymmärtämisen perusstrategioita, esimerkiksi tehdä kysymyksiä ja johtopäätöksiä.

T6 ohjata oppilaita käyttämään lukutaitoaan ja tekstejä elämysten saamiseksi, tiedon hankkimiseksi ja arvioimiseksi sekä keskustelemaan teksteistä	S2	Lukutaidon ja tekstien käyttö	Oppilas osaa hyödyntää lukutaitoaan ja tekstejä elämysten saamiseksi, tiedon hankkimiseksi ja arvioimiseksi sekä osaa keskustella teksteistä omien kokemustensa pohjalta.
Tekstien tuottaminen			
T7 auttaa oppilasta kehittämään ilmaisuaan sekä positiivista suhtautumista kirjoittamiseen kielitaidon mukaan	S3	Ilmaisu tekstien tuottamisessa	Oppilas osaa käyttää teksteissään jossain määrin erilaisia ilmaisuja.
T8 kannustaa oppilasta harjoittelemaan ja sujuvoittamaan kirjoittamisen perustaitoja sekä tekstien tuottamisen taitoa	S3	Kirjoittamisen perustaitojen hallinta	Oppilas tuntee pääosin kielen kirjoitusjärjestelmän ja oikeinkirjoitusta sekä pystyy ohjatusti laatimaan kaunokirjallisia tekstejä ja asiatekstejä.
T9 innostaa oppilasta edistämään ajatusten ja kokemusten ilmaisemista asiateksteissä ja kaunokirjallisissa teksteissä	S3	Ajatusten ja kokemusten teksteissä	Oppilas pystyy ohjatusti teksteissään kertomaan ja selostamaan ajatuksia ja kokemuksia.
Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen			
T10 auttaa oppilasta ymmärtämään kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä pohtimaan äidinkielen merkitystä	S4	Kielellisen ja kulttuurisen identiteetin ymmärtäminen sekä äidinkielen merkityksen havainnointi	Oppilas osaa kuvata kielellisen ja kulttuurisen identiteetin sekä äidinkielen merkitystä.
T11 ohjata oppilasta tutustumaan oman äidinkielen keskeisimpiin rakenteisiin	S4	Keskeisten rakenteiden tuntemus	Oppilas tuntee oman äidinkielen keskeisimpiä rakenteita ja osaa käyttää niitä jossakin määrin.
Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena			
T12 ohjata oppilasta hyödyntämään oman äidinkielen taitoa kaikessa oppimisessa ja kehittämään eri tiedonalojen kieltä	S5	Oman äidinkielen käyttö oppimisessa ja eri tiedonalojen kielen kehittyminen	Oppilas osaa käyttää ohjatusti omaa äidinkieltään opiskelun tukena ja tuntee jonkin verran eri tiedonalojen kieltä.
T13 tarjota oppilaalle välineitä omakielisen tiedon etsimiseen, pohtimiseen ja arviointiin sekä tukea oppilasta omaksumaan itseohjautuva tapa opiskella omaa äidinkieltään	S5	Omakielinen tiedonhaku	Oppilas tuntee jossakin määrin omakielisen tiedonhaun lähteitä, osaa etsiä tietoja sekä pohtia ja arvioida niitä. Oppilas osaa opiskella omaa äidinkieltään itseohjautuvasti.

PERUSOPETUSTA TÄYDENTÄVÄ OPPILAAN OMA ÄIDINKIELI VUOSILUOKILLA 7–9

Vuosiluokilla 7–9 opetuksen erityisenä tehtävänä on syventää ja laajentaa oppilaiden oman äidinkielen taitoa kunkin kielitaidon mukaisesti. Oppilaat tutustuvat erilaisiin suullisiin ja kirjallisiin teksteihin sekä oppivat tulkitsemaan, analysoimaan ja tuottamaan niitä. Oppilaiden suhde omakieliseen kirjallisuuteen ja kertomus- ja kulttuuriperinteeseen sekä kieliyhteisöön syvenee ja monipuolistuu. Oppilaat syventävät kielen ominaispiirteiden osaamistaan sekä hyödyntävät kielitietoaan ja -taitoaan erilaisissa oppimisympäristöissä hankkimalla äidinkielen avulla tietoa eri oppiaineissa. Oppilaiden arvostus omaa äidinkieltä kohtaan vahvistuu ja heidän kykynsä käyttää kieltä tietoisesti ja luovasti kasvaa. Oppilaat omaksuvat tiedonhaluisen ja itseohjautuvan tavan opiskella äidinkieltään ja syventävät taitoaan vertailla kieliä sekä hyödyntävät eri kielten taitojaan monipuolisesti. Oppilaat omaksuvat keinoja kehittää kielitaitoaan myös perusopetuksen päätyttyä. Oppilaat syventävät opiskelumotivaatiotaan yhteistyössä kotien ja kieliyhteisön kanssa.

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen tavoitteet vuosiluokilla 7–9

Opetuksen tavoitteet	Tavoitteisiin liittyvät sisältöalueet	Laaja-alainen osaaminen
Vuorovaikutustilanteissa toimiminen		
T1 ohjata oppilasta edistämään taitoa toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja arvioimaan omaa toimintaansa niissä	S1	L1, L2
Tekstien tulkitseminen		
T2 kannustaa oppilasta monipuolistamaan lukuharrastustaan kielitaidon mukaan	S2	L2, L5, L7
T3 innostaa oppilasta kehittämään erittelevää ja kriittistä lukutaitoa sekä erilaisten tekstien ymmärtämistä ja tulkitsemista	S2	L2, L4, L5
T4 ohjata oppilasta vahvistamaan taitoaan käyttää tekstejä ja lukutaitoaan tiedon hankkimiseksi, elämysten saamiseksi sekä keskustelemaan teksteistä erilaisissa viestintäympäristöissä	S2	L1, L2, L4
Tekstien tuottaminen		
T5 rohkaista oppilasta kehittämään teksteissään omaa ilmaisuaan sekä auttaa oppilasta vahvistamaan positiivista suhtautumista kirjoittamiseen	S3	L2, L5
T6 ohjata oppilasta sujuvoittamaan ja monipuolistamaan kirjoittamisen taitoa sekä syventämään tekstilajien tuntemusta	S3	L1, L2
T7 kannustaa oppilasta tuottamaan kertovia, kuvaavia, ohjaavia, kantaa ottavia ja pohtivia tekstejä	S3	L1, L2, L7
Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen		
T8 ohjata oppilasta pohtimaan kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä äidinkielen käyttöä, merkitystä ja	S4	L1, L2, L7

asemaa osana erilaisia kieliyhteisöjä sekä hyödyntämään erikielistä mediaa ja kulttuuritarjontaa		
kannustaa oppilasta tunnistamaan kielen erilaisia rekistereitä, esimerkiksi puhutun ja kirjoitetun kielen eroja sekä kielen käyttöä eri tilanteissa	S4	L2, L4
T9 ohjata oppilasta syventämään tietojaan äidinkielen keskeisistä rakenteista ja analysoimaan niitä	S4	L2, L4, L5
Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena		
T10 auttaa oppilasta kehittämään taitoa käyttää äidinkieltään tiedonhaussa ja tiedonkäsittelyssä eri oppiaineissa ja ympäristöissä	S5	L1, L4, L6

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opetuksen tavoitteisiin liittyvät keskeiset sisältöalueet vuosiluokilla 7–9

Oppilaan oman äidinkielen kieli-, vuorovaikutus- ja tekstitaitojen oppiminen tapahtuu kielenkäyttötilanteissa sekä monipuolisessa työskentelyssä kielen avulla. Sisällöt valitaan siten, että oppilaat voivat laajentaa omaan kieleen, kirjallisuuteen ja muuhun kulttuuriin liittyvää osaamistaan monipuolisesti. Sisällöt tukevat tavoitteiden saavuttamista ja hyödyntävät sekä oppilaiden kokemuksia että paikallisia mahdollisuuksia. Sisältöalueista muodostetaan kokonaisuuksia eri vuosiluokille.

S1 Vuorovaikutustilanteissa toimiminen: Keskustellaan nuorten maailman, kotien ja kieliyhteisön tapahtumista, harjoitellaan keskustelua, väittelyä ja mielipiteiden ilmaisemista, vertaillaan eri kieliyhteisöjen vuorovaikutus- ja keskustelutapoja. Harjoitellaan erilaisia vuorovaikutustilanteita hyödyntämällä omakielisen ympäristön ja median mahdollisuuksia. Arvioidaan omaa toimintaa sekä harjoitellaan palautteen antamista ja vastaanottamista.

S2 Tekstien tulkitseminen: Vahvistetaan oppilaiden kiinnostusta omakielisiin teksteihin hyödyntämällä oppilaiden ehdottamia tekstejä. Laajennetaan lukemisen kohteita ja ohjataan käyttämään erilaisia lähteitä omakielisten tekstien löytämiseksi. Syvennetään tekstin ymmärtämisen strategioita ja harjoitellaan lähteiden luotettavuuden arviointia. Tutustutaan myös pohtiviin ja ohjaaviin teksteihin. Jaetaan lukukokemuksia ja tulkintoja teksteistä erilaisissa viestintäympäristöissä.

S3 Tekstien tuottaminen: Harjoitellaan kertovien, kuvaavien, kantaa ottavien, pohtivien ja ohjaavien tekstien tuottamista erilaisia tarkoituksia varten sekä syvennetään kirjoittamisprosessin vaiheiden hallintaa. Sujuvoitetaan käsinkirjoittamista ja näppäintaitoja. Syvennetään oman kielen oikeinkirjoituksen erityispiirteiden tuntemusta ja niiden hallintaa omassa tekstissä sekä pohditaan eri sanojen ja ilmaisujen merkitysten ja sävyjen vaikutusta tekstiin. Kirjoitetaan tekstejä yksin ja yhdessä sekä keskustellaan ja annetaan palautetta niistä.

S4 Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen: Tutustutaan omakieliseen mediaan ja kulttuuritarjontaan sekä harjoitellaan niiden kriittistä tarkastelua. Syvennetään oman äidinkielen keskeisten rakenteiden ja

muiden piirteiden tuntemusta ja vertaillaan niitä suomen kieleen. Hankitaan tietoa myös Suomen kansalliskielistä ja vähemmistökielistä sekä niiden merkityksestä yksilölle ja yhteisölle.

S5 Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena: Syvennetään eri oppiaineiden käsitteiden ja tekstikäytänteiden tuntemusta. Laajennetaan omakielisen tiedonhaun käyttöä kaiken oppimisen tukena.

Oppilaan oppimisen arviointi perusopetusta täydentävässä oppilaan omassa äidinkielessä vuosiluokilla 7–9

Arvioinnin tehtävänä on tuottaa tietoa oppilaan oppimisen edistymisestä. Oppilas saa monipuolista palautetta siitä, miten hänen taitonsa ymmärtää ja käyttää kieltä suullisesti ja kirjallisesti on sujuvoitunut ja monipuolistunut. Oppilaan tekstilajituntemus on monipuolistunut ja hänen taitonsa tulkita ja tuottaa erilaisia tekstilajeja on syventynyt. Arviointipalaute tuottaa tietoa opetuksen suunnittelulle. Sen avulla oppilas saa tietoa kielitaitonsa vahvuuksista ja edistymisestä sekä itsestään oman äidinkielen oppijana ja taidostaan hyödyntää kielitaitoaan kaiken oppimisen ja lukuharrastuksen tukena.

9. vuosiluokan päätteeksi määritellään, miten oppilas on opiskelun päättyessä saavuttanut oppilaan oman äidinkielen oppimäärän tavoitteet. Arvosana muodostetaan suhteuttamalla oppilaan osaamisen taso oppilaan oman äidinkielen valtakunnalliseen hyvän osaamisen kuvaukseen 9. vuosiluokan päättyessä. Osaaminen oppilaan omassa äidinkielessä kehittyy kumulatiivisesti. Arvosanan muodostamisessa otetaan huomioon kaikki hyvän osaamisen kuvaukset riippumatta siitä, mille vuosiluokalle vastaava tavoite on asetettu paikallisessa opetussuunnitelmassa. Oppilas saa arvosanan kahdeksan (8), mikäli hän osoittaa keskimäärin hyvän osaamisen kuvauksen määrittämää osaamista. Arvosanan kahdeksan tason ylittäminen joidenkin tavoitteiden osalta voi kompensoida tasoa heikomman suoriutumisen joidenkin muiden tavoitteiden osalta.

Perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen hyvän osaamisen kuvaus 9. vuosiluokan päättyessä

Opetuksen tavoite	Sisältöalueet	Arvioinnin kohteet oppiaineessa	Hyvän osaamisen kuvaus
Vuorovaikutustilanteissa toimiminen			
T1 ohjata oppilasta edistämään taitoa toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja arvioimaan omaa toimintaansa niissä	S1	Vuorovaikutustilanteissa toimiminen	Oppilas osaa toimia monenlaisissa vuorovaikutustilanteissa ja pystyy arvioimaan toimintaansa niissä
Tekstien tulkitseminen			
T2 kannustaa oppilasta monipuolistamaan lukuharrastustaan kielitaidon mukaan	S2	Lukuharrastuksen monipuolistuminen	Oppilas on monipuolistanut lukuharrastustaan.
T3 innostaa oppilasta kehittämään erittelevää ja kriittistä lukutaitoa sekä erilaisten tekstien	S2	Erittelevä ja kriittinen lukutaito sekä tekstien ymmärtäminen ja tulkitseminen	Oppilas osaa lukea tekstejä käyttäen joitakin lukutapoja sekä ymmärtää sisällön ydinasiat, mielipiteet perusteluineen ja pystyy tekemään jossakin määrin havaintoja kielen ja kuvien keinoista teksteissä.

ymmärtämistä ja tulkitsemista			
T4 ohjata oppilasta vahvistamaan taitoaan käyttää tekstejä ja lukutaitoaan tiedon hankkimiseksi, elämysten saamiseksi sekä keskustelemaan teksteistä erilaisissa viestintäympäristöissä	S2	Taito hyödyntää tekstejä ja lukutaitoa sekä taito keskustella teksteistä erilaisissa viestintäympäristöissä	Oppilas osaa käyttää erilaisia tekstejä ja lukutaitoaan tiedon hankkimiseksi ja elämysten saamiseksi sekä osaa keskustella erilaisista teksteistä kysyen, tiivistäen, kommentoiden ja pohtien tekstien yhteyttä omiin kokemuksiinsa erilaisissa viestintäympäristöissä.
Tekstien tuottaminen			
T5 rohkaista oppilasta kehittämään teksteissään omaa ilmaisuaan sekä auttaa oppilasta vahvistamaan positiivista suhtautumista kirjoittamiseen	S3	Tekstien tuottaminen ja ilmaisu	Oppilas osaa tuottaa tekstiä käyttäen monipuolisia ilmaisuja.
T6 ohjata oppilasta sujuvoittamaan ja monipuolistamaan kirjoittamisen taitoa sekä syventämään tekstilajien tuntemusta	S3	Sujuva ja monipuolinen kirjoittamisen taito	Oppilas kirjoittaa sujuvasti ja selkeästi käsin ja hän on omaksunut tarvittavia näppäintaitoja.
T7 kannustaa oppilasta tuottamaan kertovia, kuvaavia, ohjaavia, kantaa ottavia ja pohtivia tekstejä	S3	Taito tuottaa eri tekstilajeja edustavia tekstejä	Oppilas pystyy laatimaan ohjatusti kertovia, kuvaavia, kantaa ottavia, pohtivia ja ohjaavia tekstejä siten, että tekstiä on helppo ymmärtää.
Kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin ymmärtäminen			
T8 ohjata oppilasta pohtimaan kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä äidinkielen käyttöä, merkitystä ja asemaa osana erilaisia kieliyhteisöjä sekä hyödyntämään erikielistä mediaa ja kulttuuritarjontaa	S4	Kulttuuritietoisuuden kehittyminen	Oppilas osaa kuvailla kielellisen ja kulttuurisen identiteetin sekä äidinkielten merkitystä ja oman äidinkielen asemaa muiden kielten joukossa. Oppilas osaa hyödyntää erikielistä mediaa ja kulttuuritarjontaa.
T9 kannustaa oppilasta tunnistamaan kielen erilaisia rekistereitä, esimerkiksi puhutun ja kirjoitetun kielen eroja sekä kielen käyttöä eri tilanteissa	S4	Kielitietoisuuden kehittyminen	Oppilas tunnistaa kielen eri rekistereitä, puhutun ja kirjoitetun kielen eroja sekä kielen tilanteista käyttöä.

T10 ohjata oppilasta syventämään tietojaan äidinkielen keskeisistä rakenteista ja analysoimaan niitä	S4	Keskeisten rakenteiden tuntemus ja käyttö	Oppilas tuntee oman äidinkielen keskeiset rakenteet ja osaa käyttää niitä.
Kielen käyttö kaiken oppimisen tukena			
T11 auttaa oppilasta kehittämään taitoa käyttää äidinkieltään tiedonhaussa ja tiedonkäsittelyssä eri oppiaineissa ja ympäristöissä	S5	Omakielinen tiedonhaku	Oppilas osaa käyttää omaa äidinkieltään tukena opiskelussa ja tiedonhaussa.

TODISTUKSET

Oppilaalle annetaan lukuvuoden päättyessä osallistumistodistus perusopetusta täydentävän oppilaan oman äidinkielen opiskelusta. Todistukseen merkitään opetettava kieli, opetuksen laajuus ja sanallinen arvio tai numeroarvosana opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muuten noudatetaan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden määräyksiä todistuksiin merkittävistä tiedoista. Myös 9. vuosiluokan päättyessä oppilaalle annetaan erillinen osallistumistodistus.

LUKU 11 ERITYISEEN MAAILMANKATSOMUKSEEN TAI KASVATUSOPILLISEEN JÄRJESTELMÄÄN PERUSTUVA PERUSOPETUS

Kajaanissa ei järjestetä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvaa perusopetusta. Mikäli opetusta järjestetään, tulee siihen laatia perustetekstin pohjalta oma erillinen suunnitelmansa, joka sivistyslautakunnan hyväksynnän jälkeen liitetään opetussuunnitelmaan.

11.1 Opetuksen järjestämisen periaatteet

Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhdistykselle tai säätiölle luvan perusopetuksen järjestämiseen. Järjestämisluvassa opetuksen järjestäjälle voidaan määrätä erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva erityinen koulutustehtävä.

Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvassa perusopetuksessa toiminnan, kasvatuksen ja opetuksen tulee noudattaa perusopetukselle asetettuja yleisiä kasvatustavoitteita ja opetukselle asetettuja tavoitteita. Opetuksessa noudatetaan näitä perusopetuksen opetus-

suunnitelman perusteita sitouttamatta oppilaita tiettyyn opetuksen taustalla olevaan maailmankatsomukseen tai kasvatusjärjestelmän taustalla olevaan arvo- tai kasvatusfilosofiseen näkemykseen. Poikkeamista ja painotuksista määrätään järjestämisluvassa ja valtioneuvoston asetuksessa.[150]

11.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Perusopetuksen paikallinen opetussuunnitelma voi olla järjestäjäkohtainen tai yksikkökohtainen tai näiden yhdistelmä opetuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti. Erityiseen maailmankatsomukseen tai kasvatusopilliseen järjestelmään perustuva paikallinen opetussuunnitelma voi olla omaleimainen opetuksen järjestämisluvan ja valtioneuvoston asetuksen määrittämissä rajoissa. Opetussuunnitelma ei voi olla ristiriidassa perusopetuslain ja -asetusten, tavoitteita ja tuntijakoa koskevan valtioneuvoston asetuksen tai perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Opetuksen järjestäjän tulee päättää ja kuvata opetussuunnitelmassa sen lisäksi mitä tämän perusteasiakirjan muissa luvuissa määrätään

- Erityiseen maailmakatsomukseen perustuva opetuksen osalta
    - mitkä ovat erityiseen maailmankatsomukseen perustuvat, perusopetuksen arvoperustaa sekä tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä täydentävät näkökulmat
    - miten nämä näkökulmat näkyvät toimintakulttuurissa ja työskentelytavoissa
    - miten ko. maailmankatsomukseen perustuvia arvoja, tietoja, taitoja ja valmiuksia painottavaa opetusta toteutetaan läpäisyperiaatteella eri oppiaineiden ja oppimiskokonaisuuksien opetuksessa.
- Erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvan opetuksen osalta
    - mitkä ovat erityiseen kasvatusopilliseen järjestelmään perustuvat näissä opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä perusopetuksen pedagogisia linjauksia täydentävät pedagogiset periaatteet ja ratkaisut
    - miten nämä näkyvät toimintakulttuurissa ja työskentelytavoissa sekä eri oppiaineiden ja oppimiskokonaisuuksien opetuksessa.

LUKU 12 VALINNAISUUS PERUSOPETUKSESSA

Perusopetuksen valinnaisten opintojen yhteisenä tehtävänä on syventää oppimista, laajentaa opintoja ja vahvistaa jatko-opintovalmiuksia. Valinnaiset opinnot tarjoavat oppilaille mahdollisuuden kehittää osaamistaan kiinnostuksensa suunnassa. Valinnaisuus tukee opiskelumotivaatiota ja kartuttaa valintojen tekemisen taitoja.

12.1 Taide- ja taitoaineiden valinnaiset tunnit

Valtioneuvoston asetuksessa vuosiluokille 1-6 ja vuosiluokille 7-9 osoitetaan kullekin taide- ja taitoaineelle (musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta, kotitalous) kaikille yhteisen opetuksen vähimmäistunti-

[150] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 3 § ja 10 §

määrä. Lisäksi näiden oppiaineiden opetukseen osoitetaan 1-6 vuosiluokille yhteensä kuusi vuosiviikkotuntia ja vuosiluokille 7–9 yhteensä viisi vuosiviikkotuntia, joista tuntijaossa käytetään nimeä taide- ja taitoaineiden valinnaiset. Valinnaiset tunnit ovat osa yhteisinä oppiaineina opetettavien taide- ja taitoaineiden opetusta ja ne myös arvioidaan osana tätä opetusta. Valinnaisten tuntien käytöstä päätöksen tekee opetuksen järjestäjä.

Taide- ja taitoaineiden valinnaisiin osoitetut vuosiviikkotunnit voidaan paikallisessa opetussuunnitelmassa jakaa musiikin, kuvataiteen, käsityön, liikunnan ja kotitalouden kesken opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Vaihtoehtoisesti vuosiviikkotunnit tai osa niistä voidaan osoittaa oppilaiden valittaviksi taide- ja taitoaineiden opinnoiksi, jotka syventävät oppilaan osaamista. Valinnaisia tunteja voidaan käyttää painotetun opetuksen järjestämiseen, mikäli paikallisessa opetussuunnitelmassa painotetaan joitakin taide- ja taitoaineita tai niistä muodostettua oppiainekokonaisuutta.

12.2 Valinnaiset aineet

Valinnaisten aineiden tehtävänä on syventää ja laajentaa oppilaan osaamista oppilaan valinnan mukaisesti. Valinnaisten aineiden yhteenlaskettu määrä on vähintään yhdeksän vuosiviikkotuntia vuosiluokilla 1-9. Valinnaisena aineena voidaan tarjota perusopetuksen yhteisten aineiden syventäviä ja soveltavia opintoja tai useasta aineesta muodostettuja oppiainekokonaisuuksia. Valinnaisten aineiden tulee edistää perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista.[151] Syventävät valinnaiset aineet syventävät ja/tai laajentavat yhteisten oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä. Soveltavat valinnaiset aineet voivat sisältää aineksia useasta eri oppiaineesta tai laaja-alaisesta osaamisesta. Soveltavilla valinnaisilla aineilla voidaan edistää oppiaineiden yhteistyötä esimerkiksi taide- ja taitoaineiden opinnoissa, tieto- ja viestintäteknologiassa, kuluttaja- ja talouskasvatuksessa, globaalikasvatuksessa tai draamaopinnoissa.

Opetuksen järjestäjä päättää, mitä valinnaisia aineita tarjotaan. Opetuksen järjestäjän tulee ottaa valinnaisten aineiden tarjonnasta sekä arvioinnista päättäessään huomioon opiskelijaksi ottamisen perusteet toiselle asteelle[152].

Valtioneuvoston asetuksessa määritellyssä tuntijaossa on vuosiluokilla 1-9 varattu yhdeksän vuosiviikkotuntia opetusaikaa valinnaisille aineille. Mikäli opetuksen järjestäjän hyväksymässä tuntijaossa ylitetään perusopetusasetuksen määrittelemä vähimmäisvuosiviikkotuntimäärä (222vvt), voivat tunnit ylityksen osalta sisältää myös valinnaisia aineita. Valinnaisiin aineisiin osoitettuja vuosiviikkotunteja voidaan tarvittaessa käyttää painotetun opetuksen järjestämiseen.

12.3 Vieraiden kielten vapaaehtoiset ja valinnaiset oppimäärät

Vieraiden kielten osalta näissä perusteissa on määritelty A2- ja B2-kielinä opetettavien vapaaehtoisten ja valinnaisten kielten tavoitteet ja keskeiset sisällöt. Mahdollisista muista valinnaisista kielistä sekä niiden tavoitteista ja sisällöistä päätetään paikallisessa opetussuunnitelmassa.

[151] Valtioneuvoston asetus (422/2012) 6 §
[152] Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus opiskelijaksi ottamisesta ammatillisessa peruskoulutuksessa (4/2013); Opetusministeriön asetus opiskelijaksi ottamisen perusteista lukiokoulutuksessa (856/2006)

Vapaaehtoisen A-kielen (A2-kieli) laajuus on vähintään 12 vuosiviikkotuntia. Opetuksen järjestämiseen voidaan käyttää valinnaisiin aineisiin varattuja vuosiviikkotunteja sekä perusopetuksen vähimmäistuntimäärän ylittäviä vuosiviikkotunteja. Mikäli A2-kieli on toinen kotimainen kieli, käytetään sen opetuksen järjestämiseen B1-kielelle varatut vuosiviikkotunnit. Vapaaehtoisen A-kielen vuosiviikkotunnit jaetaan vuosiluokille opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Tavoitteet ja päättöarvioinnin kriteerit ovat samat kuin kaikille yhteisessä A-kielessä.

Valinnaisen B-kielen (B-kieli) laajuus on vähintään neljä vuosiviikkotuntia.

12.4 Valinnaisuuden ja oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen Kajaanissa

Toteuttamisen periaatteita ja kokonaisuuden kuvaus

- OPS -perusteissa asetetaan valinnaisuuden osalta reunaehdot (opetuksen järjestäjän rooli, mitä tarjotaan, minkä verran ja mitä pitää olla opetussuunnitelmassa kuvattuna). OPS -perusteissa taide- ja taitoaineisiin on luettu vain musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta ja kotitalous.
- Alakoulun valinnaisuuteen jäi tuntijaossa 3-6 luokille kullekin luokalle 1vvt valinnaisuutta varten.
- Näistä vähintään 1vvt on käytettävä taito- ja taideaineeseen, jotta TT-aineiden minimi täyttyy alakoulussa.
- Kuvataide ja musiikki valittiin 3-4 luokille valinnaisuuden vaihtoehdoiksi siksi, että niille jäi tuntijaossa vähemmän tunteja kuin käsityölle ja liikunnalle, joihin tuntijaossa kiinnitettiin kaikille tunteja. Tunteja kiinnitettiin käsityöhön, koska sen opettaminen on mielekästä kaksoistunteina ja liikuntaan sen vuoksi, että liikunta ja liikunnallistaminen on painopistealueemme.
- 5-6 luokkien osalta päädyttiin ratkaisuun tarjota 1vvt oppimiskokonaisuuksia, koska halutaan nostaa kaupungin omia tärkeiksi nousseita aiheita (STEP) ja tuoda uuden opetussuunnitelman mukaista laajempaa näkökulmaa oppimiseen ja työskentelyyn.
- Oppimiskokonaisuudet ovat osa yläkoulun valinnaisuutta, oppimiskokonaisuuksia ei velvoiteta valitsemaan.
- Lisäksi tarvitaan oppimiskokonaisuuksien projektiluonteista toteuttamista. Oppimiskokonaisuuksien toteuttaminen on kirjattu myös lukuvuosisuunnitelmaan.

”Monialaiset oppimiskokonaisuudet edistävät perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja erityisesti laaja-alaisen osaamisen kehittymistä. Jotta voidaan turvata kaikkien oppilaiden mahdollisuus kokonaisuuksien tarkasteluun ja oppilaita kiinnostavaan tutkivaan työskentelyyn, opetuksen järjestäjä huolehtii siitä, että oppilaiden opintoihin sisältyy vähintään yksi monialainen oppimiskokonaisuus lukuvuodessa. Oppimiskokonaisuudet suunnitellaan riittävän pitkäkestoisiksi siten, että oppilailla on aikaa syventyä oppimiskokonaisuuden sisältöön ja työskennellä tavoitteellisesti, monipuolisesti ja pitkäjänteisesti.”

	Taito- ja taideaineiden opetuksen järjestäminen (musiikki, kuvataide, käsityö, liikunta, kotitalous)	**Valinnaiset aineet (oltava vähintään 9vvt luokilla 1-9)**

1-6lk (TT oltava 6vvt minimin päälle)	Kajaanin tuntijaossa Taito- ja taideaineet seuraavasti: musiikki min 6 Valtioneuvoston tuntijaon minimin päälle * merkittyihin oppiaineisiin on sijoitettu seuraavasti: kuvataide min 7 (Kajanissa +1) käsityö min 9 (Kajaanissa +3) liikunta min 13 (Kajaanissa +1) min 35 vvt ja meillä 40 vvt Koulukohtaisiin valinnaisiin jää 3.-6. luokilla kullakin 1 vvt, joista vähintään yhden täytyy olla taito- ja taideainetta, jotta TT-aineiden määrä täyttyy alakoulussa). 3. ja 4. luokilla koulu saa vuosittain päättää, tarjoaako kuvataidetta vai musiikkia Koska taito- ja taideaineiden osalta valinnaisuus täyttyy yllä kuvatulla tavalla 5. ja 6. luokan valinnaisuus toteutetaan oppinainekokonaisuuksina - valinnaiset aineet, viereinen ruutu →	Valinnaisena aineena voidaan tarjota perusopetuksen yhteisten aineiden syventäviä ja soveltavia opintoja tai useasta aineesta muodostettuja oppiainekokonaisuuksia. Valinnaisten aineiden tulee edistää perusopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Syventävät valinnaiset aineet syventävät ja/tai laajentavat yhteisten oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä. Soveltavat valinnaiset aineet voivat sisältää aineksia useasta eri oppiaineesta tai laaja-alaisesta osaamisesta. Soveltavilla valinnaisilla aineilla voidaan edistää oppiaineiden yhteistyötä esimerkiksi taide- ja taitoaineiden opinnoissa, tieto- ja viestintäteknologiassa, kuluttaja- ja talouskasvatuksessa, globaalikasvatuksessa tai draamaopinnoissa. 9 vvt valinnaiset aineet koostuvat perusopetuksen aina seuraavasti: Alakoulussa 5. ja 6. luokilla valinnaisena aineena oppimiskokonaisuus = 2vvt Yläkoulussa valinnaisuus 8. ja 9. luokilla. Painotetussa opetuksessa asia on huomioitu erikseen.
7-9lk (TT oltava 5vvt minimin päälle)	Kajaanin tuntijaossa yläkoulussa sijoitettu Valtioneuvoston tuntijaon minimin päälle * merkittyyn 7lk käsityöhön 1vvt, joka on lisätunti. TT:ssä lisäksi pitkä valinnainen eli 2vvt + 2vvt samaa ainetta 8-9 luokalla = 4vvt.	

Alakoulun valinnaisuuden toteuttaminen ja arviointi

3lk (taito- ja taideaine)	4lk (taito- ja taideaine)	5lk-6lk (valinnaiset opinnot)
Koulu päättää vuosittain tarjoaako kuvataidetta vai musiikkia alla olevasta valikosta. Taito- ja taideaineiden valinnaiset tunnit ovat osa yhteisinä oppiaineina opetettavien taide- ja taitoaineiden opetusta ja ne myös arvioidaan osana tätä opetusta.	Koulu päättää vuosittain tarjoaako kuvataidetta vai musiikkia alla olevasta valikosta. Taito- ja taideaineiden valinnaiset tunnit ovat osa yhteisinä oppiaineina opetettavien taide- ja taitoaineiden opetusta ja ne myös arvioidaan osana tätä opetusta.	STEP- oppimiskokonaisuudet: Sosiaaliset taidot Työelämätaidot ja yrittäjyys Elämänhallinta Paikallisuus STEP -aiheita toteutetaan vuosittain 2-4 koulun oman aikataulun ja suunnitelman mukaan → toteuttaminen kuvataan koulun **lukuvuosisuunnitelmassa** vuosittain. Suunnitteluun löytyy ideoita kahdesta koonnasta, jotka löytyvät perusopetuksen sivulta: http://www.kajaani.fi/sites/default/files/toimintakulttuurin_muutos_ja_step-oppimiskokonaisuudet_0.pdf http://www.kajaani.fi/sites/default/files/uusin_y-polun_pohja.pdf Oppimiskokonaisuuksien arviointi on määritelty perusteissa näin: *"Oppilaille annetaan palautetta työskentelystään oppimiskokonaisuuden aikana ja oppilaan osoittama osaaminen otetaan huomioon oppiaineissa annettavaa sanallista arviota tai arvosanaa muodostettaessa."*

Kuvataide 3-4lk

Opetussuunnitelmassa on kuvattu, että painopistealueena on kannustaa oppilasta havainnoimaan taidetta, ympäristöä ja muuta visuaalista kulttuuria moninaisesti ja erilaisia kuvallisia välineitä hyödyntäen (T1). Lisäksi ohjataan oppilasta käyttämään monipuolisesti erilaisia materiaaleja, tekniikoita ja ilmaisun keinoja sekä harjaannuttamaan kuvan tekemisen taitojaan (T4). Lisäksi laajennetaan kuvataiteen opetussuunnitelman oppiainesta:

T1 Sisällöt 3-6lk
Tutkitaan ja havainnoidaan ympäristöjä toiminnallisesti ja moniaistisesti. Työskentelyn pohjana on luonto, rakennettu ympäristö, media, oppilaan oma kokemusmaailma, kulttuuri ja taide. Tutustaan näyttelyihin ja tehdään virtuaalisia museovierailuja.

T1 Laaja-alainen osaaminen
Paikallisia ja alueellisia kulttuurikohteita hyödyntävät projektit integroituna eri oppiaineisiin, oppimisympäristöihin tai yhteisöihin.

T4 Sisällöt 3-6lk
Havaintoja ja ajatuksia ilmaistaan erilaisia välineitä ja tekniikoita käyttäen.

- piirtäminen ja maalaaminen monipuolisesti eri tekniikoilla ja välineillä
- rakentelu ja muotoilu esim. pienoismallit
- plastinen sommittelu
- grafiikan menetelmät
- ympäristötaide esim. vesi, maa, lumi, muut luonnonmateriaalit
- valokuvaus ja videokuvaus
- verkkoympäristö, kuvankäsittely- ja piirto-ohjelmat ja animaatio
- sekatekniikat

T4 Laaja-alainen osaaminen: Teemapäivät tai leirit.

3- 4 luokan valinnaisen kuvataiteen sisällöt valitaan seuraavista:

Viivan viemää - omaan tuottamiseen innostaminen (piirtäminen, maalaaminen, painanta, rakentelu)

Valokuvaus:
- kuvan ottaminen, valaistus, rajaus
- kuvakoot, kuvakulmat
- kuvankäsittely/manipulointi
- kuvakeronta Videokuvaus:
- kuvaaminen, kuvaustekniikat
- editointi
- kuvakoot
- kuvakäsikirjoitus Elokuvan/kuvan tulkinta, analyysi
- mainoskuva/video
- uutiskuva/video
- taidekuva
- uskonnolliset kuvat
- elokuva-analyysi

Sarjakuva:
- suunnitteleminen
- toteuttaminen
- julkaisu
- lukeminen

Muotoilu
- muotoilua eri materiaaleista esim. muovailuvaha, lumi, hiekka, jää, savi, massat, taikinat

Kuvakulttuurit
- Katutaide ja pelitaide
- Ympäristön kuvakulttuurit: kuvanveisto, keramiikka ja muotoilu (kolmiulotteisuus)

Yhteistyö yhteisön/kaupungin kanssa

Taiteentuntemus
- Taiteen tai taiteilijoiden tuntemus:
- 3lk: Suomi, 4lk: Pohjoismaat, 5lk: Eurooppa ja 6lk: maailman taide
- Taidenäyttelyn järjestäminen (koko koulun töistä)
- Kuvataiteilijavierailut
- Kuvataidetta ja musiikkia - yhdistetyt teemat

Musikki 3lk	Musiikki 4lk
Painopistealueena on rohkaista oppilasta osallistumaan yhteismusisointiin ja rakentamaan myönteistä yhteishenkeä yhteisössään (T1) sekä ohjata oppilasta luontevaan äänenkäyttöön, laulamiseen, kehittämään keho-, rytmi-, melodia- ja sointusoittimien soittotaitoaan musisoivan ryhmän jäsenenä (T2). Lisäksi laajennetaan 3. luokan musiikin opetussuunnitelman oppisisältöjä, jotka ovat alla. T1 Sisällöt 3lk Pyritään luomaan yhteismusisointiin innostava ja myönteinen oppimisilmapiiri. Oppilas harjoittelee toimimaan vastuullisesti musisoivan ryhmän jäsenenä. Oppilas tiedostaa, että jokainen osasuoritus yhdessä muiden kanssa tekee onnistuneen yhteisen tuotoksen T2 Sisällöt 3lk Ohjelmistoon valitaan runsaasti monipuolisia lauluja. Kiinnitetään huomiota luonnolliseen ja terveeseen äänenkäyttöön. Ohjataan oppilasta havainnoimaan omaa äänenkäyttöä suhteessa toisiin ryhmän jäseniin. Yhteismusisoinnissa käytetään rytmisoittimia, kehosoittimia, laattasoittimia, nokkahuilua, perinnesoittimia sekä mahdollisesti oppilaiden itsensä valmistamia soittimia. Soittamisessa kiinnitetään huomiota soitinten oikeaan käsittelyyn ja soittotapaan.	Painopistealueena on rohkaista oppilasta osallistumaan yhteismusisointiin ja rakentamaan myönteistä yhteishenkeä yhteisössään (T1) sekä ohjata oppilasta luontevaan äänenkäyttöön, laulamiseen, kehittämään keho-, rytmi-, melodia- ja sointusoittimien soittotaitoaan musisoivan ryhmän jäsenenä (T2). Lisäksi syvennetään 4. luokan musiikin opetussuunnitelman oppisisältöjä, jotka ovat alla. T1 Sisällöt 4lk Pyritään luomaan yhteismusisointiin innostava ja myönteinen oppimisilmapiiri. Oppilas harjoittelee toimimaan vastuullisesti musisoivan ryhmän jäsenenä. Oppilas ymmärtää, että jokaisen oma suoritus, tulkinta ja ilmaisu vaikuttavat ryhmän lopputulokseen. T2 Sisällöt 4lk Ohjelmistoon valitaan runsaasti monipuolisia lauluja, mm. lastenmusiikkia, eri kulttuurien musiikkia, taidemusiikkia, populaarimusiikkia ja kansanmusiikkia. Tutustutaan moniäänisyyteen esimerkiksi kaanon-laulujen avulla. Kiinnitetään huomiota luonnolliseen ja terveeseen äänenkäyttöön. Ohjataan oppilasta havainnoimaan omaa äänenkäyttöä suhteessa toisiin ryhmän jäseniin. Yhteismusisoinnissa käytetään rytmisoittimia, kehosoittimia, laattasoittimia, nokkahuilua, perinnesoittimia sekä mahdollisesti oppilaiden itsensä valmistamia soittimia. Soittamisessa kiinnitetään huomiota soitinten oikeaan käsittelyyn ja soittotapaan sekä laajennetaan soittotaitoa.
3 - 4 luokan valinnaisen musiikin sisällöt valitaan seuraavista: • Soittaminen esim. o Koulusoittimet o Ukulele-kurssi o Sointusäestys o Bändi o Rytmiorkesteri o Soitinrakennusta ja yhteissoittoa o Musiikin teoria • Kuoro • Musiikkiliikunta • Kuvataidetta ja musiikkia - yhdistetyt teemat (laulujen tarinat, säveltäjät, soittimet)	

Yläkoulun valinnaisuuden toteuttaminen ja arviointi

Yläkoulussa valinnaisten arviointi toteutetaan perusteissa ohjeistetun mukaisesti. Kukin yläkoulu tarjoaa valinnaisuutta 8- ja 9. luokilla monipuolisesti, mutta yläkoulujen välillä voi olla erovaisuutta valinnaisten tarjonnassa ja toteutumisessa. Syksyn 2020 aikana tarkistetaan kaikkien yläkoulujen valinnaisten tarjonta ja että tarjotut valinnaiset sijoittuvat oikein joko taito- ja taideainesiin, syventäviin tai soveltaviin valinnaisiin ja että niiden arviointi toteutuu periaatteiden mukaisesti. Kajaanissa 8.- 9. luokalla suoritettu syventävä kurssi voi korottaa, mutta ei laskea, 7. luokalla päättyneen oppiaineen arvosanaa. Jos syventävä kurssi vaikuttaa 7. vuosiluokan arvosanaan korottavasti, vahvistetaan asia arviointikokouksessa ja merkitään päättöarviointiin. Valinnaisuuden osalta on lisäksi aina huomioitava, että valinnaisuuden sekä taito- ja taideaineiden osalta opetussuunnitelman perusteiden mukainen tuntimäärä täyttyy. Arvioinnin osalta ks. uusittu luku 6 Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi.

Monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa opiskellut oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt sekä monialaisten oppimiskokonaisuuksien opiskelun yhteydessä annetut näytöt otetaan huomioon kunkin oppiaineen arvosanaa muodostettaessa. Oppiainekohtainen arviointi tulee suunnitella ja olla oppilaiden tiedossa jo oppimiskokonaisuuden alkaessa. Monialaisista oppimiskokonaisuuksista ei anneta erillisiä sanallisia arvioita tai arvosanoja.

Painotettu opetus	***Toteutus***
Mikäli koulu painottaa opetussuunnitelmassaan jotakin oppiainetta tai oppiainekokonaisuutta tai toteuttaa kaksikielistä opetusta, ovat opetuksen koulukohtaiset tavoitteet tässä oppiaineessa tai kielessä yleensä korkeammat kuin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa asetetut tavoitteet. Oppilaiden yhdenvertaisuuden vuoksi myös painotetussa opetuksessa tai kaksikielisessä opetuksessa tulee oppilaiden suoriutumista kuitenkin arvioida perusopetuksen päättyessä suhteessa oppiaineiden tavoitteisiin. Osaamisen tason määrittämisessä käytetään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määriteltyjä päättöarvioinnin kriteerejä. Jos painotettu opetus toteutetaan käyttäen valinnaisten aineiden vuosiviikkotunteja, arviointi suoritetaan näiden tuntien osalta valinnaisten aineiden arvioinnin periaatteita noudattaen. Kaksikielisessä opetuksessa oppilaan opiskeleman kohde- tai kielikylpykielen osaaminen arvioidaan vieraiden kielten tai toisen kotimaisen kielen A-oppimäärän tavoitteiden ja kriteerien mukaan. Painotetusta opetuksesta ja oppilaan suoriutumisesta siinä voidaan tarvittaessa antaa lisätietoja erillisellä todistuksen liitteellä.	Painotettua opetusta toteutetaan Lyseolla (matematiikka), Lehtikankaalla (liikunta) ja Keskuskoulussa (musiikki). Alla olevaan taulukkoon on kuvattu, miten painotukset toteutetaan suhteessa tuntijakoon.

	7lk	8lk	9lk
Valinnaisuus, ei vapaaehtoista kieltä tai painotusta (mahdollinen kaikissa yläkouluissa)	1h*käsityön lisätunti sijoitettuna valmiiksi, lasketaan taito- ja taideaineisiin	2h taito/taide valinnainen + 2h muu valinnainen + 2h muu valinnainen	2h taito/taide valinnainen + 2h muu valinnainen + 2h muu valinnainen
	Oppilaan tuntimäärä 30	Oppilaan tuntimäärä 30	Oppilaan tuntimäärä 30
Valinnaisuus, vapaaehtoinen kieli, mutta ei painotusta (mahdollinen kaikissa yläkouluissa)	1h*käsityön lisätunti sijoitettuna valmiiksi, lasketaan taito- ja taideaineisiin + vapaaehtoinen kieli (5lk alkava A2-kieli) 2h ylimääräisenä	2h taito/taide valinnainen + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h + 2h muu valinnainen	2h taito/taide valinnainen + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h 2h muu valinnainen
	Oppilaan tuntimäärä 32	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31
Lyseo, matematiikkapainotus	1h* käsityön lisätunti + 1h matikka ylimääräisenä	2h taito/taide valinnainen + 1h matikka + 1h bg/maantieto + 2h muu valinnainen	2h taito/taide valinnainen + 1h matikka + 1h fyke + 2h muu valinnainen
	oppilaan tuntumäärä 31	oppilaan tuntimäärä 30	oppilaan tuntimäärä 30
Lyseo matematiikkapainotus ja vapaaehtoinen kieli	1h* käsityön lisätunti + 1h matikka ylimääräisenä tuntina + 2h vapaaehtoinen kieli (5lk alkava A2-kieli)ylimääräisinä tunteina	2h taito/taide valinnainen + 1h matikka + 1h bg/maantieto + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h	2h taito/taide valinnainen + 1h matikka + 1h fyke + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h
	Oppilaan tuntumäärä 33	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31
Lehtikangas, liikuntapainotus	1h* käsityön lisätunti + 2h liikuntaa ylimääräisinä tunteina	2h taito/taide valinnainen liikuntaa + 2h liikunta + 2h muu valinnainen	2h taito/taide valinnainen on liikuntaa + 2h muu valinnainen liikunta + 2h muu valinnainen
	Oppilaan tuntimäärä 32	Oppilaan tuntimäärä 30	Oppilaan tuntimäärä 30
Lehtikangas, liikuntapainotus ja vapaaehtoinen kieli	1h* käsityö + 2h liikunta ylimääräisinä tunteina + 2h vapaaehtoinen kieli (5lk alkava A2-kieli) ylimääräisinä tunteina	2h taito/taide valinnainen on liikuntaa + 2h liikunta + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h	2h taito/taide valinnainen on liikuntaa + 2h muu valinnainen liikunta + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3 Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h
	Oppilaan tuntimäärä 34	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31
Keskuskoulu, musiikkipainotus	1h* käsityön lisätunti on korvattu musiikilla	2h taito/taide valinnainen on musiikkia + 2 musiikin lisätuntia + 2h muuta valinnaista	2h taito/taide valinnainen on musiikkia + 2 musiikin lisätuntia + 2h muuta valinnaista
	Oppilaan tuntimäärä 30	Oppilaan tuntimäärä 30	Oppilaan tuntimäärä 30
Keskuskoulu, musiikkipainotus ja vapaaehtoinen kieli	1h* käsityön lisätunti on korvattu musiikilla + 2h vapaaehtoinen kieli (5lk alkava A2-kieli) ylimääräisinä tunteina	2h taito/taide valinnainen on musiikkia + 2h musiikki + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h	2h taito/taide valinnainen on musiikkia + 2h musiikki + vapaaehtoinen kieli Jos 5lk alkava A2 -kieli, 3h Jos 8lk alkava B2-kieli, 2h
	Oppilaan tuntimäärä 32	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31	Oppilaan tuntimäärä 30 tai 31